

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”
Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ

STRATEGII XXI

CU TEMA:

COMPLEXITATEA ȘI DINAMISMUL MEDIULUI DE SECURITATE

21-22 NOIEMBRIE 2013

Vol. I

Coordonatori:

**Dr. Mirela ATANASIU
Daniela RĂPAN**

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I”
BUCUREȘTI, 2013

COMITET ȘTIINȚIFIC INTERNAȚIONAL

Prof. univ. dr. Teodor FRUNZETI, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”,
România
Prof. univ. dr. Gheorghe CALOPĂREANU, Universitatea Națională de Apărare
„Carol I”, România
Prof. univ. dr. Ion ROCEANU, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”,
România
Lect. univ. dr. Stan ANTON, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, România
Conf. univ. dr. Iulian CHIFU, Școala Națională de Studii Politice și Administrative,
România
Conf. univ. dr. Bogdan AURESCU, Universitatea din București, România
Prof. univ. dr. Silviu NEGUȚ, Academia de Studii Economice, România
Conf. univ. dr. Sorin IVAN, Universitatea „Titu Maiorescu”, România
Dr. Dana PERKINS, Consiliul de Securitate al ONU, SUA
Dr. Péter TÁLAS, Centrul de Studii Strategice de Apărare, Budapesta, Ungaria
Prof. univ. dr. ing. Pavel NECAS, Reprezentanța permanentă a Republicii Slovacia pe
lângă Uniunea Europeană, Belgia
Prof. univ. dr. Rudolf URBAN, Universitatea de Apărare, Republica Cehă
Prof. univ. dr. Stanislaw ZAJAS, Universitatea Națională de Apărare, Polonia
Prof. univ. dr. Ilias ILIOPOULOS, Colegiul de Război al Forțelor Navale, Grecia
Conf. univ. dr. Piotr GAWLICZEK, Universitatea Națională de Apărare, Polonia
Conf. univ. dr. Georgi DIMOV, Academia Națională de Apărare „G. S. Rakovski”,
Bulgaria
CS II dr. Petre DUȚU, Asociația Absolvenților Universității Naționale de Apărare
„Carol I”, România
CS II dr. Cristian BĂHNĂREANU, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”,
România
CS II dr. Mihai-Ștefan DINU, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, România
CS dr. Mirela ATANASIU, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, România
ACS Cristina BOGZEANU, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, România
CSII dr. Alexandra SARCINSCHI, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”,
România, *Secretar științific*

COMITET DE ORGANIZARE

Dr. Stan ANTON
Dr. Mirela ATANASIU
Doina MIHAI
Daniela RĂPAN
Ionel RUGINĂ
Dr. Irina TĂTARU
Dr. Mihai ZODIAN

COPYRIGHT: Sunt autorizate orice reproduceri, fără perceperea taxelor aferente, cu condiția precizării sursei.

Responsabilitatea privind conținutul revine în totalitate autorilor.

ISSN: 2285-9462

ISSN-L: 1844-3087

CUPRINS

SECȚIUNEA I ACTORI STATALI ȘI NON-STATALI ÎN CONFIGURAREA RELAȚIILOR DE PUTERE ALE SECOLULUI XXI

Transformarea sistemului relațiilor internaționale: fracționarism și anarhism, de la șah la GO.....	9
Dr. Iulian CHIFU	
Reconfigurarea relațiilor de putere în contextul crizei globale sub presiunea factorului economic	16
Adrian Marius DOBRE	
Valențele insurgenței.....	28
Dr. Virgil BĂLĂCEANU	
SUA și unele aspecte ale școlii realiste privind dinamica securității în Orientul Mijlociu.....	36
Eugen LUNGU	
Elemente semnificative ale balanței de putere din zona Golfului Persic în anul 2013	45
Dr. Florin DIACONU	
Perspective ale politicii externe și de securitate comună a Uniunii Europene după Tratatul de la Lisabona din 2010.....	56
Alexandru CRISTIAN	
Apărarea comună europeană – o necesitate politică și economică. Rolul pe care o armată comună europeană îl poate ocupa în promovarea și apărarea intereselor Uniunii Europene	66
Raul-Ciprian DĂNCUȚĂ	
Relațiile NATO – UE post Lisabona. Considerente de securitate	81
Ioan Nicolae PETRAȘUC	
Apartenența României la NATO și dezvoltări ale strategiei politice și militare	91
Ionel OCHEANU	
Rolul NATO în gestionarea crizelor internaționale.....	98
Adriana SAULIUC	

Protejarea interesului de securitate în cadrul organizațiilor regionale de securitate – cazul ASEAN	107
Raluca-Maria NICOARĂ Cornel Traian SCURT	
Organizația de cooperare de la Shanghai – coordonate juridice, prezent și perspective	118
Costin-Mădălin ZOTOI	
Cantitatea contează. O evaluare a perspectivelor puterii demografice chineze	127
Mihai Cătălin AVRAM	
O privire de ansamblu asupra situației din Siria (15 martie 2011 – 12 septembrie 2013)	136
Mihai Cătălin AVRAM	
Statul Israel în fața provocărilor secolului XXI: Iranul nuclear	146
Mihai Sebastian CHIHAIA	
Controlul zăcămintelor de metale rare – cheia reconfigurării sistemului internațional	155
Alba Iulia Catrinel POPESCU	
SECȚIUNEA a-II-a TRANSFORMAREA SECURITĂȚII	
Globalizarea și influența sa asupra devenirii centrelor de putere	169
Bogdan MALANCIUC	
Configurarea noilor relații de putere la nivel global la începutul secolului al XXI-lea	176
Dr. Iulian POPA	
Identitate și globalizare în noul cadru de securitate	185
Ana-Adina VIȚELARU	
Provocări de securitate în secolul XXI în Europa	193
Teodora-Maria DAGHIE	
Evoluția dilemei de securitate după încheierea Războiului Rece. Dilema legăturii migrație – securitate	200
Cornel Traian SCURT Maria-Mihaela NISTOR	

Neo-colonialismul în ordinea globalistă a secolului XXI: spre o dezvoltare a dreptului internațional sau spre un drept transnațional?	210
Dr. Mădălina Virginia ANTONESCU	
Forme de neo-colonialism în ordinea globalistă a secolului XXI.....	220
Dr. Mădălina Virginia ANTONESCU	
Triadele nucleare și sistemele de rachete balistice defensive	233
Andreea Emilia DUȚĂ	
Mediul de securitate și reducerea focoarelor nucleare	243
Andreea Emilia DUȚĂ	
Baza sistemului legislativ de reprimare a terorismului.....	253
Vitia MEREANU	
Corelația acțiune-pregătire a unităților antiteroriste.....	260
Vitia MEREANU	
Sponsorii terorismului	266
Adriana Luana ION	
Protecția infrastructurilor critice.....	273
Anca Ioana STĂNIȘTEANU	
Protecția infrastructurilor critice din zona economică exclusivă a României – parte integrantă a strategiei de securitate energetică	286
Silvia-Alexandra MATACHE-ZAHARIA	
Vulnerabilități ale infrastructurilor critice militare permanente la diverse tipuri/categorii de armament și muniții	300
Florentina IUGAN	
Constantin COȘOFREȚ	
Lucian Ștefan COZMA	
Index de autori	309

SECȚIUNEA I
ACTORI STATALI ȘI NON-STATALI
ÎN CONFIGURAREA RELAȚIILOR DE PUTERE
ALE SECOLULUI XXI

TRANSFORMAREA SISTEMULUI RELAȚIILOR INTERNAȚIONALE: FRAȚIONARISM ȘI ANARHISM, DE LA ȘAH LA GO

Dr. Iulian CHIFU*

Comunitatea internațională de experți este într-o căutare febrilă pentru a identifica cum va arăta lumea și Relațiile Internaționale după tranziția post Război Rece. Deja un număr de teorii au fost infirmate: sfârșitul istoriei cu globalizarea liberalismului democratic și ordinea internațională dominată de SUA, hegemonismul absolut al SUA, lupta în războaie asimetrice între state și rețele teroriste, multiplicarea actorilor globali, cu ambiții, capacități și acces global, dar fără responsabilități statale, noul regionalism și integrarea pe blocuri continentale, în jurul câte unei puteri regionale, pentru a face față competiției economice.

Cuvinte-cheie: geopolitică, strategie, criză economică, politici.

Introducere

Criza economică generată de produsele financiare derivate toxice, tip Subprimes în SUA și criza datoriilor suverane ulterioară din Europa a schimbat complet agenda. Retragera SUA din Afganistan și Irak și reducerea, vezi chiar abandonarea doctrinei intervenționismului, ba chiar a utilizării forței armate ca atare în conflicte (și înlocuirea cu ipotetica soft power) a arătat că suntem departe de finalul acestei transformări. Unii vorbesc despre nou medievalism¹, alții despre noul anarhism², în fine, despre normalitatea lipsei statului (nu neapărat a statului slab, ci a structurii statale ca atare) și chiar despre lumea G Zero³ – fiecare pentru el. Dar poate că tranziția s-a încheiat, și ceea ce trăim acum este chiar sistemul internațional pe care-l vom avea în următorii 40-50 de ani: instabil, haotic, cu zone de interese multiple concurente, dar și cu zone fără interese manifeste ale actorilor (în termeni pragmatici, de atingere a unor obiective). În acest context, și marii actori își reorientează politicile externe. Occidentul își adaptează pragmatic nivelul de ambiție și acțiunea pragmatică spre obiective stricte, justificate de interese și care justifică, la rândul lor, alocarea de resurse. Un joc de șah⁴ ultrapragmatic, de maximizare a rezultatelor potrivit resurselor disponibile, cu o abordare a politicii externe de piață. În același timp, China a avansat spre un joc de poziționare, ocupare a spațiului și strategie pe termen lung. În schimb Rusia și-a adaptat vechea politică bazată pe geopolitica de superputere la o strategie pe care o putem numi „pentru că pot”, și

* Conf. univ. dr. Iulian CHIFU este consilier prezidențial pentru Afaceri Strategice și Securitate Internațională, București. E-mail: keafuyul@gmail.com.

¹ John Rapley, The New Middle Ages, Foreign Affairs, May/June 2006

² Robert D. Kaplan, The Coming Anarchy, The Atlantic, February 1994;

³ Ian Bremmer, Every Nation for Itself. Winners and Losers in a G-Zero World, Portfolio/Penguin, New York, 2012

⁴ Referință la Zbigniew Brzezinski, The Grand Chessboard. American Primacy and its Geostrategic Imperatives, Basic books, New York, 1997.

„pentru că nu mă poți împiedica”, o abordare mult mai aproape de jocul de GO ce pare a fi Marele Joc al etapei viitoare în Relațiile Internaționale.

1. Schimbări fundamentale în dimensiunile imuabile. Cei 3 Geo

Gradul de tectonicitate al lumii viitorului și al Relațiilor Internaționale, în consecință, este amplificat și de trecerea unor elemente considerate imuabile până de curând într-o situație diferită. Încălzirea globală și schimbările climatice fac ca, o perioadă mare de timp din an, Coridorul Arctic Nordic să devină o cale de transport și circulație, cu toate consecințele de securitate, iar creșterea apelor oceanului planetar schimbă puncte obligatorii de trecere și strâmtoni în căi de trafic liber, creează noi variante de transport maritim sau duce chiar la dispariția unor state de pe harta lumii ca teritoriu, impunând mutarea populației pe teren ferm și ridicând probleme nemaiîntâlnite în dreptul internațional public⁵ – dacă mai există un stat și are vocația de a rămâne membru al ONU sau cum se poate face excluderea de jure a unui stat membru din Adunarea Generală și alte instituții internaționale odată ce-și pierde teritoriul.

Astfel, dacă până recent vorbeam despre „2 Geo”, geopolitică și geoeconomie, cu disputa cine pe cine influențează și determină, astăzi am alăturat un alt element, geografia variabilă (sezonier, pe termen lung, modificări stabile în viitor??). Am ajuns la 3 variabile fundamentale în loc de 2, la „cei 3 Geo”⁶, iar asta complică atât calculele, cât și strategiile și jocul global, iar raționamente făcute anterior nu se mai aplică într-o asemenea actuală-viitoare conjunctură.

În termeni de economie, criza economică globală a fost dublată de un fenomen în creștere, un adevărat game changer, revoluția Gazului de șist. Dezvoltarea în SUA a capacității de producție a petrolului și gazelor de șist a făcut din statul american deja cel de-al doilea producător de petrol din lume, iar 2014 va face să depășească producția Federației Ruse la petrol. De asemenea, SUA devine exportator net de gaz, la un preț care sfidează competiția, 70 de dolari mia de metri cubi, cu efecte în delocalizarea industriilor consumatoare de gaze – 3 fabrici chimice BASF s-au mutat peste ocean, în condiții de acces la resurse ieftine, dar și în prezența regulilor economiei de piață și a statului de drept, inexistentă la alți producători mondiali.

Odată schimbată paradigma, SUA se simt independente de Orientul Mijlociu, de alte surse de energie, în special hidrocarburi, resurse pe care le-au eliberat pentru alți consumatori globali, cu care vor intra în competiție prin piața de LNG - gaz natural lichefiat - pe care o creează. Firește că eliminarea unor asemenea dependențe schimbă și apetitul și politicile și interesele, mai ales că politica SUA rămâne pragmatică, definită de limitările pe care le are la nivelul resurselor, dar și a apetitului populației în a sprijini acțiunea militară indiferent de motiv, context sau meridian.

⁵ Cleo Paskal, *Global Warring. Environmental, Economic and Political crisis will redraw the World Map*, Key Porter Books, 2010

⁶ Cleo Paskal, *The “Three Geo’s” (Geopolitical, Geo-economic and Geophysical Changes) in the Indo-Pacific, presentation and the Global Future Forum Conference, “Natural Resources, Economics and Geopolitics: Eurasian Interdependencies with Global Security Implications”, 17-18 September, 2013, Stockholm*

2. ESB – centura eurasiatică a producătorilor de petrol și gaze

Marele Joc global se mută acum, iată, într-o cu totul altă paradigmă prin noile transformări întâmplare sau în curs. Principalul subiect, cel al resurselor energetice, amenință să reconfigureze arena globală: principalii consumatori rămân Europa și statele suprapopulate din Asia de Sud-Sud-Est, India, China, Japonia, Coreea de Sud, Indonezia, Filipine, în timp ce furnizorii de hidrocarburi se situează între cele două blocuri de consumatori, la modul fizic, într-o centură ce pleacă din Orientul Mijlociu via Asia Centrală către Rusia⁷.

Cele două blocuri ajung să devină competitori naturali la resurse, încercând să atragă cât mai mult din resursele din exteriorul regiunii, dar fiind legați de conducte și teritorialitate, respectiv continentalism. Dacă acum resursele par a fi, pe termen mediu, suficiente, curba competiției amenință să crească cât de curând. Iar disputa se va da, în mare măsură, pe acest continuum continental euro-asiatic (nimic de a face cu teoriile eurasiatismului lui Dughin sau Karaganov, grupului Valdai sau propunerilor ruse ale lui Medvedev de securitate colectivă la Messenberg⁸).

Mai mult, această Eurasian Suppliers Belt – ESB este caracterizată de instabilitate crescută, datorită încheierii dictaturilor de dezvoltare și a izbucnirii primăverii arabe. Mai mult, cea mai expusă regiune după retragerea trupelor NATO din Afganistan în 2014, este Asia Centrală, care dacă intră în vârtejul instabilității violente, agrementate cu radicalism islamic, riscă să debalanseze puternic resursele energetice globale. Iar căderea în haos a Asiei Centrale poate afecta fundamental și stabilitatea Rusiei, și ea în perioadă de probleme energetice și hiperdependență de resurse, peste problema sa demografică la Est de Ural, spațiul majorității resurselor sale. De aceea susținem că securitatea Asiei Centrale este importantă pentru securitatea întregului continuum euroasiatic.

3. Anarhismul, haosul și instabilitatea periferiei⁹

Episodul Siria a avut multiple formule de lectură, în funcție de interese sau apreciere a prestației unuia sau altuia dintre actori. De la blocarea unui sprijin acordat populației într-un stat arab de către Rusia și China, dar și absenței apetenței intervenționiste în războiul civil din Siria a Occidentului – până la atacul chimic din 21 septembrie – la „eroarea lui Obama”, „prăbușirea grandorii Statelor Unite” la acțiunea diplomatică excepțională a Rusiei, declarat pe multe meridiane „câștigătorul” episodului sirian.

⁷ Iulian Chifu, Why Central Asia is Central to Eurasian Security, presentation and the Global Future Forum Conference, “Natural Resources, Economics and Geopolitics: Eurasian Interdependencies with Global Security Implications”, 17-18 September, 2013, Stockholm

⁸ Un acord între Cancelarul German Angela Merkel și Președintele rus Dmitri Medvedev care stabilea ca UE și Rusia pot avansa discuții de securitate într-un format bilateral dacă Rusia reușește să ajute la soluționarea conflictului separatist nistrean, considerat cel mai simplu de soluționat dintre conflictele înghețate de către UE și Rusia.

⁹ David Danelo, Anarchy is the New Normal: Unconventional Governance in the 21-st Century, FPRI, October 2013, la <http://www.fpri.org/articles/2013/10/anarchy-new-normal-unconventional-governance-and-21st-century-statecraft>

Ce putem spune este că, acolo unde există ciocniri de interese, comunitatea internațională reușește să-și armonizeze pozițiile. A făcut-o și în Libia, o face acum în Siria, cu mai puține ambiții, orgolii, și mult mai multă flexibilitate, cu riscul unor costuri politice interne remarcabile. Dar ce se întâmplă în zone în care nici o putere relevantă nu are interese majore?

Și aici Siria este considerat precedent. Nu pentru că nu ar fi existat interese, ci pentru că ele nu atingeau o magnitudine care să presupună intervenția, sau pentru că cei care aveau interese nu aveau și capacitățile necesare pentru a determina o schimbare majoră. Până la atacul chimic, SUA nu au putut fi antrenate în a gestiona direct militar conflictul, măcar cu amenințarea credibilă de utilizare a forței pe care am văzut-o. Deci Siria a fost o periferie a intereselor americane, la acel moment.

Dar sunt mai multe alte zone de periferie¹⁰, în spații precum Africa, America de Sud, Asia de Sud Est, Pacific, acolo unde mizele sunt considerate mici și interesul e insuficient sau deloc definit de actorii relevanți. Acolo poate și astăzi se desfășoară conflicte, mor oameni, se consumă resurse, dar fără ca aceste elemente să apară în prim plan, în linia întâi a media, pentru a stârni interes de vreun fel, sau a reflecta un interes al actorilor relevanți¹¹. Acolo vorbim într-adevăr despre haos și noul anarhism din sistem.

Dar anarhism este și formula de acțiune a unor state perfect legitime și bine constituite în acțiunea lor la nivel internațional, absența din spațiul globalizării, integrării în structuri internaționale (altele decât ONU), fuga de orice formă de cooperare instituțională regională și de acceptare a globalizării ca perspectivă în care, pentru a juca, a fi subiect nu obiect, trebuie să-ți găsești forma de cartelizare și integrare regională pentru a conta. Anarhismul nou se traduce și prin multiplicarea actorilor și intrarea pe scenă, cu roluri tot mai pregnante și vizibile, a actorilor substatali, entități separatiste, grupuri tribale transfrontaliere, structuri terorist-radicale ce propun formule de administrare în anumite regiuni, suplinind statul. Astfel ajungem la „normalitatea absenței statului”¹², de la existența statelor slabe – vezi regiunea subsahariană de la Sahara Occidentală la Bab El Mandeb și Golful Aden, prin Yemen și Siria – sau formule tribale non-statale în Teritoriile administrate Federal în Pakistan și în Afganistan, zona hutitilor din Yemen sau porțiuni importante din India, zona Azawad din Mali și Nordul Nigeriei ieșit de sub controlul autorităților legitime.

Medievalismul are și el mai multe reprezentări astăzi, de la preeminența unor regiuni excelent organizate dar care se manifestă ca actori în sine, pe lângă statele din care fac parte, uneori peste ele – vezi situațiile din regiuni descentralizate sau confederalizate mai puternice ca statul aparținător sau regiuni separatiste extrem de bine administrate, dar autonom ca decizie în majoritatea domeniilor, și cu relevanță globală. În fine, varianta lumii G0 este o altă formulă de anarhism internațional prin exacerbarea naționalismelor și autocrațiilor, într-o lume a interdependențelor, a eludării coagulării intereselor, a flexibilizării relațiilor sau respectului pentru interesele vecinilor și ale regiunii.

¹⁰ Iulian Chifu – Third generation Conflicts în Millenium III, nr.8-9, vara 2002, pp.169-189.

¹¹ Hedley Bull, *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*, Columbia University Press, 1977, p. 312.

¹² Jakub Grygiel, *The Power of Statelessness*, Policy Review, Hoover Institution, April 1, 2009.

Toate acestea devin, concomitent, realități ale lumii contemporane, în special în spații distante și fără interese majore conturate ale actorilor relevanți. Dar haosul internațional este dublat și de un alt tip de haos, al sfârșitului democrației așa cum o știam noi, sau a lansării unei noi generații de democrație post-computere, democrația 2.0¹³. Aici instrumentul internet, după ce a generat saltul tehnologic major ca fundament al globalizării, amenință să schimbe fundamental și democrația.

Astăzi rețelele sociale sunt nu numai locuri de mobilizare, dar și instrumente de construcție a unor opțiuni de natură democratică, dincolo de regulile cunoscute. Am avut două contexte care au dus la valorificarea instrumentului tehnic al rețelilor sociale dincolo de primăvara arabă: reacția clasei de mijloc și a inteligenței, principalii perdanți ai crizei, față de leadership-ul bancar financiar, principalul responsabil al crizei, dar premiat de leadership-ul politic prin sistemul de bail out, pentru că e „prea mare ca să cadă”, ca și sfârșitul statului bunăstării, welfare state, și cedarea de către stat către societatea participativă a unui set din atributele sale – în domeniul social, al pensiilor, al îngrijirii de lungă durată etc. În acest context, și situațiile particulare din unele state au dus la contestarea în bloc a clasei politice, dar și solicitarea de către clasa de mijloc a unui acces privilegiat la decizie, proporțional cu responsabilitățile asumate.

Un nou raport între stat și societate este în curs de a se crea, iar această situație schimbă fundamental generația politică și pe cea democratică în întregul ei. Dacă regulile democratice actuale nu sunt în stare să gestioneze valorile fundamentale ale egalității accesului la șanse și a dreptății în cazul responsabililor crizei, atunci ele trebuie îmbunătățite, de aceea, în mod natural, internetul a dat naștere unor constructe sociale cu efecte nu de reflecție și găsire a unor soluții sau de terapie de grup, ci care trec de la faza contemplativă la cea de acțiune în stradă. Aici e marele salt al democrației 2.0, mai ales că partea publică, care acționează, nu are lideri, nu se poate structura clasic pentru că nu o lasă constructul social obiectivat în rețeaua socială și care are propria sa viață și devenire, respinge agende și negocieri și obligă la respectarea opiniilor induse. Guvernarea trebuie să țină seama și de aceste constructe impersonale, ce trăiesc în spațiul virtual, dar produc acțiuni și efecte vizibile în stradă.

Această schimbare amplifică haosul și anarhia internă, multiplică actorii și interesele care influențează politicile și de care trebuie ținut cont. Complexitatea dată de această multiplicitate de autori este deosebită în funcție de natura lor și gradul de implicare în așa fel încât ea ajunge să influențeze procese globale și în orice caz politici, inclusiv politica externă a unui stat, politica investițională a unei companii sau soarta unui actor politic.

4. Tipul de politici. De la Șah la GO

Dar poate cea mai interesantă schimbare este cea a tipologiei de acțiune a actorilor relevanți. Astfel, Statele Unite și actorii europeni au optat, cu grade

¹³ Iulian Chifu, Democrația. Generația viitoare. Societatea participativă, societate activă și noile forme de constructe sociale, articol în curs de apariție, Revista Intelligence.

diverse de acțiune, pentru obiective pragmatice, planificări stricte, acțiuni cumpănite și dozate strict pentru atingerea unor obiective majore, imperativ necesar a fi atinse și cu efect sesizabil, proporțional cu resursele limitate. O abordare pe care am definit-o ca fiind derivată de la politica de piață la nivel economic, cu eficiență maximă, dar care exclude sau limitează substanțial apetența pentru strategic, pentru investiții mari pe termen lung și care nu dau rezultate în mandatul decidentului care aprobă fondurile, ci în cel al succesorilor săi. Recursul la intervenție este, de asemenea, diferit. Dacă Franța și Marea Britanie au fost vârf de lance în Libia, iar SUA a ajuns să „conducă din spate” furnizând capacități pe care Europa nu le are și în care nu mai investește, în cazul Siriei, pasul înainte nu a fost făcut până la atacul chimic și la depășirea „liniei roșii” trasate de către Președintele american. Iar investițiile în capacități militare merg de la cele minimale, insignifiante, la nivel european către ambițiile Poloniei (sau ale Rusiei) de a se dota militar cu tehnologie și capacități de top, pentru o viitoare competiție globală militară.

Dacă Occidentul merge mai degrabă pe această abordare minimalistă, ultrapragmatică, economicoasă, care a permis abandonarea multor spații unde se aflau prieteni, unde se stârniseră speranțe și așteptări, și care puteau fi menținute foarte lesne, China a trecut deja la jocul de Go. Acesta e un joc strategic, în care așezi piese albe și negre și construiești spații controlate unde preiei toate piesele adversarului. Deci control spațial, umplerea spațiului contează – valorificarea oricărei oportunități și sancționarea oricărei vulnerabilități a altcuiva pentru a-ți amplasa tu piese, a prelua controlul, influența subtilă și de perspectivă.

În acest context se înscrie cazul Tonga¹⁴, un stat insular din mijlocul Pacificului, guvernorat britanic care s-a retras și a pasat responsabilitatea gestiunii către Australia și Noua Zeelandă. Aceste două state, mai puțin interesate și fără capacități de gestiune a unor asemenea teme, au făcut o gafă de imagine la adresa Regelui din Tonga, de unde controlul s-a schimbat dramatic, iar China a investit masiv în statul cu 100.000 de locuitori. Ieftin, fără probleme. La fel s-a întâmplat – cu alte raționalități – în Fiji, Kiribatu sau în Maldive. În cazul acestor state insulare, zonele economice exclusive ajung și la dimensiunea Indiei, de unde interesul pentru resurse și voturi în Adunarea Generală a ONU pe care a dorit-o China. Dar poate cel mai important a fost poziționarea în Ocean, valorificarea oportunității și controlul spațiului, umplerea spațiului, chiar dacă o asemenea politică nu răspunde neapărat, imediat, vreunei strategii aplicate, care să necesite această investiție.

Rusia are și ea o formulă aplicată a politicii externe, care excede tendința de refacere, sub diferite forme, a spațiului post-sovietic sau a grandorii de superputere. Aici politica e gestionată de interese directe, de raționalități geopolitice clasice, dar și de politica „pentru că pot”. Un caz clasic este Transnistria, acolo unde investiția e prezentă și până recent nu avea nici o rațiune. Comuniștii conduceau statul la Chișinău, reintegrarea era probabilă – de ce să menții acea enclavă nesustenabilă care costă 70% din buget, și care nu se potrivea în nici o strategie?

¹⁴ Cleo Paskal, *Global Warring...*, idem.

Concluzii

Ei bine, „pentru că pot”, și „pentru că nu mă puteți împiedica să o fac”, ar fi răspuns Rusia. Da, mă costă bani, dar îmi permit. Nu am în plan să o folosesc undeva, nu știu la ce o voi utiliza, dar o am și rămân acolo pentru că pot. Poate o valorific în vreun schimb strategic de interese, poate o voi utiliza în viitor la vreun obiectiv care va apărea, nu știu, dar o păstrez, ar fi formula de abordare a temei acesteia, și a altora, de către Moscova, în relațiile sale cu Europa, Occidentul, SUA. Iar această abordare e mult mai apropiată de cea a jocului de Go, propus de China ca viitoare regulă de derulare a partidelor strategice globale în politica externă și în Relațiile Internaționale ale viitorului.

Bibliografie:

1. BREMMER Ian, *Every Nation for Itself. Winners and Losers in a G-Zero World*, Portfolio/Penguin, New York, 2012
2. BRZEZINSKI Zbigniew, *The Grand Chessboard. American Primacy and its Geostrategic Imperatives*, Basic books, New York, 1997.
3. BULL Hedley, *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*, Columbia University Press, 1977.
4. CHIFU Iulian, *Why Central Asia is Central to Eurasian Security*, presentation and the Global Future Forum Conference, “Natural Resources, Economics and Geopolitics: Eurasian Interdependencies with Global Security Implications”, 17-18 September, 2013, Stockholm
5. CHIFU Iulian, *Democrația. Generația viitoare. Societatea participativă, societate activă și noile forme de constructe sociale*, Revista Intelligence.
6. CHIFU Iulian, *Third generation Conflicts în Millenium III*, nr.8-9, vara 2002.
7. DANELO David, *Anarchy is the New Normal: Unconventional Governance in the 21-st Century*, FPRI, October 2013, la <http://www.fpri.org/articles/2013/10/anarchy-new-normal-unconventional-governance-and-21st-century-statecraft>
8. GRYGIEL Jakub, *The Power of Statelessness*, Policy Review, Hoover Institution, April 1, 2009.
9. KAPLAN Robert D., *The Coming Anarchy*, *The Atlantic*, February 1994
10. PASKAL Cleo, *Global Warring. Environmental, Economic and Political crisis will redraw the World Map*, Key Porter Books, 2010
11. PASKAL Cleo, *The “Three Geo’s”* (Geopolitical, Geo-economic and Geophysical Changes) in the Indo-Pacific, presentation and the Global Future Forum Conference, “Natural Resources, Economics and Geopolitics: Eurasian Interdependencies with Global Security Implications”, 17-18 September, 2013, Stockholm
12. RAPLEY John, *The New Middle Ages*, Foreign Affairs, May/June 2006

RECONFIGURAREA RELAȚIILOR DE PUTERE ÎN CONTEXTUL CRIZEI GLOBALE SUB PRESIUNEA FACTORULUI ECONOMIC

Adrian Marius DOBRE*

Suntem martorii unei schimbări a relației dintre politică și economie, într-o lume aflată în continuă schimbare, caracterizată de o dinamică în care imprevizibilul are un rol din ce în ce mai mare.

Fenomenul globalizării, sau evoluțiile din sistemul internațional, a dus la o interdependență care are capacitatea de a organiza relațiile dintre state și de a contura politica internațională. Mult mai recent am văzut că deciziile politice au un pronunțat caracter economic, sau mult mai simplu spus, sunt luate „decizii economice”. Perioada puterii militare a fost depășită de capacitatea sau incapacitatea statelor de a suporta cheltuielile de apărare, iar balanța înclină în direcția statelor cu creștere economică.

Vorbim din ce în ce mai mult de PIB, de deficite bugetare, de sectorul bancar și financiar, de o criză economică care continuă de ani de zile și care a scos la lumină deficiențele structurale ale economiilor naționale și ale relațiilor economice globale.

Provocarea preponderenței între economic și politic este reprezentată de aflarea celui mai bun sistem din lume pentru depășirea crizei actuale și pentru crearea unei stabilități, al unui echilibru care să asigure prosperitate și creștere. Cucerirea politicii de către interdependențele economice este deja o realitate. Viitoarea modalitate de duplicare a relației dintre economic și politic poate crea o nouă lume bazată pe principii diferite de ceea ce știam.

Cuvinte-cheie: *interdependență economică, relația politică-economie, decizii politice, sistem global, măsuri de creștere, criză economică.*

Introducere

Impasul pe care lumea îl traversează prezintă un caracter complex și efecte profunde asupra ordinii mondiale actuale, sau mai bine spus, cea cu care ne obișnuisem. Puterea economică globală este în plin proces de reconfigurare în urma crizei economice. Criza economică globală este declanșatorul unui val imens de schimbări în relațiile de putere din lume.

Peisajul actual confirmă presupunerile unei economii politice post-criză în care China, India și celelalte economii emergente mari sunt în plină ascensiune, iar SUA, epicentrul crizei financiare, a rămas fără monopolul de care beneficia până acum câțiva ani.

Prezentul articol arată modul în care relațiile de putere în era post-criză sunt puternic modelate de factorul economic, de puterile economice și de distribuția acestui gen de putere. Discuția, inevitabil, se va axa și pe rolul puterilor emergente în noua arhitectură mondială și pe capacitatea acestora de a înclina balanța în favoarea lor. Interesele geopolitice și geoeconomice aruncate

* Adrian Marius DOBRE, Secretar General al Institutului Social Democrat „Ovidiu Șincai” și al Fundației Europene Titulescu, este doctorand al Școlii Naționale de Studii Politice și Administrative în domeniul relațiilor internaționale. E-mail: adrian-marius.dobre@addo.ro

pe masa de joc sunt din ce în ce mai multe și mai complicate, făcând ca variantele de încadrare a unei noi ordini mondiale să fie multiple.

1. Puterea economică – un factor de reconfigurare a relațiilor de putere

Puterea economică este compusă, conform expertului în economie globală John Walley, din mai multe elemente-cheie care sunt ele însele interconectate și se consolidează reciproc. Primul element implică *dimensiunea actuală și de perspectivă a unei economii și puterea pe care aceasta o poate exercita în mod unilateral folosindu-se de piață*.¹

Acesta vizează abilitatea țărilor, grupurilor de țări sau chiar a grupurilor din cadrul statelor de a obliga sau de a convinge alte țări să acționeze (sau cel puțin să asiste) la fel ca ele, fără a recurge la amenințări sau fără a folosi sancțiuni sau stimulente. Puterea în această dimensiune este o reflectare a gradului de interdependență economică (sau integrare) între țări, așa cum J. Nye teoretiza în cartea sa „*Putere și interdependență*”².

Un al doilea element al puterii economice se reflectă în *dorința țărilor (sau grupurilor de țări) să acționeze prin cooperare*, fie în negocierile internaționale privind modalitățile convenite de comun acord, sau prin alte acțiuni convenite de comun acord.³ Puterea în acest sens reflectă nu numai dimensiunea actuală a economiilor, dar și pe cea viitoare rezultată din creșterea acestora. Astfel, în cadrul negocierilor la nivel mondial, normele stabilesc cadrul de interacțiune și oferă baza legală internațională. Economii mari au capacitatea de a conveni asupra lor.

O a treia dimensiune a puterii economice la nivel mondial reflectă *considerațiile soft power*, de ordin intelectual, de reputație și întruchipează utilizarea convingerilor și argumentelor filosofice pentru a influența rivalii, pentru a-i convinge că acțiunile pe care trebuie să le întreprindă sunt, de asemenea, în propriul lor interes. În context global, puterea în acest sens se bazează pe acceptarea de către terți a argumentelor intelectuale de a adopta acorduri colective transfrontaliere.⁴

Așadar, puterea economică în dimensiunile menționate mai sus se bazează pe trei piloni: abilitățile țărilor de a forța, individual sau în comun, schimbări prin limitarea oportunităților economice ale altora, influența unei țări asupra posibilelor acțiuni negociate în mod colectiv, cum ar fi negocieri pentru stabilirea de norme globale, și influența pe care țările (sau rezidenții țărilor) o pot exercita asupra climatului intelectual care acordă legitimitate aranjamentelor globale comune.

¹ John WALLEY, „Shifting economic power”, Centre for International of Governance Innovation și CESifo, Munchen, 2009.

² Joseph NYE, Robert KEOHANE, *Putere și interdependență*, Polirom, Iași, 2009.

³ John WALLEY, *op.cit.*

⁴ J.F. Jr HOGE, „A Global Power Shift in the Making” in *Foreign Affairs*, iulie-august 2004.

2. Manifestarea puterii economice în configurația actuală a relațiilor internaționale

Toate aceste elemente se transpun în realitate în multiple variante. Simplificate sub forma teoriilor, evenimentele actuale sunt doar niște etape în realizarea unei noi configurații mondiale, a unor noi relații de putere. Astfel că ieșim din paradigma alianțelor militare și intrăm în cea a alianțelor economice. Închegarea de relații economice solide între diverși actori a devenit nucleul în jurul căruia se construiește noua arhitectura mondială. Probabil acest trend va continua și se va dezvolta din ce în ce mai mult în viitor.

Barack Obama a anunțat în discursul susținut în cursul zilei de 12 februarie 2013⁵, lansarea oficială a proiectului zonei de liber schimb între SUA și Europa, un proiect mai vechi, dar asupra căruia administrația democratică nu a fost atât de fermă până acum. Reținerea americanilor de a se implica în chestiunile europene, înregistrată pe parcursul ultimilor ani, este practic depășită prin acest nou impuls.

Importanța acestui pas este dată tocmai de faptul că Europa nu se află într-o perioadă tocmai înfloritoare, iar profilul proiectului nu este unul de cooperare politică, ci de cooperare economică, în contextul în care Uniunea Europeană are nevoie să se extindă pe noi piețe înainte să se sufoc.

Procesului de implementare a unei zone de liber schimb între SUA și Europa i se adaugă Acordul de Parteneriat Economic Strategic Transpacific (TPP), format în principal de SUA, Australia, Chile și Peru. Astfel se formează o rețea complexă de alianțe economice, iar ideea nu este confiscată doar de americani. Federația Rusă are proiectul Uniunii EurAsiatice care a evoluat considerabil în ultima perioadă și, mai mult, se întrece cu China în acordarea de finanțări statelor europene cu probleme financiare.

Astfel de configurații economice s-au inițiat și între statele BRICS sau între grupuri mai mici de state cu economii emergente ce au interese comune. În acest sens, putem puncta un fenomen extrem de interesant, acela al activismului țărilor non-OCDE din ultimii ani de a negocia noi acorduri regionale, atât comerciale cât și de cooperare economică, în afara cadrului OMC⁶. Profilul acestor pacte încheiate de către statele emergente sunt cu preponderență pacte non-concurență sau acorduri privind folosirea în comun a rezervelor valutare.

În schimb se încearcă și asocieri cu caracter de lobby, plasate într-o zonă mai puțin tradițională, astfel ca activitățile de negociere ale țărilor non-OCDE au dus la crearea de forumuri politice, cu scopul de a spori puterea de negociere și de a consolida vocea țărilor în curs de dezvoltare la nivel mondial, dar și de a promova cooperarea și legăturile comerciale mai strânse între aceste state. Un exemplu îl constituie Comisia Trilaterală formată din India, Brazilia și Africa de

⁵ Barack OBAMA, discursul *State of the Union*, 12 februarie 2013, consultat online la 25 septembrie 2013 la <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2013/02/12/remarks-president-state-union-address>.

⁶ Peter DRYSDALE, *Can Asia Help Power the Global Recovery?*, Brookings Institute, consultat online la 26 septembrie 2013 la http://www.brookings.edu/~media/research/files/reports/2012/6/think%20tank%20/tt20_drysdale_asia.

Sud (așa-numita Comisie IBSA), țări care au convenit, de asemenea, să lucreze împreună pentru a reforma Consiliul de Securitate al Organizației Națiunilor Unite, instituțiile Bretton Woods, și să coopereze în domeniile de interes comun din cadrul OMC.⁷

Volumul negocierilor bilaterale și regionale din afara cadrului OMC a crescut vertiginos, mai mult de 800 de acorduri comerciale regionale (ACR) au fost încheiate sau sunt în curs de negociere între țările mari non-OCDE.⁸ Majoritatea acordurilor recent încheiate merg dincolo de OMC și acoperă unele domenii precum comerțul cu servicii, recunoașterea reciprocă, proprietatea intelectuală și politica concurenței;⁹ acestea ar putea fi percepute ca o nouă structură globală care evoluează în paralel cu sistemul multilateral bazat pe regulile OMC. Având în vedere noile evoluții se așteaptă o creștere a influenței țărilor non-OCDE în cadrul forurilor existente de negociere și în noi foruri la nivel sub-global, pe lângă o creștere în dimensiunea economică.

Toate aceste realități și proiecte demonstrează o reconfigurare a lumii în care trăim, constituirea unor noi reguli. Cu siguranță lumea noastră de astăzi nu va mai semăna cu lumea generațiilor viitoare. Un motiv suficient pentru a urmări obiective pe termen lung și a ne așeza fiecare pe o poziție vizionară, favorabilă negocierii unui nou viitor.

3. Reconfigurări ale relațiilor de putere și previziuni

Evenimentele și evoluțiile înregistrate la nivel mondial indică în mod clar că se produce o schimbare, lentă, dar sigură. Ne aflăm într-o perioadă de tranziție, de așezare a unor noi poli de putere „șlefuiți” puternic sub impactul factorului economic. Trendul, de asemenea, se poate observa limpede; în linii mari acesta arată un transfer de putere de la statele din Occident către cele din Est. Cu privire la această mutare strategică, Robert Nibblet, directorul Chatham House, se teme că ordinea internațională s-ar putea dezintegra cu ușurință în următorii ani, iar state precum China, India, Brazilia și alte puteri emergente pot ignora normele, regulile și aranjamentele instituționale aplicate de către Organizația Națiunilor Unite, Organizația Mondială a Comerțului și statele europene după 1945, sau să încerce să le redefinească în avantajul lor. La un nivel minim, acestea pot limita eforturile depuse de unele state vestice de a extinde sau de a aprofunda aceste norme sau instituții.¹⁰

În fapt, așa cum am arătat în capitolul anterior, aceste procese deja se întâmplă, unele norme se ignoră, altele sunt asediate din dorința de redefinire, urmând noi interese ale unor noi actori („noi” în sensul în care au dobândit capacitatea de a influența procesele la nivelul politicii și economiei mondiale).

⁷ Robin NIBBLET, *The Economic Crisis and the Emerging Powers: Towards a New International Order?*, Real Instituto Elcano, februarie 2012, consultat online la 25 septembrie 2013 la http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/rielcano_eng/

⁸ John WALLEY, *op.cit.*

⁹ Mark DINCECCO, Gabriel KATZ, *Political Transformations and Economic Performance*, IMT Lucca Institute for Advanced Studies, august 2011.

¹⁰ Robert NIBBLET, *op.cit.*

Până în 2030, Asia (exclusiv Japonia) și Africa sub-sahariană vor fi responsabile pentru aproximativ jumătate din PIB-ul mondial nominal, față de aproximativ 20 la sută în 2010, în timp ce contribuția SUA, UE și a Japoniei se va reduce la jumătate, la aproximativ 30 la sută.¹¹

Najim Azahaf, cercetător în cadrul Bertelsmann Stiftung, susține că BRICS este pe cale să schimbe structura de putere din cadrul sistemului economic global.¹² Creșterea blocului s-a diminuat în 2012, însă succesul său prin comparație cu scăderea economiilor dezvoltate este foarte important, Brazilia, Rusia, India și China fiind responsabile pentru 20% din outputul global în 2012, o creștere de patru ori în ultimii zece ani. Împreună cu Africa de Sud, cel mai nou membru, aceste state cooperează pentru a-și pune amprenta asupra guvernantei globale, așa cum au făcut în cazul economiei globale.

3.1. Implicațiile manifestării puterii economice în reconfigurarea relațiilor de putere

O altă abordare vizează un alt scenariu la extrema opusă, acela în care puterea nu se mută de la vest la est ci evoluțiile aduc Vestul și Estul, Nordul și Sudul mai aproape. Liniile directe ale acestei abordări se bazează pe faptul că atât puterile occidentale, cât și puterile emergente, se confruntă cu propriile probleme structurale, iar Occidentul are încă o serie de atribute semnificative în raport cu acestea.

În același timp, nu trebuie omis faptul că perioada îndelungată de criză economică actuală aprofundează procesul în curs de desfășurare al interdependenței politice și economice între toate statele, în curs de dezvoltare și dezvoltate.

În acest moment, sunt două forțe majore care încearcă să acapareze cât mai multă putere, pe de o parte sunt puterile occidentale, încă cele mai puternice state din lume care vor încerca să-și gestioneze interdependența prin negocieri politică internațională mai degrabă decât prin noi forme de guvernare globală, iar pe de altă parte, pe măsură ce puterile emergente dobândesc o putere politică mai mare și autonomie, ele sunt susceptibile să repete ceea ce au făcut puterile occidentale, promovându-și interesele în cadrul instituțiilor în loc să le acorde mai multă putere.

Dar trebuie foarte bine subliniat că se preconizează că provocările ce vor apărea la adresa ordinii internaționale nu vor fi generate numai de către aceste două categorii, de puterile existente sau de cele în curs de dezvoltare, ci de forțe la nivel mondial care sunt dincolo de controlul acestora, de la entități non-statale și grupuri care încearcă să submineze procesul de globalizare.

Ca și consecință, impulsul de a asigura un status quo confortabil și favorabil creșterii economice mondiale determină și va determina în continuare

¹¹ Wendy DOBSON, *How Asia's New Economic Powerhouses Will Shape the 21st Century*, University of Toronto Press, Toronto, 2009.

¹²Najim AZAHAF și Daniel SCHRAAD-TISCHLER, *Governance Capacities in the BRICS*, Bertelsmann Stiftung, 2012.

guvernele să recurgă la cooperare regională ca bază pentru niveluri mai ridicate de cooperare internațională.

Nucleul de forță al ”Vestului”, reprezentat de SUA, majoritatea statelor europene, Japonia și Canada, se confruntă cu o slăbire structurală a motoarelor de creștere economică care ar putea construi noua ordine internațională, pe aceleași principii pe care au construit-o și până acum – creștere economică și supremație militară.

Pe de o parte, statele din Europa sunt supuse unor constrângeri structurale care nu permit susținerea unei creșteri economice rapide și prezintă o serie de riscuri grave generate de problemele demografice (până în 2050, 30% din populația europeană va fi îmbătrânită)¹³. Bugetele de apărare au scăzut sub limita de 2%.¹⁴

Șomajul și diferențele în ratele ocupării forței de muncă în rândul tinerilor, femeilor și persoanelor în vârstă reprezintă constrângeri suplimentare asupra creșterii. La acestea se adaugă și diferențele semnificative în nivelul de educație - în special între statele din Marea Mediterană și nordul Europei – acestea generează alte riscuri pentru competitivitatea economică europeană pe plan internațional.

Deși SUA nu se confruntă cu aceleași provocări demografice, ea are propriile probleme structurale: rata mare a șomajului și ritmul încet de creare de locuri de muncă, din ce în ce mai multe companii multinaționale americane creează mai multe locuri de muncă în exterior, mai ales pe piețele est-asiatice unde forța de muncă este bine educată și ieftină.

Japonia s-a confruntat cu două decenii de creștere într-un ritm mai lent, cota sa din PIB-ul mondial fiind în continuă scădere.

Puterile tradiționale experimentează o perioadă în care riscurile și provocările sunt atât interne, cât și externe, iar menținerea la cârma politicii internaționale devine o misiune complicată.

Lupta se dă pe mai multe fronturi, în mijlocul ascensiunii puterilor regionale, în fața organizațiilor regionale, fie că se numesc ASEAN, Summit-ul Asiei de Est, UNASUL, Uniunea Africană și Organizația de Cooperare de la Shanghai, în cadrul instituțiilor internaționale cum ar fi ONU, FMI și OMC, deoarece puterile emergente urmează acum o linie mult mai independentă, iar influența puterilor cu economii dezvoltate scade constant. Un exemplu privind schimbarea în sfera instituțională, un compromis de altfel inevitabil, îl reprezintă numirea G20 drept principalul for global pentru o coordonare economică internațională, în locul vesticului G7.

3.2. Puterile emergente – puteri economice?

În cadrul reuniunii de la Durban, din Africa de Sud, de pe 27 martie 2013, statele BRICS au discutat despre înființarea unor instituții financiare de tipul

¹³ Sarajit MAJUMDAR, „Global Power Shift – West to East?” in *Asia Sentinel*, ianuarie 2009.

¹⁴ Robert NIBBLET, *op.cit.*

Băncii Mondiale și a Fondului Monetar Internațional. Motivul invocat de acestea ar fi combaterea dezechilibrelor economice și a volatilității valutare.

Iată încă o acțiune a blocului emergent de a înclina balanța puterii în favoarea sa, amenințând în mod direct poziția BM și a FMI-ului. Faptul că influența statelor emergente în luarea deciziilor la nivelul BM și FMI nu este pe măsura cerințelor acestora a dus la inițiativa înființării unor “clone” pentru spațiul economiilor în dezvoltare, economii care conform statisticilor asigură creșterea economică globală.

Statele BRICS, sau grupul BRICS, nu a fost perceput ca un bloc până acum, dar în contextul unor astfel de acțiuni putem spune că se coagulează încă un centru de putere, unul care are capacitatea de a fi o contrapondere la lumea dezvoltată. Rezervele valutare cumulate ajung la cifra de 4.400 miliarde de dolari și totodată reprezintă 43% din populația lumii. Obiectivul grupului este acela de a obține cât mai multă influență în sistemul economic și financiar global, prin orice mijloace.

Țările BRICS și noile MIST (Mexic, Indonezia, Coreea de Sud, Turcia) au realizat în 2011 aproape 3 trilioane de dolari, o forță economică echivalentă cu cea a Statelor Unite, cu o producție anuală de 16 miliarde de dolari, ceea ce semnifică 25% din producția economică mondială. MIST reprezintă un nou grup de state, extrase de Goldman Sach din fondul de capital N 11 (Next 11: MIST și Bangladesh, Egipt, Nigeria, Pakistan, Filipine, Vietnam și Iran).¹⁵ Jim O’Neill de la Goldman a declarat în 2012 că a dorit să înființeze acest fond de capital pentru a-i ajuta pe investitori să beneficieze de creșterea altor state, nu doar de cea a BRICS.¹⁶ Înființat în 2011, fondul N11 a crescut cu 12% în 2012, comparativ cu creșterea de 1.5% a fondului BRICS, este un conglomerat de state care se dezvoltă în umbra acestuia și care promite o expansiune economică mai rapidă decât s-a anticipat.

Asia rămâne în top ca și continentul cu cele mai multe surprize de oferit. Dacă până acum ne obișnuisem cu Tigrii Asiatici -Hong Kong, Singapore, Coreea de Sud și Taiwan- acum va trebui să îi cunoaștem și pe Puii Tigrilor Asiatici – Indonezia, Filipine, Vietnam și Myanmar.

Într-un raport special privind piețele emergente, MarketWatch analizează Indonezia și Filipine: „Având economii în creștere rapidă și venituri în plină ascensiune, cele două țări sunt patria unei forțe de muncă mare și tânără, al unei clase de mijloc în plină expansiune și acestea au guverne stabile, alese, care au politici de încredere care atrag investitorii. Ele au bănci solide și rezerve valutare suficiente astfel încât să evite o gestionare greșită a monedelor proprii.”¹⁷

¹⁵ Steven ORLOWSKI, *Going beyond Jim O’Neill’s BRICS to investing in MIST*, august 2012, consultat online pe 24 septembrie 2013 la <http://emergingmoney.com/etfs/jim-oneill-mist-tur-ewy-skor-fko-eido-idx-eww-gsyax/>.

¹⁶ Eric MARTIN, „Goldman Sachs’s MIST Topping BRICs as Smaller Markets Outperform”, *Bloomberg*, august 2012, consultat online pe 25 septembrie 2013 la <http://www.bloomberg.com/news/2012-08-07/goldman-sachs-s-mist-topping-brics-as-smaller-markets-outperform.html>.

¹⁷ V. PHANI KUMAR și Virginia HARRISON, „Indonesia and Philippines come of age”, *MarketWatch*, consultat online pe 26 septembrie 2013 la <http://www.marketwatch.com/story/indonesia-and-philippines-come-of-age-2012-09-25>.

În mijlocul crizei economice globale, schimbările sunt extrem de probabile, iar puterea statelor emergente trebuie să fie judecată în termeni relativi, înainte de a evalua impactul potențial asupra ordinii internaționale. De asemenea, trebuie reținut că fiecare putere emergentă se confruntă cu propriile probleme interne majore, chiar dacă atracția lor gravitațională economică se consolidează.

Pentru a avea o imagine completă sunt necesare o serie de precizări concrete despre puterile emergente. De exemplu, îmbătrânirea rapidă a populației Chinei și lipsa unei plase de siguranță socială stimulează economisirea în detrimentul investițiilor. Goana după creștere a dus la nemulțumirea tot mai mare a unei părți a populației dezavantajată de alocarea actuală a bogăției, iar Partidului Comunist îi este tot mai dificil să-și păstreze legitimitatea chiar dacă gestionează un set tot mai complex de dinamici economice și politice interne.

Chiar dacă India a atins recent un nivel de creștere economică anuală apropiat de cel chinezesc iar unele dintre cele mai mari companii, cum ar fi Tata, Reliance, Wipro și Infosys, devin actori internaționali, ea încă se luptă cu povara nivelurilor ridicate ale sărăciei și analfabetismului, cu corupția politică generalizată, cu creșterea inflației, cu lipsa unei forțe de muncă calificată și cu blocaje în generarea de energie, în sectorul transportului și alte aspecte ale infrastructurii fizice.

Brazilia a devenit unul dintre exportatorii globali de produse alimentare, în timp ce industria aerospațială și sectorul energetic închid decalajul față de omologii occidentali. De cealaltă parte, inflația devine o problemă economică serioasă, nu numai din cauza creșterii costurilor la alimente și energie, dar și din cauza stratificării tot mai mari între un număr mare de oameni săraci, tineri needucați și o clasă bine educată mai mică, care devine din ce în ce mai integrată în economia globală.

Problemele interne au un aport considerabil în frânarea avântului spre creștere, iar riscurile nu se limitează doar la sfera națională. Și riscurile geopolitice sunt de amploare și determină un comportament de ripostă din partea altor actori internaționali. De exemplu pretențiile Chinei în Marea Chinei de Sud au determinat națiunile sud-est asiatice să se îndrepte către SUA, în speranța că aceasta își va menține rolul de furnizor extern de securitate și stabilitate în regiune.

Toate aceste aspecte subliniază că trebuie privite ambele fețe ale monezii când ne referim la puterile emergente. Există astfel limite ale influenței exercitate la nivel internațional sau regional de puterile emergente. Ceea ce le lipsește este elementul de "soft power", de atracție sau de reprezentare a unui model pentru vecinii lor sau alte țări, așa cum au făcut SUA și cele mai de succes țări europene. Sistemele politice democratice europene și cel american continuă să servească drept model.

Continuând ideea, puterile emergente nu au dobândit obiceiul de a acționa în mod concertat în cadrul instituțiilor sau la conferințe internaționale. Alegerea unui nou director executiv al FMI, în 2011, este un asemenea exemplu, puterile

emergente au fost în imposibilitatea de a acționa ca un grup unit și de a propune un candidat alternativ pentru Christine Lagarde.

De asemenea, dependența puterilor emergente față de Vest, pentru buna funcționare a unei economii globale deschise și importantă pentru succesul lor economic și stabilitatea politică, nu trebuie omisă. UE și SUA sunt primul și al doilea mare partener comercial al Chinei, și împreună cu Japonia sunt principalele surse de investiții străine directe.

Astfel că în loc să apară un joc cu sumă zero pentru influență geopolitică și supremație economică cu Vestul, creșterea puterilor emergente adâncește nivelurile lor de interdependență cu Occidentul.

Concluzii

Puterea de astăzi va proveni în mare parte din creșterea economică așteptată mâine.

Puterea economică se schimbă în funcție de schimbarea circumstanțelor economice și non-economice. Încă nu a fost pe deplin stabilit cât de mari sunt schimbările de regim și de putere în curs de desfășurare la nivel global și cât de mult trece puterea de la statele OCDE la cele non-OCDE, de la est la vest, de la economii dezvoltate la economii emergente și dacă acest transfer de putere se va accelera în viitor. Dar impactul așteptărilor și schimbările rapide sugerează că puterea economică mondială este rapid dobândită de țările în curs de dezvoltare.

Mulți economiști au declarat că acum există un al treilea val de globalizare.¹⁸ În timp ce primele valuri au fost generate și dominate de forțele anglo-saxone, britanice și americane, criza economică prezentă și continua creștere a statelor BRICS au dus la schimbarea echilibrului de putere economică.

Spre deosebire de cele două valuri anterioare ale globalizării, cel de-al "treilea val" nu este caracterizat de o singură paradigmă economică sau de o singură țară dominantă. Lumea este din ce în ce mai diversă în abordările sale privind politicile economice.

Interdependența economică în creștere între puterile dezvoltate și puterile emergente va fi probabil trăsătura definitorie a noii ordini internaționale. Având în vedere puterea reziduală a Vestului și vulnerabilitățile continue ale puterilor emergente, o reechilibrare a puterii cu sumă zero în favoarea Estului și o schimbare fundamentală în ordinea internațională devin puțin probabile. O sursă principală de potențial conflict între state în următorii ani va fi competiția pentru resurse naturale care însoțește creșterea economică globală rapidă și îmbunătățirea nivelului de venit personal.

În primul rând, interdependența economică aduce cu sine propriul set de vulnerabilități pentru societăți. Dezastrele naturale au acum efecte la nivel global, modificările climatice semnificative au riscul de a avea efecte în cascadă. Interdependența sporește de asemenea vulnerabilitatea societăților din întreaga

¹⁸ Stéphane GARELLI, *New waves in globalization and competitiveness. The shifting roles*, 2008, consultat online la 24 septembrie 2013 la <http://www.imd.org/research/challenges/TC057-08.cfm>.

lume față de acțiunile perturbatoare extremiste, anarhiste sau grupuri criminale și persoane fizice.

Principala provocare a ordinii internaționale constă în faptul că guvernele, companiile și societățile din Est și Vest, Sud și Nord, nu reușesc să înțeleagă nivelul lor de interdependență și nu aprofundează sau nu construiesc, prin urmare, norme comune, reguli și instituții care să ridice nivelurile de rezistență și capacitatea de a gestiona impactul unor astfel de evoluții. Adaptarea instituțiilor internaționale existente pentru a gestiona aceste riscuri va dura o lungă perioadă de timp, având în vedere abordarea bazată pe stabilirea unor noi acorduri multilaterale.

Bibliografie:

1.*** „New Growth Drivers for Low-Income Countries: The Role of BRICs”, IMF Policy Paper, ianuarie 2011.

2.OBAMA, Barack, discurs State of the Union, 12 februarie 2013, consultat online la 25 septembrie 2013 la <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2013/02/12/remarks-president-state-union-address>

3.Organizația Națiunilor Unite, Human Development Report 2013. The Rise of the South: Human Progress in a Diverse World, 2013.

4.Cărți de specialitate

5.BEESON, Mark și BISLEY, Nick, Issues in 21st Century World Politics, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2010.

6.DOBSON, Wendy, How Asia's New Economic Powerhouses Will Shape the 21st Century, University of Toronto Press, Toronto, 2009.

7.FARNSWORTH, Kevin și IRVING, Zoe (eds), Social Policy in Challenging Times, Policy Press, Bristol, 2011.

8.NYE, Joseph, KEOHANE, Robert, Putere și interdependență, Polirom, Iași, 2009.

9.Articole de specialitate

10.*** „Building a new power balance BRIC by BRIC”, OECD Blog, iulie 2012, consultat online la 25 septembrie 2013 la <http://oecdinsights.org/2012/07/19/building-a-new-power-balance-bric-by-bric/>

11.ALTMAN, Roger C., ”The Great Crash, 2008: A Geopolitical Setback for the West” in Foreign Affairs, 2009.

12.AZAHAF, Najim și SCHRAAD-TISCHLER, Daniel, Governance Capacities in the BRICS, Bertelsmann Stiftung, 2012.

13.BUZAN, Barry, ”A World Order without Superpowers: Decentred Globalism” in International Relations, nr. 25(1), 2011.

14.COX, Michael, ”Power Shifts, Economic Change and the Decline of the West?” in International Relations nr. 26(4), 2012.

15.DINCECCO, Mark, KATZ, Gabriel, Political Transformations and Economic Performance, IMT Lucca Institute for Advanced Studies, august 2011.

16.DRYSDALE, Peter, Can Asia Help Power the Global Recovery?, Brookings Institute, consultat online la 26 septembrie 2013 la http://www.brookings.edu/~media/research/files/reports/2012/6/think%20tank%2020/tt20_drysdale_asia

17.ELEK, Andrew, "How Can Asia Help Fix the Global Economy?" in East Asia Forum, octombrie 2011, consultat online pe 25 septembrie 2013 la <http://www.eastasiaforum.org/2011/10/02/how-can-asia-help-fix-the-global-economy/>

18.FARNSWORTH, Kevin și IRVING, Zoë, "Driven by economics, determined by politics: Social policy in the age of Austerity", Annual Social Policy Association Conference, University of Lincoln, 4-6 iulie 2011.

19.FRIEDMAN, George, „Global Economic Downturn: A Crisis of Political Economy”, Stratfor, august 2011, consultat online la 25 septembrie 2013 la <http://www.stratfor.com/weekly/20110808-global-economic-downturn-crisis-political-economy>

20.GARELLI, Stéphane, „New waves in globalization and competitiveness. The shifting roles”, 2008, consultat online la 24 septembrie 2013 la <http://www.imd.org/research/challenges/TC057-08.cfm>

21.HOGE, J.F. Jr, „A Global Power Shift in the Making” in Foreign Affairs, iulie-august 2004.

22.MAGNUS, George, „Will Asia Shape or Shake the World Economy?”, ECIPE Policy Brief nr.5, 2012, consultat online pe 25 septembrie 2013 la http://www.ecipe.org/media/publication_pdfs/PB201103_1.pdf

23.MAHBUBANI, Kishore, „The New Asian Hemisphere: The Irresistible Power Shift to The East” in Public Affairs, New York, 2008.

24.MAJUMDAR, Sarajit, ‘Global Power Shift – West to East?’ in Asia Sentinel, ianuarie 2009.

25.MARTIN, Eric, „Goldman Sachs’s MIST Topping BRICs as Smaller Markets Outperform”, Bloomberg, august 2012, consultat online pe 25 septembrie 2013 la <http://www.bloomberg.com/news/2012-08-07/goldman-sachs-s-mist-topping-brics-as-smaller-markets-outperform.html>

26.MIAN, A. R., SUFI, A. și TREBBI, F., " Resolving Debt Overhang: Political Constraints in the Aftermath of Financial Crises” in NBER Working Paper nr. 16334, 2012.

27.MORGAN, Amy, PEASE, Daniel, Beyond Geography: Shifts In Global Economic Power, Foreign and Commonwealth Office, Londra, iulie 2013.

28.NIBBLET, Robin, The Economic Crisis and the Emerging Powers: Towards a New International Order?, Real Instituto Elcano, februarie 2012, consultat online la 25 septembrie 2013 la http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/rielcano_eng/

29.ORLOWSKI, Steven, Going beyond Jim O’Neill’s BRICS to investing in MIST, august 2012, consultat online pe 24 septembrie 2013 la <http://emergingmoney.com/etfs/jim-oneill-mist-tur-ewy-skor-fko-eido-idx-eww-gsyax/>

30.OSTERLOH, Steffen, „Words Speak Louder Than Actions: The Impact of Politics on Economic Performance” in ZEW Mannheim, noiembrie 2010.

31.PHANI KUMAR, V., HARRISON, Virginia, „Indonesia and Philippines come of age”, MarketWatch, consultat online pe 26 septembrie 2013 la <http://www.marketwatch.com/story/indonesia-and-philippines-come-of-age-2012-09-25>

32.REINHART, C. M. și ROGOFF, K., "From Financial Crash to Debt Crisis" in American Economic Review, nr. 101, 2011.

33.REINHART, C. M., ROGOFF, K., "The Aftermath of Financial Crises" in American Economic Review P&P nr. 99, 2009.

34.SCHWARZER, Daniela, „The Euro Area Crises, Shifting Power Relations and Institutional Change in the European Union” in Global Policy Volume nr.3, decembrie 2012.

35.SERFATY, Simon, ‘Moving into a Post-Western World’ in The Washington Quarterly, nr.34(2), 2011.

36.SNOWBERG, Erik, WOLFERS, Justin, ZITZEWITZ, Eric W, "Partisan Impacts on the Economy: Evidence From Prediction Markets and Close Elections" in Quarterly Journal of Economics nr. 122, mai 2007.

37.TANNER, Rolf, ZELLWEGER, Kasper, WOODWARD, Simon, The economic crisis and political risk: A breeze that has yet to become a storm, Swiss Re Center for Global Dialogue, 18 Septembrie 2009, consultat online pe 25 septembrie 2013 la http://cgd.swissre.com/global_dialogue/topics/archive/piracy_political_risk/The_economic_crisis_and_political_risk_A_breeze_that_has_yet_to_become_a_storm.html

38.WALLEY, John, Shifting economic power, Centre for International of Governance Innovation și CESifo, Munchen, 2009.

39.ZOELLICK, Robert, discurs "After the Crisis?" susținut la Johns Hopkins University, septembrie 2009, consultat online la 25 septembrie 2013 la <http://www.cfr.org/international-organizations-and-alliances/zoellicks-speech-after-crisis-september-2009/p20303>

VALENȚELE INSURGENȚEI

Dr. Virgil BĂLĂCEANU*

Cazuistica istorică privind insurgența este bogată și cuprinzătoare, bucurându-se de o tratare istoriografică destul de amplă. Referitor la rolul și manifestarea în timp, se acceptă realitatea că formele și metodele acționale au corespuns ciclului acțiune/reacțiune pe spații bine definite. Dimensiunea actuală a gândirii militare și de securitate are în vedere poziționarea fenomenului terorist în cadrul insurgenței, sporind gradul de afectare a cadrului geopolitic țintă. În cadrul operației de contrainsurgență este situat în același plan combaterea terorismului și a insurgenței, cele două fenomene regăsindu-se într-o simbioză operațională certă. În analiza insurgenței, se cuvin a fi evaluate valențele definitorii ale insurgenței, precum continuitatea, dimensiunea socială, suportul ideologic, aspectul asimetric al confruntării, caracterul organizat și sistemic. Pentru furnizarea unor elemente în plus, mai pot fi detaliate aspecte de ordin tehnologic, geografic, religios, cât și aspecte ce țin de specificul local al confruntării.

Cuvinte-cheie: insurgență, contrainsurgență, terorism, acțiuni asimetrice, grupuri țintă.

1. Considerații generale

Turbulențele specifice cadrului actual de securitate impune ca instituțiile guvernamentale și nonguvernamentale să coopereze în direcția elaborării unei strategii cuprinzătoare destinată contracarării eficiente a amenințărilor asimetrice la adresa securității statelor și a lumii. Solicitarea respectivă succede perioadei încheierii Războiului Rece, în care statele occidentale erau angajate în tentativa de contracarare a amenințărilor venite din partea țărilor comuniste. Relativ de dată recentă, atacul terorist de la 9/11 adresat Statelor Unite a condus la o veritabilă schimbarea de paradigmă privind modalitățile de prezervare a securității naționale, cât și privind ducerea conflictelor asimetrice. Atacul respectiv a promovat abrupt un factor redutabil de agresiune globală, manifestat îndeosebi la adresa Statelor Unite – terorismul. Recenta provocare teroristă, alături de alta mult mai dificilă – insurgența, presupun eforturi majore privind contracararea, realizate în gama “soft” și “hard power”, desfășurate de instituții multiple, circumscrise efortului pe termen lung în ecuația succesului.

Aspectele privind insurgența ,reprezintă preocupări relative recente, cu toate că subiectul respectiv cunoaște o suficientă întindere în timp. Astfel, publicațiile americane au în vedere aspecte punctuale în care se admite că “Statele Unite ale Americii trebuie să fie pregătite pentru a purta și învinge deopotrivă războaie convenționale și asimetrice. Strategia interacțiunii demonstrează de ce aceste două misiuni cer două tipuri de forțe armate: una care apără interesele SUA în războaie convenționale și cealaltă apărându-le într-un război asimetric. Dacă Statele Unite, cu alte cuvinte, trebuie să învingă într-un

* General-maior dr. Virgil BĂLĂCEANU este consilier al ministrului apărării naționale, București, România. E-mail: virgil.balaceanu@gmail.com

război asimetric împotriva unui oponent mai slab, dar care utilizează propria versiune de rezistență, aceasta va necesita deopotrivă mai multă inițiativă decât disciplină și mai multă rezistență decât forță de lovire”¹.

De ce am utilizat acest citat pentru început? Pentru că textul respectiv reprezintă chintesența aspectelor ce vor fi detaliate ulterior, având legătură directă cu “obsedanta provocare” a începutului de secol, cât și esența conflictului asimetric, căruia încercăm să-i oferim o definiție, conflictul dintre cel puternic și cel slab operațional. Confruntare în care cel ce dispune de un potențial operațional mai redus, de regulă câștigă. Și de ce implică SUA? Pentru că SUA reprezintă invariabilul laborator ce consacră, sacralizează și desacralizează doctrine, principii, tactici, tehnici și metode de ducere a războiului și de gestionare a conflictelor.

Se are în vedere realitatea că implicarea unei mari puteri militare în ducerea unui conflict asimetric presupune luarea în considerare a două elemente de interes: pregătirea publicului avut în atenție pentru o confruntare îndelungată în ciuda avantajelor tehnologice și în echipamente, cât și utilizarea unor Forțe pentru operații speciale, echipate și antrenate distinct pentru ducerea unor confruntări decisive din spectrul contrainsurgenței ². Totodată se ia în considerare și vulnerabilitatea multiplă a unei mari puteri într-un conflict asimetric, atunci când lipsește consensul național necesar declanșării beligeranței. În lipsa unor Forțe pentru operații speciale, vor fi obligate forțele convenționale, să fie în măsură să planifice și implementeze ducerea unei strategii contrainsurgente. Implicarea forțelor convenționale poate conduce la escaladarea conflictului și la implicarea pe scară largă a grupurilor țintă, obligând la implicarea întregii populații în conflict ³.

În situația analizei cerințelor dictate de pregătirea, orientarea doctrinară și acțională a forțelor militare americane, ținând seama de postulatul anterior, putem afirma că solicitările respective au fost fie eludate, fie îndeplinite parțial. Drept consecință, într-o confruntare aparent inegală din Afganistan, cel mai fierbinte teatru de operații la ora actuală, cel “slab” operațional este pe cale să-și atingă scopurile politico-militare. Acestea se realizează diferit, dacă nu la nivel tactic unde lucrurile sunt discutabile, ele vor fi reliefate la nivel strategic în mod cert. Cu siguranță nu pot fi atribuite verdictes privind “vietnamizarea” Afganistanului dar nu se poate să nu fie luat în considerare aspectul că “afganizarea”, dacă nu “talibanizarea” pot reprezenta certitudini îndeplinire și variante serioase de luat în analiza de ansamblu a conflictului multiplu.

Indiferent dacă se dorește sau nu, trebuie găsit un răspuns la întrebarea: este pe cale Afganistanul să devină un eșec? Nu se poate oferi un răspuns tranșant. Considerăm necesar un răspuns nuanțat, luând în discuție aspecte privind securitatea internă în toate componentele sale, democratizarea “în nuce” pe principii/valori/precepte occidentale și prosperitatea, mai degrabă indicatorii

¹ Ivan ARREGUÍN-TOFT, *How the Weak win Wars, A Theory of Asymmetric Conflict*, 2005, p. 31.

² Stanley HOFFMAN, Samuel P. HUNTINGTON, Ernest R MAY, Richard N. NEUSTADT, Thomas C. SHELLING, *Vietnam Reappraised*, 1981, pp. 8-10.

³ Michael WALZER, *Just und Unjust War*, 1977, p.187.

traului decent, dincolo de limita supraviețuirii populației. În funcție de unghiul de analiză și de interese, poate fi constatat un evident “failure” sau atingerea unor scopuri parțiale. În mod îndreptățit ne adresăm întrebări referitoare la greșelile comise, conținutul lecțiilor identificate și asupra măsurii în care acestea vor deveni în viitor realmente lecții învățate, lecții învățate ale istoriei militare și artei militare, cât și învățăminte ale geostrategiei și geopoliticii.

Dacă luăm ca studiu de caz Teatrul de operații Afganistan, putem aprecia că beligeranța din spațiul afgan s-a înscris plenar în așa numitul război împotriva terorismului, obiectivul războiului constând în exercitarea controlului sau în eliminarea amenințării numărul unu a lumii libere – terorismul. Dar, războiul împotriva terorismului a constat literalmente ca parte componentă a insurgenței manifestate pe spațiul respectiv de beligeranță. Deci nu înfrângerea terorismului a fost prioritară, ci demontarea mecanismului acțional al insurgenței.

Implantarea fenomenului terorist pe arii întinse conține aspecte specifice de coexistență. Unul dintre acestea rezidă din amplificarea efortului altor factori ce doresc schimbarea puterii, a guvernării din statele proprii cu democrații destul de fragile. La modul practic, se manifestă deosebit de acut fenomenul insurgenței, în care terorismul are propria filozofie a luptei. Atitudinea finală specifică ambelor fenomene este destul de previzibilă – participarea la guvernarea statului țintă, după trecerea unei anumite perioade de timp.

Este de înțeles că asocierea insurgenței cu terorismul, lucru care este omniprezent, nu numai că a creat o confuzie axiologică, dar nu a permis o tratare distinctă a doua fenomene în care unul este cel dominant și anume insurgența, celălalt putându-se constitui într-un fenomen subsidiar în realitate.

Lecțiile istoriei sunt dure în situațiile în care nu sunt luate în seamă cu simțul realității și respectul acordat generării unei „grand strategy” viabile. Mai concret, la patruzeci de ani de la încheierea neonorabilă a războiului din Vietnam, sunt repetate aspecte ale beligeranței și contracarării insurgenței ce situează puterea militară relativ într-o dezonorantă postură privind încheierea unui război câștigat în dimensiunea sa clasică și încercând închiderea unui conflict pe cale de a fi pierdut în postura pacificării grupurilor țintă sociale la nivel tactic. Posibil că altă viziune și altă abordare sunt imperios necesare analizei artei beligeranței. Perioada post-Afganistan vor oferi exegeților artei militare a conflictelor asimetrice suficiente posibilități analitice.

2. Modalități de materializare a amenințării

Obiectivele de securitate ale statelor occidentale sunt acerb contestate sub ideea așa-zisului “colonialism economic”, ca efect al globalizării. În mod practic, statele slab industrializate, cu democrații neconsolidate, acuză multitudinea de pârghii economice, diplomatice și financiare utilizate de democrațiile vestice pentru controlul situației strategice în zonele de risc geopolitic. Spre exemplu, dezvoltarea de armamente nucleare de către Iran și Coreea de Nord contribuie la proliferarea destabilizării în zonă, oferind actorilor non-statali locali posibilitatea de afirmare a hegemoniei regionale și locale.

În rândul actorilor regionali non-statali, pot fi incluse organizații precum Al Queda, Hamas, Hezbollah, Jihadul Islamic Palestinian, Forțele Armate din Columbia, alte organizații extremiste. La factorul respectiv de amenințare trebuie adăugate circa 20 noi orașe medii cu peste 1 milion de locuitori, ce au apărut în peisajul geopolitic actual în lumea în curs de dezvoltare. Așezările respective sunt generatoare de instabilitate, adevărate incubatoare de nemulțumire. Factorii de nemulțumire se propagă la nivele strategice, alimentând turbulențele sociale globale. Statele ce adăpostesc teroriștii și nucleele insurgenței au mari probleme privind calitatea vieții, deprecierea mediului, sărăcia endemică. Deficitele majore în domeniile asigurării resurselor primare: de energie, apă, alimente sunt folosite pentru îndoctrinarea maselor în sensuri dorite de liderii locali. Respectivul probleme vin să potențeze starea generală de nivelul insecurității create, dar aspectele pot fi mai ușor folosite prin manipularea meselor. Îndoctrinarea socială tactică este utilizată îndeosebi în societățile islamice, în care factorul educație este de nivel scăzut.

Pot fi avute în vedere mișcările naționalist-sociale și etnico-religioase, caracteristice mai ales secolului trecut și începutului acestui secol, dar actualmente dimensiunea cultural-religioasă este cea care dă tonul în apariția și dezvoltarea unor fenomene ce țin de exprimarea violenței într-o diversitate de planuri și care pot duce la o faliere și mai abruptă a lumii în care trăim sau vrem să trăim cu toții.

De departe, Hungtinton ne dă fiori și alimentează destule controverse, dar ne face mai responsabili asupra unei lumi ce poate tinde spre stabilitate sau haos, modul în care concepem și ne situăm modul de percepție a valorilor democratice în această lume fiind esențial. Afganistanul face prezentă expresia acestei mari insatisfacții sociale, a nereușitei de a construi împreună societatea democratică a viitorului, pentru binele comun. Afganistanul ne spune că încă trăim în două lumi ce se exprimă diferit și fiecare din ele caută să-și apere interesele și valorile proprii. Aceasta este și cauza, aici trebuie căutate și analizate rădăcinile războiului de insurgență, războiul de gherilă al secolului al XXI-lea.

3. Combaterea amenințării asimetrice

Pentru creșterea eficienței acțiunii de zădărniciere, trebuie realizată o înțelegere adecvată a modalității de promovare a obiectivelor proprii fiecărei grupări. *Pe de o parte*, asistăm la tentativa de promovare a stabilității globale, realizate prin buna

Guvernare, funcționarea pârghiilor economiei de piață, edificarea modalităților destinate întăririi securității, reunite sub sintagma stabilității. *Pe de altă parte*, se manifestă acut cauze ale insurgenței, altoite pe factori interni, precum slaba sau inexistența guvernării, instabilitatea în protejarea cetățenilor, economia la comandă și sărăcia endemică. În mod evident, toate aceste racile trebuie radical îndepărtate.

Modalitatea de îndepărtare este dată de constituirea unei noi Strategii adecvate care să combată eficient amenințările asimetrice prezente în societăți

afectate. Deoarece la nivelul factorilor de amenințare asistăm la o întrepătrundere între factorii *soft* și *hard* (cinetici), la nivelul de reacție trebuie să găsim soluții asemănătoare. Așadar, simbioza factorilor *hard* și *soft* trebuie să ofere soluții integratoare de combatere a factorilor respectivi de afectare dispuși în plan geopolitic. Se impune o precizare. Deoarece factorii respectivi de amenințare sunt generați în plan intern, Strategia de combatere trebuie să prevadă același efort intern. O strategie de combatere a insurgenței trebuie să plece de la cunoașterea acesteia, mai precis de la acceptarea și evidențierea valențelor acesteia, pentru că numai cunoscând recunoscând valoarea și semnificația insurgenței, ne putem pregăti și putem avea șanse mai mari în desfășurarea operațiilor de contra-insurgență

4. Aspecte referitoare la valențele insurgenței

Întemeierea *socială* a insurgenței este și măsura în care continuitatea istorică creează determinismul fără de care nu am putea avea o perspectivă atotcuprinzătoare. În plan social regăsim multe din obiective, toate subscrise politicului, pe care asemenea mișcări vor să le ducă la bun sfârșit și care se concentrează, în cvasi-majoritatea cazurilor, pe cucerirea puterii, sub toate aspectele sale, sau ale unor drepturi/privilegii legate de putere.

Figura 1. Promovarea stabilității versus eliminarea terorismului și insurgenței⁴

Componenta socială se regăsește în programele politice pe care mișcările de insurgență le promovează și pentru care caută realizarea unei *baze de masă*.

⁴ După CACI International Inc, 2008.

Baza de masă este un factor care diferențiază mișcarea de insurgență de alte forme ale riposteii violente, fie el chiar terorismul, baza de masă neînsemnând neapărat participarea masivă la acțiunile insurgente ci, mai ales, simpatia și sprijinul care este căutat în populație ca grup-țintă masiv, condiție *sine qua non* a existenței și perpetuării mișcării. La fel, una dintre provocările cele mai semnificative pentru forțele de contra-insurgență este de a „distinge” între luptătorul militant și cetățeanul obișnuit care sprijină sau cel puțin agreează acest tip de rezistență. De altfel, o asemenea particularitate face ca mișcarea să aibă un caracter continuu, dar extrem de divers ca spațiu geografic, referitor la comunitățile umane și zonele administrative. Este de remarcat că nu existența caracterului de masă este cel mai în măsură, nu numai să protejeze mișcarea de rezistență, dar să-i dea și aparenta legitimitate, în numele căreia orice act, fie el și de natură teroristă, să fie justificat și justificabil. Apropierea de un spectru larg al populației creează și premise favorabile unei baze permanente de selecție și de recrutare, asigurând continuitatea, dincolo de pierderile produse de forțele de contra-insurgență. Trebuie subliniat aspectul, că acest caracter de masă își are izvoarele în tipul de *ideologie* pe care mișcarea de insurgență îl îmbrățișează. De aceea, Afganistanul reprezintă acum nu sanctuarul teroriștilor ci zona de clivaj între fundamentalismul religios al facțiunilor insurgente și valorile occidentale promovate de Coaliție. Ideologia este mecanismul prin care se realizează într-un timp scurt îndoctrinarea luptătorilor, se amplifică și se folosește spiritul de sacrificiu dus până la martiraj.

Ideologia forțelor de opoziție îngreunează considerabil efectele campaniilor în raport cu „*cucerirea inimilor și sufletelor*” populației locale, de regula ideologia fiind un reflex, fie al tradiționalismului adânc înrădăcinat, fie al unor probleme sociale cu care se confruntă populația respectivă.

Insurgența este caracteristica conflictelor de lungă durată, *războiul de uzură* devenind o consecință în planul temporal a valențelor anterioare, dar și în scopul pe care îl urmărește mișcarea de insurgență, ca prin dimensiunea temporală a conflictului să obțină succesul, chiar și în condițiile unei remize. O statistică de ultimă oră, arăta o medie de peste 25 de ani a duratei unui conflict în care mișcarea de insurgență a urmărit scopuri cu puternice conotații naționaliste.

Și atunci se naște întrebarea: este lumea occidentală pregătită să accepte un război de uzură sau vom aplica regula să determinăm clar când începem și cum începem o operație militară fără a ști care pot fi consecințele, mai ales în timp, față de care adoptăm o strategie de cele mai multe ori fluctuantă și nu flexibilă (vezi „*urge operations*”). Se pare că tendința actuală este de a scurta perioada de decizie a „ieșirii” și cei 25 de ani ajung să fie înjumătățiți, vezi Afganistanul 2002-2014. Deschiderea unui teatru de operații într-o zonă în care condițiile de apariție și dezvoltare a mișcării de rezistență sunt favorabile impune așadar luarea în calcul a capacității de a gestiona un conflict, a cărui extindere temporală se situează între una și mai multe decade. Surprinzător pentru secolul nostru, dar tot atât de adevărat.

O altă valență este dată de caracterul „organizat și sistemic”, organizare ce este impusă de un anumit lanț ierarhic, dincolo de evidente și pregnante trăsături

ale descentralizării. În fapt, se apreciază că pornind de la o baza ideologică comună, structurile organizatorice ale formațiunilor de insurgență acționează masiv pe principiul descentralizării, ceea ce creează în primul rând surprinderea forțelor de contrainsurgență, și în al doilea rând, greutăți insurmontabile în concentrarea efortului aceluiași forțe, oferind însă o mare libertate de acțiune formațiunilor de insurgență. Dar nu putem vorbi de o difuziune a acestor formațiuni și o acțiune cu totul individuală, pentru că în toate situațiile avem de a face și cu un lanț ierarhic, un lanț de comandă, a cărui de structurare ridică probleme dintre cele mai dificile. Orice reușită va aduce beneficii dintre cele mai considerabile, afectând nu numai moralul insurgenților, dar și inițiativa, planificarea și programarea loviturilor dintr-o perspectiva sistemică și atingerea obiectivelor politice, esențiale pentru consecvența și credibilitatea mișcării.

Există și o remarcabilă capacitate de autoreglare sistemică, acțiunea în rețea, îndeobște, a formațiunilor de insurgență având valoarea intrinsecă a unui sistem a cărui structurare și restructurare continuă, salvează existența sistemului chiar și în cele mai vitregi condiții.

Succesul în combaterea și eliminarea rădăcinilor terorismului și insurgenței este condiționat de greutățile inerente mediului social complex, ce generează împotrivire și negarea schimbării. Efortul de contracarare trebuie dus în multiple planuri. Insurgența se bucură, în primul rând, de *continuitate*, regăsindu-se de lungul întregii istorii militare, dacă o înțelegem ca luptă de rezistență asociată sau neasociată luptei armate pentru îndeplinirea unor obiective ce țin de apărarea drepturilor asumate, spațiului de manifestare și a identității culturale și religioase. Sigur că formele în care aceasta s-a manifestat diferă de la o epocă la alta. Afirmăm acest lucru, fie că vorbim de răscoalele din epoca sclavagistă, de marile mișcări țărănești ale Evului Mediu, de mișcările pentru independență ale secolului al XIX-lea, de cele de partizani din cel de al Doilea Război Mondial, de mișcarea anti-colonialistă a anilor 60 sau de cea prefigurată prin separatism etnico-naționalist, fie că abordăm mișcarea de insurgență din Irak sau cea din Afganistan, ne situăm în aceeași subscriere a valenței continuității ca fenomen istoric.

Strategia de apărare și securitate trebuie să abordeze amenințările actuale multiple, între care trebuie citați factorii interni generatori de insurgență, terorismul fundamentalist, extremismul, bioterorismul, altele. Abordări multiple trebuie să polarizeze efortul coaliției de state spre a oferi garanții de succes. Deopotrivă liderii politici, cât și specialiștii trebuie să utilizeze un set comun de resortul strategiilor, tacticilor, conceptelor și metodelor operaționale.

Dimensiunea economică va lua în considerare realitățile economice și obiectivele din următorul secol, ce pot servi la stabilizarea pe termen lung a unor zone de insecuritate. Importantă este securitatea economică, care să admită protecția și promovarea intereselor comerciale pe piața internă a focarelor de instabilitate.

Dimensiunea diplomatică trebuie să ia în considerare eforturile distincte pentru promovarea intereselor în diferite și multiple arii a relațiilor interstatale și cu organizațiile internaționale. Statele aflate în fruntea unor coaliții trebuie să convingă partenerii de efort privind prioritățile și necesitatea unei abordări unificate în zonele de interes.

Dimensiunea de comunicare se referă la îmbunătățirea modului de transmitere a cunoștințelor și de a se face înțeleși în cadrul coalițiilor și în mediile de nesiguranță. Este deosebit de importantă înțelegerea și acceptarea demersului realizat pentru stabilizarea unor zone de securitate.

Dimensiunea combat - sunt de dorit forme de pregătire a structurilor interne a statelor țintă privind asigurarea securității domestice și de funcționare a propriei guvernării. Implicarea directă în atenuarea factorilor de amenințare nu este de dorit, fiind necesare forme de consiliere și sprijin în pregătirea și operaționalizarea forțelor de securitate.

Dimensiunea religioasă este redutabilă în societățile islamice, caracterizate de un nivel scăzut al educației individului. Aspectele religioase sunt prevalente celor democratice, substituind puterea organelor administrative autorității reale deținute de liderii religioși.

În mod evident, ca valențe ale insurgenței vor fi luate în calcul și alte aspecte, precum continuitatea pe spații, caracterul subtehologic, dimensiunea psihologică, aspectul cultural, implicarea suportului partizan al unor state și multe altele. Respectivul aspecte amplifică diversitatea de valențe ce sporesc șansele de succes al facțiunilor implicate în destabilizare și îngreunează șansele de contracarare.

Concluzii

Amenințările asimetrice sunt prezența acestei lumi. Vor continua să conțină și alimenteze simbioza dintre insurgență și terorism în societățile slab dezvoltate democratice. Ambele forme se împletesc în existență și manifestare pe spații geopolitice, alimentând instabilitatea societăților și afectând dezvoltarea democratică. Posibilitatea de contracarare a fenomenelor respective constă în găsirea de suficientă voință politică, în măsură să polarizeze eforturile sincronizate la niveluri multiple pentru finalitatea dorită. Aspectele de contrainsurgență vin să soluționeze deopotrivă insurgența, cât și terorismul, prin eforturi asidue, complexe.

Bibliografie:

1.CACI International Inc., *An Executive Summary of the May 8th 2008 Symposium*, 2008.

2.COHEN, Eliot A. *Constraints on America's conduct of Small Wars*, 1984.

3.ARREGUIN –TOFT, Ivan, *How the Weak win Wars, A Theory of Asymmetric Conflict*, 2005.

4.HART, Lidell, *The Strategy of Indirect approach, The way to win Wars*, 1942.

5.HOFFMAN, Stanley; HUNTIGTON, Samuel P.; MAY, Ernest R; NEUSTADT, Richard N.; SHELLING, Thomas C., *Vietnam Reappraised*, 1981.

6.WALZER, Michael, *Just und Unjust War*, 1977.

SUA ȘI UNELE ASPECTE ALE ȘCOLII REALISTE PRIVIND DINAMICA SECURITĂȚII ÎN ORIENTUL MIJLOCIU

Eugen LUNGU*

La peste două decenii de la terminarea Războiului Rece, SUA continuă să fie cel mai bine plasat actor extra-regional în geopolitica Orientului Mijlociu. Având o importanță strategică pentru economia globală, Orientul Mijlociu reprezintă și în prezent o prioritate în politica externă a SUA, având în vedere că în această regiune interesele legate de energie se intersectează cu interesele altor actori statali extra-regionali. Politica de securitate a SUA în regiune este încă dominată de abordări realiste și menținerea balanței de putere va reprezenta și în viitor un obiectiv-cheie al politicii americane în Orientul Mijlociu.

Cuvinte-cheie: actor extra-regional, putere globală, securitatea SUA, Orientul Mijlociu, țările arabe.

Introducere

Începând cu primul Război din Golf (1991) și ajungând, până astăzi, la conflictul intra-statal din Siria, se poate spune că în cele peste două decenii Orientul Mijlociu a înregistrat o dinamică accentuată a securității regionale. În afara statelor arabe și nearabe care fac parte din această arie geopolitică, o perspectivă realistă a jocurilor de putere în Orientul Mijlociu recomandă SUA drept principalul actor extraregional care a avut și care continuă să aibă un rol decisiv în configurarea balanței de putere în plan regional. Astfel, alături de o serie de actori statali puternici ai lumii occidentale (Marea Britanie, Franța, Germania, etc), dar în opoziție cu alți importanți actori extraregionali (Federația Rusă, China, etc) care își promovează interesele în Orientul Mijlociu, SUA continuă să-și păstreze poziția dominantă în sistemul de relații internaționale și să exercite o influență semnificativă în geopolitica lumii arabe. În continuare, vom încerca o scurtă prezentare, din perspectiva unor principii ale realismului politic, a rolului pe care SUA, ca unică putere globală, îl joacă în prezent în contextul dinamicii securității Orientului Mijlociu.

1. Realismul actorilor statali extraregionali - o constantă a raporturilor geopolitice în regiunea Orientului Mijlociu

Analiza dinamicii de securitate în regiunea Orientului Mijlociu din perspectiva teoriei școlii realiste, dincolo de cercetarea primordială a jocurilor de putere care angajează statele acestei arii geopolitice, pune în evidență rolul actorilor statali extra-regionali care au o influență semnificativă în plan politic și militar. Resursele importante de petrol și gaze naturale deținute de către o serie de țări arabe, precum și poziționarea strategică a Orientului Mijlociu în apropierea

* Colonel (r) Eugen LUNGU este cadru didactic la Universitatea Europei de Sud-Est LUMINA din București, România. E-mail: eugenbuc2004@yahoo.com

Europei, sunt doi dintre factorii care au determinat puterile lumii occidentale să-și exercite influența în această arie geopolitică, încă din secolul al XIX-lea. Astfel, există numeroase opinii care evidențiază faptul că factorul extern a jucat un rol extrem de important în lumea arabă, în mod deosebit, după destrămarea Imperiului Otoman. Ulterior, în perioada Războiului Rece, cele două superputeri, SUA și URSS, au promovat cu consecvență interesele economice, politice și militare în lumea arabă, reușind să delimiteze anumite ”spații ideologice” prin atragerea diferitelor țări arabe în sfera lor de influență. Astfel, istoria ultimilor decenii despre Orientul Mijlociu a consemnat faptul că războaiele dintre Israel și țările arabe din 1967 și 1973, ca multe alte confruntări din perioada Războiului Rece, au fost de fapt, confruntări armate între SUA și URSS, pornind de la aspectele de culise ale acestor războaie, pe de o parte, dar și de la proveniența armamentelor utilizate de către cele două tabere, pe de altă parte.

La începutul secolului XXI se poate aprecia că a crescut interesul celor mai importante puteri ale planetei pentru lumea arabă, datorită amplificării nevoilor de resurse energetice pe piața globală, în condițiile în care petrolul a rămas principala sursă de energie mondială. Ca și în epocile anterioare, în prezent, în spațiul geopolitic al lumii arabe se intersectează interesele de natură politică, economică și militară ale unor mari puteri extra-regionale, fiind trasate adevărate „linii de falie” care, pe de o parte exprimă raportul de forțe existent în etapa actuală în arena internațională, iar pe de altă parte, păstrează ”ceva” din influența exercitată de unele puteri externe din perioada Războiului Rece. Deși, din punct de vedere teroretic, se apreciază că este dificil de explicat modul în care fiecare stat își definește interesul național, practica vieții internaționale ne arată că statele își construiesc politicile externe și acționează în funcție de propriul interes național. Chiar dacă nu se cunosc detalii privind modalitățile concrete prin care statele își ”creionează” interesul național, suntem de acord că ”definirea intereselor naționale depinde în mare măsură de tipul de societate internă și cultura specifică statului respectiv”¹. Din perspectiva realismului clasic, așa cum Morgenthau a înțeles că politica reprezintă o luptă pentru acapararea puterii și a utilizat conceptul de de interes național pentru analiza acestei lupte, se poate aprecia că înțelegerea și definirea corectă a interesului național ar permite observatorilor să explice acțiunile trecute ale statelor și să le anticipeze pe cele viitoare².

Din perspectiva realismului politic, se consideră că actorii statali extra-regionali care își exercită influența în regiunea Orientului Mijlociu își definesc interesele politice și de securitate având în vedere balanța de putere locală, dar în același timp ținând seama și de echilibrele de putere în plan global. Dinamica de securitate și aranjamentele de putere din acest spațiu geopolitic în care sunt atrase, atât statele ”locale”, cât state puternice din sfera extra-regională, justifică afirmațiile diverșilor reprezentanți ai curentelor realiste referitoare la actualitatea

¹ Joseph S. Nye, Jr. *Descifrarea conflictelor internaționale. Teorie și istorie*, Editura Antet, Filipeștii de Târg Prahova, 2005, p.53.

² John A. Vasquez, *The power of power politics. From classical realism to neotraditionalism*, Cambridge University Press, United Kingdom, Cambridge, 2004, p.371.

principiilor și teoriilor acestei școli de gândire. Astfel, prin raportare la întreg spațiul geopolitic al Orientului Mijlociu este considerat de către reprezentanții diverselor curente realiste drept regiunea care are cele mai multe puncte comune cu principiile teoretice realiste privind sfera relațiile internaționale. Conflictele armate care s-au desfășurat în Orientul Mijlociu după căderea Zidului Berlinului-invazia Kuweitului de către Irak, cele două războaie din Golf, confruntările dintre palestinieni și israelieni, etc., precum și numeroase alte probleme de securitate grefate pe aspirațiile actorilor statali ai lumii arabe de a se poziționa cât mai bine în contextul balanței de putere locală, sunt evenimente relevante care demonstrează viabilitatea principiilor teoretice ale realismului clasic și contemporan.

O privire de ansamblu asupra actorilor extra-regionali semnificativi care își manifestă, în prezent, influența în lumea arabă pune în evidență două categorii de actori relevanți din punct de vedere al tematicii acestui studiu. Un prim grup este reprezentat de entități statale puternice care acționează individual, conform propriilor strategii: SUA, Federația Rusă, China, Marea Britanie, India, Germania, Franța, etc., iar a doua categorie de actori este reprezentată de uniuni (grupuri) de state: UE, BRICS. Vom prezenta, în continuare, câteva aspecte relevante cu privire la SUA, ca lider global și principal actor extraregional în geopolitica și dinamica de securitate ale regiunii Orientului Mijlociu. Vom încerca să punem în evidență strategia Washingtonului față de Orientul Mijlociu precum și modalitatea în care acționează, în contextul jocurilor de putere în plan regional, precum și felul în care se poziționează, în raport cu ceilalți actori extraregionali, din perspectiva balanței de putere locală și la nivel global. Considerăm că influența puternică a SUA asupra raporturilor regionale de natură politică, economică și de securitate, reprezintă una dintre caracteristicile importante ale sistemului de state arabe din celor două regiuni.

2. SUA - actorul extra-regional care influențează decisiv dinamica de securitate în Orientul Mijlociu

SUA, unica superputere globală, reprezintă cel mai important actor extra-regional care exercită o puternică influență în regiunea Orientului Mijlociu, punându-și decisiv amprenta asupra configurației balanței de putere locală. Dacă ne raportăm la perioada Războiului Rece, având în vedere competiția acerbă dintre cele două superputeri, în prim-planul obiectivelor de politică externă a SUA s-a situat promovarea intereselor americane în Orientul Mijlociu, utilizând puterea economică și militară a Americii pentru scopuri politice, în consens cu interesul național al acestei superputeri. Astfel, până la începutul anilor '70 Orientul Mijlociu nu a reprezentat o direcție principală a politicii americane de ajutor economic, însă începând cu administrația Nixon se apreciază că a început o nouă epocă în abordarea relațiilor SUA cu țările Orientului Mijlociu. În noile condiții geopolitice prefigurate de Washington, Israelul și Egiptul deveneau principalii beneficiari ai ajutorului extern american destinat pentru regiunea

Orientului Mijlociu. Scopul strategic al SUA, din perspectiva acestor ajutoare, a fost exprimat cu claritate de Departamentul de Stat, în acei ani-”pentru a sprijini interesele economice, politic și de securitate ale SUA și pentru a promova obiectivele politicii externe a SUA în regiune”³. De asemenea în urma acordului de pace de la Camp David, din 1979, SUA a început să acorde Egiptului ajutor militar pe termen lung care, împreună cu cel acordat Israelului, însuma circa 5 miliarde de dolari. Această strategie a promovării ajutorului extern, în cazul Egiptului, ca și în alte situații în care se utilizau aceleași mijloace, avea în vedere influențarea comportamentului unui stat potențial neprietenos, facilitând îndeplinirea obiectivelor strategice ale politicii SUA în Orientul Mijlociu. În baza unor studii⁴ referitoare la sprijinului financiar american în Orientul Mijlociu, se apreciază că în prezent Israelul, Egiptul, Iordania, Autoritatea Națională Palestiniană și Libanul sunt cei mai importanți beneficiari ai ajutorului SUA în această regiune. Cu toate acestea, chiar dacă lumea arabă a reprezentat permanent pentru SUA o arie de interes strategic, interesul americanilor pentru democratizarea acestui spațiu geopolitic a fost scăzut până la 11 septembrie 2001. Din ce cauză a manifestat Washingtonul această atitudine? Deoarece s-a considerat că, odată cu democratizarea țărilor arabe, intereselor geo-strategice ale SUA în raport cu lumea arabă ar fi fost pereclitate în situația în care ar fi ajuns la conducerea unor state arabe forțe politice islamiste, iar consecințele asupra procesului de pace dintre israelieni și palestinieni, cu siguranță, ar fi fost negative⁵.

Conform opiniilor exprimate de de către o serie de experți în domeniul securității energetice, se susține faptul că SUA⁶ și o parte din aliații lor occidentali rămân în continuare dependenți, într-o măsură importantă, de petrolul extras din țările arabe ale Orientului Mijlociu. De altfel, modul în care sunt exploatate și gestionate rezervele de petrol din cele două regiuni influențează prețul petrolului la nivel mondial, având o puternică influență în economia globală. Washingtonul cunoaște foarte bine faptul că orice problemă care ar afecta producția și transportul petrolului din Orientul Mijlociu, cum este cazul blocării Strâmătorii Hormuz⁷ prin care trece aproximativ 20% din necesarul zilnic de petrol al planetei, ar avea consecințe dezastruoase, atât în planul

³ United States Agency for International Development, *Congressional Presentation for Fiscal Year 1987*, Vol. 99 (Washington: Government Printing Office, 1987), p. 21.

⁴ Jeremy M. Sharp, *US Foreign Assistance to the Middle East: Historical Background, Recent Trends, and the FY2010 Request*, Congressional Research Service, June 15, 2010, p.2.

⁵ Se cunoaște că jocul democratic poate produce și surprize neprevăzute (victoria Frontului Islamic al Salvării, la alegerile din Algeria din 1991; victoria Hamasului, în anul 2005, la alegerile din teritoriile care aparțin Autorității Naționale Palestiniene etc.), ceea ce a făcut ca SUA, aplicând principiile realismului în politica externă, să manifeste rezerve privind democratizarea lumii arabe, anterior atacurilor teroriste de la 11 septembrie 2001.

⁶ Se apreciază că 17% din cantitatea de petrol importat anual de SUA provine din regiunea Golfului Persic, iar în următorii ani dependența SUA de petrolul din Orientul Mijlociu va crește, pe site-ul <http://www.globalresearch.ca/america-s-dependency-on-middle-east-oil>.

⁷ Strâmtoarea Hormuz reprezintă unul dintre punctele extrem de importante, cu valoare strategică, din Orientul Mijlociu, pe care strategii americani îl monitorizează cu maximum de atenție; amenințările din partea Iranului, începând cu anul 2010, privind blocarea acestei strâmtoari în situația în care vor fi bombardate capacitățile sale nucleare au creat neliniște în mediul internațional de securitate, ceea ce face ca experții militari ai SUA să aibă în vedere strategii de contracarare a unei acțiuni de acest gen din partea Teheranului..

economiei globale cât și în mediul internațional de securitate. Aceste aspecte, care privesc producția, dar mai ales transportul și securitatea mijloacelor și a infrastructurii de transport a petrolului din țările lumii arabe, având în vedere consecințele pentru economia globală, sunt teme care se circumscriu intereselor strategice de securitate ale SUA în spațiul geopolitic al Orientului Mijlociu.

După atacurile teroriste asupra SUA din, 11 septembrie 2001, strategia SUA față de lumea arabo-musulmană a suferit transformări importante, comparativ cu cei zece ani care trecuseră după încheierea Războiului Rece. Dacă până la atacurile teroriste ale rețelei Al-Qaida, SUA nu a avut niciun interes pentru a genera o schimbare politică în lumea arabă, ulterior conceptul de promovare a democrației în țările arabe a devenit o prioritate pe ordinea de zi a politicii externe americane în țările arabe ale Orientului Mijlociu. Numeroși autori au criticat comportamentul extern al SUA, prestația puterii republicane de la Casa Albă, în perioada ambelor mandate ale președintelui George W. Bush, afirmând faptul că neoconservatorismul american a avut o influență crucială asupra domeniilor politicii externe și de securitate ale celui mai puternic stat din lume. Astfel, gândirea neoconservatoare a fundamentat deciziile majore ale acțiunii SUA în calitate de unică putere a sistemului relațiilor internaționale, și în mod deosebit cele ale administrației americane cu privire la menținerea securității în plan global⁸. În spiritul orientării neoconservatoare ”administrația Bush a așezat schimbarea de regim în fruntea și în centrul politicii externe și a acționat în exterior cu forța armelor, răsturnând regimurile din Afganistan și Irak”⁹. Acțiunile majore care au fost întreprinse pe plan extern în perioada în care George W. Bush a fost președinte al SUA nu s-au abătut de la această regulă impusă de neoconservatori prin care regimurile din diferite state erau privite, analizate și interpretate într-o viziune diferită de administrațiile anterioare. Astfel, s-a crezut că regimurile nedemocratice sunt predispuse să adopte poziții potrivnice intereselor americane și astfel securitatea SUA ar depinde de răspândirea democrației în lume și a drepturilor omului. Așa cum apreciază Zoé Nautré, „După 11 septembrie 2001, promovarea democrației în lumea arabă a devenit o prioritate de securitate națională de nivelul cel mai înalt pentru SUA”¹⁰. În acest sens, neoconservatorii au fost convinși că SUA ar trebui să-și exploateze calitatea de lider mondial și să promoveze democrația în străinătate, pentru a răsturna regimurile nedemocratice¹¹. De asemenea, prin răspândirea libertății și democrației în țările lumii arabe, spațiu geopolitic de unde erau originari teroriștii care au atacat SUA în septembrie 2001, obiectivul viza neutralizarea unor potențiale paradisuri ale terorismului internațional¹². Astfel, declanșarea Războiului din Irak din anul 2003 și schimbarea regimului

⁸ Eugen Lungu, *Zece ani de turbulențe în securitatea lumii. 2001-2011*, Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale, București, 2013, p.12;

⁹ Francis Fukuyama, *America la răscruce. Democrația, puterea și moștenirea neoconservatoare*, Editura Antet, Filipeștii de Târg, 2006, p.30 ;

¹⁰ Zoé Nautré, *US Interests in the Arab World: Democracy Promotion by American NGOs*, Fokus Amerika, Nr.4/2008, p.1;

¹¹ Paul Robinson, *Dicționar de securitate internațională*, Editura CA Publishing, Cluj-Napoca, 2010, p.134;

¹² Zoé Nautré, Op.Cit.

dictatorial condus de Saddam Hussein a fost urmată de o intensificare a participării SUA la "afacerile" politice, economice și militare din lumea arabă, prilej cu care SUA și-a consolidat poziția sa de actor primordial în lumea arabă.

Actualul președinte american Barak Obama, a încercat de la începutul primului său mandat o altfel de abordare a politicii sale cu statele lumii arabe și o nouă deschidere față de întreaga lume musulmană, comparativ cu epoca George W. Bush. Astfel, prima vizită în străinătate a președintelui Obama a fost în Turcia, țară musulmană situată în Orientul Mijlociu extins, transmițând un semnal foarte clar privind o schimbare a strategiei privind relațiile cu lumea arabo-musulmană. Chiar dacă actuala politică a democrațiilor la Casa Albă conține o serie de elemente, specifice diplomației politice, care diferă de cea a fostului președinte republican, o serie de analiști ai problemelor lumii arabe consideră că și în „epoca Obama” realismul politic a fost linia dominantă a politicii SUA în lumea arabă: „În politica externă privind țările Orientului Mijlociu, Obama a demonstrat continuitate, raportat la trecut, și nu o schimbare reală. El a acceptat în totalitate premisele de bază ale realismului politic, avizând politica externă americană”¹³. Se apreciază că, pornind de la evenimentele majore cunoscute de Orientul Mijlociu în perioada mandatelor președintelui George W. Bush, America lui Barak Obama a trebuit să facă față unor situații¹⁴ extrem de complexe în Orientul Mijlociu, chiar din anii primului mandat la Casa Albă: amenințarea programului nuclear iranian; războiul civil din Siria și efectele care s-au propagat în mediul internațional odată cu utilizarea armelor chimice în acest conflict, precum și fenomenul jidadist, ca parte componentă a "problemei Siriene"; continuarea luptelor sectare în Irak și dificultățile privind găsirea unei soluții politice la o serie de probleme care privesc integritatea teritorială a statului arab (Ex. "problema kurdă"- Regiunea Autonomă Kurdistanul din Irak); dezvoltarea puternică în cadrul Islamului politic din unele state arabe a spiritului contestatar față de valorile politice, culturale și morale ale lumii occidentale; pericolul islamismului radical și a terorismului; impasul procesului de pace dintre israelieni și palestinieni, în contextul pericolului alunecării ireversibile a palestinienilor spre islamismul radical. Se apreciază că în ciuda convingerilor sale politice Barak Obama nu a putut să realizeze o schimbare radicală a mecanismelor politicii externe a SUA: „El a permis realismului cinic să dicteze politica, un model care a dominat de multe ori politica externă a SUA față de Orientul Mijlociu de la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial”¹⁵.

Experții politici și militari apreciază rolul strategic major pe care bazele militare americane din țările arabe îl jocă din perspectiva asigurării securității militare a aliaților arabi ai SUA, precum și în menținerea unui echilibru ai balanței de putere locală. Concomitent cu măsurile prin care SUA și-au sporit prezența militară în jurul Mării Chinei de Sud, precum și în zona Pacificului,

¹³Fawaz A. Gerges, *The Obama approach to the Middle East: the end of America's moment?*, The Royal Institute of International Affairs, Published by Blackwell Publishing Ltd, International Affairs 89: 2 (2013), p.299;

¹⁴ Dennis B. Ross, James F. Jeffrey, *Obama II and the Middle East. Strategic Objectives for US Policy*, A Washington Institute Strategic Report, Strategic Report 12, March 2013, p.1;

¹⁵ Fawaz A. Gerges, *Op.Cit.*, p.323;

conform Comandamentului Central al SUA (CENTCOM) au fost lansate și puse în aplicare planuri¹⁶ operative prin care o parte considerabilă din trupele americane care au părăsit Irakul, la sfârșitul anului 2011, au fost dislocate în Kuweit. Având în vedere operațiile militare de anvergură desfășurate în cadrul Războiului împotriva terorismului, se cunoaște că, atât în cazul Afganistanului (2001) cât și al operațiilor din Irak (2003) pentru conducerea diferitelor categorii de forțe armate s-au utilizat baze ale SUA din Qatar, Kuweit precum și din alte state din regiunea Orientului Mijlociu¹⁷. În actualul context geopolitic în care războiul civil sirian, prin dimensiunea sectară, generează insecuritate și în alte subregiuni ale lumii arabe, dar mai ales în condițiile în care dosarul nuclear iranian rămâne încă o problemă nerezolvată, strategii militare consideră că prezența militară americană din regiunea Golfului Persic reprezintă, în raport cu puterea militară a Teheranului, un factor de echilibru pentru prezervarea balanței de putere locală. Astfel, așa cum aprecia Sun Degang în anul 2010, ”De la sfârșitul războiului din Golf din 1991, bazele militare americane din statele Consiliului de Cooperare al Golfului au evoluat din punct de vedere al funcționalității de la izolarea Iranului și Irakului, la consolidarea importanței SUA în regiune”¹⁸. După încheierea războiului din Irak, pe baza contactelor oficialilor americani cu liderii arabi din regiunea Golfului, au fost dislocate capacități militare americane în Bahraian, Qatar, Emiratele Arabe Unite și Oman. De asemenea, CENTCOM a confirmat la începutul anului 2012 menținerea a două portavioane americane și a forțelor militare de sprijin în apele din zona Golfului, iar pe ansamblu se apreciază că prezența militară americană din regiunea Golfului este acum asemănătoare cu cea de la sfârșitul anilor '90: bazele militare din Kuweit, baza navală din Bahrain și bazele aeriene modernizate din Qatar și Oman. Deși, în prezent, Washingtonul are dislocate în Orientul Mijlociu efective militare și mijloace de luptă destinate tuturor categoriilor de forțe armate, având cea mai importantă prezență militară în Orientul Mijlociu, sunt o serie de studii despre securitatea acestui spațiu geopolitic care anticipează o posibilă dezangajare a SUA în regiunea Orientului Mijlociu. Studiile respective, încercând să argumenteze din punct de vedere istoric o astfel de posibilitate, au remarcat retragerile altor mari puteri în ultimul secol din regiunea Orientului Mijlociu: Imperiul Otoman (prin dezintegrare la sfârșitul Primului Război Mondial), Marea Britanie și Franța (la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial), URSS (odată cu sfârșitul Războiului Rece). Scenariile privind o posibilă retragere parțială a SUA din Orientul Mijlociu sunt alimentate, de asemenea, de faptul că SUA ar putea, în mod treptat, să nu mai fie dependentă din punct de vedere energetic de petrolul din lumea arabă. Se apreciază că o retragere a SUA din regiunea Orientului Mijlociu, în următoarele decenii, ar crea posibilitatea altor puteri, cum sunt Iranul sau China, să preia inițiativa în plan regional și să reconfigureze balanța de putere locală. În acest

¹⁶Fred H. Lawson, *US Strategy in the Middle East: Will the South China Sea Eclipse the Gulf?*, Al Jazeera Centre for Studies, 29 february 2012, p.3;

¹⁷ Călin Hentea, *Noile haine ale propagandei*, Editura Paralela 45, Pitești, 2008, p.310;

¹⁸Sun Degang, *The US military bases in the Gulf Cooperation Council States: dynamic of readjustment*, Journal of Middle Eastern and Islamic Studies (in Asia), Vol.4, No4, 2010, p.44;

sens Kieran Morris are un punct de vedere care merită evidențiat: ”Realismul susține că atunci când toate sau mai multe state caută să maximizeze puterea , stabilitatea este menținută prin schimbarea sau reformarea alianțelor în scopul de a restabili echilibrul de putere”¹⁹. Deși nu împărtășim acest punct de vedere, pus la îndoială de relațiile puternice dintre SUA și Israel care vizează menținerea prezenței americane în Orientul Mijlociu pe timp îndelungat, se presupune că evoluția/involuția ”dispozitivului” de forțe militare americane din Orientul Mijlociu, în următorul deceniu, pot conduce la o serie de concluzii pertinente pentru oricine cercetează fenomenul securității în lumea arabă și implicarea actorilor extraregionali în acest spațiu geopolitic.

Concluzii

Se apreciază de către diverși observatori ai problematicii securității Orientului Mijlociu că Primăvara Arabă, odată cu eliminarea regimurilor autocratice din Tunisia, Egipt și Libia, dar și cu celelalte schimbări produse în diferite țări arabe, ar putea reprezenta și apusul realpolitik-ului în relațiile dintre SUA și țările lumii arabe. Acceptarea de către Washington a unor lideri arabi autoritari, mai multe decenii, în beneficiul menținerii stabilității regionale este prezentată de către unele studii despre geopolitica Orientului Mijlociu drept o etapă de ”politică externă” pe care autoritățile americane actuale nu ar mai dori să o reproducă. Deși sunt anumite elemente ale politicii externe a SUA, după anul 2010, care susțin această idee, considerăm totuși că este mult prea devreme ca să se poată vorbi de o schimbare substanțială a politicii SUA în Orientul Mijlociu. Atât timp cât SUA vor fi interesate de această regiune pentru propria securitate energetică, dar și pentru securitatea unui aliat foarte apropiat-Israelul, credem că principiile școlii realiste vor avea întâietate în fundamentarea politicii externe și de securitate a Washingtonului în relație cu lumea arabă.

Bibliografie:

- 1.CAVELL, Colin, *America's dependency of Middle East Oil*, Global Research, <http://www.globalresearch.ca/america-s-dependency-on-middle-east-oil>
- DEGANG, Sun, *The US military bases in the Gulf Cooperation Council States: dynamic of readjustment*, Journal of Middle Eastern and Islamic Studies (in Asia), Vol.4, No4, 2010
- 2.FUKUYAMA, Francis, *America la răscruce. Democrația, puterea și moștenirea neoconservatoare*, Editura Antet, Filipeștii de Târg, 2006
- 3.GERGES, Fawaz A., *The Obama approach to the Middle East: the end of America's moment?*, The Royal Institute of International Affairs, Published by Blackwell Publishing Ltd, International Affairs 89: 2 (2013)
- 4.HENTEA, Călin, *Noile haine ale propagandei*, Editura Paralela 45, Pitești, 2008

¹⁹ Kieran Morris, *Op.Cit.*, p.5;

- 5.LAWSON, Fred H., *US Strategy in the Middle East: Will the South China Sea Eclipse the Gulf?*, Al Jazeera Centre for Studies, 29 february 2012
- 6.LUNGU, Eugen, *Zece ani de turbulențe în securitatea lumii. 2001-2011*, Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale, București, 2013
- 7.NAUTRÉ, Zoé, *US Interests in the Arab World: Democracy Promotion by American NGOs*, Fokus Amerika, Nr.4/2008
- 8.NYE, Joseph S., Jr. *Descifrarea conflictelor internaționale. Teorie și istorie*, Editura Antet, Filipeștii de Târg Prahova, 2005
- 9.ROBINSON, Paul, *Dicționar de securitate internațională*, Editura CA Publishing, Cluj-Napoca, 2010
- 10.ROSS, Dennis B., Jeffrey, James F., *Obama II and the Middle East. Strategic Objectives for US Policy*, A Washington Institute Strategic Report, Strategic Report 12, March 2013
- 11.SHARP, Jeremy M., *US Foreign Assistance to the Middle East: Historical Background, Recent Trends, and the FY2010 Request*, Congressional Research Service, June 15, 2010
- 12.VASQUEZ, John A., *The power of power politics. From classical realism to neotraditionalism*, Cambridge University Press, United Kingdom, Cambridge, 2004

ELEMENTE SEMNIFICATIVE ALE BALANȚEI DE PUTERE DIN ZONA GOLFULUI PERSIC ÎN ANUL 2013

Dr. Florin DIACONU*

Studiul explorează sistematic câteva dintre cele mai importante evoluții ale balanței regionale de putere în zona Golfului Persic, în special în anul 2013 (ianuarie-septembrie). Textul focalizează în mod deosebit atenția asupra dinamicii puterii militare a Iranului (ca și asupra unor elemente ale agendei de politică externă a acestui stat, în condițiile câștigării alegerilor prezidențiale de către Hassan Rohani), precum și asupra relevanței geostrategice și militare a unor mari exerciții militare multinaționale, de stat major și cu trupe, desfășurate în primele luni ale lui 201. Aceste mari aplicații s-au desfășurat cu implicarea consistentă a unor actori statali regionali din zona Golfului, ca și cu participarea unor unități din cadrul forțelor militare ale SUA aflate în subordinea CENTCOM (U.S. Central Command). Studiul mai trece în revistă și elemente ale dinamicii puterii naționale și ale priorităților strategice ale Arabiei Saudite.

Cuvinte-cheie: Iran, CENTCOM (U.S. Central Command), Arabia Saudită, balanță (echilibru) de putere, exerciții (aplicații) militare, proxy war, putere navală.

Considerații introductive

Aș vrea să fac, de la bun început, două precizări de natură *metodologică*. Acestea permit, cred, o mai bună și o mai nuanțată înțelegere a restului textului. În primul rând, în principal din motive ce țin de volumul relativ redus al lucrării de față, am abandonat din start tentația completitudinii. Așa de exemplu, atunci când vorbesc despre segmentele care, însumate cumva vectorial, compun dinamica și complexa realitate *geostrategică* din Golf, nu le analizez pe toate, ci doar trei dintre ele. În al doilea rând, doresc să precizez faptul că, în mod constant, folosesc – de mulți ani – *paradigma realistă clasică în ceea ce privește înțelegerea și interpretarea relațiilor internaționale*. Atunci când vorbim despre în special despre *putere militară* și / sau despre *război*, *paradigma realistă clasică*, a lui Hans J. Morgenthau¹ – una care are drept centru natural de greutate conceptele de *putere* și *interes* și care, în plus, recunoaște explicit că adesea există o tensiune serioasă între preceptele morale și regulile acțiunii eficiente – este un instrument de analiză, cred, cât se poate de potrivit.

Există, în interiorul sistemului extrem de complicat și foarte dinamic al realităților cu relevanță la nivelul strategiei și al mării strategii din zona Golfului Persic, trei straturi distincte care mă interesează în mod deosebit. Acestea sunt:

a. elemente ale dinamicii agendei strategice și de politică externă a Iranului, țară care pune sub semnul întrebării – și anume în mod deloc accidental

* Florin DIACONU este doctor în științe politice, conferențiar în cadrul Facultății de Științe Politice a Universității din București (FSPUB) și cercetător științific la Institutul Diplomatic Român. E-mail: florin.diaconu@fspub.unibuc.ro

¹ Vezi Hans J. MORGENTHAU, *Politica între națiuni: Lupta pentru putere și lupta pentru pace*, Polirom, Iași, 2007.

– actuala configurație a echilibrului de putere în zona Golfului, afectând astfel interese majore ale lumii occidentale din care face parte (să nu uităm nici o clipă aceasta) și România (prin apartenența la NATO și UE, ca și prin parteneriatul strategic cu SUA);

b. maniera în care SUA, aflate acum sub presiunea constrângerilor bugetare, ca și sub aceea a responsabilităților și angajamentelor multiple de securitate în diverse zone ale lumii (situație în mod constant extrem de aproape de nivelul pe care l-am putea numi *supraextindere*²), ca și sub presiunea deciziei de a muta, progresiv dar și suficient de rapid, spre Pacific, centrul de greutate al politicii sale externe și de securitate, ca și segmente importante ale puterii sale militare, pot acționa, chiar dacă doar cu resurse de putere mai mici decât în trecut, pentru menținerea stabilității strategice în zona Golfului

c. elemente centrale ale dinamicii comportamentului Arabiei Saudite (privită aici ca fiind nimic altceva decât o putere regională majoră³ cu dinamică rapidă) pe arena internațională. În cazul saudiților, am luat în calcul creșterea puterii militare, în condițiile îngrijorării crescânde generate de Teheran, precum și conflictul de tip *proxy war* în care este acum implicat Riadul *sunnit*, în încercarea de a „îndigui” Iranul *șiiit*.

1. Elemente ale agendei strategice a Iranului: dinamica forțelor navale

Nu insist aici – precizez din nou, datorită volumului limitat al textului – asupra *tuturor* componentelor semnificative ale agendei strategice și de politică externă a Iranului. Tema pe care am ales să o analizez mai detaliat în acest segment al studiului de față este legată doar de dinamica și activitatea forțelor navale iraniene. Și aceasta dintr-un motiv relativ simplu: în repetate ocazii în istoria universală, *o dinamică accelerată a forțelor navale a unui actor politic statal (ca și mărimea spațiului geografic acoperit de misiuni de patrulare sau de alte tipuri, efectuate de forțele navale militare) indică, foarte clar, că actorul politic în cauză se află în pragul unei tentative de a dobândi un plus semnificativ de influență pe arena internațională*⁴ – fie prin amenințare cu forța, fie printr-un război hegemon⁵, fie chiar și numai prin simpla etalare a puterii crescânde a forțelor militare navale.

E util să facem aici și câteva scurte considerații teoretice care permit o mai bună înțelegere a subiectului tratat aici. „Căile pe apă ale lumii au oferit o nouă mobilitate – omului însuși, apoi produselor efortului și priceperii sale, și în

² Pentru termenul de *supraextindere (overextension)* vezi, între altele, relativ recenta lucrare românească Andrei MIROIU, Radu-Sebastian UNGUREANU (coordonatori), *Manual de relații internaționale*, Polirom, Iași, 2006, p. 39 (cu referire la o altă superputere din deceniile trecute, URSS)

³ Pentru tipurile de puteri și caracteristici ale lor de-a lungul istoriei vezi, între altele, Martin WIGHT, *Politica de putere*, Editura Arc, Chișinău, 1998

⁴ Relația dintre puterea navală și puterea statelor este studiată, între altele, în clasică lucrare A. T. MAHAN, *The Influence of Sea Power upon History: 1660-1783*, Little, Brown and Company, Boston, 1890

⁵ Pentru conceptul de *război hegemon* vezi Robert GILPIN, *Război și schimbare în politica mondială*, Ed. Scrisul Românesc, Craiova, 2000, pp. 240-257

toate epocile ideilor sale”⁶, afirmă o lucrare serioasă despre puterea maritimă. Partea finală a pasajului mai sus citat mi se pare utilă în contextul discuției noastre, întrucât sugerează, între altele, că *acțiunile navale sunt – până la un punct, desigur – și vectori ideali de propagare a unor idei politice, indiferent care sunt acestea* (inclusiv cele ale Teheranului, în cazul de față). Subliniem aici și faptul că, în întreaga istorie universală, „mările și oceanele au fost multă vreme un teren specific al rivalității și al conflictului militar”. Același autor accentua și faptul că *utilizarea puterii navale este de natură să genereze inclusiv o cantitate notabilă de prestigiu*, iar „prestigiul în lumea internațională este important nu doar” din rațiuni economice și comerciale, dar de asemenea „pentru relațiile internaționale” care, astfel, sunt bazate și pe „puterea navală”⁷.

În ultima perioadă, marina militară iraniană a întreprins mai multe misiuni în largul Oceanului Mondial. Așa de exemplu, la 4 martie 2013, după un marș de 13.000 de kilometri parcurși în 40 de zile, două nave de război iraniene (nava port-elicopter *Kharg* și distrugătorul *Sabalan*), reunite într-o mică grupare tactică (numită, din rațiuni propagandistice cât se poate de evidente, *Flota a 24-a*), au ajuns în portul chinez Zhangjiagang, transmitea *Press TV*, canal în limba engleză al televiziunii iraniene. O înaltă oficialitate militară iraniană a declarat că, în timpul marșului prin Oceanul Indian, Strâmtoarea Malacca și mările din sud-estul Asiei, „navele de război iraniene au interceptat cu succes 1.180 de nave comerciale și tancuri petroliere și au monitorizat mai mult de 120 de unități militare ale altor state, utilizând echipamente optice și electronice”⁸. La 21 martie, cele două nave de război iraniene acostau în portul Colombo din Sri Lanka (Ceylon). Anunțul referitor la acest fapt preciza și că „forțele armate iraniene au făcut progrese tactice și tehnologice în anii recentți, și Marina Militară Iraniană este acum o putere navală trans-regională”⁹.

La jumătatea lunii martie a.c., comandantul-șef al forțelor navale iraniene, amiralul Sayyari, anunța că bastimentele militare iraniene „își vor lărgi zona de operații dincolo de Oceanul Pacific” și vor fi trimise inclusiv în Oceanul Atlantic. O astfel de decizie corespunde, afirma Sayyari, misiunii marinei militare iraniene, „care intenționează să fie prezentă în apele internaționale” din cât mai multe regiuni ale lumii¹⁰. În septembrie 2012, tot Sayyari afirma că țara sa intenționează să trimită nave militare în apele internaționale *din vecinătatea Statelor Unite* „în următorii câțiva ani”¹¹.

⁶ E. B. POTTER (editor), *Sea Power. A Naval History*, second edition, Naval Institute Press, Annapolis, 1981, p. 1

⁷ S. G. GORSHKOV, Admiral of the Fleet of the Soviet Union, Commander-in-Chief of the Soviet Navy, *The Sea Power of the State*, Robert E. Krieger, Malabar, Florida, 1983, p. IX și 5

⁸ „Iranian Navy's 24th fleet docks at Chinese port: Iranian commander”, știre *Press TV*, 4 martie 2013, text accesat la adresa de Internet www.presstv.ir/detail/2013/03/04/291911/iran-navys-24th-fleet-docks-in-china/

⁹ „Iran Navy to boost presence in international waters: Iran MP”, știre *Press TV*, 24 martie 2013, la adresa de Internet www.presstv.ir/detail/2013/03/24/295019/iran-to-boost-presence-in-intl-waters/

¹⁰ „Iran Navy to expand its presence to the Atlantic ocean in 2013”, știre publicată la 18 martie 2013 pe site-ul *World Tribune.com*, la adresa de Internet <http://www.worldtribune.com/2013/03/18/iran-navy-to-extend-its-presence-to-the-atlantic-ocean-in-2013/>

¹¹ Vezi știrea „Irans navy aims to sail off US shores soon”, publicată de *Associated Press / Fox News* la 24 septembrie 2012, la adresa de Internet <http://www.foxnews.com/world/2012/09/04/iran-navy-aims-to-sail-off-us-shores-soon/>

O altă fațetă a creșterii puterii navale iraniene este reprezentată de lansarea la apă a unor noi nave de război de diverse tipuri. Așa de exemplu, la începutul celei de-a doua jumătăți a lunii martie 2013, Iranul a lansat la apă, în portul Anzali de la Marea Caspică, o navă numită de surse deschise „distrugător înarmat cu rachete ghidate”. La eveniment a participat însuși președintele iranian de la vremea aceea, Mahmoud Ahmadinejad¹². Alte nave noi s-au adăugat, în ultima vreme, forțelor iraniene din Golf.

La începutul lui 2012, marina militară iraniană avea cam 18.000 militari aparținând forțelor armate regulate, precum și alți în jur de 20.000 în componenta navală a Corpului Gardienilor Revoluției. Acești aproape 40.000 de oameni aveau la dispoziție, la momentul respectiv, *câteva sute de bastimente de luptă*, între care trei submarine din clasa *Kilo*, cinci alte submarine mai mici, trei fregate, două corvete, cel puțin 10 vedete rapide purtătoare de rachete, trei nave puitoare de mine, ca și alte aproximativ 200 de nave de luptă mai mici, de diverse categorii, care sunt înarmate cu diferite tipuri de rachete, tunuri fără recul și arme automate grele, având și capacitatea de a lansa, la nevoie, în jur de 2.000 de mine marine în întreaga zonă a Golfului¹³.

Presiunea considerabilă exercitată de ritmul de dezvoltare al marinei militare iraniene, ca și de acțiunile acesteia asupra mediului de securitate din Golful Persic generează reacții semnificative. În martie 2012, relatează un articol publicat pe site-ul oficial al Pentagonului, amiralul Jonathan W. Greenert, care era la vremea șeful Operațiunilor Navale, afirma că flota militară a SUA (US Navy) intenționează să își consolideze capacitatea de acțiune în zona Golfului, în special pentru a putea acționa astfel încât să nu existe întreruperi ale traficului naval în zona Strâmtorii Hormuz. Greenert a pus în discuție și faptul că, în cel puțin o ocazie, ieșirea din Golf a unui portavion american (USS John C. Stennis) a fost atent supravegheată de „o parte importantă a marinei militare iraniene care ieșise în mare”. Amiralul american a afirmat și că SUA au nevoie, în Golf, de o creștere notabilă a numărului de bastimente de diverse tipuri¹⁴.

O parte dintre episoadele analizate aici sunt, desigur, mai degrabă elemente ale unei *propagande politice evidente a Iranului*. Dar ceea ce întreprinde acum Iranul în domeniul dezvoltării și folosirii forțelor militare navale *nu este doar un efort propagandistic. Numărul crescând de nave militare de pe care le are Teheranul în Golf și în afara Golfului poate afecta foarte grav, credem, balanța de putere regională.*

¹² Craig GIAMMONA, NBC News, „Iran launches destroyer in Caspian Sea, știre *NBC News*, 17 martie 2013, la adresa de Internet http://worldnews.nbcnews.com/_news/2013/03/17/17347648-iran-launches-destroyer-in-caspian-sea?lite

¹³ Toate aceste date sunt preluate din textul „Order of battle: American and Iranian Naval and Air Forces in and around the Persian Gulf”, pe site-ul rețelei de informații deschise *Concerned Citizens News Network (CCNN)*, la adresa de Internet www.ccn.us/Order_of_Battle_Iran10.html

¹⁴ Jim GARAMONE, American Forces Press Service, „Navy looks to bolster capabilities in Persian Gulf”, articol publicat la 16 martie 2012, la adresa de Internet www.defense.gov/news/newsarticle.aspx?id=67586

2. Interese și elemente ale prezenței SUA în Golful Persic

Există numeroase interese *majore* (și, dintr-o anumită perspectivă, chiar *vitale*) ale SUA în zona Golfului Persic: dintre acestea, amintesc aici în primul rând că Washingtonul are interesul să asigure caracterul neîntrerupt al legăturilor între zonele de extracție ale hidrocarburilor din Golf (cam 48 % din petrolul mondial, între altele) și entități consumatoare de diverse tipuri (state și mari firme) din restul lumii¹⁵. Nimic excepțional aici – pentru SUA, libertatea comerțului mondial (respectiv configurarea unei piețe globale mari, teren pe care economia americană, cea mai puternică din lume, poate juca în bune condiții din perspectiva intereselor naționale ale SUA) constituie o *prioritate perenă*, formulată clar încă din vremea președintelui Wilson¹⁶. Interesele *strict* strategice sunt și ele prezente, în chip masiv și evident. Mă refer aici în special la politica de *containment*¹⁷ în raport cu Iranul, stat care are o agendă strategică și de politică externă care cuprinde mai multe elemente extrem de îngrijorătoare. *Masivitatea și importanța* intereselor americane legate de Golf a condus, în trecutul relativ apropiat, la faptul că, în unele ocazii, Washingtonul a trimis în Golful Persic chiar și aproape 500.000 de militari¹⁸. Dar asemenea *alocări de resurse sunt puțin probabile astăzi*, în condițiile în care instrumentele de putere ale SUA pe arena globală sunt reorientate, progresiv, către Pacific și, în plus, bugetul Apărării este puternic marcat de o comprimare de proporții enorme, sub impactul crizei economice și financiare. În aceste condiții, *SUA se pregătesc – cât și cum pot – să-și protejeze și în continuare interesele și aliații din zona Golfului Persic, precum și să continue politica de containment în raport cu Iranul, chiar în condițiile reducerii semnificative a prezenței militare americane în zona Golfului*. Dintr-o astfel de perspectivă, e clar că SUA prospectează acum, cu atenție crescândă, posibilitatea de a folosi, în loc de *uriașe și excesiv de costisitoare* cantități de forță vie și arme americane, ceea ce am putea numi „*surogate compozite*” (respectiv *formule de apărare și securitate în care majoritatea forțelor și mijloacelor sunt oferite de aliați regionali, iar o cantitate redusă de forțe militare americane joacă, la nevoie, în principal rolul de liant și catalizator*).

Structura de comandă numită *CENTCOM (U.S. Central Command)* se pregătește foarte intens, afirma la 10 iulie 2013 o oficialitate americană (Guy Zero, director adjunct pentru instruire și exerciții în cadrul *CENTCOM*), pentru

¹⁵ Richard D. SOKOLSKI (editor), *The United States and the Persian Gulf: Reshaping security strategy for the post-containment era*, National Defense University Press, Washington, D.C., 2003, p. 9

¹⁶ Pentru contextul istoric al discursului politic despre cele *14 puncte*, ca și despre semnificația acestui program politico-strategic vezi John TOLAND, *No man's land: 1918, the final year of the Great War*, Doubleday & Co., New York, 1980, pp. 121-130

¹⁷ Pentru descrierea unor obiective care, împreună, conturează conținutul denumit aici prin intermediul conceptului de *containment* în legătură cu actuala politică a SUA în raport cu Iranul, a cărei politică externă actuală conține și destule elemente expansioniste și agresive vezi, între altele, Richard D. SOKOLSKI (editor), *op. cit.*, p. 27

¹⁸ Forțele SUA trimise în Golf în 1990-1991 erau de cel puțin puțin 420.000 de oameni. Prin comparație, efectivele britanice trimise în Golf au fost de doar 35.000 de oameni, iar ale Franței – de 17.000 oameni. Pentru aceste cifre vezi Institutul de Istorie și Teorie Militară, *Războiul din Golf: Studiu politico-militar*, Editura Militară, București, 1991, pp. 91-95

momentul în care prezența militară a SUA în Orientul Mijlociu va deveni una cu mult mai puțin consistentă (în special după retragerea, până la sfârșitul lui 2014, a majorității forțelor americane din Afganistan) decât este la momentul actual¹⁹. Zona de responsabilitate a *CENTCOM* (*AOR – Area of Responsibility*) acoperă nu mai puțin de 20 de state²⁰, nouă dintre ele fiind în – sau aproape de – zona Golfului. În legătură cu situația actuală din *AOR* a *CENTCOM*, ca și cu perspectivele de evoluție în această arie geografică vastă, generalul James N. Mattis, la vremea aceea comandantul *CENTCOM* (el a fost înlocuit ulterior, spre sfârșitul lui martie 2013, de către generalul Lloyd J. Austin III), afirma, la 5 martie a.c. în fața Comisiei pentru forțele armate a Senatului SUA (*Senate Armed Services Committee*), că, având în vedere faptul că „volatilitatea este o trăsătură definitorie a regiunii”, *CENTCOM* trebuie să „rămână pregătit pentru a face față crizelor, lucrând în același timp în tandem cu parteneri regionali”. Mattis sublinia și că prioritatea majoră a *CENTCOM* este „să protejeze interesele” SUA „folosind mai puține resurse militare într-o epocă de reduceri fiscale și de schimbări politice”. Concluzia lui Mattis este una lesne de înțeles, având în vedere *importanța geostrategică majoră* a Orientului Mijlociu Extins: „America trebuie să rămână profund implicată în regiune și să utilizeze din plin toate uneltele puterii naționale ca o forță pentru stabilitate și prosperitate”²¹.

Dintre *formele de cooperare regională* cu dominantă militaro-politică evidentă, organizate cu implicarea SUA și cu participarea unor unități militare americane (precum și în semnificativă măsură catalizate de către SUA, ca și aflate în clară concordanță cu interesele strategice ale Americii) în aria de responsabilitate a *CENTCOM* prezint aici, foarte pe scurt, două *mari exerciții (aplicații) militare internaționale*, desfășurate recent. Subliniem că acestea au ca *numitor comun* important participarea unui număr *mare* de state din regiune, ca și a unor forțe *de elită* (și de *intervenție rapidă*) ale SUA.

Este vorba, mai întâi, despre *exercițiul militar multilateral anual Eagle Resolve*, întreprins cu forțe „navale, terestre și aeriene de către SUA și parteneri regionali din cadrul Consiliului de Cooperare al Golfului, în diverse locații din Qatar și Emiratele Arabe Unite, între 21 aprilie și 6 mai” 2013. „Eagle Resolve este un eveniment multinațional special proiectat – afirmă o sursă de presă – pentru a sprijini cooperarea în domeniul apărării” și acest exercițiu militar de mare amploare „demonstrează atenția pe care o acordă *CENTCOM* partenerilor regionali din Consiliul de Cooperare al Golfului (GCC), ca și eforturile

¹⁹ Donna MILES, „Centcom plans for broader regional engagement post-2014”, material de presă al *American Forces Press Service* publicat la data de 10 iulie 2013, accesat la adresa de Internet www.defense.gov/news/nesarticle.aspx?id=120434

²⁰ Pentru elementele de bază ale misiunii *CENTCOM*, ca și pentru statele aflate în zona de responsabilitate a Comandamentului vezi segmentul intitulat *Mission* (din secțiunea *About CENTCOM*), la adresa de Internet <http://www.centcom.mil/about-u-s-central-command-centcom>

²¹ Vezi textul intitulat *2013 Posture Statement: Statement Of U.S. Marine Corps General James N. Mattis, Commander, U.S. Central Command before the Senate Armed Services Committee on March 5, 2013 about the posture of U.S. Central Command*, la adresa de Internet <http://www.centcom.mil/en/about-centcom/posture-statement/>

combinat menite să susțină securitatea și stabilitatea regională”²². La 20 aprilie a.c., cu doar o zi înainte de începutul oficial al acestui mare exercițiu militar internațional, generalul-maior Robert Catalanotti, directorul pentru exerciții și pregătire de luptă al *CENTCOM*, afirma că „scopul nostru este să construim relații și capacități” care vor „aduce mai aproape, împreună” națiunile din regiune și SUA și care „vor consolida stabilitatea regiunii”. Sursa de presă din care cităm aici preciza și faptul că „scenariile de anul acesta se vor concentra pe: apărarea integrată antiaeriană și anti-balistică; managementul consecințelor; protecția infrastructurii critice; contra-terorism; apărarea împotriva unor atacuri cu arme chimice, biologice, radiologice și nucleare; și operațiuni de interdicție și protecție a frontierei”²³. Menționăm aici, între altele, că nu sunt deloc mulți actorii regionali capabili, tehnic vorbind, să recurgă la un eventual atac balistic și cu arme de distrugere în masă. Mai precis, *atât țările arabe din Golf, cât și SUA manifestă o serioasă îngrijorare față de dinamica înaltă a programelor de înarmare strategică ale Iranului, ca și față de elemente importante ale agendei de politică externă ale acestui stat cu potențial hegemonic regional, ca și cu o puternică tradiție imperială agresiv-expansionistă*. Subliniem aici, în mod deosebit, și faptul că la *Eagle Resolve 2013* au participat și elemente (atât militari cât și tehnică de luptă) din Forța Marină Expediționară nr. 26 (MEU 26)²⁴ (*26th MEU – Marine Expeditionary Unit*), operând de pe nava de transport și luptă *USS San Antonio (LPD 17)*.

Între 9 și 20 iunie 2013 (adică la doar cinci săptămâni după *Eagle Resolve*) a avut loc, în Iordania, a treia ediție a exercițiilor militare multinaționale *Eager Lion*. La această mare aplicație cu trupe au participat „militari din 19 state”, precizează un text postat pe site-ul ministerului american al Apărării²⁵. Aceeași sursă precizează că, din cei „peste 8.000 de militari participanți la *Eager Lion*”, „în jur de 5.000” sunt militari americani „din toate categoriile de forțe armate”. Notabil este faptul că structura efectivă *de comandă* a exercițiului a fost – ne spun sursele deschise pe care le avem la dispoziție – una furnizată *nu* de americani (chiar dacă aceștia au participat cu *majoritatea*

²² Pasaje preluate dintr-un foarte scurt text de prezentare intitulat „Exercise Eagle Resolve 2013”, pe site-ul intitulat *DVIDS – Defense Video & Imagery Distribution System*, la adresa <http://www.dvidshub.net/feature/EagleResolve#.UekLLtJSjqp>

²³ Mae-li ALLISON (Major), „US, GCC nations begin cooperative defense exercise in Qatar”, material de presă al *U.S. Central Command Public Affairs*, publicat la data de 20 aprilie 2013, accesat la adresa de Internet <http://www.dvidshub.net/news/105535/us-gcc-nations-begin-cooperative-defense-exercise-qatar#.UekpZnJSjko>

²⁴ Acronimul *MEU (Marine Expeditionary Unit)* desemnează o unitate de luptă din cadrul Corpului de Infanterie Marină a SUA cu un efectiv total de aproximativ 2.200 militari. Orice *MEU* (există acum șapte astfel de unități operaționale în SUA) are patru componente distincte: un *element de comandă* (aproximativ 200 de oameni), un *element de luptă la sol* (de dimensiunile unui batalion întărit, cu efectiv de 1.200 oameni, care dispune inclusiv de tancuri și artilerie, ca și de subunități de geniu), un *element de aviație* (500 de oameni, dispunând de elicoptere de luptă și de transport, inclusiv unele de transport greu) și un *element de sprijin logistic (sau de aprovizionare)* cu un efectiv de 300 de militari, capabil inclusiv să producă și să distribuie apă potabilă pentru întreaga structură a unității de luptă. În mod normal, orice *MEU* dispune de resurse care îi asigură capacitatea de a opera vreme de cel puțin 15 zile fără întăriri și aprovizionare suplimentare – pentru toate acestea vezi, între altele, textul de prezentare generală a celui de-al 26-lea *MEU*, *26th Marine Expeditionary Unit: a certain force in an uncertain world*, la adresa de Internet www.26meu.marines.mil/About/MEU.aspx

²⁵ „U.S. forces, regional partners kick off ‘Eager Lion’ in Jordan”, material de presă compilat din *U.S. Central Command News Releases*, publicat la 11 iunie 2013 și accesat la <http://www.defense.gov/news/newsarticle.aspx?id=120255>

efectivelor prezente), ci de Iordania; generalul-maior american Robert Catalanotti, directorul *CENTCOM* pentru exerciții și pregătire de luptă (și la care am făcut deja o scurtă referire) afirma că „toate aceste tipuri de pregătire de luptă combinată, conduse de forțele armate iordaniene... vor întări parteneriatul dintre cele 19 țări și vor duce la creșterea capacității națiunilor participante de a opera împreună în orice împrejurare” (*during any contingency*, în original)²⁶. Amintim aici și faptul că la marea aplicație militară din Iordania au participat și „7.000 de lucrători civili din organizații neguvernamentale umanitare cum ar fi Comitetul Internațional al Crucii Roșii (ICRC)”²⁷. Același articol precizează și faptul că la *Eager Lion* au participat cu „rol major” și elemente aflate în subordinea structurii numite *Expeditionary Strike Group 5*²⁸, care include și unitatea numită *Kearsarge Amphibious Ready Group*, alcătuită din trei nave de debarcare și de asalt mari – *USS Kearsarge*, *USS Carter Hall* și *USS San Antonio* (la aceasta din urmă ne-am mai referit deja). La *Eager Lion* au participat și subunități din cadrul *MEU 26* (despre care de asemenea am mai discutat)²⁹.

În actuala situație geostrategică, efortul de catalizare, consolidare și utilizare unor coaliții regionale de mari dimensiuni, capabile inclusiv să susțină mari exerciții militare comune de tipul *Eagle Resolve* sau *Eager Lion* constituie, pentru politica și *interesele vitale* ale SUA în zona Golfului Persic (și, în termeni mai largi, în întreg Orientul Mijlociu Extins), un ingredient *obligatoriu*. Nu știm însă dacă acest ingredient obligatoriu se va dovedi a fi și *suficient*. Altfel spus: *nu știm, desigur, în ce măsură astfel de coaliții se vor dovedi a fi realmente suficiente de eficiente în cazul unor crize reale majore*.

3. Arabia Saudită: consolidarea statutului de putere și *proxy war* cu Iranul

Arabia Saudită este, în mod clar, *cea mai importantă* dintre puterile ce compun Consiliul de Cooperare al Golfului (structură de cooperare regională care cuprinde șase state: Arabia Saudită, Bahrainul, Emiratele Arabe Unite, Kuweitul, Omanul și Qatarul). În plus, Arabia Saudită are, în cadrul lumii islamice, un avantaj *cu totul* excepțional, relativ lesne convertibil și în termeni de putere: faptul că pe teritoriul acestei țări se află mai multe dintre locurile sfinte ale islamului. Acest fapt oferă Arabiei Saudite o importantă fereastră de oportunitate, dar plasează, concomitent, pe umerii decidenților de la Riad o

²⁶ *Ibidem*

²⁷ *Ibidem*, partea a doua a textului

²⁸ Structura numită *Expeditionary Strike Group 5* operează în cadrul *Flotei a 5-a a SUA*, cu baza la Manama, în Bahrain, încă din 2009. Ea coordonează, practic, o forță de reacție rapidă, care permite (la nevoie) debarcarea, pentru misiuni de luptă, de menținere a păcii sau umanitare, practic oriunde în Orientul Mijlociu, în Golf, în subcontinentul indian sau pe coasta Africii, a unui efectiv de peste 3.500 de militari – vezi articolul „Strike force on standby for conflict zones across Gulf”, în publicația *The National*, 12 noiembrie 2009, la adresa de Internet <http://www.thenational.ae/news/world/middle-east/strike-force-on-standby-for-conflict-zones-across-gulf>

²⁹ Michael S. Lockett (Cpl., Marine Corps), „Marine platoon works with Jordanian Armed Forces”, articol publicat de *American Forces Press Service* la 14 iunie 2013, la <http://www.defense.gov/News/NewsArticle.aspx?ID=120294>

enormă responsabilitate. În contextul tensiunilor majore care constituie o dominantă deja cronicizată a relațiilor dintre Arabia Saudită și Iran, saudiții (*sunniți*) sunt, în chip firesc, preocupați să nu îngăduie Iranului *șiiit* să capete un plus prea consistent de putere în zona Golfului Persic, precum și în general în Orientul Mijlociu. Forțele militare saudite sunt, cantitativ și calitativ, deloc neglijabile. Conform unor surse deschise, se estimează că edificiul militar saudit este susținut de al patrulea buget al industriei militare – în ordinea descrescătoare a mărimii – din întreaga lume, după acelea ale Statelor Unite, Chinei și Rusiei. Cheltuielile Arabiei Saudite în domeniul apărării sunt extrem de consistente: cam 52,9 miliarde USD în 2013, iar prognozele economice și strategice indică faptul că această sumă ar putea crește mult în perioada următoare, atingând, cu un ritm al creșterii anuale de aproape 7,92 %, o mărime totală de 77,3 miliarde USD în anul 2018³⁰.

În timpul Războiului din Golf din 1991, în urma căruia forțele militare ale lui Saddam Hussein au fost înfrânte și obligate să se retragă din Kuweit, Arabia Saudită a mobilizat efective numeroase, bine echipate și bine înarmate: o lucrare românească publicată la scurtă vreme după încheierea operațiunilor militare vorbește despre faptul că saudiții aveau la vremea aceea două brigăzi de tancuri, patru brigăzi mecanizate, o brigadă de infanterie cu un grad de mobilitate ceva mai scăzut, o brigadă de desant aerian, o brigadă de gardă, iar forțele lor aeriene puteau alinia 14 escadrile cu efective complete. În total, Arabia Saudită avea la vremea aceea 67.500 de militari, 800 de tancuri mijlocii, 200 de mașini de luptă blindate, 1.044 piese de artilerie de diverse tipuri, 30 de sisteme de lansare a rachetelor, 120 de avioane (din care 60 de tipul *F-15* și 24 *Tornado*), 62 de elicoptere, precum și peste 50 de nave de luptă de diverse tipuri³¹.

Vreme de câțiva ani după succesul năucitor al operațiunii *Desert Storm*, Arabia Saudită nu a mai considerat chestiunile legate de apărare ca având aceeași importanță ca și înainte de înfrângerea lui Saddam Hussein. Acesta nu mai putea constitui o amenințare majoră și iminentă, dar era încă suficient de puternic pentru a funcționa, din perspectiva intereselor saudite, ca un spațiu-tampon apt să absoarbă (și eventual să oprească – sau măcar să încetinească și să slăbească semnificativ – șocul unui eventual atac iranian. În această situație, deși forțele saudite au crescut, în termeni cantitativi (în primii ani ai secolului al XXI-lea, Arabia Saudită își mărise, de exemplu, numărul de avioane americane moderne de tip *F-15* la 160 și achiziționase, între altele, și câteva sute de tancuri grele *M1A1 Abrams*, fabricate în SUA), pregătirea de luptă a forțelor sale armate a fost, o vreme, semnificativ mai puțin bună decât la începutul anilor '90³². Acest interval dintre înfrângerea lui Saddam, în 1991, și prăbușirea regimului Saddam, în 2003, ca urmare a unei noi intervenții militare a SUA este caracterizat, între altele, de o plafonare evidentă a bugetelor militare saudite la o cifră anuală apropiată de 20-25 miliarde USD³³.

³⁰ <http://uk.finance.yahoo.com/news/saudi-arabian-defence-industry-placed-000000421.html>

³¹ Pentru efectivele alinate de saudiți în 1991 vezi lucrarea: Institutul de Istorie și Teorie Militară, *op. cit.*, p. 85

³² Richard D. SOKOLSKI (editor), *op. cit.*, pp. 78-79

³³ Anthony H. CORDESMAN, Alexander WILNER, *The Gulf Military Balance 2012 (Working Draft: May 16, 2012)*, CSIS, Washington, D.C., 2012, p. 54 (începând din anul 1997 și până în 2004)

Ulterior, în special după ce forțele militare irakiene au încetat să reprezinte o stavilă eficientă (sau un factor credibil de descurajare) contra elementelor expansionist-agresive ale agendei strategice și de politică externă a Iranului, Arabia Saudită și-a dezvoltat mult – și extrem de rapid, în directă relație cu mărimea resurselor financiare obținute din exploatarea și vânzarea hidrocarburilor – puterea armată proprie. Apărării i s-au alocat bugete tot mai consistente (începând din 2005³⁴). De asemenea, Arabia Saudită s-a implicat, direct sau indirect, din rațiuni geostrategice evidente, în mai multe conflicte în zonă, încercând să oprească (sau măcar să limiteze) expansionismul șiiit. Saudiții au fost, de exemplu, constant preocupați să pună capăt rebeliunii comunității Houthi din Yemen, direct catalizată și întreținută – inclusiv prin furnizarea de arme³⁵ – de către Iran.

Mai recent, Arabia Saudită, stat *sunnit*, s-a arătat a fi *extrem* de preocupată de conflictul din Siria, în condițiile în care regimul lui Bashar al-Assad este masiv și constant susținut de către Iranul *șiiit* (și, subliniez în mod special aceasta, nu este vorba doar despre susținere la nivelul discursului politic, ci și – susțin *numeroase* surse deschise, ca și destule oficialități occidentale – despre prezența în Siria a unor efective militare iraniene, ca și a unor cantități notabile de armament și de echipament militar trimise lui Assad de către Teheran), iar forțele de opoziție sunt, în marea lor majoritate, *sunnite*. Intensitatea conflictului dintre saudiți și iranieni a atins deja nivelul și relevanța pe care le putem numi folosind termenul *proxy war*. Spre sfârșitul lui august a.c., presa internațională a prezentat informații legate de o propunere făcută de saudiți Rusiei, în secret: prințul Bandar bin Sultan, fost ambasador în SUA și actualmente șef al serviciilor secrete saudite, i-ar fi spus președintelui Putin că Riadul e gata să coopereze cu Moscova (și chiar să facă importante concesii) în domeniul comerțului cu petrol pe piața mondială, precum și să cumpere arme rusești de peste 15 miliarde de dolari, *cerând în schimb ca Rusia să nu-l mai sprijine pe Bashar al Assad*. Demnitarul saudit a amintit, afirmă surse deschise, și că Riadul îi controlează pe luptătorii ceceni ce luptă acum în Siria contra regimului Assad (și, *indirect*, contra extinderii influenței Iranului șiiit), dând de înțeles și că Arabia Saudită îi poate determina pe ceceni să nu recurgă la atacuri teroriste contra Olimpiadei de la Soci, dar asta *doar* dacă Rusia încetează să-l sprijine pe Assad³⁶ (care este acum cel mai important aliat regional al Teheranului).

Și mai recent, *Washington Post* a publicat un articol ce prezintă *dezamăgirea și iritarea* serioasă a saudiților, în *rapidă* creștere după ce Washingtonul a dat semne, la jumătatea lui septembrie a.c., că ar putea accepta

³⁴ *Ibidem*, p. 54: pentru 2005: peste 28 miliarde USD; în 2006: peste 32 miliarde; în 2007: peste 37,6 miliarde, etc.

³⁵ Pentru ajutorul militar oferit de Iran rebelilor Houthi din zona de graniță cu Arabia Saudită a Yemenului vezi, între altele, articolul: Eric SCHMITT and Robert F. WORTH „With Arms for Yemen Rebels, Iran Seeks Wider Mideast Role”, în *New York Times*, 15 martie 2012, la adresa de Internet <http://www.nytimes.com/2012/03/15/world/middleeast/aiding-yemen-rebels-iran-seeks-wider-mideast-role.html>

³⁶ Pentru acest episod vezi A. EVANS-PRITCHARD, „Saudis offer Russia secret oil deal if it drops Syria”, în *Telegraph*, 27 august 2013, la www.telegraph.co.uk/finance/newsbysector/energy/oilandgas/10266957/Saudis-offer-Russia...

propunea Rusiei de a plasa arsenalul chimic sirian sub control internațional, ceea ce ar putea menține la putere regimul Assad. Articolul subliniază că „saudiții sunt vârful de lance al celor ce susțin sprijinirea militară a rebelilor din Siria”, precum și că „pentru statele din Golf, inclusiv Arabia Saudită... lupta ce are ca obiectiv înlăturarea lui Assad are un rol într-un efort regional mai larg, îndreptat împotriva influenței Iranului șiiit”³⁷.

4. Scurte concluzii

Configurația generală a balanței regionale de putere în zona Golfului Persic este influențată acum, în mod direct, de trei tendințe majore. Acestea sunt: încercarea SUA de a folosi mijloace militare și diplomatice pentru a consolida capacitatea statelor arabe din zonă de a rezista în fața presiunii crescânde exercitate de Iran; o politică externă iraniană ce are o tot mai clară preocupare pentru dobândirea hegemoniei regionale, inclusiv prin creșterea rapidă a puterii navale; și o dinamică înaltă a dimensiunii militare a puterii naționale a Arabiei Saudite, cel mai puternic stat sunnit ce se opune, în zonă, expansiunii șiiismului iranian. În viitorul previzibil, aceste trei tendințe, ca și însumarea lor vectorială, vor continua – cel mai probabil – să fie factori geostrategici majori ai dinamicii balanței de putere în zona Golfului Persic (precum și în restul Orientului Mijlociu Extins).

Bibliografie:

1. CORDESMAN, Anthony H., Alexander WILNER, *The Gulf Military Balance 2012 (Working Draft: May 16, 2012)*, CSIS, Washington, D.C., 2012.
2. GILPIN, Robert, *Război și schimbare în politica mondială*, Ed. Scrisul Românesc, Craiova, 2000.
3. Institutul de Istorie și Teorie Militară, *Războiul din Golf: Studiu politico-militar*, Editura Militară, București, 1991.
4. LIDDELL HART, B. H., *Strategia: acțiunile indirecte*, Ed. Militară, București, 1973
5. MORGENTHAU Hans J., *Politica între națiuni: Lupta pentru putere și lupta pentru pace*, Polirom, Iași, 2007.
6. SOKOLSKI, Richard D. (editor), *The United States and the Persian Gulf: Reshaping security strategy for the post-containment era*, National Defense University Press, Washington, D.C., 2003.
7. WIGHT, Martin, *Politica de putere*, Editura Arc, Chișinău, 1998.

³⁷ Loveday MORRIS, „U.S. ties in Persian Gulf at risk as Obama allows space for Russian-Syrian plan”, articol publicat în *Washington Post*, 11 sept. 2013, la www.washingtonpost.com/world/us-gulf-relations-at-risk-as-obama-allows-space-for...

PERSPECTIVE ALE POLITICII EXTERNE ȘI DE SECURITATE COMUNĂ A UNIUNII EUROPENE DUPĂ TRATATUL DE LA LISABONA DIN 2010

Alexandru CRISTIAN*

Tratatul de la Lisabona a pregătit dezvoltarea și afirmarea Uniunii Europene pe scena internațională. Prevederile acestui tratat sunt orientate către creșterea importanței și rolului Uniunii Europene în lume. Pe noua scenă mondială, Uniunea Europeană își mărește poziția prin adoptarea unui tratat integraționist cu o abordare funcționalistă.

Succesul construcției europene va consta în acceptarea ireversibilă a schimbărilor aduse de Tratatul de la Lisabona și redimensionarea politicii externe și de securitate comună într-un instrument activ, eficient și dinamic. O altă trăsătură a succesului va fi dată de gradul de încredere în această construcție și voința de a continua visul european al părinților Europei.

Cuvinte-cheie: PESC, PESA, PSAC, UE, pilon, apărare, securitate, state europene, suveranitate.

Introducere

Uniunea Europeană este o uniune de state fondată pe principii democratice imuabile. Mediul internațional de securitate este nesigur, scena internațională este neguvernabilă dar Uniunea Europeană trebuie să rămână spațiul democrației, păcii și securității. De aceea, trebuie să-și adapteze securitatea la noile provocări globale. Acest lucru l-a încercat și prin transformările succesive ale politicii sale de securitate comună, cele mai importante, considerăm noi, fiind acelea realizate prin Tratatul de la Lisabona, din 2010.

1. Apariția Politicii Externe și de Securitate Comună (PESC)

După sfârșitul celei de a doua mari conflagrații mondiale, Europa era în ruină și dezastru economico-social. Ajutorul dat de americani în reconstrucția statelor europene a fost ca o gură de oxigen. În anul 1948, cinci state (Franța, Marea Britanie, Belgia, Țările de Jos și Luxemburg) semnează Tratatul de Cooperare Culturală, Socială, Economică și Apărare Colectivă, pe scurt Tratatul de la Bruxelles. Acest tratat va fi ulterior inclus în NATO după numirea generalului Dwight Eisenhower în funcția de comandant suprem aliat în Europa. Nevoia de apărare împotriva amenințării sovietice este exprimată mai vizibil în

* Locotenent Alexandru CRISTIAN își desfășoară activitatea în cadrul Colegiului Național de Apărare și este doctorand al Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București. E-mai: alexandrucristian87@yahoo.com

propunerea ministrului de externe francez René Pléven. Planul Pleven, propus în anul 1952, viza constituirea unei Comunități Europene a Apărării dar și a unei Comunități Politice Europene. Planul nu a fost votat de către Adunarea Franceză în anul 1954. Eșecul acestei inițiative se datorează lipsei de viziune a liderilor europeni. O altă piedică în adoptarea acestui plan a fost teama de posibila federalizare a Europei.

Tratatul de la Bruxelles a devenit, în anul 1954, Uniunea Europei Occidentale (UEO). Principalele obiective ale Uniunii Europei Occidentale au fost crearea unei baze economice solide, instituirea unei asistențe reciproce în caz de agresiune și restabilirea încrederii între statele vest-europene prin controlul producției de armamente. UEO a servit ca placă turnantă între Uniunea Europeană și Alianța Tratatului Atlanticului de Nord (NATO).

În primii ani ai Uniunii Europene, protecția acestui spațiu era asigurată de Statele Unite ale Americii. Odată cu destinderea și cu relaxarea politică dintre cele două mari superputeri, Uniunea Europeană a înțeles că nu se poate baza în permanență pe capacitățile americane sau ale NATO. În cadrul Uniunii Europei Occidentale, s-a născut conceptul de Identitate Europeană de Securitate și Apărare. Conceptul, apărut în decembrie 1973 la Copenhaga, a permis statelor europene să-și dezvolte singure capacități separate de NATO și SUA. Europa nu mai poate să se bazeze exclusiv pe ajutor extern astfel încât trebuie să-și dezvolte propria capacitate de apărare.

La inițiativa Franței și Belgiei, în octombrie 1984, la Summit-ul UEO de la Roma, miniștrii de externe și de apărare ai UEO definesc identitatea europeană de securitate și apărare ca o armonizare graduală a politicilor de apărare a statelor membre. În octombrie 1987, la Haga, se lansează Platforma asupra intereselor de securitate europene. Platforma de la Haga stipula indivizibilitatea NATO. Integritatea Europei este dependentă de securitate și apărare și de inițierea unui pilon european în cadrul NATO. Un model de succes al acestei inițiative este reprezentat de fondarea în anul 1987 a brigăzii franco-germane, care își are originea istorică în Tratatul de Prietenie semnat de Franța și Republica Federală Germană în 1963 la Elysé.

După Tratatul de la Maastricht, UEO devine parte integrantă a dezvoltării UE și principalul instrument de aplicare a deciziilor și acțiunilor cu implicații în domeniul apărării. PESC va deveni Pilonul al II-lea al organizației și, astfel, securitatea și apărarea vor deveni o parte importantă în construcția europeană.

În anul 1992, Declarația de la Petersberg definește gama misiunilor conduse de Uniunea Europei Occidentale: umanitare, de salvare și căutare, de menținere a păcii și operații de management al crizelor. Creșterea importanței UEO s-a datorat impulsului francez. Ulterior, creșterea importanței organizației a dus la intensificarea prezenței europene în NATO.

După Tratatul de la Maastricht componenta de securitate și apărare a Europei va evolua și se va transforma într-un veritabil instrument de impunere a valorilor europene peste tot în lume.

2. Metamorfozele PESK de la Amsterdam la Lisabona

Tratatul de la Amsterdam modifică substanțial Politica Externă de Securitate Comună a Europei. Cinci obiective majore sunt trasate acestei politici de către tratat. Primul obiectiv este apărarea valorilor comune, a intereselor fundamentale, a integrității și independenței Uniunii conform principiilor Cartei ONU. Al doilea obiectiv este consolidarea securității Uniunii prin toate mijloacele. Al treilea obiectiv este reprezentat de menținerea păcii și consolidarea securității internaționale. Al patrulea obiectiv îl constituie promovarea cooperării internaționale, iar, ultimul obiectiv este cel al dezvoltării și consolidării democrației și statului de drept, precum și respectarea drepturilor omului.

Consiliul European de la Köln a mărit rolul Uniunii Europene în detrimentul Uniunii Europei Occidentale în domeniul securității și apărării. Summit-ul de la Saint-Malo din 1998 a instaurat cooperarea militară franco-engleză la nivel european. Consiliul European de la Köln fondează Politica Europeană de Securitate și Apărare. PESA este un proces interguvernamental ce permite desfășurarea de operațiuni militare sub autoritate Uniunii Europene cu capabilități NATO. PESA este parte integrantă a PESK. Tot la Köln s-a decis stabilirea unui obiectiv global, denumit *Helsinki Headline Goal 2003*. Acesta consta în crearea unei Forțe de Reacție Rapidă de 50-60.000 de oameni, cu capacitatea de autosusținere în teatrul de operații pentru 60 de zile și pentru 12 luni în afara teatrului. Această forță de reacție trebuia să execute misiuni de tip Petersberg. Tot în cadrul *Helsinki Headline Goal 2003* mai era prevăzută înființarea unor instituții politico-militare ca Statul Major Militar European, Comitetul Politic și de Securitate, Comitetul Militar.

Comitetul Politic și de Securitate, înființat prin Tratatul de la Nisa, evaluează mediul internațional de securitate, definește politicile Uniunii Europene, sprijină dezvoltarea capabilităților militare și formează linii directoare politico-strategice. Din anul 2005, în Comitetul Politic și de Securitate, fiecare stat va avea un singur reprezentant. Statul Major Militar al Uniunii Europene este condus de un general de 4 stele, propus de către statul major reunit cu un mandat de 3 ani. Principalele atribuții ale statului major european sunt în domeniile: politici de planificare, informații, operații și exerciții, logistică și resurse, sisteme de comunicații și informații, celulă de cooperare civil-militară.

Misiunile Uniunii Europene sunt conduse operațional de către locțiitorul comandantului suprem aliat în Europa care este un general european. Celula UE la Comandamentul Suprem Aliat în Europa are ca rol interoperabilitatea cu

NATO și eficientizarea operațiunilor. Operațiunilor UE cu resurse și capacități NATO se numesc Berlin Plus. Anterior acestei denumiri, operațiunile Berlin desemnau comanda UEO și capacitățile NATO.

În cadrul Consiliului European, conform Tratatului de la Amsterdam, sunt prezente și Direcția Generală de Relații Externe și Direcția Generală de Apărare. Înalțul Reprezentant al PESC conduce și Centrul de Situații care monitorizează mediul internațional, culege informații, analizează problemele geostrategice, previne situațiile critice prin mecanismul de avertizare timpurie.

În decembrie 2002, la Copenhaga s-a semnat acordul NATO-UE privind accesul UE la mijloacele și capacitățile NATO, astfel Acordul Berlin Plus intră în vigoare. Operațiunile UE vor fi efectuate cu resursele alianței nu cu resurse naționale.

Summit-ul de la Washington din anul 1999 a hotărât ca Uniunea Europeană să conducă operații de management al crizelor cu capacități NATO, iar la Consiliul European de la Bruxelles din anul 2002 s-a semnat acordul NATO-UE privind PSAC. Aceste hotărâri au întărit rolul Uniunii Europene în interiorul NATO, ca urmare statele membre UE au un cuvânt mai clar și mai puternic în Alianța nord-atlantică.

În anul 2003, apare Strategia de Securitate sau Documentul Solana. La Salonic, Javier Solana, Înalțul Reprezentant al PESC, va citi documentul „O Europă mai sigură într-o lume mai bună”. Această strategie are trei obiective fundamentale¹: stabilitatea în granițele Uniunii Europene și buna guvernare în vecinătatea imediată, o ordine internațională bazată pe un multilateralism eficace și un răspuns adecvat vechilor și noilor amenințări.

Un alt moment-cheie în transformarea PESC este apariția Agenției Europene de Apărare. Scopul principal al acestei agenții este o politică europeană coerentă în domeniul dezvoltării capacităților de apărare, cercetări și armamentelor.

Tratatul de la Nisa va aduce ca principală transformare operaționalizare PESC prin intermediul Politicii de Securitate și Apărare Comună. Politica Europeană de Securitate și Apărare a plecat din PESC și dus la punerea în practică a operațiunilor UE Astfel UEO a devenit parte integrantă a dezvoltării Uniunii Europene. Consiliul European este forul suprem de luare a deciziilor referitor la probleme de securitate și apărare. Obiectivele generale ale Uniunii Europene sunt fixate în acest for, președinția Consiliului poate să convoace de urgență Consiliul. O altă decizie importantă este înființarea Comitetului Politic și de Securitate subordonat direct Consiliului.

Prima misiune PESA - PSAC a fost ARTEMIS în Republica Democratică Congo, o misiune de stabilizare a regiunii Bunia din această țară. Altele misiuni care au fost conduse de către statele europene pe continentul african sunt

¹ *European Security Strategy “A Secure Europe in a Better World”*, Brussels, 12 December 2003, p. 11, Vezi: <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>.

misiunile din Congo în anul 2005, Guineea-Bissau în 2008, Ciad în anul 2009. Misiunile PSAC respectă drepturile omului, principiul nediscriminării femeilor și copiilor, integritatea morală și fizică a colateralilor în conflict.

În anul 2004, s-a dezvoltat mecanismul de cooperare specific „Atena” ce prevede ca statele membre să suporte cheltuielile misiunilor PSAC. De exemplu, bugetul PESC a crescut gradual de la an la an. În anul 2006, bugetul era de 102 milioane de euro, în anul 2010, de 280 de milioane de euro iar în anul 2012, de 9,4 miliarde de euro. Creșterea bugetului reprezintă dorința unei reprezentări mai active a Uniunii Europene în plan global.

3. Tratatul de la Lisabona și dispariția celui de-al doilea pilon al Uniunii Europene

Tratatul de la Lisabona este numele generic pentru două tratate intrate în vigoare la data de 1 decembrie 2009, Tratatul privind Uniunea Europeană și Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene. Acest tratat este considerat unul federalist și integraționist. Criticii acestuia susțin că Uniunea Europeană caută să-și legitimizeze vocația federalistă prin acest tratat.

Uniunea Europeană a adoptat viziunea funcționalistă, o integrare treptată, graduală a statelor europene fără afectarea suveranității. Suveranitatea este un element central în existența unui stat. Trunchierea, partajarea sau atingerea acestui atribut fundamental statal este un atac direct asupra existenței acestui stat. Statele s-au luptat secole pentru dobândirea acestui atribut. În prezent, o mare parte din statele europene și-au cedat treptat și voit suveranitatea în favoarea Uniunii Europene. Conform normelor juridice, statele membre UE nu mai au exclusivitatea, supremația și independența în hotărârile pe care trebuie să le ia privind teritoriul și populația lor. Suveranitatea internă și externă a statelor nu mai este absolută. Această viziune este împărtășită de criticii Tratatului de la Lisabona.

Apărătorii acestui tratat exprimă convingerea că statele membre ale Uniunii Europene și-au cedat o parte din suveranitate în mod voit și că scopul acestora este o convergență deplină a politicilor interne sau externe. Statele membre își cedează voit suveranitatea pentru a confirma dorința federalistă a conducătorilor și popoarelor lor.

Politica externă și de securitate comună este domeniul cel mai tensionat în ceea ce privește teoria suveranității statale. Există cercetători care susțin că fracturile logico-juridice din tratat stimulează uniunea să devină o entitate politică cu competențe supranaționale și federale. Alții afirmă că niciun stat european nu și-a cedat o parte din suveranitate în mod voit.

Statele Uniunii Europene sunt subiecte suverane de drept internațional și conform principiului westphalian ele își pot contura singure și independent politica externă. Tratatul de la Lisabona subliniază că Politica Externă și de

Securitate Comună are un caracter interguvernamental. Toate statele membre colaborează pentru a îndeplini interesul Uniunii și al lor.

În Tratatul privind Uniunea Europeană se stipulează²: competența Uniunii în materie de politică externă și de securitate comună include toate domeniile politicii externe. Uniunea Europeană are o competență specială în toate domeniile politicii externe. Cu alte cuvinte, Uniunea este ca o umbrelă juridică deasupra statelor europene. Tot același articol ne spune că Uniunea dorește o definiție treptată a unei politici de apărare comună care poate conduce la o apărare comună. Observăm că teza integraționistă asupra Europei are câștig de cauză. Tot din articol reiese că Uniunea are competențe speciale în domeniul securității Uniunii, deci, se confirmă că Uniunea are personalitate juridică, lucru stipulat în articolul 46 în Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene. Uniunea are o independență în ceea ce privește problemele securității pe care le consideră ea, statele și-au cedat prerogativa prezervării păstrării securității către Uniunea Europeană. Securitatea Uniunii înseamnă automat securitatea oricărui stat membru.

Politica externă și de Securitate Comună este o afectare a suveranității, interne și externe, a tuturor statelor membre în favoarea Uniunii ca entitate juridică distinctă. Statele membre, prin semnarea Tratatului de la Lisabona, își doresc convergența politicilor externe pentru a promova interesele și valorile Uniunii pe scena internațională.

Promovarea intereselor Uniunii pe scena internațională poate afecta promovarea intereselor naționale pe scena internațională. Ambiguitatea rolului PESC rezultă din faptul că nu este stabilită competența Uniunii Europene și nici competențele statelor în domeniul PESC. Deși statele nu au competențe partajate cu Uniunea în acest domeniu, pentru că articolul 4, alineatul 2 ne stipulează că securitatea națională este responsabilitatea exclusivă a statelor.

Aliniatul 2 din articolul 10 din Tratatul privind Uniunea Europeană relativizează principiul suveranității statelor - statele membre ale Uniunii Europene nu își mai pot elabora și aplica politicile externe de sine stătător. Tratatul recunoaște suveranitatea acestor state. Întrebarea se naște atunci când PESC are un rol ce prevalează statului deoarece articolul 24, alineatul 2, ne precizează că Uniunea pune în aplicare PESC prin principiul solidarității statale și creează convergența acțiunilor statelor membre. Statele membre își cedează în mod voit suveranitatea. Convergența statală duce până la eliminarea voinței statale suverane și la îndeplinirea voinței uniunii.

Suveranitatea unui stat nu poate fi redusă la nivelul unei competențe, ea este unică, indivizibilă și plenară. Uniunea Europeană este considerată de mulți juriști o anomalie prin faptul că un organism cu atribute suprastatale produce o deteriorare a suveranității statelor componente. Politica Externă și de Securitate

² Art. 24, *Tratatul privind Uniunea Europeană* (versiune consolidată), Bruxelles, 2009, p. 19, Vezi: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:326:0013:0046:RO:PDF>.

Comună este cel mai disputat domeniu din noul tratat. Este un domeniu în care convergența și sinergia trebuie armonizate. O armonizare treptată a intereselor statale este cheia unui succes din punct de vedere politic al Uniunii Europene. Statele Europei s-au unit pentru a fi mai puternice și pentru a evita conflictele. O afectare mică a suveranității este produsă atunci când nu ești singur pe scena lumii.

Teoria competenței susține că noțiunea de suveranitatea trebuie înlocuită cu cea de competență, competența este definită ca fiind o putere atribuită unui subiect de drept superior constituindu-se ca o împuternicire în numele suveranității; statele Uniunii o împuternicesc pentru ca aceasta să exercite suveranitatea în numele lor. Competența este o delegare voită a suveranității, un stat membru acceptă ca Uniunea să încheie un acord internațional în locul lui. Ambiguitatea PESC este voită deoarece statele nu pot renunța brusc la suveranitate. În ciuda tuturor criticilor, statele europene își mențin teza funcționalistă, ce se referă la o integrare graduală, o federalizare treptată, o armonizare de comun acord a tuturor politicilor, o convergență independentă și nu impusă.

În secolul XXI, Uniunea Europeană va avea de înfruntat provocări mari. Europa este o lume post-modernă unde conflictele majore au dispărut. O integrare deplină a statelor va fi benefică pentru promovarea acestui colț de rai democratic.

4. Politica Externă și de Securitate comună și noua arhitectură globală

Arhitectura globală este încă în formare după sfârșitul erei bipolare. Statele Unite ale Americii rămân în continuare prima mare putere, lumea uni-multipolară a lui Huntington este prezentul pe care îl trăim. Noile centre de putere care se nasc nu știrbesc din puterea SUA, ci își cresc puterea într-o relație de interdependență. Giovanni Grevi spunea că trăim într-o lume multipolară și interdependentă, trăim o eră interpolară.

În prezent, în lume, avem o superputere unică, Statele Unite ale Americii și patru state concurente: India, China, Rusia și Brazilia la care se adaugă o uniune de state - Uniunea Europeană. O lume multipolară, echilibrată și care controlează lumea internațională. Din cele patru mari puteri concurente, India și Brazilia nu fac parte din Consiliul de Securitate al Organizației Națiunilor Unite, acest lucru poate naște frustrări pe termen lung și accentuări ale competiției. Competiția pentru putere este o competiție pentru recunoaștere.

În prezent, la o primă vedere, evoluția lumii este plină de incertitudine. La o analiză mai profundă, observăm cum centrul economiei mondiale se mută din Atlantic în Pacific. Pacificul va fi noua placă turnantă a economiei viitoare. Aici se întâlnesc trei mari puteri și două state candidate la statutul de mari puteri.

Cele trei state sunt SUA, China și Rusia. Celelalte două sunt Mexic și Indonezia. Zbigniew Brzezinski și-a imaginat această lume ca fiind o tablă de șah disputată de trei mari puteri - SUA, China și Rusia. Acestor state li se adaugă Uniunea Europeană recunoscută ca o putere soft prin excelență, o putere economico-culturală, dar nu și militară. Viitorul Europei va fi în funcție de ce drum va alege. Uniunea Europeană are în viitor trei mari direcții, o alianță de state, un forum de cooperare statal sau o federație. Incertitudinea viitorului lumii este și incertitudinea Europei.

Problemele actuale globale de securitate sunt extrem de complexe și de diferite. O legătură puternică s-a creat între amenințările asimetrice. Actualul mediu global este caracterizat prin câteva tendințe și evoluții. Prima tendință este către un mediu global complex și dinamic. Un mediu complex, plin de incertitudini și de sincope astfel încât gândirea strategică nu îl poate aborda în mod eficient. Această neputință ne duce la o a doua tendință a mediului global și anume lipsa unui consens privind abordarea securității internaționale. O securitate internațională care este greu de definit și de conceptualizat datorită inflației de concepte. O a treia tendință ce a devenit o caracteristică a mediului actual de securitate este efectul CNN; toate evenimentele se întâmplă în direct, acest lucru poate duce la incapacitatea luării unor decizii profunde și de substanță. O a patra tendință este fragmentarea în gândirea analitică a instituțiilor la nivel internațional și național. O ultimă tendință este absența unui model de securitate, un model ad-hoc neputând fi instaurat.

În viitoarea arhitectură globală, o mare provocare va fi permeabilizarea granițelor. Acest lucru va avea ca efect creșterea amenințărilor la adresa securității naționale. Granițele vor putea fi străpunse de orice amenințare, nu va mai exista un control care să prevină un pericol iminent asupra securității naționale.

Uniunea Europeană va trebui să-și aleagă o abordare proprie privind viitorul scenei internaționale. Într-o lume globală, în care competiția pentru putere va fi acerbă, Uniunea va trebui să găsească soluții și resurse pentru a-și menține poziția. Deși se confruntă cu probleme, Uniunea Europeană este un model de succes al istoriei lumii și valorile pe care s-a fondat o vor ajuta să reziste tuturor provocărilor în noua lume. Rolul Uniunii Europene va fi de entitate politică liant între marile puteri, reprezentând o putere economică ce va servi ca model economic și civilizațional tuturor marilor puteri în ascensiune.

Politica Externă și de Securitate Comună va trebui să fie un vector veritabil al puterii europene. Proiecția puterii unui stat se realizează prin intermediul politicii externe. PESC se va adapta tuturor metamorfozelor globale și tuturor tendințelor globale. Acest proces va trebui să se întâmple. Dacă nu se va întâmpla, PESC va eșua în a deveni vector principal de proiectare al intereselor Uniunii și astfel UE își va pierde din prestigiu și va deveni nu un jucător la scară planetară, ci un for de state democratice fără substanță.

5. Dezvoltarea componentei de securitate și apărare în contextul unei noi paradigme de securitate

Noul mediu de securitate a fost definit de Robert Cooper ca fiind un mediu complex în care se intersectează mai multe ere istorice. Era premodernă este cea a conflictelor și insecurității, era modernă este a conflictului clasic și a unei securități relative a individului iar cea post-modernă este reprezentată de absența amenințărilor de factură militară și un grad mare de securitate umană. Într-o astfel de lume, amenințările nu diferă, dar sunt complexe și diverse. Amenințările asimetrice sunt un pericol ce pândește la fiecare pas, de aceea statele trebuie să-și dezvolte o componentă solidă de apărare și securitate.

Termenul de *hard power* desemnează o putere militar-economică prin excelență, iar termenul de *soft power* – o putere culturală ce poate influența prin persuasiune. Noile puteri ale secolului XXI vor fi *smart power*, vor fi state ce vor mixa aceste puteri pentru a ajunge la rezultate dorite. Uniunea Europeană trebuie să devină o *smart power*, o entitate ce deține un mix prețios al resurselor de putere.

În secolul XXI, va fi dezvoltată o nouă paradigmă de securitate. Securitatea politico-militară sau tradițională va evolua spre o securitate informațională și economică. Amenințările nu vor mai fi clasice, ele vor veni cu predilecție din domeniul virtual. Deși surse de amenințare clasică se mai întâlnesc în statele în curs de dezvoltare, statele dezvoltate vor avea parte de noi amenințări. De aceea, trebuie să se ia în calcul schimbarea paradigmei de securitate.

Noua paradigmă de securitate se orientează spre securitatea informatică, securitatea economică și cea urban-societală. Va fi o securitate post-modernă care se va adapta lumii post-moderne în care va apărea. Securitatea clasică va fi transformată de această nouă paradigmă de securitate.

Concluzii

Mediul internațional de securitate va rămâne complex, dinamic și evolutiv. Transformările pe care le va suferi vor fi atât de fond, de substanță, cât și de formă. În locul clasicei amenințări nucleare, va apărea amenințarea virușilor informatici. În locul iernii nucleare, va fi noaptea informatică. Distrugerea sistematică și iremediabilă produsă de armele nucleare va fi înlocuită de paralizia globală a sistemelor informaționale.

Noua paradigmă de securitate va trebui să fie acceptată de către toate puterile lumii. Uniunea Europeană va trebui să se adapteze prin dezvoltarea unei componente de securitate și apărare conformă cu această nouă paradigmă complexă, dinamică și revoluționară.

În acest cadru nou creat, este necesară eficientizarea instituțiilor europene pentru ca Uniunea Europeană să devină un partener vizibil și puternic în scena internațională. În acest sens, principala schimbare adusă de Tratatul de la Lisabona din 2010 este dispariția pilonilor europeni: Comunitățile Europene, Politica externă și de securitate comună și cooperarea polițienească și judiciară în materie penală. Suprimarea pilonilor a avut ca prim efect acordarea personalității juridice a Uniunii Europene și reprezentarea la nivel internațional. De acum înainte, Uniunea va putea încheia acorduri și tratate internaționale.

Pentru o mai bună reprezentare externă și pentru creionarea unei politici externe coerente și unite, instituțiile europene și-au sporit puterile în domeniul politicii externe. Parlamentul European a căpătat o putere permanentă de co-decizie împreună cu Consiliul European și Consiliul de Miniștri, co-decizie în materie de justiție internă, legislație agricolă și reprezentare externă a Uniunii.

Bibliografie:

1.FRUNZETI, Teodor, *Concepte strategice ale NATO - Actualul concept strategic o abordare pentru viitor*, Revista de Științe Militare, nr.1(XI) din 2011, București: Academia Oamenilor de Știință, 2011.

2.ILINCA, Dragoș, *Politica Europeană de Securitate și Apărare*, Sinteza a Departamentului de Integrare Euroatlantică și Politică de Apărare, București: Ministerul Apărării Naționale, 2006

3.PLANCHUELO, C. Pascual Victor, *La Débil Europa: Consideraciones criticas sobre la política exterior de la unión*, Revista de ciencias sociales, nr.42 august-septembrie, 2009.

4.*Politique de Sécurité et de Défense Commune*, http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/fr/FTU_6.1.3.pdf.

5.*Tratatul privind Uniunea Europeană*, http://www.presidency.ro/static/Versiunea_consolidata.pdf.

6.*Bugetul UE pentru 2013*, carnet de buzunar, Comisia europeană, http://ec.europa.eu/budget/library/biblio/publications/2013/budget_folder/print/KV3012856ROC.pdf.

7.*Raport asupra Tratatului de la Lisabona al Senatului Republicii Franceze*, http://www.senat.fr/europe/note_lisbonne.pdf.

APĂRAREA COMUNĂ EUROPEANĂ – O NECESITATE POLITICĂ ȘI ECONOMICĂ. ROLUL PE CARE O ARMATĂ COMUNĂ EUROPEANĂ ÎL POATE OCUPA ÎN PROMOVAREA ȘI APĂRAREA INTERESELOR UNIUNII EUROPENE

Raul-Ciprian DĂNCUȚĂ*

Lucrarea își propune să prezinte modul în care înființarea unei Armate Comune Europene (ACE) poate contribui la o integrare politică mai profundă și mai accelerată a țărilor membre ale Uniunii Europene.

Perspectiva din care este analizat acest lucru este generată de problematica crizei economice prin care trec parte a statelor UE, fapt ce determină scăderi importante ale bugetelor pentru apărare și duce atât la creșterea decalajului militar față de SUA, cât și la menținerea dependenței în planul securității față de acestea. Apariția unor state puternice din perspectivă militară în zona emergentă, China, India, Brazilia, alături de Rusia, poate duce la scăderea rolului pe care UE și statele-lider ale acesteia îl joacă în ansamblul relațiilor internaționale și afectarea gravă a intereselor acesteia.

Demersul științific se structurează pe parcursul a trei capitole. În primele două se încercă o analiză geopolitică a mediului internațional de securitate și posibile evoluții în acest plan și o analiză asupra instituțiilor europene responsabile cu implementarea PESC/PSAC. În capitolul al treilea sunt făcute o serie de aprecieri privitoare la rolul unei ACE în promovarea și apărarea intereselor UE.

În concluzie, încercăm să răspundem ipotezei de cercetare conform căreia înființarea unei Armate Comune Europene va permite UE să continue să fie un actor de primă mărime pe scena internațională.

Cuvinte-cheie: Armata Comună Europeană, PESC, PSAC, apărare comună, securitate, UE.

Introducere

În contextul prelungirii crizei economice internaționale și în special a celei a datoriei suverane a statelor, specifice țărilor membre Uniunii Europene (UE), contrar previziunilor euroscepticilor, leadership-ul european a insistat pe măsuri de integrare politică și economică mai accentuată. Tratatul privind stabilitatea, coordonarea și guvernarea în cadrul Uniunii economice și monetare¹ și crearea Mecanismului european de stabilizare financiară (MESF)² le consider a fi precursorii unor măsuri care vor deschide Uniunea spre o integrare mai accentuată.

Chiar dacă drumul spre o entitate confederativă de tipul Statelor Unite ale Europei este încă lung iar direcția acestuia destul de imprevizibilă, sunt semne

* **Maior (r) asistent universitar Raul-Ciprian DĂNCUȚĂ este doctorand în relații internaționale și studii europene, al Universității Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca. E-mail: rauldancuta@yahoo.com**

¹ ***, Comisia Europeană, Uniunea Economică și Monetară și moneda euro, p. 8 http://europa.eu/pol/emu/flipbook/ro/files/na7012001roc_002.pdf

² ***, Consiliul Uniunii Europene, Mecanismul European de Stabilitate Financiară, www.consilium.europa.eu, <http://www.consilium.europa.eu/homepage/showfocus?focusName=the-european-stability-mechanism-%28esm%29-inaugurated&lang=ro>

clare că integrarea politică și economică mai accentuată va fi singurul mod prin care interesele geopolitice ale Europei în lume vor putea fi asigurate. Înființarea Președinției permanente a Consiliului European³, dar mai ales a Serviciului European de Acțiune Externă (SEAE)⁴ a apropiat UE de crearea unor instituții fundamentale: Președinția permanentă, un minister de externe și chiar a unui minister al apărării.

În acest context, înființarea unei Armate Comune Europene (ACE) poate avea pe lângă rolul de apărare colectivă și de impunere a intereselor europene, și acela de consolidare a unității europene și de creare a unei identități europene. Consider că acest demers devine esențial pentru salvarea UE ca actor internațional de primă mărime și se impune ca o necesitate geopolitică pentru UE.

1. Analiză geopolitică asupra mediului de securitate internațional

1.1. Evaluare geopolitică a principalilor actori internaționali

Pentru a obține o imagine de ansamblu asupra relațiilor dintre actorii internaționali, atât la momentul actual cât și în perspectivă, este de preferat a folosi instrumentarul științific furnizat de geopolitică. Aceasta ne oferă o imagine de ansamblu asupra hărții politice a lumii folosind instrumente de integrare a faptelor, a evenimentelor locale și regionale într-o viziune globală.⁵ Astfel, contextul geopolitic internațional actual este marcat de încercările SUA de a-și menține hegemonia mondială. Ca urmare, e firească întrebarea dacă există o putere sau o alianță capabilă a se opune SUA sau să-și asume rolul de challenger al puterii acestora.

Explorând din perspectivă geopolitică mediul internațional putem afirma că în prezent puterile care joacă rolul de state pivot și sunt sau pot deveni lideri regionali semnificativi sunt: China, Federația Rusă, Japonia, India, Brazilia și statele lider ale UE Franța, Germania și Marea Britanie. Poate părea surprinzător, dar perspectiva viitorului statelor europene, pe termen mediu sau lung, depinde de modul cum acestea trei vor fi în măsură să-și modeleze interesele astfel încât să poată lucra împreună pentru o reușită comună⁶.

China, a doua putere economică a lumii cu un PIB de 8.227 mld \$ în 2012, cu o populație de 1,3 miliarde (spor natural negativ), va ajunge la un PIB estimat de Fondul Monetar Internațional în 2018 de 15.000 mld \$⁷ și, potrivit unor estimări, în 2025 la 22% din economia mondială⁸. Dacă evaluăm și bugetul pentru apărare avut în 2012 de 166 mld \$ (2% din PIB), dar cheltuieli totale

3 Versiunile consolidate ale Tratatului privind Uniunea Europeană și Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, art. 15 pp. 30-31. <http://register.consilium.europa.eu/pdf/ro/08/st06/st06655-re07.ro08.pdf>

4 Oficial Journal of the European Union, Council decision od 26 July 2010, establishing the organisation and functioning of the European External Action Service, (2010/427/EU) , http://www.eeas.europa.eu/background/docs/eeas_decision_en.pdf

5 Paul Dobrescu, Geopolitica, Editura comunicare.ro, București, 2003, p. 11.

6 Se vor folosi date furnizate de Fondul Monetar Internațional, Central Intelligence Agency și Stocholm International Peace Research Institut

7 "Report for Selected Countries and Subjects". World Economic Outlook Database, April 2013. International Monetary Fund. Retrieved April 16, 2013.

8 The Conference Board, Global Economic Outlook 2013, May 2013 update, www.conference-board.org

pentru apărare de 249 mld \$⁹, precum și tendința acesteia de a-și spori în special cheltuielile pentru înarmare, putem trage concluzia că în 2018 China va cheltui pentru apărare cu mult peste 300 de mld \$.

Federația Rusă, cu o populație de 142 milioane de locuitori (spor natural negativ), se află în prezent într-o vertiginoasă revenire economică dar bazată prea mult pe exportul de materii prime. Cu toate acestea Federația Rusă își va spori PIB-ul de la 2.021 mld \$ în 2012 la 3.181 mld \$ în 2018¹⁰. Pentru a-și menține avantajul militar, cel puțin regional, Rusia are un buget pentru apărare de 90,7 miliarde dolari (4,4% din PIB) și cheltuie în total pentru apărare 116 mld \$, având al treilea buget militar după SUA și China. Este de apreciat faptul că Rusia și-a triplat deja bugetul pentru apărare începând din 2000¹¹.

Japonia, cu o populație de 127 de milioane de locuitori (spor natural negativ), va rămâne a treia economie și în 2018 dar va intra în criză profundă (PIB 5.963 mld \$ în 2012, 5.930 mld \$ în 2018). Cu toate acestea va păstra distanța față de următorul competitor (Germania, 3.958 mld \$ în 2018) și-și va permite să cheltuie 1% din PIB pentru apărare, aproximativ 60 mld \$.

India, cu o populație de 1,22 miliarde de locuitori – locul 2 mondial - (spor natural pozitiv), are un PIB de 1.824 mld \$ în 2012 care se estimează că va ajunge la 2.975 mld \$ în 2018 ceea ce o va plasa peste Marea Britanie. India cheltuie în prezent 2,5% pentru apărare, având un buget pentru apărare de 46,1 mld \$ și cheltuieli totale pentru apărare de 119 mld \$ (locul 4 după SUA, China și Rusia în prezent).

Brazilia, cu o populație de 201 milioane de locuitori (spor natural pozitiv), va înregistra o creștere a PIB-ului de la 2.395 mld \$ în 2012 la 3.389 mld \$ în 2018. Va depăși astfel Franța și Marea Britanie, pe care a depășit-o conform altor studii. În prezent Brazilia cheltuie pentru apărare 1,5% din PIB aproximativ 33,1 mld \$.

SUA, cu o populație de 316 milioane de locuitori (spor natural pozitiv), va înregistra o creștere spectaculoasă a PIB-ului de la 16.641 mld \$ în 2012 la 21.101 mld \$ redevenind cea mai importantă forță economică a lumii. Acest lucru îi va permite să-și mențină cheltuielile pentru apărare la un nivel ridicat. În prezent SUA cheltuie pentru apărare 4,4% din PIB aproximativ 682 mld \$ reprezentând 39% din totalul mondial.

Am folosit în analiză 3 state europene care au interese globale și capacități care să le susțină cel puțin parțial.

Franța, cu o populație de 65, 8 milioane de locuitori¹² (spor natural pozitiv), va înregistra o creștere relativ modestă a PIB-ului de la 2.608 mld \$ în

9 The 15 countries with the highest military expenditure in 2012 (table)" (PDF). Stockholm International Peace Research Institute.

10 "Report for Selected Countries and Subjects". World Economic Outlook Database, April 2013. International Monetary Fund.

11 Mark Adomanis, Since 2000 Russia's Defense Spending Has Almost Tripled (But It Still Isn't A Threat To The West), Forbes, 8 ian 2013, <http://www.forbes.com/sites/markadomanis/2013/08/01/since-2000-russias-defense-spending-has-almost-tripled-but-it-still-isnt-a-threat-to-the-west/>

12 Institut National de la Statistique et des Études Économiques, Government of France. "Bilan démographique 2010". Retrieved 8 February 2011

2012 la 3.104 în 2018, urmând a fi depășită de Brazilia și Rusia. PIB-ul îi permite să aibă al cincilea buget pentru apărare de aproximativ 58,9 mld \$ dar din care a cheltuit doar 50,5 mld \$.

Marea Britanie, cu o populație de 63,4 milioane de locuitori¹³ (spor natural pozitiv), va înregistra tot o creștere modestă a PIB-ului de la 2.440 mld \$ în 2012 la 2.990 mld \$ în 2018 în urma Indiei, Braziliei, Rusiei, state din zona emergentă. Totuși bugetul pentru apărare de 2,5% din PIB (cel mai mare din UE) îi permite să cheltuie cu apărarea 60,8 mld \$.

Germania, cu o populație de 80,2 milioane de locuitori¹⁴ (spor natural negativ), va înregistra o creștere a PIB-ului de la 3400 mld \$ în 2012 la 3958 mld \$ în 2018, lucru care-i va permite să-și conserve poziția 4 la nivel mondial. Bugetul pentru apărare, de 1,4% îi permite să cheltuie cu apărarea 45,8 mld \$.

Folosind aceste date statistice, putem afirma că în următoarele decade ale secolului XXI, SUA își va păstra supremația economică și militară, dar decalajul față de China se va reduce treptat. China va avea în 2018 o economie de 2/3 din cea a SUA față de 1/2 în prezent. Interesant e că în 2025 economia Chinei va reprezenta 22,5% din economia mondială pe când a SUA de 18,3%¹⁵, deci China va ocupa prima poziție la nivel mondial. Implicat acest lucru îi va permite să-și sporească cheltuielile cu apărarea în valoare nominală și să recupereze decalajul față de SUA. Acest lucru va deschide calea spre reconsiderarea intereselor geopolitice: securizarea ieșirii la Oceanul Pacific prin rezolvarea diferendelor cu Japonia și Taiwan. Ca urmare, SUA va încerca o regrupare în regiune sub presiunea chineză. E important de văzut cum va reuși să se poziționeze China în relație cu Japonia și Rusia, țări cu care poate încerca o reechilibrare a potențialului militar în regiune. Apreciem că evoluțiile din regiune vor pune SUA în defensivă și o va obliga să-și restructureze dispozitivul mondial în special în zona europeană și americană, lucru care îi va afecta în special pe europeni care se vor vedea nevoiți să-și asigure din ce în ce mai mult securitatea pe cont propriu.

Dacă zona Asia-Pacific va fi o zonă de competiție SUA – China cu implicări ale Rusiei și Japoniei, zona Asiei de Sud și a Oceanului Indian va reprezenta o rută esențială spre zona resurselor Orientului Mijlociu. India va căpăta un rol sporit în regiune, dar principala competiție va fi și aici SUA – China, dată fiind nevoia acesteia din urmă de a-și asigura accesul la principalele resurse. Competiția cu India va poziționa China în defensivă chiar dacă va continua să-și sprijine interesele regionale pe Iran și Pakistan și periodic pe unele state africane.

Atlanticul de Sud va fi o zonă aflată la periferia marilor dispute dar esențială pentru tranzitul resurselor. De acest lucru va profita Brazilia care va încerca să joace un rol mai vizibil în regiune și pe coasta de vest a Africii.

13 Office for National Statistics. 27 March 2011. Retrieved 18 December 2012.

14 Destatis Statistisches Bundesamt, Zensus 2011, May 9, 2011

15 The Conference Board, Inc, Global Economic Outlook 2013, May 2013 update, <http://www.conference-board.org/data/globaloutlook.cfm>

Complicată va fi confruntarea pentru resursele Arcticii a căror exploatare va fi favorizată de încălzirea globală. Pentru controlul lor confruntarea se va da între Blocul Occidental și Rusia dar cu un interes și din partea Chinei în continuă căutare de noi resurse.

Orientul Mijlociu va fi în continuare butoiul de pulbere al omenirii. Goana după resurse vitale, petrol și gaze, va continua să domine agenda regiunii. Dominată în prezent de SUA care beneficiază de suport local, hegemonia acesteia va fi din ce în ce mai contestată de China și într-o oarecare măsură de India. Fragmentarea și lipsa de coeziune a actorilor regionali va fi exploatată în continuare de marile puteri. Mult visata aliniere a statelor musulmane va rămâne în continuare un deziderat dar din păcate va alimenta fundamentalismul islamic care va continua să îmbrace forme radicale. Turcia va reprezenta un model, dar nu și un pol de atracție dată fiind imposibilitatea acesteia de a asigura securitatea zonei.

Rusia deși marcată de probleme demografice va găsi totuși resurse, în special provenite din vânzarea de materii prime, să-și conserve potențialul militar, în special cel nuclear și de lovire la distanță. Aceasta va continua să influențeze decisiv afacerile din zona Central Asiatică și Caucaz. Predictibilitatea relației cu NATO îi va permite să-și dirijeze resursele spre alte regiuni, Pacific, Asia Centrală, Orientul Mijlociu. În combinație cu India și/sau China, va fi în măsură să concureze interesele americane regional. Deși își va păstra interesul pentru afaceri globale aceasta nu va reuși să și-l menifeste decât prin prezența permanentă în Consiliul de Securitate al ONU. Cu toate acestea Rusia va pune presiune pe UE concurând-o în afacerile est-europene. Relevantă în acest sens este încercarea administrației ruse de contracarare a influenței UE prin înființarea unei uniuni euro-asiatice¹⁶.

1.2. Aprecieri privind situația geopolitică a UE

În acest context geopolitic mondial, zona europeană va fi marcată de încercările UE de a găsi soluții în est, înspre Orientul Mijlociu, Zona Arctică și spre Africa. Ca urmare doar „frontiera” vestică va fi securizată de parteneriatul transatlantic. Europa se va găsi în fața unui competitor puternic în Est și Nord, și anume Rusia, iar în Orientul Mijlociu și nordul Africii va fi în concurență cu blocul arab susținut cel mai probabil de Turcia. Creșterea Chinei va marca și o retragere strategică a SUA din afacerile europene. În fața acestei dileme geopolitice UE va trebui să adopte o nouă atitudine.

Chiar dacă politica de tip soft power a permis UE să arate un alt tip de a face politică, acest lucru nu i-a permis să-și susțină interesele. Actorii statali importanți din UE, în special Franța, Marea Britanie și Germania au continuat să-și facă jocul geopolitic propriu. Franța în Africa, Marea Britanie în cooperare strânsă cu SUA în Orientul Mijlociu, iar Germania în cooperare cu Rusia în centrul și estul Europei.

¹⁶ Putin calls for 'Eurasian Union' of ex-Soviet republics", BBC News. 4 octombrie 2011, accesat la 16 octombrie 2013.

În schimb, UE ca subiect de drept internațional¹⁷ nu a reprezentat o voce distinctă în ansamblul relațiilor internaționale chiar dacă atât Președintele Consiliului European cât și Înalțul Reprezentant pentru Afaceri Externe și Politica de Securitate s-au exprimat în fiecare chestiune importantă. A primit vocea Franței, a Marii Britanii sau a Germaniei. Acest lucru a dus la subminarea intereselor europene în ansamblu.

În prezent economia europeană este prima economie la nivel mondial cu un PIB cumulat al statelor membre de 16.641 mld \$¹⁸ (cu 1.000 de miliarde mai mult decât SUA și 8.400 mai mult ca și China – dublu). Populația UE este de 506,8 la 1 ianuarie 2012¹⁹ și spor natural pozitiv (datorat în special aportului etnicilor din afara Europei), cu o proiecție a acesteia spre 520 de milioane în 2035 (dar cu o populație îmbătrânită) și 505 milioane în 2060²⁰. Cu toate acestea, potrivit estimărilor, economia UE va genera un PIB de 17.872 mld \$ în 2018²¹ pierzând supremația în fața SUA (21.100 mld \$) și cu un avans foarte mic în fața Chinei (15.000 mld \$), iar în 2025 va reprezenta doar 17% din economia mondială față de 18% SUA și 22% China.

În subcapitolul anterior, am prezentat deja care va fi evoluția principalelor state europene, Franța, Marea Britanie, Germania, lucru care ne permite să afirmăm că fără o integrare politică mai profundă, UE nu va reuși să-și păstreze pozițiile la nivel mondial. Acest lucru va permite puterilor emergente, în special din grupul BRIC, să conteste influența puterilor europene în afacerile globale. Consecința va fi pierderea de piețe și blocarea/restricționarea accesului la resurse sau dependența de terți în special SUA și Rusia.

Concluzionând asupra acestor sumare observații de natură geopolitică, putem afirma că fără a-și constitui instrumente puternice prin care să contracareze ascensiunea competitorilor, UE se va vedea blocată la est de creșterea Rusiei, la sud și sud-est de blocul musulman (Turcia și lumea arabă), în Pacific de China, depinzând în Atlantic de buna conlucrare cu SUA. Până și influența în America Latină va fi pierdută în favoarea Braziliei și eventual a Mexicului. Doar în Africa Occidentală și Centrală europenii își vor conserva avantajul dar fără a avea o influență majoră la nivel mondial.

Ca urmare, consider că UE poate ieși din această dificultate geopolitică, reconstruindu-și influența la nivel mondial bazându-se pe tradiția istorică a imperiilor coloniale, britanic, francez, spaniol și în parte italian și german, care să se constituie ca direcție de proiecție a acțiunilor europene. Pentru aceasta UE are nevoie pe lângă o politică externă comună credibilă și de instrumente

¹⁷ Versiunile consolidate ale Tratatului privind Uniunea Europeană și Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, art 15, <http://register.consilium.europa.eu/pdf/ro/08/st06/st06655-re07.ro08.pdf>

¹⁸ "Report for Selected Countries and Subjects". World Economic Outlook Database, April 2013. International Monetary Fund.

¹⁹ Eurostat, Total population as of 1 ianuarie 2012, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&language=en&pcode=tps00001&tableSelection=1&footnotes=yes&labeling=labels&plugin=1>

²⁰ Eurostat Commission - STAT/08/119 26/08/2008, Population projections 2008-2060, http://europa.eu/rapid/press-release_STAT-08-119_en.htm

²¹ The Conference Board, Inc, Global Economic Outlook 2013, May 2013 update, <http://www.conference-board.org/data/globaloutlook.cfm>

militare care să o susțină. Cum deja UE beneficiază de o influență economică și culturală la nivel global, e de la sine înțeles că direcția de urmat va fi constituirea unor capacități de natură militară care să susțină interesele Uniunii. Avansul tehnologic al UE poate genera capacități de primă mână în domeniile de vârf a tehnologiei militare, spațiale, maritime, rachete și navale. Dobândirea acestor capacități militare și subordonarea lor unei PESC coerente poate scoate UE din încercuirea geopolitică la care este supusă.

2. Instituții, mecanisme de funcționare a PESC/PSAC

2.1. Observații asupra instituțiilor politice europene responsabile cu implementarea PESC/PSAC

Tratatul de la Lisabona a reușit să instituie la nivelul UE o Politică Externă și de Securitate Comună (PESC) și în cadrul acesteia a unei Politici de Securitate și Apărare Comune (PSAC) care au făcut din UE un subiect de drept internațional cu voce auzită la nivel mondial²². În Titlul V al Tratatului Uniunii Europene (TUE)²³ precum și în Partea a cincea a Tratatului privind funcționarea UE (TFUE)²⁴ sunt stipulate condițiile de implementare a PESC/PSAC precum și rolul și modul de funcționare a instituțiilor europene responsabile cu aceasta. PSAC include definirea treptată a unei politici de apărare comune a Uniunii. Caracteristica principală a implementării PESC/PSAC o reprezintă forma interguvernamentală de adoptare a deciziilor inclusiv în ceea ce înseamnă semnarea tratatelor internaționale sau desfășurarea unor negocieri. Aceasta însemnând că statele membre și-au menținut controlul asupra politicii externe naționale și doresc ca deciziile adoptate la nivel european să fie în strânsă concordanță cu interesul național. Ca urmare, instituțiile responsabile în domeniul PESC/PSAC sunt mandatate în principalele dosare până unde pot să promoveze interesele europene. Acest lucru duce la o lipsă de coerență în domeniul implementării PESC/PSAC chiar dacă instituțiile specifice au devenit funcționale.

Conform TUE, **Consiliul European**, format din șefii de stat sau de guvern, este principala instituție responsabilă cu adoptarea deciziilor la nivelul PESC/PSAC. Președintele Consiliului European chiar dacă reprezintă Uniunea în relațiile cu terți nu poate acționa decât în baza unui mandat al Consiliului European imperativ și limitat.

Consiliul Uniunii Europene (Consiliu), adoptă deciziile necesare pentru definirea și punerea în aplicare a acesteia. Din păcate, reprezentanții naționali în cadrul acestuia poartă un mandat național lucru care face dificilă negocierea.

Înaltul Reprezentant al Uniunii pentru afaceri externe și politica de securitate (ÎR), reprezintă UE în chestiunile referitoare la PESC/PSAC, dar în coordonare cu Președintele. Prevederea care însă poate bloca orice inițiativă în

²² Versiunile consolidate ale Tratatului privind Uniunea Europeană și Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, Titlul VI, art 47 pg 56 <http://register.consilium.europa.eu/pdf/ro/08/st06/st06655-re07.ro08.pdf>

²³ Idem pp. 38-56

²⁴ Ibidem pp 184-195

domeniul PESC/PSAC susține ca în cazul în care un membru al Consiliului declară că, din rațiuni vitale de politică națională pe care le prezintă, are intenția să se opună adoptării unei decizii cu majoritate calificată, nu se trece la vot. Totuși, Consiliul, cu majoritate calificată, poate solicita Consiliului European să se pronunțe cu privire la chestiunea în cauză, în vederea adoptării în unanimitate a unei decizii. Oricum deciziile cu implicații militare sau în domeniul apărării trebuie adoptate în unanimitate.

ÎR este susținut de un **Serviciu European pentru Acțiunea Externă (SEAE)**. Acest serviciu lucrează în colaborare cu serviciile diplomatice ale statelor membre. Înființat de Tratatul de la Lisabona, SEAE a reunit majoritatea instituțiilor comunitare responsabile cu PESC și PESA/PSAC care să-i ofere posibilitatea să asiste decidenții europeni în adoptarea deciziilor în domeniu. SEAE se vrea pe de o parte un minister de externe, fiind încadrat cu diplomați și având reprezentanțe diplomatice, dar totodată și un minister al apărării având structuri responsabile cu implementarea PSAC. Există în cadrul acestuia chiar și structuri responsabile cu activitatea de intelligence.

Comisia Europeană (CE) prezintă recomandări Consiliului în cazul în care trebuie negociate și încheiate acorduri cu țări terțe ori organizații internaționale și este autorizată de Consiliu să deschidă negocierile.

În cadrul **Parlamentului European (PE)** pe probleme de politică externă se pronunță Comisia pentru afaceri externe care contribuie la elaborarea și controlul PESC. În cadrul acesteia funcționează Subcomisia securitate și apărare.²⁵

Concluzionând asupra aspectelor care țin de buna funcționare a instituțiilor responsabile cu implementarea PESC/PSAC pot afirma că acestea au devenit, odată cu adoptarea Tratatului de la Lisabona, mai funcționale, dar se observă o dificultate în adoptarea deciziilor. Consiliul European a rămas principalul for decizional. În cadrul acestuia promovarea intereselor statelor va ocupa un loc primordial pe agenda membrilor. Soluția care ar permite remedierea situației nu ține, din punctul meu de vedere, de voința liderilor politici actuali sau viitori ci mai mult de cristalizarea unei identități europene clar conturate în care cetățenii să se simtă în primul rând europeni. Mai mult este de dorit ca acestei identități europene să îi fie atașate caracteristici care să le permită inclusiv națiunilor mici din UE să adere la un set de valori specifice marilor puteri europene.

²⁵ Cuvânt de prezentare a Subcomisiei securitate și apărare pe site-ul oficial al Parlamentului European, <http://www.europarl.europa.eu/committees/ro/sede/members.html#menuzone>

2.2. Observații asupra instituțiilor de apărare europene responsabile cu implementarea PESC/PSAC

Deși au existat inițiative privind apărarea europeană comună, începând cu sfârșitul anilor '40, a trebuit să treacă peste 40 de ani pentru ca acest demers să capete consistență. Dubla afiliere a statelor membre UE și la alianța politico-militară NATO a încetinit formarea instituțiilor specifice PESC/PSAC. „Globalizarea” riscurilor și amenințărilor și în special apariția unor riscuri și amenințări de natură asimetrică (terorismul, proliferarea, pirateria, etc.) dar și apariția crizei economice a redeschis dosarul înființării de capacități comune de apărare care să susțină interesele statelor membre. Deși incipiente aceste structuri pot reprezenta embrionii unei noi și mult mai complexe instituții, ACE. Principalele instituții responsabile cu implementarea PSAC sunt:

Comitetul Politic și de Securitate urmărește situația internațională în domeniile care țin de PESC/PSAC, exercitând, sub autoritatea Consiliului și a ÎR, controlul politic și conducerea strategică a operațiilor de gestionare a crizelor.

Agencia Europeană de Apărare (AEA) identifică necesitățile operaționale și contribuie la adoptarea unor măsuri pentru dezvoltarea industriei europene de apărare. AEA participă la definirea unei politici europene în materie de capacități și de armament și sprijină Consiliul în evaluarea capacităților militare.

Cooperarea structurată permanentă desemnează o formă de cooperare și mai profundă în domeniul apărării între anumite state membre. Statele care aderă la CSP se angajează să pună la dispoziție unități de luptă pentru misiunile planificate. Fiecare stat membru este liber să se retragă din CSP sau să ia parte la cooperarea permanentă.

Comitetul Militar al Uniunii Europene (CMUE) este compus din șefii de stat major ai statelor membre, care sunt reprezentanți în mod curent de reprezentanții lor militari permanenți. CMUE oferă consiliere și recomandări Comitetului politic și de securitate (CPS).

Battle Groups²⁶ sunt unități militare constituite pentru implementarea PSAC, formate din unități/subunități ale statelor membre. Până în prezent sunt înființate 18 EUBG de dimensiunile unui batalion întărit cu forțe de sprijin suplimentare (aprox 1500 militari) și care poate executa misiuni independente la distanță. Acestea sunt gata pentru desfășurare în orice moment și pot fi dislocate ușor. Forțele sunt sub controlul direct al Consiliului Uniunii Europene. Acestea execută de regulă misiuni de tip Petersberg.

Forțele multinaționale în aplicarea PSAC sunt rezultatul alianței militare între anumite state membre care au hotărât să-și combine capacitățile, echipamentele și efectivele lor. Principalele „Euroforțe”²⁷ sunt: **EUROFOR** care reunește forțe terestre ale Franței, Italiei, Portugaliei și Spaniei; **EUROCORPS**: reunește forțe terestre ale Belgiei, Franței, Germaniei, Luxemburgului și

²⁶ European Union External Action, Common Security and Defence Policy (CSDP), http://www.eas.europa.eu/csdp/index_en.htm

²⁷ Europa, sinteze de legislație europeană, Politica de Securitate și Apărare Comună, http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/lisbon_treaty/ai0026_ro.htm

Spaniei; **EUROMARFOR:** reunește forțe maritime ale Franței, Italiei, Portugaliei și Spaniei; **Grupul Aerian European:** reunește forțe aeriene ale Belgiei, Franței, Germaniei, Italiei, Regatului Unit, Spaniei și Țărilor de Jos.

Prezentarea de mai sus nu se vrea să fie una completă, ci doar are menirea de a arăta că Uniunea și-a dezvoltat capacități care să-i permită să desfășoare misiuni militare sau civile precum și să gestioneze crize. Ele nu sunt suficiente în contextul lipsei de viziune politică privind viitorul lor. Criza economică a afectat și mai mult demersul, dar a inițiat și politici complementare. Pooling and sharing e doar una dintre ele.

3. Rolul pe care ACE l-ar avea în susținerea eficientă a PSAC

Inițierea unor dezbateri consistente pe marginea înființării graduale a ACE, poate echilibra discursurile anti-integrare, oferind o platformă credibilă de dezbateri politice, dar și civice, privind rolul și viitorul Uniunii. Armata a jucat întotdeauna un rol esențial în susținerea statelor naționale și consider că poate juca un rol determinant și în realizarea unității europene și definitivarea construcției europene.

Dar care este plus valoarea adusă de o astfel de instituție?

Avantaje de natură economică. O cheltuie mai rațională a bugetelor pentru apărare. Deși țările membre UE investesc anual în apărare aproximativ 286 miliarde de dolari (față de 682 miliarde dolari SUA, 166 miliarde dolari China, 90 miliarde dolari Rusia), acest efort nu se regăsește în calitatea armatelor naționale ale statelor membre UE. O armată unică ar putea fi mai ușor susținută financiar. Redimensionarea efectivelor ar permite redistribuirea actualului buget pentru înzestrare și operații. Comparativ, în prezent se cheltuie pentru un militar european 178.750 de dolari/an, iar în cazul reducerii efectivelor la 1 milion de militari, cheltuielile ar fi de 286.000 de dolari/an/militar. Comparativ SUA cheltuie cu un militar aproximativ 480.000 de dolari pe an.

Atenuarea dependenței militare față de SUA. Aceasta se poate face prin înființarea unei armate comparabile ca structură și dotare cu cea a SUA beneficiind de potențialul tehnico-științific și industria de apărare europeană care o pot susține. Direcțiile care ar trebui urmate sunt în opinia mea: constituirea unei flote capabile să asigure proiecția și susținerea forței oriunde pe glob, construirea unei puteri aeriene capabile să susțină flota și să apere teritoriul național, dezvoltarea capacităților spațiale, dezvoltarea capacităților de lovire cu rachete și apărare antirachetă și antiaeriană.

Accelerarea formării unei identități europene. Consolidarea spațiului de liberă circulație a persoanelor a creat premisele consolidării identității europene comune, dar care poate deveni un demers insuficient în contextul recrudescenței discursului public și politic naționalist. Apreciez că alături de monedă, steag, instituții politice și economice comune, la formarea unei identități comune poate contribui și înființarea unei ACE, care ar putea avea rolul de coagulant al consolidării identității comune europene. Înalta

tehnologizare a armatelor moderne va duce indiscutabil la formarea unui corp profesional superspecializat. Înființarea unei ACE cu un corp profesional recrutat din cetățeni europeni, în care componenta națională să fie exclusă, dedicată să lupte sub drapelul UE, va duce indiscutabil la formarea unei identități, la început profesionale, distincte. Folosirea unei singure limbi în cadrul activităților profesionale, dublată de dislocarea unităților în garnizoane europene va putea constitui un factor stimulator pentru translatarea identității armate și în plan societal. În prezent, 38% din cetățenii europeni cunosc limba engleză, 12% franceză, 11% spaniolă, 11% germană²⁸. Deci, limba engleză poate constitui suportul lingvistic pentru o astfel de instituție. Militarii ei alături de familiile lor vor putea forma, poate, o primă mare familie europeană, iar trecerea în timp a milioane de persoane pe sub steagul ACE va contribui efectiv la formarea și consolidarea unei identități europene. Modelul american (sfârșitul secolului XVIII și secolul XIX) poate fi un bun exemplu când cetățeni cu etnii extrem de diverse au luptat sub același steag folosind aceeași limbă și formând treptat un spațiu cultural specific.

Accelerarea realizării unității europene. Privind în istorie putem lesne observa că, unificarea și consolidarea statelor naționale s-a făcut mai tot timpul în jurul armatei naționale. O ACE acceptată și recunoscută ca instituție comună de toți cetățenii europeni poate reprezenta încă o etapă în realizarea unității europene. În prezent politicienii europeni sunt conștienți că statele au pierdut atribute ce țin de suveranitate, în plan legislativ, economic, monetar și chiar politic, dar evită să continue integrarea europeană pentru a nu-și pierde suportul popular. ACE ar putea deveni garantul că renunțarea la atribute ce țin de suveranitatea națională nu va afecta în sens negativ buna funcționare a vieții economico-sociale la nivel local, regional și național.

Concluzii

Problema majoră care se va pune în situația inițierii demersurilor politice pentru crearea unei ACE, ar fi renunțarea la o parte esențială a suveranității, și anume la puterea militară proprie și dreptul de a dispune unilateral de aceasta. Este evident că interesele naționale ale statelor membre UE nu coincid întotdeauna, dar este de previzionat că pe termen mediu sau lung acestea vor coincide în cea mai mare parte. Politica externă, armata și serviciile de informații sunt singurele care mai păstrează atributul național, dar e din ce în ce mai evident că pentru a face față noilor provocări trebuie să lucreze în strânsă legătură cu instituțiile omoloage din țările europene.

Odată rezolvată problema suveranității, ACE poate să-și ocupe locul la nivelul societății europene căreia să-i ofere garanții privind protejarea, valorilor și intereselor comune. Sunt convins că europenii vor accepta această instituție în special datorită credibilității generate de forța și profesionalismul acesteia.

²⁸ European Commission, Directorate - General for Education and Culture, Raport: Europeans and their Language, Special Eurobarometer 386 / Wave EB77.1 Special Eurobarometer, june 2012, pg 12-20 http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_386_en.pdf

Europeenii realizează că armatele naționale mândre de istoria lor nu mai pot reprezenta o soluție pentru competiția mondială.

Bibliografie:

Documente oficiale

- 1.***, Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the functioning of the European Union, Charter of Fundamental Rights of the European Union, Office for Publication of European Union, 2010, Bruxelles, ISBN 978-92-824-2588-6
2. ***, EUROPEAN SECURITY STRATEGY, Brussels, 12 December 2003, <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>
3. ***, European Parliament resolution of 10 March 2010 on the implementation of the European Security Strategy and the Common Security and Defence Policy (2009/2198(INI)), <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2010-0061+0+DOC+XML+V0//EN>
4. ***, European Parliament (2010), *Resolution on the implementation of the European Security Strategy and the Common Security and Defence Policy* [2009/2198(INI)], Brussels, 10 March, URL=<<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2010-0061+0+DOC+XML+V0//EN>>.
5. European Commission, COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT, Communication Towards a more competitive and efficient defence and security sector, Brussels, 24.7.2013, SWD(2013) 279 final
6. European Commission, A New Deal for European Defence, July 2013, COM (2013) 542 final
7. Parlamentul European, Comisia pentru afaceri externe, PROIECT DE RAPORT referitor la structurile militare ale UE: situația actuală și perspective viitoare (2012/2319(INI))
9. The Conference Board, Inc, Global Economic Outlook 2013, May 2013 update, <http://www.conference-board.org/data/globaloutlook.cfm>
10. World Economic Outlook Database, April 2013. International Monetary Fund.
11. Comisia Europeană, Uniunea Economică și Monetară și moneda euro, pg . 8 http://europa.eu/pol/emu/flipbook/ro/files/na7012001roc_002.pdf
12. Oficial Journal of the European Union, Council decision of 26 July 2010, establishing the organisation and functioning of the European External Action Service, (2010/427/EU), http://www.eeas.europa.eu/background/docs/eeas_decision_en.pdf
13. European Commission, Directorate - General for Education and Culture, Raport: Europeans and their Language, Special Eurobarometer 386 / Wave EB77.1 Special Eurobarometer, June 2012, pg 12-20 http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_386_en.pdf

Lucrări, articole, studii

14. ADOMANIS, Mark Since 2000 Russia's Defense Spending Has Almost Tripled (But It Still Isn't A Threat To The West), *Forbes*, 8 ian 2013
15. AVERY, Graham (2011), "Commentary: The EU's External Action Service: new actor on the scene", *European Policy Center*, January 2011, URL=<http://www.epc.eu/documents/uploads/pub_1223_the_european_external_action_service_-_new_actor_on_the_scene.pdf>.
16. BRZEZINSKI, Zbigniew, Triada Geostrategică- conviețuirea cu China, Europa, Rusia, Editura Historia, București, 2006.
17. BRZEZINSKI, Zbigniew, Marea tablă de șah, Editura Univers, București, 2000
18. BĂRBULESCU, Iordan, Procesul decizional în Uniunea Europeană, Polirom, Iași, 2008.
19. CHAUPRADE, Aymeric, THUAL, Francois, Dicționar de geopolitică, Grupul Editorial Corint, București, 2003
20. CHENG, Dean (2012), "What China's Leadership Turmoil Means for the United States", *The Heritage Foundation*, March 16, URL=<<http://www.heritage.org/research/reports/2012/03/what-chinas-leadership-turmoil-means-for-the-united-states>>.
21. DOBRESCU, Paul Geopolitica, Editura comunicare.ro, București, 2003
- DUNA, Dacian (2007), *Politica securității europene la începutul secolului XXI. Uniunea Europeană și noua geostrategie a estului*, PhD thesis, Cluj-Napoca: Babeș-Bolyai University.
22. DUNA, Dacian (2010), "Defining the European Union as a global security actor", in *Eurolimes*, Journal of the Institute for Euroregional Studies, vol. 10, Autumn, pp. 11-20.
23. FRERES , Christian , The European Union as a global civilian power , Journal of Interamerican Studies and World Affairs , 2010.
24. FRIEDMAN, George (2012), "The State of the World: Assessing China's Strategy", *Stratfor Global Intelligence*, March 6, URL=<<http://www.stratfor.com/weekly/state-world-assessing-chinas-strategy>>.
25. FRIEDMAN, George, Următorii 100 de ani, editura Litera, București 2009
26. FRUNZETI, Teodor, Geostrategie, Editura Centrului Tehnico Editorial al Armatei, București, 2009
27. HUNTER, Robert European Security and Defense Policy : NATO' s Companion or Competitor?(RAND Europe – the International Security and Defense Center , 2005, SUA
28. IVAN, Liviu-Adrian (2009), *Sub zodia Statelor Unite ale Europei. De la idea europeană la Comunitățile Economice Europene*, Cluj-Napoca: CA Publishing.

29. IVAN, Liviu-Adrian, Uniunea Europeană: Proiecte, Guvernanță și dezvoltări instituționale, Editura Napoca Star, Clj-Napoca, 2007.

30. IVAN, Liviu-Adrian, Statele Unite ale Europei. Uniunea Europeană între interguvernamentalism și supranaționalism, Ed. Polirom, Iași, 2007.

31. JAITLEY, Arun (2011), "Indian Foreign Policy Priorities in a Shifting Global Landscape", *The Heritage Foundation*, June 22, URL=<<http://www.heritage.org/events/2011/06/arun-jaitley> >.

32. KAGAN, Robert, Despre Paradis și Putere. America și Europa în noua ordine mondială, Ed. Antet, București, 2005.

33. LAZARRAGA, Francisco Aldecoa, LLORENTE Mercedes Guinea, Europa viitorului Tratatul de la Lisabona, Ed. Polirom, București, 2011

34. MATLARY, Janne, European Union Security Dynamics, ed. Palgrave Macmillan, SUA, 2009.

35. NEGUȚ, Silviu, Geopolitica universul puterii, Editura Meteor Press, București, 2008

36. PAUL, Vasile, COȘCODARU, Ion, Centrele de putere ale Lumii, Editura Științelor Sociale București, 2003.

37. PETERS, Dirk, Constrained Balancing: the EU's security policy, ed. Palgrave Studies in International Relations, SUA, 2011.

38. RIFKIN, Jeremy, Visul European – Despre cum pe tăcute, Europa va pune în umbră "visul American", București, Polirom, 2005, Colecția "Economie și societate".

39. WALLACE, Helen, WALLACE, William, POLLACK Mark, Elaborarea politicilor în Uniunea Europeană, Ediția 5a, Institutul European din România, București 2005.

40. WESSELS, Wolfgang and Bopp, Franziska (2008), "The Institutional Architecture of CFSP after the Lisbon Treaty – Constitutional breakthrough or challenges ahead?", CEPS, *Research Paper No. 10*, June.

41. ZODIAN, Vladimir, FRUNZETI, Teodor, Lumea 2011, Editura Centrului Tehnico-Editorial al Armatei, București, 2011

Websites:

42. Central Intelligence Agency: www.cia.org

43. CEPS website: <http://www.ceps.eu>

44. Council of the EU: <http://www.consilium.europa.eu/homepage.aspx?lang=en>

45. EPIN: <http://www.epin.org>

46. Eur-lex (access to the European Law): <http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/index.htm>

47. European Defence Agency: <http://www.eda.europa.eu/>

48. European Parliament: <http://www.europarl.europa.eu/>

49. European Union: http://europa.eu/index_en.htm

50. Fondul Monetar Internațional: www.imf.org

51. Henry L. Stimson Center: <http://www.stimson.org>
52. The Heritage Foundation - Leadership for America:
<http://www.heritage.org>
53. Headquarters EUROCORP: www.eurocorps.org,
54. EU external Action Service: www.eeas.europa.eu,
55. NATO: www.nato.int
56. Stocholn International Peace Research Institut: www.sipri.com
57. Stratfor Global Intelligence: www.stratfor.com
58. www.glogalsecurity.org
59. www.euobserver.com

RELAȚIILE NATO - UE POST LISABONA. CONSIDERENTE DE SECURITATE

Ioan Nicolae PETRAȘUC*

După sfârșitul Războiului Rece, atât NATO cât și Uniunea Europeană au trebuit să facă față noii arhitecturi internaționale. Nu puțini au fost aceia care vedeau sfârșitul celor două organizații, mai cu seamă al NATO, a cărei doctrină își pierduse substanța.

Stadiul actual în care se prezintă Alianța Nord Atlantică și Uniunea Europeană ne demonstrează faptul aceste două structuri au evoluat într-un mod pe care fondatorii nu l-ar fi putut prevedea.

Mai mult, odată cu adoptarea Noului Concept Strategic al NATO s-au stabilit direcțiile strategice pentru evoluția Alianței Nord-Atlantice în următorul deceniu

Cuvinte- cheie: NATO, UE, Lisabona, Noul Concept Strategic, EEAS

1. Cadrul general

Deoarece mediul strategic continuă să evolueze, ritmul transformării NATO crește. Alianța Nord Atlantică abordează un spectru mai larg de provocări de securitate decât în trecut și trebuie să asigure protecția cetățenilor din țările membre, atât în plan intern, cât și extern.

O parte din amenințări, cum ar fi de exemplu proliferarea armelor de distrugere în masă și terorismul, nu cunosc granițe, fapt care presupune că Alianța trebuie să fie de asemenea capabilă să disloce și să susțină forțe la mari distanțe, precum în Afganistan. În paralel, NATO își dezvoltă mijloacele și capacitățile necesare pentru a putea să răspundă la aceste noi cerințe și contribuie la eforturile internaționale de combatere a acestor numeroase provocări¹.

În același timp, statele membre ale Uniunii Europene au lărgit procesul de integrare europeană și pentru unele dintre fostele state comuniste. Totodată au început să se preocupe de construirea unei dimensiuni referitoare la o politică externă și de securitate comună cu scopul de a-și îmbunătăți capacitățile privind managementul crizelor de securitate de genul celor apărute în Balcani la începutul anilor '90.

NATO oferă un cadru politico-militar pentru managementul provocărilor de securitate, care asigură legătura dintre interesele și obiectivele urmărite de europeni și nord-americani vizând edificarea unei securități bazate pe înțelegere și cooperare, pentru generațiile viitoare².

* Ioan Nicolae PETRAȘUC este locotenent în cadrul Ministerului Apărării Naționale. Email: p_ionut80@yahoo.com

¹ Departamentul de Diplomatie Publică al NATO, *Împreună pentru securitate - O introducere în problematica NATO*, www.nato.int

² Idem

Conform unor opinii, principalele misiuni ale Alianței sunt³:

-să asigure persistența unui echilibru de forțe în Europa, astfel încât, în ciuda reducerii masive a prezenței americane, Rusia să nu cântărească exagerat de greu în balanța situației politice și geostrategice;

-să răspundă nevoii de securitate a țărilor din Europa Centrală și de Est;

-să convină, împreună cu Rusia, asupra noii forme a raporturilor dintre această și Alianță;

-să fie în măsură să coopereze cu ONU pentru menținerea sau pentru restabilirea păcii;

-să-și îndrepte atenția asupra problemelor de securitate care se manifestă sau se profilează în Mediterana sau, mai general, în sudul Europei⁴.

În condițiile evoluției noilor provocări la adresa securității internaționale, NATO își stabilește trei principale sarcini, toate contribuind la apărarea statelor membre și fiind în concordanță cu legislația internațională:

apărarea colectivă rămâne principiul cel mai important al Alianței, pe baza art. 5 din Tratatul fondator⁵

-gestionarea crizelor, un concept nou introdus în doctrina NATO, este realizată în baza capacităților unice printre celelalte organizații internaționale militare și politice pe care le deține⁶.

- „securitatea cooperativă”⁷.

Introducerea ultimelor două misiuni în noul concept strategic permite NATO ca, în actualul context global, să poată interveni în cazul oricăror situații de criză apărute oriunde în lume. Astfel, NATO nu este numai o alianță defensivă, ci devine o „instituție de securitate”.

Noul Concept Strategic al NATO marchează o reorientare de la protecția teritoriilor la protecția cetățenilor. Documentul oferă o imagine a creșterii vulnerabilității aprovizionării cu energie a aliaților și însărcinează NATO să-și dezvolte capacitatea de a contribui la securitatea energetică, inclusiv prin asigurarea protecției elementelor de infrastructură și a zonelor și traseelor de tranzit, cooperarea cu partenerii și consultări între aliați, pe baza evaluărilor și a planurilor de urgență strategice. Atitudinea statelor membre este însă precaută în condițiile în care interesele statelor membre sunt uneori divergente în domeniul energetic, dincolo de declarațiile politice generale de principii.

³ Francois de Rose, *Al treilea război mondial nu a avut loc, NATO și pacea*, Editura Nemira, București, 1998, p.112

⁴ Idem

⁵ Art. 5 al Tratatului de la Washington: *Părțile convin că un atac armat împotriva uneia sau mai multora dintre ele, în Europa sau în America de Nord, va fi considerat un atac împotriva tuturor și, în consecință, sunt de acord ca, dacă are loc un asemenea atac armat, fiecare dintre ele, în exercitarea dreptului la auto-apărare individuală sau colectivă recunoscut prin articolul 51 din Carta Națiunilor Unite, va sprijini Partea sau Părțile atacate prin efectuarea imediată, individual sau de comun acord cu celelalte Părți, a oricărei acțiuni pe care o consideră necesară, inclusiv folosirea forței armate, pentru restabilirea și menținerea securității zonei nord-atlantice.*

⁶ NATO intenționează să folosească aceste instrumente politice și militare pentru gestionarea crizelor care ar putea afecta în vreun fel Alianța.

⁷ Este o idee nouă care apare în documentele Alianței, care se referă la colaborarea cu alte state și organizații.

Și în cadrul structurii UE eforturile Comisiei Europene de a elabora o politică energetică de perspectivă sunt obstrucționate periodic de statele membre care continuă să stabilească înțelegeri individuale cu furnizorii de energie.

În cazul membrilor NATO din UE, acest domeniu este intrinsec legat de Rusia, țară care deține cele mai mari rezerve de cărbune, gaze și uraniu din lume și ocupă locul șapte în privința rezervelor de petrol la nivel global⁸. Atitudinea Alianței referitoare la politica externă, de securitate și energetică a Rusiei este uneori diferită și ca urmare a diferitelor grade de dependență energetică față de Rusia.

Relația cu Rusia este o altă componentă a strategiei de îndeplinire a rolului NATO în securitatea și stabilitatea Europei.

Astfel, pentru dobândirea unei viziuni complete a cadrului relațiilor NATO-UE, vom analiza separat relația NATO-Rusia, respectiv relația UE-Rusia, evidențiind interesele pe care le are Rusia în acest tablou geopolitic.

2. Relațiile NATO – Rusia

Rusia s-a numărat printre primele țări care s-au angajat în activități de parteneriat cu Alianța Nord-Atlantică încă din primele zile de existență a organizației. În 1997, cooperarea a fost așezată pe o bază mai formală, odată cu semnarea acordurilor bilaterale între fiecare dintre aceste țări și NATO.

Consiliul Întrunit Permanent NATO-Rusia a fost înființat ca un instrument de facilitare a consultărilor și discuțiilor regulate pe tema aspectelor de securitate și de dezvoltare a cooperării practice într-o gamă largă de domenii.

În perioada imediat de după atacurile teroriste din 11 septembrie 2001, care au subliniat necesitatea unei acțiuni internaționale concertate în vederea abordării noilor amenințări de securitate, țările aliate și Rusia au dezvoltat relații mai profunde și mai strânse. În 2002, Consiliul Întrunit Permanent NATO-Rusia (format bilateral) a fost înlocuit de Consiliul NATO-Rusia (NRC), prezidat de Secretarul General al NATO, în cadrul căruia toate țările NRC participă în calitate de părți egale și deciziile se iau prin consens.

NRC a identificat lupta împotriva terorismului, managementul crizelor și neproliferarea armelor de distrugere în masă drept domenii cheie de cooperare⁹.

Pentru dobândirea unei viziuni complete, vom analiza interesele Rusiei și pe cele ale NATO și modalitatea în care acestea sunt abordate în recentele documente emise în urma Summit-ului NATO.

Este evident că prima preocupare a Rusiei ar trebui să fie obținerea unui drept de veto sau măcar a unei influențe în problemele care „afectează securitatea Federației Ruse”, cum ar fi, în primul rând, extinderea NATO aproape de granițele sale. Astfel, Noul Concept Strategic a rezolvat această problemă într-o manieră teoretică, reafirmând prevederile articolului 10 din Tratatul de la Washington în ceea ce privește extinderea și condițiile de aderare

⁸ Revista NATO, http://www.nato.int/docu/review/2011/climate-action/energy_security/ro/index.htm

⁹ NATO, *op. cit.*, Departamentul de Diplomatie Publică al NATO, Bruxelles, p. 23

la Alianță, dar mutând toate relațiile cu terții implicați în astfel de procese mult sub parteneriatul cu Rusia.

Analizând din perspectiva unipolarității deciziilor ce implică SUA și NATO, Rusia a primit importante avantaje prin intermediul articolului 2 din principiile de bază, reafirmându-se rolul primar din Consiliul de Securitate al ONU - dar nu un rol exclusiv, dacă condițiile articolului 5 din Tratatul de la Washington și cele ale apărării comune sunt îndeplinite:

Astfel, statele membre ale NATO formează o comunitate de valori unică, dedicată principiilor libertății individuale, democrației, drepturilor omului și supremației legii. Alianța este ferm dedicată scopurilor și principiilor Cartei Națiunilor Unite și Tratatului de la Washington, care afirmă responsabilitatea primară a Consiliului de Securitate pentru menținerea păcii și securității internaționale.

În același timp, soluții diplomatice și contextuale au fost găsite în cadrul declarației comune a Consiliului NATO-Rusia, afirmând în același timp voința unui „parteneriat strategic real cu Rusia” în domeniile de „interes comun”, dar și aprofundarea NRC cu participarea a „29 de parteneri egali”, următoarea frază afirmând că acesta este doar un for de consultări. Mai mult, este precizat faptul că problemele de interes comun sunt discutate în NRC și chiar și „decizii comune și acțiuni comune” ar putea fi luate în considerare¹⁰.

Aceasta ar fi cea mai mare realizare pe care Rusia o primește prin prevederile celor trei documente aprobate la Summit-ul NATO de la Lisabona.

În această direcție, NATO a făcut pași mari în ceea ce privește a doua deschidere către Rusia, după ce, la origine, inversase efectele suspendării relațiilor NATO-Rusia cu toate că Rusia nu a respectat angajamentele luate în acordul de încetare a focului ce a încheiat războiul ruso-georgian, ba mai mult, a recunoscut independența celor două regiuni separatiste georgiene, Abhazia și Osetia de Sud.

Pe de altă parte, prevederile hard au fost enunțate în toate cele trei documente ca principii de bază și garanții pentru toate țările din zona euroatlantică și nu doar pentru cele din cadrul Alianței. Această listă cuprinde șapte puncte:

- ✓ articolul 5 plus, care conține și apărarea și angajarea comună fermă;
- ✓ principiul neutilizării forței sau amenințării cu folosirea acesteia;
- ✓ principiile suveranității, integrității teritoriale și independenței politice pentru toate statele regiunii euroatlantice;
- ✓ Tratatul Forțelor Convenționale în Europa, prevederile OSCE și principiile de bază ale relației cu Rusia;
- ✓ formulările pentru regiunile separatiste ale Georgiei;

¹⁰Declarația comună a Consiliului NATO-Rusia: „Statele membre ale NRC sunt dedicate lucrului cu 29 de parteneri egali pentru a acoperi întregul potențial al Consiliului NATO-Rusia prin continuarea dezvoltării dialogului lor politic și cooperării practice bazate pe interesele lor comune. Subliniem faptul că NRC este un forum pentru dialog politic în toate momentele și pentru toate situațiile în care nu cădem de acord. Suntem hotărâți să ne folosim de mecanismul NRC pentru consultări, crearea de consens, cooperare, decizie comună și acțiune comună într-un spectru extins de probleme de securitate în zona euroatlantică.”

✓ operațiuni „în afara granițelor” și misiuni de management al crizelor cu implicarea NATO în crize în afară granițelor „atunci când acest lucru este posibil”;

✓ formulări legate de echilibrul rachetelor nucleare — retragerea armelor nucleare din Europa și reducerea stocurilor de rachete nucleare cu rază scurtă — și angajamentul pentru o lume fără arme nucleare¹¹.

3. Relațiile UE – Rusia

Competiția geopolitică pentru orientarea strategică a Europei este departe de a avea un câștigător. Suntem tentați să credem că America este opțiunea naturală a UE. Însă istoria secolului XIX ne arată că dependența strategică de un vecin mai puternic îi conferă acestuia o pârghie esențială în exercitarea unui control sistematic asupra comportamentului unui actor geopolitic vulnerabil. Pârghia pe care Rusia o deține asupra unor state membre cheie ale UE poate slăbi ireversibil atlantismul ca orientare strategică în Europa.

Pe acest fundal, pentru multe state europene, Rusia devine mai atractivă. Motivul este simplu: resursele energetice și, de fapt, capitalul de șantaj energetic pe care Moscova îl deține răspund unor interese și nevoi imediate, mai urgente pentru cetățenii europeni decât virtuala umbrelă de securitate militară furnizată de către SUA. Prin urmare, UE este principalul partener comercial-economic al Federației Ruse, iar Federația Rusă deține primul loc în lista furnizorilor de gaze naturale spre UE și locul doi la capitolul livrărilor de petrol¹².

Admiterea Rusiei în Organizația Mondială a Comerțului (OMC) - produsă în decembrie 2011 - trebuie înțeleasă ca fiind un imbold pentru reforme care să permită o mai bună funcționare a pieței. Întrucât relațiile dintre Rusia și UE sunt destul de complexe, aderarea Rusiei la OMC constituie un cadru foarte bun pentru îmbunătățirea și clarificarea acestora.

Atât aderarea Rusiei la OMC, cât și crearea unui spațiu economic comun eficient în Europa, rezidă în efectuarea de reforme având o ancoră externă. În ambele cazuri, cerințele sunt foarte asemănătoare: asigurarea liberei mișcări a bunurilor, serviciilor și a capitalului, implementând principii ce asigură transparența și eficiența pieței.

Analistul Dan Steinbock, evidențiază faptul că pe termen lung, relativa importanță economică și strategică a Rusiei și Uniunii Europene va intra în declin la nivelul economiei globale¹³. Adevărata întrebare este cine, dintre Rusia și Uniunea Europeană, va adera prima la un viitor multipolar și la compromisurile necesare în acest sens¹⁴.

¹¹ Dan Dungaciu, Sanda Cincă (coord.), *NATO-post Lisabona și provocările regionale*, Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale, București, 2011, p. 52

¹² Gabriela Ioniță, *Cooperarea Rusia-UE între deziderate și realități concrete*, Cadran Politic, 2 mai 2010, <http://www.cadranpolitic.ro/?p=49>.

¹³ The Russia-EU-US drama, <http://euobserver.com/opinion/118538>

¹⁴ *UE-Rusia: Relațiile dintre Moscova și Bruxelles sunt reci*, <http://www.presseurop.eu/ro/content/news-brief/3194691-relatiile-dintre-moscova-si-bruxelles-sunt-reci>

Totodată, publicația franceză *Le Monde* consideră că Uniunea Europeană oscilează între resentimentul popoarelor europene, afectate de criză, și necesitatea unei îndrăznețe integrări politice și bugetare. Rusia stagnează, își restrânge activitățile, fără a ști în ce direcție se îndreaptă, subliniind că susținătorii unei apropieri între UE și Rusia evidențiază interesele comune, colaborarea energetică, investițiile reciproce, proximitatea culturală. Însă ei ignoră prăpastia care se deschide între cele două părți din punctul de vedere al valorilor. Rusia adresează Uniunii Europene următoarea întrebare: de ce construcție europeană poate fi vorba dacă se renunță la apărarea valorilor fundamentale ale acesteia?¹⁵.

4. Relațiile NATO – UE

Adaptarea parteneriatului dintre NATO și UE la noile realități constituie un demers esențial pentru promovarea valorilor și intereselor comune ale statelor membre ale celor două organizații în condițiile reconfigurării raporturilor de putere din cadrul sistemului internațional, mai ales ca urmare a creșterii influenței puterilor emergente și a tendințelor de formare a unei structuri multipolare de putere, și a multiplicării riscurilor și provocărilor din mediul internațional de securitate¹⁶.

Noul Concept Strategic, adoptat la summit-ul de la Lisabona, a recunoscut UE ca partenerul esențial al NATO pentru asigurarea securității euro-atlantice.

Extinderea NATO a contribuit substanțial la securitatea Alianților, iar perspectivele viitoarelor extinderi și spiritul cooperării pentru securitate au adus stabilitate în Europa la o scară mai largă.

„Țelul nostru, de a avea o Europă unită și liberă și care să împărtășească un set de valori comune, ar putea fi atins cel mai bine prin integrarea tuturor țărilor europene care doresc acest lucru în structurile euroatlantice (...). Ușa către aderarea la NATO rămâne deschisă pentru toate democrațiile europene care împărtășesc idealurile Alianței noastre, care sunt dispuse și capabile să-și asume responsabilitățile și obligațiile unui membru și acelora a căror aderare ar contribui la securitatea comună și la stabilitate”¹⁷.

După cum putem vedea, țelul unei Europe unite și libere, împărtășind valori comune, este încă inclus în documentul strategic, la fel cum este inclusă și declarația că acesta ar fi susținut cel mai bine prin integrarea tuturor țărilor europene în structurile euroatlantice. Această declarație are rolul de a calma potențialele neliniști ale noilor democrații precum și ale unora dintre statele membre care ar putea vedea în modalitatea de abordare a extinderii concesiilor făcute către Rusia, în ciuda angajamentelor anterioare în care se anunța că statele care nu sunt membre ar putea afecta activitatea NATO.

¹⁵ L'Europe face à la régression de la Russie, http://www.lemonde.fr/a-la-une/article/2012/12/20/1-europe-face-a-la-regression-de-la-russie_1808870_3208.html

¹⁶ Gheorghe, Savu, *Parteneriatul strategic NATO-UE. Rolul capabilităților militare* în *Infosfera*, Anul III, nr. 1/2011, http://www.mapn.ro/publicatii/1_2011_.pdf

¹⁷ *Noul Concept Strategic*, <http://www.nato.int/strategic-concept/index.html>

Relația NATO-UE este abordată distinct în textul documentului: „O Uniune Europeană activă și eficientă contribuie la asigurarea securității în zona euroatlantică. De aceea UE este un partener unic și esențial pentru NATO. Ambele organizații au majoritatea statelor ca membre, iar toate țările celor două organizații împărtășesc aceleași valori comune”¹⁸. În același timp, NATO recunoaște importanța unei apărări europene mai puternice și capabile și afirmă că cele două organizații trebuie să joace roluri complementare în sprijinirea păcii și a securității internaționale.

Tratatul de la Lisabona, în cea mai mare parte a sa, codifică procedurile și practicile existente, bazate pe tratatele anterioare (Maastricht, Amsterdam, Nisa) și cuprinde o serie de inovații menite să crească coerența și capacitățile UE în calitatea sa de actor de securitate.

Principala modificare instituțională este extinderea rolului Înaltului Reprezentant pentru Politică Externă și de Securitate Comună, susținut acum de un nou Serviciu European pentru Acțiune Externă¹⁹. Scopul PESA – denumită în noul tratat „Politică Comună de Securitate și Apărare”(PCSA) este acela de a rezolva provocările legate de gestionarea crizelor internaționale – ceea ce ar transforma Uniunea într-un furnizor de securitate²⁰.

Totuși, pentru instituirea unei viitoare apărări mutuale efective) va fi nevoie de o decizie adoptată în unanimitate de către guvernele tuturor statelor membre. În ideea de a încuraja cooperarea pentru generarea capacităților civile și militare necesare, tratatul încorporează Agenția Europeană de Apărare deja existentă, și prevede o formă de colaborare mai ambițioasă sub forma „Cooperării Structurate Permanente”. Luarea unor decizii cu implicații militare este guvernată de principiul unanimității, și poate fi supusă dreptului la veto din partea fiecărui stat membru.

O inovație majoră adusă în materie de politică de securitate și apărare o reprezintă introducerea conceptului de „Cooperare structurată permanentă”, ce este destinată să permită acelor state membre, „ale căror capacități militare întrunesc cele mai înalte standarde/criterii și care și-au făcut angajamente mai stricte unul față de celălalt în acest domeniu, în vederea celor mai solicitante misiuni, să stabilească o cooperare structurată permanentă în cadrul Uniunii”²¹.

Aceste criterii înalte la care se face referire nu sunt însă definite. Practic, acest lucru înseamnă că un grup de state membre care doresc să conlucreze mai strâns pentru dezvoltarea cooperării militare vor avea un cadru dedicat în care să facă acest lucru. Niciun stat comunitar nu este obligat să li se alăture, iar regulile de funcționare se vor aplica la înființarea unui astfel de grup. Această prevedere

¹⁸ Idem

¹⁹ Serviciul European de Acțiune Externă (SEAE) este o nouă instituție a Uniunii Europene, a cărei înființare a fost prevăzută prin Tratatul de la Lisabona. Serviciul, lansat oficial la 1 decembrie 2010, asistă Înaltul Reprezentant (ÎR) al UE pentru politica externă și de securitate comună în exercitarea mandatului său. (sursa: Ministerul Afacerilor Externe, Serviciul European de Acțiune Externă (SEAE), <http://www.mae.ro/node/1534>).

²⁰ Claudiu-Laurențiu Țabrea, *După Lisabona: Uniunea Europeană un consumator și/sau furnizor de securitate?*, Sfera politicii, nr. 147, <http://www.sferapoliticii.ro/sfera/147/art06-tabrea.html>

²¹ Idem.

este extrem de importantă, iar momentul implementării ei va însemna un progres major pentru apărarea europeană.

După intrarea în vigoare a Tratatului de la Lisabona, UE a devenit un actor de securitate mai coerent și eficient, care poate fi considerat și furnizor de securitate – atât intern, cât și extern, nu doar un consumator.

Summit-ul de la Chicago a reiterat angajamentul UE de a contribui la asigurarea securității în regiune, inclusiv prin participare cu forțe civile de poliție. Întreaga conjunctura internațională legată de implicațiile crizei financiare a evidențiat necesitatea imperioasă a asigurării unei colaborări de substanță între cele două organizații. Astfel, potrivit art. 20 „NATO și UE împărtășesc valori și interese strategice comune. UE este un partener unic și esențial pentru NATO. Consolidarea pe deplin a acestui parteneriat strategic, așa cum a fost convenit de către cele două organizații și consacrat în Conceptul Strategic, este deosebit de importantă în mediul actual de austeritate; NATO și UE trebuie să continue și să consolideze cooperarea practică în cadrul operațiunilor, la nivelul consultărilor politice extinse și în ceea ce privește dezvoltarea de capacități. NATO și UE cooperează în operațiuni de gestionare a crizelor, pentru consolidare reciprocă, în special în Afganistan, Kosovo și în lupta împotriva pirateriei. NATO recunoaște importanța unei apărări europene mai puternice. NATO recunoaște, de asemenea, preocupările continue ale Aliatilor non-UE și contribuțiile semnificative ale acestora la consolidarea capacităților UE pentru a răspunde provocărilor comune de securitate”²².

Implicarea deplină a Aliatilor non-UE în aceste eforturi este esențială pentru parteneriatul strategic între NATO și UE.

În acest context, NATO va lucra îndeaproape cu UE, conform celor convenite, pentru a se asigura că inițiativele Smart Defense (NATO) și Pooling and Sharing (UE) sunt complementare și se consolidează reciproc. Totodată, șefii de stat și de guvern din statele NATO au salutat eforturile UE, în special în domeniile de realimentare în aer, sprijin medical, supraveghere maritimă și instruire. Pe parcursul desfășurării Summit-ului de la Chicago s-a făcut referire și la „eforturile naționale în aceste domenii - dar și în altele - ale aliaților europeni și ale partenerilor. Un alt punct al discuției s-a referit la dezvoltarea dialogului dintre Secretarul General și Înalțul Reprezentant al UE, astfel încât să se ajungă la cooperare mai eficientă și pentru a raporta Consiliului în timp util în perspectiva Summit-ului următor”²³.

Considerații finale

Odată cu intrarea în vigoare a Tratatului de la Lisabona, Uniunea Europeană a devenit un actor de securitate „mai coerent și eficient, care poate fi considerat și furnizor de securitate – atât intern, cât și extern, nu doar un

²² Declarația Summit-ului de la Chicago, Adoptată de șefii de stat și de guvern participanți la reuniunea Consiliului Nord Atlantic de la Chicago din 20 mai 2012, <http://www.presidency.ro/static/Declaratie%20Chicago%20RO%20final.pdf>

²³ Idem

consumator”, iar Noul Concept Strategic, adoptat la summit-ul de la Lisabona, a recunoscut Uniunea Europeană ca partenerul esențial al NATO pentru asigurarea securității euro-atlantice.

Mai mult, de subliniat este faptul că la Summit-ul de la Chicago, s-a reiterat angajamentul Uniunii Europene de a contribui la asigurarea securității în regiune, evidențiindu-se faptul că „NATO și Uniunea Europeană au aceleași valori și interese strategice”, iar „Uniunea Europeană este un partener unic și esențial pentru NATO”. Cu toate că s-au făcut progrese în relația dintre NATO și Uniunea Europeană, aceste organizații ar trebui să se concentreze asupra întăririi capacităților lor cheie, sporirii interoperabilității și coordonării doctrinelor, planificării, tehnologiei, echipamentului și instruirii. Totodată, pe fondul extinderii colaborării operaționale cu parteneri globali situați din punct de vedere geografic la mari distanțe, cooperarea NATO-UE trebuie să devină coloana vertebrală a unei comunități euro-atlantice puternice.

Provocările cu care se confruntă NATO și Uniunea Europeană sunt vitale pentru securitate. O cooperare sporită ar fi logică și ar conduce probabil la obținerea unor rezultate mai bune pentru ambele organizații.

De asemenea, pentru a realiza un parteneriat mai solid și comprehensiv, NATO și Uniunea Europeană trebuie să acționeze în vederea dezvoltării cooperării practice și a continuării armonizării agendei transatlantice, făcând apel și la învățămintele desprinse din colaborările anterioare.

Bibliografie:

1. De ROSE Francois, *Al treilea război mondial nu a avut loc, NATO și pacea*, Editura Nemira, București, 1998

2. *Declarația Summit-ului de la Chicago*, Adoptată de șefii de stat și de guvern participanți la reuniunea Consiliului Nord Atlantic de la Chicago din 20 mai 2012, <http://www.presidency.ro/static/Declaratie%20Chicago%20RO%20final.pdf>

3. DUNGACIU Dan, CINCĂ Sanda (coord), *NATO-post Lisabona și provocările regionale*, Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale, București, 2011

4. IONIȚĂ Gabriela, *Cooperarea Rusia – UE între deziderate și realități concrete*, Cadran Politic, 2 mai 2010, <http://www.cadranpolitic.ro/?p=49>

5. Ministerul Afacerilor Externe, Serviciul European de Acțiune Externă (SEAE), <http://www.mae.ro/node/1534>

6. NATO, *Împreună pentru securitate - O introducere în problematica NATO*, Departamentul de Diplomatie Publică al NATO, Bruxelles, www.nato.int

7. *Noul Concept Strategic*, <http://www.nato.int/strategic-concept/index.html>

8. SAVU Gheorghe, *Parteneriatul strategic NATO-UE. Rolul capacităților militare*, în *Infosfera*, Anul III, nr. 1/2011, http://www.mapn.ro/publicatii/1_2011

9. ȚABREA Claudiu-Laurențiu, *După Lisabona: Uniunea Europeană un consumator și/sau furnizor de securitate?*, în *Sfera politicii*, volum XVIII, nr. 5 (147), mai 2010 <http://www.sferapoliticii.ro/sfera/147/art06-tabrea.html>

10. *UE-Rusia: Relațiile dintre Moscova și Bruxelles sunt reci*, <http://www.presseurop.eu/ro/content/news-brief/3194691-relatiile-dintre-moscova-si-bruxelles-sunt-reci>

APARTENENȚA ROMÂNIEI LA NATO ȘI DEZVOLTĂRI ALE STRATEGIEI POLITICE ȘI MILITARE

Ionel OCHEANU*

Statutul României de membru cu drepturi depline al NATO a generat o serie de controverse și dezbateri încă din momentul aderării oficiale a țării noastre la Alianța Nord-Atlantică. Principala subiect de interes pentru analiștii politico-militari a constat în avantajele și riscurile pe care acest statut internațional le-ar oferi României în contextual geopolitic și militar al prezentului. Până în momentul actual, această cooperare politico-militară nu a avut consecințe negative de mare amploare asupra Statului Român, ci, dimpotrivă, țara noastră a beneficiat de o serie de avantaje, pe plan intern și extern. În schimb, certitudinea sub acest aspect este departe de a se instaura, având în vedere perspectiva riscurilor oferită de modificările politico-strategice permanente la nivel mondial. Pe cale de consecință, eforturile majore ale liderilor politici români se concentrează asupra diplomației externe atât cu statele membre NATO, cât și cu celelalte state, cu scopul asigurării unui climat de permanentă securitate pentru poporul român.

Cuvinte-cheie: NATO, securitate națională, coaliție, alianță, apărare colectivă.

Introducere

Începând din momentul integrării României în Alianța Nord-Atlantică, țara noastră a devenit pilon de bază pentru asigurarea și fortificarea graniței de Est a acesteia, care reprezintă, totodată, frontiera răsăriteană a statului. România este parte semnatară, în prezent, într-o serie de tratate și convenții, în virtutea cărora participă la diverse misiuni colaterale impuse prin prevederile actelor de aderare.

Poziția geostrategică a României constituie un important factor de luat în calcul atât pentru securitatea națională, cât și pentru interesele Alianței Nord-Atlantice, misiuni care pot fi îndeplinite numai prin elementul militar național. Având în vedere că frontiera răsăriteană a NATO reprezintă, încă, una din zonele cele mai vulnerabile, României îi revine atribuțiunea de a-și concentra eforturile principale asupra stabilirii relațiilor de bună colaborare cu statele vecine, în vederea asigurării stabilității regionale.

1. România, actor geopolitic internațional și factor de asigurare a securității globale – intercondiționări

Ultimele două decenii au constituit, pentru majoritatea statelor lumii, o perioadă agitată, care le-a obligat, practic, prin ritmul alert al evoluției, la a înregistra progrese, la a se angrena într-o serie de activități internaționale colaterale, cu scopul de a se menține pe linia de plutire în rândul statelor

* Căpitan Ionel OCHEANU își desfășoară activitatea în cadrul Unității Militare 01270, Focșani. E-mail: ionel_ocheanu@yahoo.com

dezvoltate. Însă, în prezent, termenul „dezvoltare” este foarte amplu și ambiguu pentru a putea defini clar un stat „dezvoltat”. Noțiunea diferă de la stat la stat, în funcție de puterea economică – în principal – de la care derivă capabilitățile militare și, în egală măsură, rolul pe scena mondială.

Acestea fiind stabilite, nu rămâne de realizat decât o analiză amplă, de substrat, care să nu permită erori sau omisiuni, a relațiilor interstatale ale momentului, pentru a afla adevărul acțiunilor de nivel politico-diplomatic și militar care au loc, la ora actuală, în lume. Realitatea trebuie căutată dincolo de superficialitatea declarațiilor oficiale și de cauzele și obiectivele care au fundamentat crearea unor organizații internaționale care ființează în prezent și sub pretextul cărora sunt comise, uneori, grave încălcări ale drepturilor omului și ale Dreptului Internațional Umanitar, ale valorilor democrației în virtutea cărora este declarat că se acționează.

O consecință a Războiului Rece a fost dezvoltarea și proliferarea armamentelor nucleare, atât din partea principalelor antagoniste, cât și din partea diverselor state nealiniat. Paradoxal, în condițiile în care în perioada Războiului Rece, obiective fundamentale erau exclusiv înfrângerea comunismului și preluarea controlului asupra fostei zone de influență a URSS¹, sfârșitul conflictului a oferit comunității mondiale prilejul de a reduce și, în cele din urmă, de a elimina armele nucleare; în caz de nereușită, ele vor continua, în mod inevitabil, procesul de proliferare, întrucât fiecare ”superputere” regională caută fie să-și extindă hegemonia, fie să egaleze capacitatea nucleară a unui potențial rival sau agresor.

Din această perspectivă, trebuie menționat rolul Statului Român în cadrul NATO. Având în vedere că Statul Român se află la granița sud-estică a Alianței Nord-Atlantice, a fost necesară, în primul rând, punerea la dispoziție a teritoriului național pentru observare și, ulterior, sprijinirea cu trupe a forțelor aliate din teatrele de operații. Legătura armamentului nuclear cu războiul împotriva terorismului și cu participarea României la astfel de acțiuni este încă de nivelul presupunerilor, realitatea fiind cunoscută numai de analiștii politico-militari și de factorii decidenți în domeniu.

Pe cale de consecință, rolul României în plan internațional nu este cel al unui stat care poate lua cuvântul asupra celorlalte, întrucât acest fapt derivă numai din puterea economică, tehnologică și din înzestrarea militară de foarte înalt nivel. Însă, deși, aparent, țara noastră deține un rol mic între factorii de decizie internaționali, suntem un pion pe harta lumii, însă un pion pe tabla de șah a NATO, în tabăra acesteia, în calitate de cea mai puternică organizație internațională a momentului, moment care durează de mai bine de jumătate de veac.

Începând cu anul 2007, România a fost admisă în structurile Alianței Nord-Atlantice. Din totdeauna, apartenența la o organizație internațională, de orice natură a fost ea, a presupus, alături de beneficiile în vederea cărora s-a

¹ Corvin Lupu, *Aspecte privind Europa în sistemul relațiilor internaționale*, Editura InfoArt Media, Sibiu, 2010, p. 153

adoptat decizia de colaborare, și o serie de riscuri majore. Aceste riscuri se raportează la siguranța statului, la integritatea teritorială și la garantarea independenței naționale. Dacă se extrapolează consecințele aderării României la NATO, se poate afirma că acest statut presupune, fără îndoială, asumarea unor astfel de riscuri de către țara noastră.

În sprijinul ideii exprimate pot fi aduse diverse argumente, extrase chiar din tratatele semnate și din alte documente oficiale, precum și din analiza situației conflictuale internaționale, cu referire strictă la rolul deținut de Statul Român.

O primă trimitere se poate face la bine-cunoscutul articol 5 din Tratatul Atlanticului de Nord, care reglementează condițiile de intervenție militară a statelor semnatare ale acestui Tratat, în situația în care oricare dintre statele membre NATO este victimă a unui atac neprovocat din partea altei puteri. Intervenția militară stipulată în acest articol este argumentată legitim, prin exercitarea „dreptului la apărare individuală sau colectivă”, drept conferit de articolul 51 din Charta Națiunilor Unite.

Drept urmare, din 2007, România a fost obligată, în virtutea semnării Tratatului de aderare la Organizația Atlanticului de Nord, la această apărare colectivă a unui stat agresat, fără ca agresiunea să fi fost provocată, după cum precizam anterior. Întâmplător, acest stat este chiar SUA, marele susținător al ideii de apărare colectivă și de asigurare a securității naționale și regionale prin mijloace de valoare supranațională

După cum se poate observa, se revine la ideea lui Wilson, de la începutul secolului al XX-lea – la ideea *apărării colective*, dar sub o altă formă. La sfârșitul Primului Război Mondial, Woodrow Wilson a creat „*Cele 14 puncte*”, prin care susținea că sistemul internațional trebuia să se bazeze nu pe echilibrul puterii, cum fusese până atunci, ci pe autodeterminarea etnică, iar securitatea statelor europene trebuia să depindă nu de alianțele militare, ci de securitatea colectivă. Remediul identificat de Wilson în siguranța colectivă presupunea ca națiunile lumii să se unească împotriva agresiunii, a nedreptății și – probabil – a exceselor de egoism². Însă, un astfel de concept de existență statală nu putea avea aplicabilitate decât în cazul unor state cu o poziție geostrategică precum a SUA. Situația statelor europene, unde cele mai puternice state sunt vecine și revendică de secole anumite teritorii aflate la granițele comune, nu putea fi reglementată prin ideea securității colective, cât timp aceasta se fundamenta pe renunțarea la principiul suveranității naționale și la interesele naționale. Ca și atunci, nici în situația actuală securitatea colectivă nu are succes sau șanse de aplicabilitate eficientă. Totodată, precum procedează în ceea ce privește promovarea și apărarea intereselor naționale la nivelul scenei internaționale, SUA resping anumite practici, care, privite mai atent, ar afecta propriile interese, pe motiv că dăunează securității colective și bunelor relații externe. În această situație poate fi menționat conceptul de „*raison d'état*” al lui Richelieu, care afirma că interesele statului justifică întotdeauna mijloacele folosite pentru

² Henry Kissinger, *Diplomația*, Editura All, București, 2003, p. 196.

atingerea obiectivelor naționale. SUA neagă această afirmație, susținând că materializarea sa ar avea efecte nedorite asupra stabilității regionale și mondiale, însă, sub diferite pretexte, chiar armata americană aplică principiul lui Richelieu. Și nu numai că însăși națiunea americană confirmă prin fapte „raison d'état”, ci atrage după sine și celelalte state membre NATO, având avantajul unor prevederi în tratatele internaționale care îi conferă legitimitate. Există, însă, susținători ai ideii că stipulațiile acestor tratate au fost concepute chiar sub influența SUA, iar organizațiile cărora le-au dat naștere sunt conduse, din umbră sau chiar declarat, de către statul american.

România este unul din statele care au ales să se alinieze la politica NATO.

Deși, în prezent, esența democrației unui stat rezidă în aplicarea principiului separației puterilor în stat, aceste autorități nu sunt “separate” în adevăratul sens al cuvântului, nici chiar în lumina directivelor principiului în sine. Ele se intercondiționează, sunt interdependente atât în exercitarea atribuțiilor funcționale, cât și sub aspect procedural. Nu există nicio instituție care să ființeze în totalitate independent de celelalte entități administrative din aparatul de stat.

Paralela cu principiul separației puterilor în stat este necesară pentru o mai bună înțelegere a relației dintre elementul politic și cel strategico-militar dintr-un stat, relație care are ca rezultat final conceptul de ”securitate” națională/regională³. Astfel, deși decidentul politic se află în vârful ierarhiei unui stat, acesta nu face altceva decât să dea curs dezideratelor populației – în temeiul principiului reprezentării (specific societăților democratice) – pe de o parte, și să analizeze diversele probleme înaintate de către autoritățile competente în fiecare sector al societății – pe de altă parte. Deciziile politicului constituie, drept urmare, finalitatea legală a dezbaterilor de ordin militar și strategic național.

2. Strategie militară și strategie politică – factori principali în asigurarea securității naționale

Alături de definițiile strict teoretice ale noțiunilor de „politică militară”, „strategie militară” și „securitate”, se impune a fi menționată natura relațiilor dintre ele, dar corelat strict cu elementul *naționalitate*. Practica și dreptul internațional condiționează deținerea naționalității de către un individ de anumite privilegii, dar și de obligațiile acestuia, astfel: *Statul este acela care determină prin propria-i lege care sunt cetățenii săi*⁴.

O primă întrebare care poate apărea este dacă se stabilește o legătură directă între conceptele de „politică militară” și „strategie militară” sau există un al treilea element la care ambele se raportează. Un răspuns la această întrebare îl găsim în scrierile lui Clausewitz. Acesta a identificat o indestructibilă corelare a strategiei militare și a politicii militare cu fenomenul siguranței naționale, în primă fază, și, ulterior, conform succesiunii logice a evenimentelor, cu

³ Corvin Lupu, *Aspecte privind Europa în sistemul relațiilor internaționale*, Editura InfoArt Media, Sibiu, 2010, p. 111.

⁴ R. G. Feltham, *Ghid de diplomație*, Editura Institutul European, București, 2005, p. 206

fenomenul războiului. Războiul este un instrument al politicii. El înseamnă o continuare a acesteia; mai exact, punerea în aplicare a unor decizii adoptate la nivel politic. Însă modalitatea prin care politica “generează” războiul și, mai ales, calea prin care se ajunge la acesta se deduce din strategia de securitate națională. Strategia nu este o simplă intermediere, așa cum nici politica nu este unicul generator de tensiuni, crize și conflicte, respectiv, de decizii pentru soluționarea acestora. Strategia are o existență bine definită și un rol ce nu poate fi suplinit, adoptat în permanență la dinamica socială, în special în ceea ce privește latura conflictuală a acestei dinamici. Strategia militară se va afla mereu între politică și război, va fi interfața dintre aceste două elemente, aflându-se, deopotrivă, în aria de cuprindere a ambelor concepte.

Strategia militară se prezintă atât ca știință, experiență și arta de punere în operă a unei decizii politice cu privire la compunerea, pregătirea și întrebuințarea forțelor și mijloacelor necesare războiului și luptei armate, cât și ca modalitate de expertiză militară pentru factorul politic.

Strategia militară nu mediază, ci transpune practica politică în planuri de acțiune, în raport de resurse, de forțele puse la dispoziție și de legile acțiunii – respectiv, de legile angajării militare. Ea apare, astfel, ca o modalitate de proiectare și construcție a acțiunii raportat la scopurile și obiectivele fixate și la sacrificiul pe care statul în cauză este dispus să îl facă.

În prezent, în societatea de tip informațional, strategia militară se apropie tot mai mult de politica militară, în condițiile în care a devenit tot mai greu să se facă o distincție clară între componenta strategică și cea politică a unei acțiuni naționale de securitate și protejare a populației și a valorilor naționale definite în articolul 1 din Constituția României intrată în vigoare în anul 2003⁵. Delimitarea între sferele de interes ale acestor două domenii a devenit un act de necesitate, întrucât politicul are tendința de a diminua rolul strategiei, asumându-și funcții pe care nu le poate duce la îndeplinire. Abia atunci când factorul decizional din aparatul de stat adoptă hotărârea de declanșare a războiului, apare, în toată complexitatea sa, necesitatea modelării strategice atât a războiului, precum și a întregului proces decizional-politic.

De aceea, domeniul strategiei militare se situează, la nivel dinamic, între rigoarea principiilor și imprevizibilitatea acțiunilor militare. Însă, o astfel de accepțiune rămâne, totuși, discutabilă, întrucât domeniul militar nu reprezintă o realitate în sine, ci face parte din construcția complexă a unui stat, a mediului național și a mediului internațional. În toate tipurile de societate, domeniul militar este integrat celui politic și social, deși în multe țări se încearcă îndepărtarea militarilor de viața politică; în esența ei, instituția militară este tot un instrument al politicii, o componentă a acesteia.

Situația în care aparatul politico-militar al statului impune directivele strategiei militare se întâlnește în special în timp de pace, încă dinainte ca aceste două concepte să fi fost delimitate teoretic, doctrinar. Un argument puternic în sprijinul acestei idei în constituie dinamica raporturilor internaționale înregistrată de-a lungul timpului și sistemul de alianțe politico-militare aferent.

⁵ *Constituția României, 2003*

Această realitate a fost speculată pe teritoriul țării noastre încă din perioada medievală, de la întemeierea statelor medievale românești. În funcție de puterea militară de moment a marilor imperii vecine, voievozii români au alternat alianțele încheiate. Abia după ce o parte a frontierei era asigurată împotriva unui posibil atac, conducătorii statelor nord-dunărene se puteau angaja în acțiuni militare. Un exemplu elocvent în acest sens îl reprezintă participarea românilor la cruciadele anti-otomane. Astfel, înainte de declanșarea ostilităților era necesară o abilitate politico-diplomatică deosebită a șefilor de state pentru a se alia puterilor care diminueau la maxim potențialele riscuri ale unei angajări armate.

Treptat, acestor colaborări interstatale li se conferă o mai mare credibilitate și legitimitate, prin modernizarea procedurilor de semnare a tratatelor internaționale și a principiilor incluse (care maschează tot mai mult adevăratele obiective sub o perdea a militării pentru drepturile omului și pentru pace și stabilitate):

- ✓ implicarea unui număr mai mare de state;
- ✓ precizarea în stipulațiile acordurilor semnate a unor obiective; comune, dar care exclud tot mai mult ideea de agresiune;
- ✓ încheierea unor alianțe în baza unor principii universale pe care le apără (în virtutea drepturilor omului și a ideii de guvernare constituțională promovate de Revoluția Franceză din 1789);
- ✓ apariția, către sfârșitul secolului al XIX-lea, a conceptului de conștiință națională – care a stat la baza acțiunilor de formare a unor noi state în Europa – Principatele Unite ale Moldovei și Valahiei, Italia, Germania;
- ✓ introducerea principiului autodeterminării în urma Revoluției.

Bolșevice din Rusia (1917), care a încurajat acțiunile militare din anii 1917-1918 pentru proclamarea independenței naționale a multor state din Europa și pentru încadrarea în limitele acelorași frontiere a popoarelor de un singur neam, vorbitoare de aceeași limbă.

Toate aceste principii au generat, după sfârșitul Primului Război Mondial, modificarea radicală a hărții geopolitice a lumii. Astfel, aceste exemple ilustrează modul în care politica militară a statelor direcționează acțiunile în plan strategic, în baza clauzelor tratatelor semnate.

O primă soluție postbelică a fost crearea Societății Națiunilor, menită să asigure pacea și stabilitatea în lume. Fundamentul ideologic de înființare a acestei organizații l-a constituit principiul securității colective.

Ce aduce nou ideea de securitate colectivă în abordarea politico-militară a relațiilor internaționale? Ea se constituie într-o opoziție față de practica alianțelor tradiționale. Acestea erau îndreptate împotriva unor amenințări specifice și stabileau obligații precise pentru grupuri aparte de națiuni, aduse împreună pentru a servi intereselor naționale proprii, în niciun caz în apărarea ideii de stabilitate. Drept urmare, s-a încercat depășirea unor tipare înrădăcinate în practica marilor state ale Europei, tipare precum:

- ✓ Fundamentul care a stat la baza creării Sfintei Alianțe, în 1815:
 - o primă reunire a marilor puteri europene (Anglia, Franța, Spania, Portugalia, Rusia, Prusia și Piemontul) cu scopul de a proteja un interes

exclusivist, de natură teritorială: statu-quo-ul momentului respectiv și monarhiile absolutiste;

✓Alianțele din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, marcate de agitații politice și militare care au dus la apariția unor noi state – realitate care a determinat reconsiderarea politicilor militare ale marilor state;

✓Cele două blocuri politico-militare înființate la sfârșitul veacului – Puterile Centrale și Antanta – care au făcut practic obiectul primei conflagrații mondiale.

Trăim într-o vreme când vechea ordine mondială s-a prăbușit și la orizont nu se zărește o nouă ordine mondială: singura noastră șansă rezidă în mânuire abilă a relațiilor diplomatice.

Securitatea colectivă contribuie la instaurarea unui climat de siguranță doar dacă toate națiunile (implicate în procesul apărării colective) împărtășesc idei aproape identice față de natura provocării și sunt gata să folosească forța sau să aprecieze corect temeiul unei intervenții, ignorând la modul absolut interesul național pe care l-ar putea avea în chestiunea respectivă.

Concluzii

În contextul confruntărilor actuale, în condițiile pe care relațiile internaționale le impun, România este obligată să manifeste o mare abilitate politico-diplomatică, pentru a putea jongla între respectarea tratatelor internaționale pe care le-a semnat și necesitățile de protejare a intereselor naționale, a valorilor democratice, a suveranității, integrității, independenței și indivizibilității Statului Român. Trăim într-o vreme când vechea ordine mondială s-a prăbușit și la orizont nu se zărește o nouă ordine mondială: singura noastră șansă rezidă în mânuire abilă a relațiilor diplomatice⁶.

Deciziile care se iau la nivel înalt trebuie într-atât de bine analizate, încât să fie sesizate eventualele riscuri la care țara noastră s-ar expune și să fie evitate.

Bibliografie:

- 1.KISSINGER, Henry, *Diplomația*, Editura All, București, 2003,
- 2.FELTHAM, R.G., *Ghid de diplomație*, Editura Institutul European, București, 2005.
- 3.LUPU, Corvin, *Aspecte privind relațiile internaționale*, Editura InfoArt Media, Sibiu, 2010.
- 4.Tratatul Atlanticului de Nord, Washington, 4 aprilie 1949.
- 5.Constituția României, 2003.

⁶ R. G. Feltham, *Ghid de diplomație*, Editura Institutul European, București, 2005, p. 17.

ROLUL NATO ÎN GESTIONAREA CRIZELOR INTERNAȚIONALE

Adriana SAULIUC*

La sfârșitul Războiului Rece, NATO s-a confruntat cu o criză majoră: odată cu dispariția principalului său inamic, URSS, motivul de a exista al Alianței a devenit o problemă extrem de disputată. Dar anii '90 au deschis o nouă eră, o eră în care pacea și stabilitatea au fost dificil de obținut. Numărul semnificativ de crize și conflicte ce au avut loc în perioada post-Război Rece a oferit NATO posibilitatea de a se reorganiza, de a implementa schimbări majore în modul de organizare și funcționare al Alianței. Acest context mai puțin pașnic a oferit NATO posibilitatea de a demonstra că poate fi un furnizor de securitate, cu relevanță în asigurarea securității regionale și internaționale.

Astăzi, gestionarea crizelor reprezintă una dintre sarcinile fundamentale de securitate ale Alianței. Cu experiență, capacități și facilități pentru a se implica atât militar cât și non-militar, NATO are capacitatea de a răspunde la o amenințare care pune în pericol stabilitatea regională și internațională.

***Cuvinte-cheie:** securitate internațională, NATO, pace și stabilitate, managementul crizelor.*

Introducere

Încheierea celui de al Doilea Război Mondial și trecerea bruscă într-un altfel de conflict, de această dată „rece”, a dus la necesitatea punerii în comun a eforturilor statelor de a se proteja în fața pericolelor la care era expusă securitatea lor, astfel că noi actori internaționali de tip nestatal au fost creați. Printre aceștia se află și Organizația Tratatului Atlanticului de Nord, organizație politico-militară, care a fost înființată pentru a salvarda securitatea statelor din Europa Occidentală. În ciuda perioadei de confruntare traversată de Europa în timpul Războiului Rece, NATO a fost păstrată într-o fază inactivă, pentru ca imediat după încheierea acestuia, existența Alianței să fie considerată neoportună, în sensul că dispariția inamicului împotriva căreia a fost creată să acționeze – URSS, elimina rațiunea sa de a exista.

Mediul de securitate post-Război Rece a evoluat însă rapid și a scos în evidență noi provocări și amenințări pentru statele membre, oferindu-i Alianței multiple oportunități de a se implica și a-și demonstra eficiența, așa cum în prima parte a existenței sale nu a avut ocazia să o facă.

Mai mult, schimbările ce au survenit la nivelul NATO, prevăzute de Conceptele Strategice adoptate după anul 1991, precum și dorința acesteia de a se implica în gestionarea crizelor și soluționarea conflictelor internaționale, au dus la transformarea Alianței într-o organizație internațională de securitate capabilă să susțină acțiuni menite să readucă pacea în zonele de conflict. În

* Adriana SAULIUC este cercetător la Centrul de Prevenire a Conflictelor & Early Warning, asistent universitar, Universitatea „Titu Maiorescu” și doctorand în Informații și Securitate națională al Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București. Email: sauliuc.adriana@gmail.com

prezent, NATO reprezintă un actor implicat activ în misiuni de sprijinire a păcii, precum și de gestionare a crizelor în spațiul euro-atlantic, dar și în afara acestuia.

1. NATO, în căutarea unei identități

NATO își are originile în inițiativa care a dus la semnarea, în anul 1948, a Tratatului de la Bruxelles, prin care 5 state europene: Belgia, Olanda, Luxemburg, Franța și Marea Britanie, puneau bazele unui sistem comun de apărare, menit să le protejeze de agresiunile de natură politică, ideologică sau militară care le-ar fi putut pune în pericol securitatea. Au urmat apoi negocieri cu țările aliate în timpul celui de al Doilea Război Mondial – Canada și Statele Unite ale Americii „în scopul de a crea o Alianță unică a Atlanticului de Nord, fondată pe garanții de securitate și angajamente mutuale între Europa și America de Nord”.¹

Astfel, la 4 aprilie 1949, la Washington, a fost semnat tratatul care institua un sistem comun de securitate, bazat pe parteneriatul dintre statele semnatare și care constituie actul de naștere al Alianței nord-atlantice, creată pentru a veghea la pacea bătrânului continent greu încercat de cele două conflagrații mondiale. Cu alte cuvinte, „Planul Marshall a fost gândit să repună Europa pe picioare din punct de vedere economic”, în timp ce NATO a fost creată „să aibă grijă de securitatea ei”.²

Alianța are o vocație pur defensivă, securitatea sa este indivizibilă și orice atac împotriva unuia dintre membri săi este considerat un atac îndreptat împotriva tuturor membrilor, așa cum afirmă vestitul Articol 5, în timp ce prezența forțelor americane în Europa rămâne indispensabilă securității acesteia, securitate indisolubil legată de ceea ce America de Nord.

Admițând faptul că este o organizație politico-militară, NATO este preocupată de ambele dimensiuni. Astfel, din punct de vedere politic, organizația promovează valorile democratice și încurajează cooperarea în chestiuni ce țin de apărare și securitate, scopul fiind construirea încrederii, în timp ce pe termen lung se dorește o creștere a capacității sale de a preveni conflictele. De cealaltă parte, din punct de vedere militar, vorbim despre NATO ca fiind adepta soluționării pe cale pașnică a diferendelor și disputelor, însă pregătit ca acolo unde diplomația eșuează (și o face în multe cazuri), să asigure capacitatea militară necesară desfășurării unor misiuni care să readucă stabilitatea în statul/regiunea respectivă.³

La momentul creării Organizației Tratatului Atlanticului de Nord (1949), țările occidental-europene și principalul susținător al acestora, Statele Unite ale Americii, au insistat asupra faptului că NATO nu este îndreptată împotriva unui

¹ Andrei Popescu, Ioan Jinga, *Organizații europene și euroatlantice*, Editura Lumina Lex, București, 2001, p. 40.

² Henry Kissinger, *Diplomația*, Editura Bic All, București, 2007, p. 401.

³ *Discover NATO. Basics. A political and military Alliance*, http://www.nato.int/cps/en/natolive/what_is_nato.htm.

stat anume, fiind vorba bineînțeles despre Uniunea Sovietică. În realitatea însă, Alianța a reprezentat un „gest defensiv” al statelor membre în fața pericolului comunist a cărui sete de expansiune amenința să înghită întreaga Europă, pentru ca apoi să își extindă influența în afara granițelor bătrânului continent.

Așadar, NATO a luat naștere într-una dintre cele mai tulburi perioade ale istoriei umanității, Războiul Rece crescând pericolul declanșării unei confruntări nucleare între cele două superputeri care își disputau supremația mondială, situație ce ar fi avut urmări catastrofale pentru populația lumii. Aceeași perioadă a reprezentat un mediu propice pentru declanșarea și consumarea unor crize și conflicte internaționale, printre acestea Războiul din Coreea (1950 – 1953) care nu s-a încheiat nici până în zilele noastre.

Plecând de la această situație, faptul că NATO, o organizație cu caracter politico-militar creată cu scopul de a menține securitatea în spațiul său de acoperire, nu a fost implicată pe întreaga perioadă a Războiului Rece nici măcar într-un singur angajament militar, pare mai mult decât neobișnuit. La o primă vedere, aceasta ar putea însemna că în spațiul euro-atlantic niciun pericol major nu a amenințat securitatea vreunui stat membru, situație deloc adevărată. Însă de la începutul Războiului Rece, Europa de Vest s-a transformat rapid în teatrul unui altfel de război: în orașe europene cu importanță strategică, precum Berlin sau Viena, a fost declanșat „un război al spionilor între britanici și americani pe de o parte și ruși de cealaltă parte”.⁴

Plecând de la această realitate, a fost inevitabil ca NATO să nu își găsească locul într-o ecuație de securitate în care jocurile erau făcute de cele două superputeri în spatele liniei frontului, într-o lume secretă, condusă după reguli nescrise. Totodată, un alt element care a contribuit la lipsa eficienței Alianței nord-atlantice în această perioadă derivă din faptul că cei „Doi Mari”, al căror obiectiv principal a fost asigurarea securității și dominației, au folosit în atingerea scopurilor acțiuni de intimidare, propagandă, subversiune, războaie locale și periferice, duse de actori interpuși, evitându-se în mod deliberat un contact direct. Astfel, atât Statele Unite ale Americii cât și ai săi aliați apropiați (țările Europei Occidentale) s-au aflat în cele mai multe dintre cazuri în spatele liniei întâi, nefiind interesate să se implice în mod direct în acțiuni menite să determine NATO să (re)acționeze.

Încheierea Războiului Rece, odată cu căderea Cortiei de Fier și disoluția Uniunii Sovietice, au deschis o nouă eră în care umanitatea spera ca mult visata pace și stabilitate la nivel internațional să nu fie departe. Că nu a fost așa și că evoluția evenimentelor acelor vremuri a scos în scurt timp la iveală amenințări și provocări pentru mediul de securitate al anilor '90, mult mai problematice pentru securitatea regională și internațională, o dovedește istoria recentă.

Totodată, încheierea perioadei de confruntare dintre cei doi coloși militari, lideri indiscutabili ai celor două emisfere geografice și ideologice, a generat mari provocări pentru NATO, în sensul că dispariția principalului adversar – Uniunea Sovietică, a ridicat semne de întrebare în ceea ce privește însăși

⁴ John Ranelagh, *Agencia CIA. Ascensiunea și declinul*, București, Editura B.I.C. ALL, 1997, p. 102.

rațiunea de a exista a Alianței. Astfel, odată cu dispariția principalei amenințări a cărei contracarare a reprezentat ideea de la care s-a plecat în crearea NATO, dezbaterea privind menținerea sau dizolvarea Alianței a devenit subiectul preferat al reprezentanților în domeniu, ample discuții plecând de la același subiect având loc în statele membre. Încheierea Războiului Rece a fost însă imediat urmată de conturarea noilor tipuri de amenințări în ceea ce privește securitatea națională, regională și internațională, a căror varietate și intensitate au dus la creșterea pericolului destabilizării unor state și regiuni:

- tensiunile etnice;
- criminalitate transfrontalieră organizată;
- reîmpărțirea unor zone de influență;
- traficul de droguri, carne vie și substanțe radioactive;
- instabilitate politică manifestată în anumite zone;
- creșterea numărului de „state eșuate”.⁵

Plecând de la această situație, țările membre au înțeles că renunțarea la existența NATO ar putea avea importante efecte negative asupra securității și stabilității lor, astfel că s-a preferat transformarea alianței politico-militare și adaptarea sa la condițiile mediului internațional al acelor timpuri în defavoarea încetării existenței sale. Astfel, căutarea sau recrearea unei noi identități au devenit una dintre misiunile principale ale NATO la începutul anilor '90, care s-au materializat prin semnarea, în noiembrie 1991 la Roma, a Conceptului Strategic al Alianței, acesta fiind momentul în care a început prefigurarea formei actuale a organizației de securitate regională. Cu puține asemănări cu conceptele strategice anterioare (Conceptul strategic pentru apărarea zonei Nord-Atlantice dezvoltat în perioada 1949 – 1959; Conceptul Strategic denumit „ripostă flexibilă” – 1967), era subliniată cooperarea cu foștii adversari în locul confruntării cu aceștia, adăugând în același timp necesitatea de extindere geografică a Alianței, scopul fiind întărirea securității în întreaga Europă. Odată cu adoptarea acestui nou concept, a început și procesul de transformare a NATO care și-a depășit limitele militare, devenind relevantă în cele două domenii extrem de importante: apărare și securitate.⁶

În perioada care a urmat, Alianța nord-atlantică a fost nevoită să se re poziționeze în funcție de noile riscuri și amenințări, care în ciuda faptului că nu aveau capacitatea de a produce distrugerii semnificative planetei, așa cum s-ar fi întâmplat în cazul unui război între cele două superputeri purtat cu arme nucleare, generau o stare de instabilitate majoră atât la nivel regional cât și internațional. Faptul că NATO a supraviețuit în acest context sinuos, în care evenimentele s-au succedat și complicat cu o rapiditate amețitoare, se datorează în primul rând capacității sale de a se reforma, de a se adapta într-un mediu internațional care a impus însemnate provocări pentru actorii internaționali

⁵ Gabriel Gabor, *Mediul internațional de securitate din perspectivă europeană*, în „Spațiul sud-est european în contextul globalizării”, Sesiunea de comunicări științifice, secțiunea: Securitate și apărare, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2007, pp. 19 – 20.

⁶ Constantin Moștofle, *Evoluția Conceptului Strategic al Alianței*, <http://www.presamil.ro/SMM/2004/03-04/pag%206-8.htm>.

statali și nestatali ai acelor timpuri. Mai concret, în cazul Alianței, supraviețuirea sa după încheierea Războiului Rece a reprezentat rezultatul direct al schimbărilor impuse acesteia prin adoptarea în mai multe rânduri în perioada 1991 – 1999, a Conceptelor strategice care însă nu au modificat și tratatul original – Carta NATO.

Decizia de extinere a Alianței către est a fost una inspirată pentru NATO în condițiile în care măsura a dus la lărgirea spațiului de manevră al organizației, ceea ce a permis reducerea suprafeței zonelor în care puteau apărea probleme. Totodată, deplasarea către partea orientală a bătrânului continent avea să ducă la materializarea intenției de a transforma inamicii în parteneri. Învecinarea directă cu Federația Rusă (moștenitoarea *de jure* și *de facto* a Uniunii Sovietice), a oferit ocazia celor doi actori internaționali, să lase armele jos, metaforic vorbind, și să se așeze la aceeași masă, rezultatul fiind unul imposibil de prevăzut înainte de 1989: înființarea în anul 1997 a Consiliului Permanent NATO – Rusia. Un nou capitol a fost deschis în evoluția relațiilor dintre cei doi actori, în ciuda faptului că Moscova consideră, chiar și în prezent, că Alianța nord-atlantică reprezintă una dintre cele mai mari amenințări pentru securitatea Federației Ruse.

Un alt moment important în evoluția Alianței nord-atlantice este Summit-ul de la Lisabona din noiembrie 2010 și adoptarea ultimului Concept Strategic al NATO, numit „angajament activ, apărare modernă”. Documentul stabilește sarcinile de bază și principiile după care NATO se va ghida în perioada de după adoptarea acestuia, cuprinzând elemente acclimatizate secolului XXI:

1. scopul fundamental al NATO rămâne protejarea libertății și securității tuturor membrilor săi, atât prin mijloace politice cât și militare, Alianța rămânând o sursă esențială de stabilitate în această lume imprevizibilă;

2. statele membre NATO formează o comunitate de valori unică, unite de valori precum libertatea fundamentală, democrație, drepturile omului și statul de drept;

3. obligațiile politice și militare între Europa și America de Nord au fost statuate la nivelul NATO, ca urmare a înființării Alianței în anul 1949, în timp ce legăturile transatlantice rămân la fel de puternice și importante pentru conservarea păcii și securității euro-atlantice, ca întotdeauna. Securitatea membrilor NATO de pe ambele maluri ale Atlanticului este indivizibilă;

4. mediul de securitate modern conține un set larg și evolutiv de provocări la adresa securității teritoriului NATO și populației acesteia. Cu scopul asigurării securității, Alianța trebuie să continue să îndeplinească eficient 3 sarcini esențiale de bază, toate contribuind la protejarea membrilor săi, întotdeauna în conformitate cu dreptul internațional:

- a. *apărarea colectivă* – membrii NATO se vor sprijini întotdeauna reciproc împotriva atacurilor, în conformitate cu Articolul 5 din Tratatul de la Washington;
- b. *gestionarea crizelor* – NATO are un sistem unic și robust de capacități politice și militare pentru a aborda întreg spectrul de crize – înainte, în timpul și după conflict. NATO va utiliza activ o combinație adecvată a

acestor instrumente politice și militare pentru a ajuta la gestionarea crizelor în curs de desfășurare ce au potențialul de a afecta securitatea Alianței, înainte ca acestea să degenereze în conflicte;

- c. *cooperarea în domeniul securității* – Alianța se va angaja activ pentru a spori securitatea internațională, printr-un parteneriat cu țările relevante și alte organizații internaționale.

5. NATO rămâne forumul transatlantic unic și esențial pentru consultări cu privire la toate aspectele care afectează integritatea teritorială, independența politică și de securitate a membrilor săi, în conformitate cu Articolul 4 al Tratatului de la Washington;

6. cu scopul de a îndeplini întreaga gamă de misiuni NATO cât mai eficient, aliații se vor angaja într-un proces continuu de reformă, modernizare și transformare.⁷

2. Gestionarea crizelor și prevenirea conflictelor în viziunea NATO

Începând cu anul 1991, NATO a căutat să se autodefinească și să găsească răspuns la principalele probleme cu care se confrunta, într-o încercare de adaptare la mediul de securitate al acelei perioade și din dorința de a răspunde cât mai eficient situațiilor/elementelor care au ridicat probleme securității și stabilității regionale și internaționale.

În acest sens, începând cu Summit-ul de la Roma și adoptarea Conceptului Strategic din 1991, document care specifică în mod clar interesul statelor membre în ceea ce privește acțiunile de gestionare a crizelor internaționale, preocupările Alianței privitor la acest domeniu sensibil au cunoscut o pantă ascendentă. Documentul vorbește despre faptul că „succesul politicii Alianței va necesita o concepție coerentă a autorităților politice pentru coordonarea măsurilor potrivite de management al crizelor, bazată pe o gamă largă de instrumente politice sau de altă natură, inclusiv militară”.⁸ Alte documente importante adoptate în cadrul unor summit-uri la nivel înalt, precum Conceptul Strategic al NATO parafat la Washington în anul 1999, sau Declarația Summit-ului de la Praga din 2002, vorbesc despre importanța implicării Alianței în misiuni de gestionare a crizelor, ca o etapă importantă în prevenirea conflictelor. La Washington, în anul 1999, documentul semnat de șefii de stat și de guvern prezenți la summit definește, în capitole distincte, obiectivele și misiunile Alianței nord-atlantice, bazate pe securitate, consultare, descurajare și apărare, gestionarea crizelor și formule de parteneriat.⁹ Acțiunile de gestionare a crizelor sunt delimitate de capitolul intitulat *Misiuni Fundamentale de Securitate*, care prevede măsuri noi cu scopul „îmbunătățirii securității și stabilității în zona

⁷ *Active Engagement, Modern Defence. Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization*, NATO Public Diplomacy, 1110 Brussels, Belgium, pp. 6 – 9.

⁸ *The Alliance's New Strategic Concept*, Roma , 7 – 8 Nov. 1991, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_23847.htm.

⁹ Constantin Moștoflei, *Op. cit.*

euro-atlantică”, explicând managementul crizelor ca fiind capacitatea de „a fi gata, de la caz la caz, prin consens, în conformitate cu Articolul 7 al Tratatului de la Washington, pentru a contribui efectiv la prevenirea conflictelor și angajarea activă în managementul crizelor, inclusiv în operații de răspuns la crize”.¹⁰ Cu experiența misiunilor deja desfășurate și previzionarea modului în care mediul internațional de securitate va evolua, documentul recunoaște importanța dimensiunii militare prin reafirmarea necesității „capacităților militare complexe, ca mijloace de bază pentru abilitatea Alianței de a contribui la prevenirea conflictelor și managementul crizelor prin operații de tip non-Articol 5 de răspuns la crize”.¹¹

Ultimul Concept Strategic al Alianței, adoptat în cadrul Summit-ului de la Lisabona (19 – 20 noiembrie 2010), aduce completări în ceea ce privește misiunile de gestionare a crizelor de către NATO. Secțiunea *Securitate prin managementul crizelor* scoate în evidență faptul că focarele de tensiune din afara granițelor Alianței sunt la fel de dăunătoare pentru pacea și securitatea regională/internațională, transformându-le într-o „amenințare directă la securitatea teritoriului Alianței și populației acesteia”, astfel că „NATO se va angaja, prin urmare, acolo unde este posibil și atunci când este necesar, pentru a preveni crizele, gestiona crizele, stabili post-conflict și sprijini reconstrucția”.¹²

Provocările majore cu care se confruntă actorii internaționali (statali și nestatali) în domeniul securității au dus la conștientizarea faptului că o colaborare între organizațiile internaționale de profil în gestionarea situațiilor problematice este binevenită. Astfel, cooperare dintre NATO și ONU a început firesc în 1949, anul în care a luat naștere NATO și a continuat ca urmare a evenimentelor care au antrenat Alianța și Națiunile Unite în soluționarea crizelor și conflictelor cu care securitatea internațională s-a confruntat în anii ce au urmat. Un exemplu în aceste sens este cazul Bosniei, războiul de aici luând sfârșit numai după implicarea celor doi actori internaționali – ONU și NATO. Primul dintre acestea s-a ocupat de partea diplomatică, Statele Unite ale Americii având un rol important, în timp ce Alianța a preluat operația de menținere a păcii. A fost prima operație majoră de răspuns la o criză pentru organizația de securitate regională, care a desfășurat Forța de Implementare – IFOR începând cu decembrie 1995, în baza Rezoluției 1031 a ONU, menită să pună în aplicare partea militară a Acordului de Pace de la Dayton, aceasta fiind înlocuită un an mai târziu de Forța de Stabilizare – SFOR condusă de NATO.¹³

Spre deosebire de relațiile dintre NATO și ONU, legăturile cu Uniunea Europeană pot fi considerate mult mai profunde dacă e să luăm în considerare identitatea europeană a celor două organizații. Nivelul interoperabilității pe care se întemeiază relațiile dintre cei doi actori internaționali dau conținut capacității

¹⁰ *The Alliance's Strategic Concept*, 24 Apr. 1999, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_27433.htm.

¹¹ *Ibidem*.

¹² *Conceptul Strategic pentru Securitate și Apărare „Angajare activă, Apărare modernă”*, <http://militar.infomondo.ro/wp-content/uploads/2010/11/Conceptul-Strategic-NATO-Lisabona-2010.pdf>.

¹³ *Peace support operations in Bosnia and Herzegovina*, http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_52122.htm.

europene colective de gestionare a crizelor. Astfel, realizarea Identității Europene de Securitate și Apărare – IESA, este considerată a fi un proces ireversibil, prin al său cadru instituțional format prin dezvoltarea relației existente NATO – UE, pe măsură ce procesul de constituire a unei politici comune de securitate și apărare se va dezvolta și mai mult.

Un alt actor internațional cu care NATO cooperează în domeniul securității, mai exact al gestionării crizelor și prevenirii conflictelor este OSCE. La nivel politic, NATO și OSCE se consultă reciproc cu privire la problemele cu care securitatea regională se confruntă, ceea ce nu a împiedicat însă ca cele două organizații să își dezvolte în mod separat inițiative cu statele din regiunea Mediteraneană. În ceea ce privește nivelul operațional, capacitatea OSCE de a se implica în acțiuni ce țin de prevenirea conflictelor, gestionarea crizelor și reabilitarea post-conflict a fost probată în misiunile desfășurate de acesta, împreună cu NATO, în Balcanii de Vest (Bosnia – Herțegovina, 1996; Kosovo – între '98 și '99; Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei).¹⁴

În loc de concluzii

Imediat după crearea sa, NATO a trecut într-o stare de „hibernare”, ca urmare a lipsei activității sale, astfel că Alianța a întâmplinat modificările apărute odată cu începutul anilor '90 deopotrivă nepregătită și indecisă în legătură cu relevanța pe care o mai putea avea într-o lume în care principalul inamic al Vestului dispăruse, eliminând astfel necesitatea existenței sale. Destrămarea URSS-ului a reprezentat însă pentru Alianță momentul în care NATO a început să dobândească relevanța unei organizații de securitate de notorietate, iar deciziile pe care Alianța le-a luat ulterior și adaptările în funcție de evoluția mediului de securitate, i-au asigurat un binemeritat loc în selectul club al organizațiilor internaționale de securitate relevante.

Numeroasele organisme și mecanisme create de NATO în domeniul gestionării crizelor și prevenirii conflictelor asigură organizației pârghiile necesare implicării sale în situațiile care ridică probleme pentru securitatea regională și nu numai, făcând din acesta un actor internațional de încredere atât pentru partenerii săi cât și pentru statele pe teritoriul cărora desfășoară misiuni.

Modul în care NATO a evoluat, treptat, de la regional la internațional, reprezintă o consecință a modificărilor survenite la nivel internațional, acestea generând nevoia implicării Alianței în teatre de operații din afara spațiului său de acoperire. Misiunile desfășurate „departe de casă”, au transformat NATO într-o organizație regională cu ambiții globale, un partener coerent pentru ONU care datorită provocărilor cu care securitatea internațională se confruntă în prezent, are nevoie de un sprijin de nădejde. Iar misiunile NATO aflate în desfășurare în zone care depășesc granițele teritoriale ale Alianței cu mii de kilometri, demonstrează că aceasta și-a câștigat binemeritul loc fruntaș în topul celor mai importante organizații internaționale de securitate.

¹⁴ *NATO's relations with the OSCE*, http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49911.htm.

Bibliografie:

1. *Active Engagement, Modern Defence. Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization*, NATO Public Diplomacy, 1110 Brussels, Belgium;
2. *Conceptul Strategic pentru Securitate și Apărare „Angajare activă, Apărare modernă”*, <http://militar.infomondo.ro/wp-content/uploads/2010/11/Conceptul-Strategic-NATO-Lisabona-2010.pdf>;
3. *Discover NATO. Basics. A political and military Alliance*, http://www.nato.int/cps/en/natolive/what_is_nato.htm.;
4. GABOR, Gabriel, *Mediul internațional de securitate din perspectivă europeană*, în „Spațiul sud-est european în contextul globalizării”, Sesiunea de comunicări științifice, secțiunea: Securitate și apărare, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2007;
5. KISSINGER, Henry, *Diplomația*, Editura Bic All, București, 2007;
6. MOȘTOFLEI, Constantin, *Evoluția Conceptului Strategic al Alianței*, <http://www.presamil.ro/SMM/2004/03-04/pag%206-8.htm>;
7. *NATO's relations with the OSCE*, http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49911.htm.
8. *Peace support operations in Bosnia and Herzegovina*, http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_52122.htm;
9. POPESCU, Andrei, JINGA, Ioan, *Organizații europene și euroatlantice*, Editura Lumina Lex, București, 2001;
10. RANELAGH, John, *Agenția CIA. Ascensiunea și declinul*, București, Editura B.I.C. ALL, 1997;
11. *The Alliance's New Strategic Concept*, Roma , 7 – 8 Nov. 1991, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_23847.htm;
12. *The Alliance's Strategic Concept*, 24 Apr. 1999, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_27433.htm.

PROTEJAREA INTERESULUI DE SECURITATE ÎN CADRUL ORGANIZAȚIILOR REGIONALE DE SECURITATE – CAZUL ASEAN

Raluca-Maria NICOARĂ*
Cornel Traian SCURT**

ASEAN a fost întotdeauna înțeleasă ca o replicare asiatică a modelului european de integrare; însă realitatea celor 40 de ani de existență a arătat că există o diferență majoră între cele două organizații. Articolul de față va încerca să abordeze una dintre aceste deosebiri și anume, conceptul de securitate, înțeles de ASEAN, sub forma de comprehensive security și felul în care acesta a fost aplicat.

Cuvinte-cheie: ASEAN, organizație regională, concept de securitate, comunitate, dimensiuni de securitate.

Introducere

Proiectul ASEAN a fost considerat a fi o încercare ambițioasă a unui grup de cinci state în curs de dezvoltare, care au dorit să ofere un răspuns în fața presiunii confruntării ideologice din a doua jumătate a secolului XX. Literatura de specialitate l-a caracterizat ca o tentativă admirabilă datorită perpetuării sale în timp și extinderii spre alte state, dar totodată o victimă a propriilor sale deficiente interne.

Rezultat al mediului conflictual din Asia de Sud-Est, ASEAN a apărut ca un compromis la conflictului dintre Indonezia și Malaezia. ASEAN a deschis calea unei lungi cooperării între statele membre, cu toate că existența sa a cunoscut numeroase momente tensionate.

Chiar dacă nu a fost vizualizată ca o organizație cu specific de securitate, involuntar, asociația a arătat, de-a lungul timpului, semnele accentuării importanței securizării spațiului prin integrarea pe mai multe direcții. Acest lucru s-a datorat unor multitudini de factori (poziție strategică, globalizarea economiei și finanșelor, nevoile de dezvoltare s.a.) care combinați au oferit o cu totul altă perspectivă asupra drumului pe care trebuie să-l urmeze ASEAN.

Dezbaterea academică dintre paradigmele Relațiilor Internaționale a încercat să ofere o perspectivă proprie asupra încercării ASEAN de a răspunde necesităților referitoare la crearea unui mediu de securitate într-o zonă unde se intersectau interesele naționale ale statelor cu putere de decizie importantă la nivel mondial.

Din punctul de vedere realist, constituirea ASEAN nu face decât să confirme principiile societății anarhice și al balanței de putere în contextul

* Raluca-Maria NICOARĂ este masterand în Relații internaționale la Universitatea Babeș Bolyai, Cluj-Napoca. E-mail: raluca.nicoara@seus.ro

** Colonel Cornel Traian SCURT este comandant la Unitatea Militară 02110, Bistrița. E-mail: scurt@yahoo.com

nevoii de formulare a unui răspuns care să răspundă dilemei de securitate regională¹. Liberalii salută mecanismele de rezolvare pașnică a conflictelor, care sunt considerate mult mai importante decât cele violente, pe când constructiviștii au subliniat importanța integrării într-un sistem pentru asigurarea securității statelor din sud-estul Asiei din perspectiva beneficiilor aduse de cooperare² în cadrul unei comunități de securitate.

În plus, la fel ca și liberalii, și ei sunt de acord cu mecanismul de luare a deciziei din interiorul ASEAN, ceea ce pune accent pe căutarea permanentă a consensului³ prin consultări, fapt ce contribuie la eliminarea nemulțumirilor care pot degenera în acțiuni conflictuale.

Aceasta l-a determinat pe Timo Kivimäki să descrie experiența ASEAN sub sintagma *long peace*⁴, o perioadă lipsită de zbuciumări la nivel supranațional care să pună în pericol unitatea organizației. În opinia noastră însă, aceasta s-a datorat principiilor de relaționare interne, *ASEAN way*, a căror specificitate (informalitate, neintervenție, consens, consultare) a permis o experiență diferită de integrare decât au cunoscut alte regiuni.

Lucrarea de față își propune să înțeleagă gradul în care ASEAN poate fi considerată o organizație de securitate regională prin analiza securității din perspectiva dimensiunilor sale ce pot oferi un răspuns în acest sens. Vom încerca să combinăm metodologia cantitativă (analiză de date statistice) cu cea calitativă (analiza de conținut, de concepte) pentru a oferi o imagine cât mai complexă și obiectivă asupra chestiunii analizate.

1. Specificitatea mediului de securitate ASEAN

ASEAN a urmărit să înglobeze toate statele din zona Asiei de Sud-Est într-o comunitate care să ofere cadrul de dezvoltare prielnic țărilor din această regiune. În această situație, Filipine, Indonezia, Malaezia, Singapore și Thailanda au oferit un răspuns acestor nevoi de securitate prin cooperare în plan economic, social, cultural, tehnic, științific și administrativ⁵.

O caracteristică a modelului ASEAN este lipsa definiției efective ca o comunitate de securitate, atitudine ce s-a datorat unui conflict între dorința de menținere a consensului membrilor (neluarea unei poziții comune împotriva metodelor de gestionare a chestiunilor interne ale statelor) și necesitatea asigurării unei securități a membrilor împotriva factorilor perturbatori (ex. răspândirea comunismului, conflicte ideologice, etnice, economice).

¹ Anindya Batabyal, "ASEAN's Quest for Security: A Theoretical Explanation", în *International Studies*, Vol. 41, Nr. 4, 2004, pp. 352-353, available at <http://dx.doi.org/10.1177/002088170404100401>, accessed at 29.05.2012.

² Anindya Batabyal, *op. cit.*, pp. 354-355.

³ *Ibidem*, p. 356.

⁴ Timo Kivimäki, "The Long Peace of ASEAN", în *Journal of Peace Research*, Vol. 38, Nr. 1, 2001, pp. 5-25, disponibil la <http://dx.doi.org/10.1177/0022343301038001001>, accesat în 14.05.2012.

⁵ "ASEAN's record", în *The Adelphi Papers*, Vol. 39, Nr. 328, p. 16, disponibil la <http://dx.doi.org/10.1080/05679329908449588>, accesat în 29.05.2012.

Integrarea pe orizontală s-a realizat succesiv, pe măsură ce diferendele bilaterale dintre statele inițiale ASEAN și terți s-au rezolvat: Brunei, Myanmar, Cambodgia, Laos și Vietnam au aderat imediat după ce s-a găsit o soluție de compromis între principiile organizației și specificul național al fiecărei țări în parte. Anii '90 aduc modificări importante și în politica externă a ASEAN întrucât confirmă o atitudine activă în vederea creării unor canale de discuție formale cu statele din regiunea Asiei-Pacific. Constituirea *ASEAN Regional Forum* (ARF) în 1994⁶ prin reuniunea a 27 de state, a avut scopul de a asigura pacea regională. În virtutea informalității și egalității, ARF a fost construită fără o structură instituțională pe verticală și sprijină întâlniri interguvernamentale prezidate prin rotație de către un membru ASEAN.

2. Cazul ASEAN din perspectiva dimensiunilor securității

2.1. Dimensiunea politico-militară

Când ne propunem să analizăm dimensiunea politică a ASEAN, suntem tentați să cădem în capcana întinsă de cei care au afirmat că această asociație imită modelul european, deci integrarea statelor din Sud-Estul Asiei tinde spre o profunzime din toate punctele de vedere. Din păcate însă, realitatea este total diferită. Guvernele țărilor nu și-au arătat niciodată disponibilitatea de a depăși granițele trasate de scopul inițial al acestei *unități regionale*. Atât principiile de funcționare cât și practica au demonstrat că elitele nu se revendică la o apartenență regională, ci rămân la un stadiu național.

La nivelul ASEAN, politica a fost înțeleasă în sens de promovare a unor interese naționale la o masă rotundă de discuție, recunoscând diversitatea de viziuni prin aplecarea permanentă spre un consens. În această ordine de idei, modelul *ASEAN way* a încercat valorificarea interguvernamentalismului printr-un accent pus pe neintervenția în afacerile naționale, care reprezenta esența acelei melodii neschimbate a ASEAN⁷. Fie că privim din perspectiva asigurării longevității ASEAN, fie că vedem consecințele ce decurg din raportarea deciziei la acest principiu așa cum le creionează Lee Jones în lucrarea deja citată, cert este că existența îndelungată a ASEAN este o realitate care nu trebuie ignorată. În plus, în momentul în care analizăm implicațiile negative ale acestui principiu, nu luăm în calcul experiența locală orientală care este total diferită de cea vestică, democratică.

⁶ Evelyn Goh, "Institutions and the great power bargain in East Asia: ASEAN's limited 'brokerage' role", în *International Relations of the Asia-Pacific*, Vol. 11, Nr. 3, 2011, p. 383, disponibil la <http://dx.doi.org/10.1093/irap/lcr014>, accesat în 29.05.2012.

⁷ Lee Jones, "ASEAN's unchanged melody? The theory and practice of 'non-interference' in Southeast Asia", în *The Pacific Review*, Vol. 23, Nr. 4, 2010, pp. 479-502, disponibil la <http://dx.doi.org/10.1080/09512748.2010.495996>, accesat în 29.05.2012.

Născut din dorința de a coordona politicile naționale, *ASEAN way* este o soluție personală a acestor state în a-și atinge idealul de securitate, dar din lipsa unei înțelegeri a substanței modelul ASEAN de gândire a realității, criticile ce s-au lansat au fost numeroase la adresa lipsei de funcționalitate a *ASEAN way*⁸, iar ele au determinat o regândire a viziunii, în sensul în care se va decide crearea unui mecanism de monitorizare și raportare a evoluțiilor mondiale și regionale din domeniul economic-financiar, *ASEAN Surveillance Process*⁹.

O altă caracteristică a dimensiunii politice a cooperării pentru securitate din ASEAN este asumarea unei politici externe active în regiunea Asia-Pacific prin susținerea creării unor forumuri de discuții cu statele ce au importanță în regiune: China, Coreea de Sud, Japonia. Ne referim aici la ASEAN +3 și ASEAN Regional Forum, unde s-a încercat găsirea unor soluții pentru rezolvarea diferendelor teritoriale sau prevenirea unei potențiale poziții comune care ar fi în defavoarea obiectului urmărit de ASEAN (SUA-China¹⁰).

Din perspectivă politico-militară în primul rând, s-a pus problema creării unor mecanisme de gestionare a conflictelor în interiorul organizației care să contribuie la atingerea scopului de a asigura pacea. Începând cu Tratatul de Amiciție și Cooperare (TAC) din 1976 și ajungând până la Charta ASEAN, s-a stipulat dorința de *diminua a tensiunilor latente dintre membrii săi*¹¹.

Întrucât majoritatea disputelor dintre ei au fost cauzate de revendicări teritoriale, considerăm că factorul *teritoriu* reprezintă, fără îndoială, un element fundamental pentru construcția comunității de securitate. Opiniile academice au considerat în mare măsură că ASEAN a excelat mai degrabă în a evita conflictul decât a-l rezolva¹², astfel încât a exacerbât aplicarea principiului suveranității naționale în așa măsură încât voința statului primează. Exemplul cel mai sugestiv în acest sens este lipsa de intervenție în chestiunea anexării Timorului de Est de către Indonezia care a pus probleme asupra validității respectării principiilor fundamentale pe care s-a construit ASEAN întrucât în plan supranațional, a fost prioritară menținerea unei relații bune cu Indonezia decât autodeterminarea est-timorienilor¹³.

Disputele maritime reprezintă un alt aspect sensibil al ASEAN, în contextul în care diferendele cu China au influențat politica energetică din interiorul organizației sau chestiunile nerezolvate dintre membrii pot sensibiliza coerența internă. Anushree Bhattacharyya¹⁴ amintește de zona Gosong Niger disputată de

⁸ Lee Jones, *op. cit.*, pp. 481-485.

⁹ Jürgen Haacke, "ASEAN's diplomatic and security culture: a constructivist assessment", în *International Relations of The Asia-Pacific*, Vol. 3, Nr. 1, 2003, p. 60, disponibil la <http://dx.doi.org/10.1093/irap/3.1.57>, accesat în 29.05.2012.

¹⁰ Evelyn Goh, *op. cit.*, pp. 379- 380.

¹¹ Shaun Narine, "ASEAN into the twenty first century: Problems and prospects", în *The Pacific Review*, Vol. 12, Nr. 3, 1999, p. 359, disponibil la <http://dx.doi.org/10.1080/09512749908719296>, accesat în 29.05.2012.

¹² *Ibidem*, p. 360.

¹³ Alan Dupont, "ASEAN's Response to the East Timor Crisis", în *Australian Journal of International Affairs*, Vol. 54, Nr. 2, 2000, p. 164, disponibil la <http://dx.doi.org/10.1080/713613510>, accesat în 29.05.2012.

¹⁴ Anushree Bhattacharyya, "Understanding Security in Regionalism Framework: ASEAN Maritime Security in Perspective", în *Maritime Affairs: Journal of the National Maritime Foundation of India*, Vol. 6, Nr. 2, 2010, p. 83, disponibil la <http://dx.doi.org/10.1080/09733159.2010.559786>, accesat în 29.05.2012.

Indonezia și Malaezia sau mai cunoscutele insule Miatan și Spratly revendicate de Indonezia și Filipine, respectiv Malaezia, Vietnam și Filipine, ca exemple de teritorii disputate de membri ASEAN și care, prin persistența lor, pot determina sciziuni interne.

Chiar dacă au existat propuneri de creare a unui instrument militar comun (Indonezia – anii 70, Singapore - 1982 și Malaezia – 1989)¹⁵, acestea nu au trecut de nivelul discuțiilor interguvernamentale atât datorită diversității interne (dezvoltare economică, acces la tehnologie, capacitate de producție, viziuni politice diferite), cât și a rolului pe care state precum SUA sau Marea Britanie îl au în menținerea climatului regional de securitate.

2.2. Dimensiunea economică

Integrarea economică reprezintă o etapă superioară în evoluția unei organizații regionale și a reprezentat un punct de pornire pentru Uniunea Europeană prin Comunității Economice Europene. În cazul ASEAN, ideea a fost luată în considerare atâta timp cât interesul național era favorizat de asemenea inițiative. De aceea, propunerile au vizat fluidizarea comerțului în interiorul organizației și favorizarea membrilor în raport cu terții. În acest sens, amintim constituirea *ASEAN Free Trade Area* (AFTA) în urma unei propuneri thailandeze¹⁶, votată în unanimitate. Se urmărea ca acesta să constituie un mecanism de protecție a economiei ASEAN prin reglarea aflului firmelor străine (în special, cele japoneze) care au invadat piața statelor membre, dar și atragerea de capital străin pentru investiții¹⁷.

Deficiențele interne create în urma acestei atitudini au fost pregnante o dată cu momentul 1997 și declanșarea crizei financiare în Asia. Aceasta a reprezentat o provocare la adresa cooperării economice supranaționale și a competitivității economiilor naționale într-o lume globalizată. Efectele au fost profunde și au însemnat, printre altele, scăderea investițiilor externe cu 96%, ascensiunea Chinei care își revendica rolul de lider regional și incapacitatea de negociere de pe poziții egale cu firmele japoneze¹⁸.

În plus, în contextul actualei crizei mondiale a ieșit în evidență primordialitatea răspunsurilor naționale¹⁹. Observăm că ASEAN nu beneficiază de un plan de acțiune comun, implementabil în asemenea situații. Pentru depășirea acestui blocaj, *think tank*-uri precum *ASEAN Studies Center- Institute of Southeast Asian Studies* au pus accent pe importanța dialogului comunitar în domeniul

¹⁵ Amitav Acharya, "The Association of Southeast Asian Nations: "Security Community" or "Defence Community"?", în *Pacific Affairs*, Vol. 64, Nr. 2, Vara 1991, pp. 159-160, disponibil la <http://www.jstor.org/stable/2759957>, accesat la 14.05.2012.

¹⁶ Paul Bowles, "ASEAN, AFTA and the "New Regionalism"", în *Pacific Affairs*, Vol. 70, Nr. 2, Vară 1997, p. 222, disponibil la <http://www.jstor.org/stable/2760773>, accesat în 14.05.2012.

¹⁷ Alfredo C. Robles Jr., "The ASEAN free trade area and the construction of a Southeast Asian economic community in East Asia", în *Asian Journal of Political Science*, Vol. 12, Nr. 2, 2004, p. 92, disponibil la <http://dx.doi.org/10.1080/02185370408434243>, accesat în 29.05.2012.

¹⁸ *Ibidem*, p. 94.

¹⁹ Institute Of Southeast Asian Studies, *Global Financial Crisis- Implication for ASEAN*, raport preliminar, Pasir Panjang, 2008, p. 7, disponibil la <http://www.iseas.edu.sg/aseanstudiescentre/ascrs6.pdf>, accesat în 14.05.2012.

financiar, a politicilor comune sau coordonare și disciplină națională²⁰. Însă, dezamăgind susținătorii integrării de tip UE a ASEAN, vom afirma că eforturile făcute în această direcție de statele membre s-au finalizat într-o formă hibridă de integrare economică, *more than a Free Trade Area, less than a Common Market*²¹ care a încercat o simplă acomodare a *ASEAN way* cu ideea unei piețe comune. Cu toate acestea, inițiativele supranaționale nu trebuie neglijate dar nici supraevaluate fiindcă gestionarea acestor probleme din perspectivă națională este, încă, prioritară.

2.3. Dimensiunea societală

Pentru ASEAN, asigurarea securității umane a fost înțeleasă în plan supranațional printr-un accent pus pe rolul individului în crearea unei comunități sud-est asiatice fără discrepanțe majore în opțiuni și posibilități de dezvoltare. Esența a rămas colaborarea interguvernamentală ce a lăsat competența gestionării lor la nivel intern de către autoritatea politică. S-a considerat că, în virtutea respectării suveranității naționale, ASEAN nu se va pronunța asupra felului în care un stat membru își exercită monopolul violenței asupra cetățenilor fiindcă existau profunde diferențe ideologice între națiuni: juntă militară în Myanmar, încălcarea drepturilor omului în Indonezia sub Suharto, violență excesivă asupra opoziției și mass-media în Filipine.

În istoria ASEAN se pot identifica câteva momente importante în atingerea unei viziuni proprii asupra conceptului de securitatea umană și societală. Un exemplu important în acest sens este adâncirea procesului de integrare o dată cu ASEAN Concord II semnat la al 9-lea Summit în 2003²², unde al doilea pilon de suport al organizației, *ASEAN Political-Security Community (APSC)* a constituit un pas substanțial în definirea rolului de comunitate de securitatea a ASEAN. Angajamentele asumate de statele membre prin instituirea acestei umbrelor de acțiune se vor reitiera, doi ani mai târziu, când reprezentanții ASEAN la Summit-ul Mondial condamnă recurgerea la acte de violență extremă (genocid, crime de război, purificare etnică și crime împotriva umanității²³) asupra omului prin disponibilitatea adoptării *principiului Responsabilității de a proteja (R2P)*²⁴.

Implicațiile pe care le-ar presupune integrarea lui în documentele legislative ale ASEAN sunt destul de profunde fiindcă pot intra în conflict cu practica *ASEAN way*: pe lângă obligația individuală de a-și proteja cetățenii de

²⁰ *Ibidem*, p. 8-10.

²¹ Alfredo C. Robles Jr, *op. cit.*, p. 98.

²² Rizal Sukma, "The ASEAN political and security community (APSC): opportunities and constraints for the R2P in Southeast Asia", în *The Pacific Review*, Vol. 25, Nr. 1, 2012, p. 136, disponibil la <http://dx.doi.org/10.1080/09512748.2011.632975>, accesat în 29.05.2012.

²³ *Ibidem*, p. 138.

²⁴ *Ibidem*, p. 135.

cele patru delictе internaționale specificate și a asista alte state în acest demers, țările pot acționa încălcând suveranitatea națională²⁵ (în cazul nerespectării principiului), ceea ce aduce atingere, în special, deprinderii membrilor ASEAN de neintervenție în chestiunile interne.

O altă inițiativă a fost crearea *ASEAN Intergovernmental Commission on Human Rights* asupra căreia au început negocierile încă din 2005²⁶ și care ar oferi o apropiere față de o viitoare politică comună în domeniul securității umane prin existența unui organ supranațional specializat. Dificultățile cu care s-au desfășurat negocierile amintesc de realitatea exponențială²⁷ a experienței protecției drepturilor omului în ASEAN, iar rolul său rămâne destul de obscur, din moment ce este definit ca o instituție consultativă²⁸ a cărei eficiență este pusă serios la îndoială.

2.4. Dimensiunea energetică

A patra dimensiune a securității pe care o luăm în calcul în analiza noastră asupra cazului ASEAN este cea a domeniului energetic, vital pentru asigurarea condițiilor de subzistență a statelor membre. Contextul geopolitic explică rolul crucial al resurselor ca miză pentru multiplele conflicte regionale și, de aceea, ne propunem să subliniem principalele caracteristici ale securității energetice a ASEAN din perspectiva colaborării în ASEAN +3.

În primul rând, luăm în considerare specificitatea regională (vulnerabilitatea energetică a Japoniei și influența chineză) și nevoile pe care le presupune statutul de țări în curs de dezvoltare pe care îl au membrii ASEAN, în momentul în care, analizăm importanța forumului ASEAN +3 pentru o potențială politică energetică comună a organizației. Începem prin a sublinia diversitatea celor 10 state care plasează o parte dintre acestea într-un stadiu de *preindustrializare* (Cambodgia, Laos, Myanmar) sau pe o etapă superioară (Singapore, Filipine, Thailanda și Malaezia).²⁹

În al doilea rând, vom sublinia cantitățile substanțiale de resurse de petrol și gaz pe care le dețin statele ASEAN ce ar putea contribui la independența energetică a asociației și, chiar în a deveni un actor principal pe scena mondială în acest domeniu. Privind pe ansamblu, observăm că organizația deține câteva

²⁵ *Ibidem*, p. 138.

²⁶ James Munro, "The relationship between the origins and regime design of the ASEAN Intergovernmental Commission on Human Rights (AICHR)", în *The International Journal of Human Rights*, Vol. 15, Nr. 8, 2011, pp. 1189, disponibil la <http://dx.doi.org/10.1080/13642987.2010.511996>, accesat în 29.05.2012.

²⁷ Vezi tabelul 1 din James Munro, *op. cit.*, p. 1199.

²⁸ Yung-Ming Yen, "The Formation of the ASEAN Intergovernmental Commission on Human Rights: A Protracted Journey", în *Journal of Human Rights*, 2011, Vol. 10, Nr. 3, 2011, p. 400, disponibil la <http://dx.doi.org/10.1080/14754835.2011.596070>, accesat în 29.05.2012.

²⁹ Elspeth Thomson, "ASEAN and Northeast Asian Energy Security: Cooperation or Competition?", în *East Asian Energy Security*, Vol. 23, Nr 3, 2006, p. 69, disponibil la <http://dx.doi.org/10.1007/s12140-006-0011-4>, accesat în 29.05.2012.

atuuri importante; Indonezia a fost membru în OPEC până în 2009³⁰ iar producția de petrol și gaze naturale a statelor membre oferă capacitatea de a exporta spre vecini. Toate acestea exercită o forță de atracție a atenției multor state spre zona Asiei de Sud-Est, creând premisele utilizării unei *soft power*. În prima parte a anilor 2000, Coreea și Japonia erau printre statele cu o dependență destul de mare față de resursele energetice ale ASEAN³¹. De aceea, s-au făcut demersuri diplomatice pentru a regulariza această cooperare sub egida ASEAN +3 prin întâlniri ale miniștrilor de resort care au avut și o finalitate practică, semnarea *Forging Closer ASEAN+3 Energy Partnership* în 2004³².

În al treilea rând, resursele energetice au reprezentat și un subiect de conflict între ASEAN și China în legătură cu delimitările teritoriale în Marea Chinei de Sud. Diferența de forțe dintre cele două este destul de mare și net în defavoarea membrilor ASEAN întrucât statul chinez este favorizat de poziția de membru permanent în Consiliul de securitate ONU, de deținerea celei mai numeroase armate din lume și de a fi a doua putere economică mondială, în timp ce de cealaltă parte, cele zece națiuni reprezintă o comunitate neomogenă, cu mari discrepanțe naționale, fără a deține un lider ce ar putea deveni o contrapondere pentru influența chineză în regiune.

2.5. Dimensiunea ecologică

Vulnerabilitatea de mediu a zonei Asiei de Sud-Est este o problemă ce se află pe agenda ONU datorită efectelor dezastruoase ale schimbărilor climatice: uciderea a peste 600 milioane oameni³³ în urma manifestării violente a naturii. În această situație, dimensiunea ecologică a securității se dovedește a fi un pion important al integrării regionale din această zonă, din moment ce se simte nevoie gășirii unor soluții comune managementul dezastrilor.

Conturarea unei poziții comune de acțiune a ASEAN în problema securității ecologice a început în 1977³⁴, sub egida *ASEAN Subregional Environment Programme* (ASEP) ca rezultat al colaborării cu UNEP. El a deschis calea întâlnirilor la nivel ministerial ce au încercat să găsească soluții comune pentru diminuarea vulnerabilităților ecologice printr-un management eficient al implicării domeniului statal.

Degradarea excesivă a mediului prin exploatarea solului și distrugerea unor suprafețe impresionante de vegetație a tras un semnal de alarmă statelor din Sud-Estul Asiei asupra importanței aplicării unor măsuri de protecție a naturii. *Ceața* ce a acoperit regiunea, în nenumărate rânduri, între 1982-1998, reprezintă un factor crucial ce a contribuit la definirea unei atitudini referitoare la stoparea

³⁰ OPEC, *Membrii*, disponibil la http://www.opec.org/opec_web/en/about_us/25.htm, accesat în 29.05.2012.

³¹ Elspeth Thomson, *op. cit.*, p. 85.

³² *Ibidem*, p. 67.

³³ United Nations Economic and Social Commission for Asia and Pacific, *Statistical Yearbook for Asia and The Pacific 2009*, p. 219, disponibil la <http://www.unescap.org/stat/data/syb2009/>, accesat în 14.05.2012.

³⁴ Secretariatul ASEAN, *Environment*, disponibil la <http://www.aseansec.org/10371.htm/>, accesat în 14.05.2012.

acțiunilor dăunătoare asupra mediului înconjurător. Dar, probabil cel mai substanțial rămâne *Regional Haze Action Plan (RHAP)* care a integrat acțiunile naționale cu cele comune ale organizației pentru a urmări trei obiective³⁵: un mai bun management și o creștere a capacității de prevenire a incendiilor, stabilirea unor mecanisme cooperative pentru monitorizarea lor și dezvoltarea capacității de a lupta contra incendiilor.

Departa de influența politică, chestiunea protejării mediului înconjurător deține un potențial important de a ieși de sub autoritatea guvernelor locale spre a fi delegată organelor supranaționale ale ASEAN.

Concluzii – disfuncționalități și potențial

Concluzionând, putem constata că ASEAN deține o serie de disfuncționalități pe care le considerăm vulnerabilități la adresa definirii organizației ca o comunitate de securitate.

În primul rând, diversitatea regională determină o situație paradoxală: „comunismul, monarhia, *soft-autoritarismul*, conducerea unei junte militare și democrația coexistă într-o rețea de cooperare regională având ca scop prezervarea armoniei interstatale și menținerea păcii și stabilității regionale”³⁶. Însă, acest mozaic politico-ideologic a determinat instituirea *ASEAN way* ca un fundament la care sunt raportate relațiile intra-ASEAN: s-au trecut cu vederea succesivele încălcări ale drepturilor omului, a violenței nelegitime a statului sau a nivelului precar de viață al cetățenilor.

În al doilea rând, subliniem tendința exagerată de a aplica *ASEAN way* în plan extern și de a ignora aceste principii pe plan intern. De exemplu, principiul neintervenției a fost excesiv urmărit astfel încât nu s-au luat măsuri în cazurile de încălcare abuzivă a principiilor democratice. De asemenea, în politica externă, ASEAN a permis implicarea individuală sau comună a statelor în conflictele de graniță cu terții și uneori nu a ținut deloc cont de suveranitatea celor din urmă.

În al treilea rând, menționăm lipsa de substanță a tratatelor încheiate în raport cu realitatea factuală. Aici ne referim, în special, la dimensiunea economică care a arătat ca interguvernamentalismul din ASEAN este un factor ce nu a contribuit la crearea unor economii naționale competente, ci a distras atenția de la discrepanțele de dezvoltare dintre membri.

În ultimul rând, paradoxul ASEAN s-a afirmat în conflictul dintre *extinderea și adâncirea*³⁷ integrării, între aplicarea modelului vestic și orientalismul inerent. În cele din urmă, ASEAN nu a reușit să își asigure climatul de securitate imaginat în 1967 din lipsa coagulării unei viziuni supranaționale care să le înglobeze pe cele naționale într-o formă unitară.

³⁵James Cotton, “The “Haze” over Southeast Asia: Challenging the ASEAN Mode of Regional Engagement”, în *Pacific Affairs*, Vol. 72, Nr. 3, Toamnă 1999, p. 343, disponibil la <http://www.jstor.org/stable/2672225>, accesat în 14.05.2012.

³⁶Rizal Sukma, *op. cit.*, p. 143.

³⁷Jörn Dosch, Manfred Mols, “Thirty years of ASEAN: Achievements and challenges”, în *The Pacific Review*, Vol. 11, Nr. 2, 1998, p. 175, disponibil la <http://dx.doi.org/10.1080/09512749808719251>, accesat în 29.05.2012.

Multilateralitatea securității aduce încă o dată în atenție complexitatea securității regionale a zonei de sud-est a Asiei determinată de importanța geopolitică coroborată cu o incapacitate a statelor ASEAN de a-și asuma poziția de lider independent de susținerea americană sau europeană.

Bibliografie:

1.***, "ASEAN's record", în *The Adelphi Papers*, Vol. 39, Nr. 328, pp. 15-31, disponibil la <http://dx.doi.org/10.1080/05679329908449588>.

2.ACHARYA, Amitav, "The Association of Southeast Asian Nations: "Security Community" or "Defence Community"?", în *Pacific Affairs*, Vol. 64, Nr. 2, Vara 1991, pp. 159-178, disponibil la <http://www.jstor.org/stable/2759957>.

3.ACHARYA, Amitav, *Constructing a security community in Southeast Asia*, New York, Routledge, 2001.

4.BATABYAL, Anindya, "ASEAN's Quest for Security: A Theoretical Explanation", în *International Studies*, Vol. 41, Nr. 4, 2004, pp. 349-369, disponibil la <http://dx.doi.org/10.1177/002088170404100401>.

5.BHATTACHARYYA, Anushree, "Understanding Security in Regionalism Framework: ASEAN Maritime Security in Perspective", în *Maritime Affairs: Journal of the National Maritime Foundation of India*, Vol. 6, Nr. 2, 2010, pp. 72-89, disponibil la <http://dx.doi.org/10.1080/09733159.2010.559786>.

6.BOWLES, Paul, "ASEAN, AFTA and the "New Regionalism"", în *Pacific Affairs*, Vol. 70, Nr. 2, Vară 1997, pp. 219-233, disponibil la <http://www.jstor.org/stable/2760773>.

7.BUSZYNSKI, Leszek, "ASEAN's New Challenges", în *Pacific Affairs*, Vol. 70, Nr. 4, Iarna 1997-1998, pp. 555-577, disponibil la <http://www.jstor.org/stable/2761323>.

8.COTTON, James, "The "Haze" over Southeast Asia: Challenging the ASEAN Mode of Regional Engagement", în *Pacific Affairs*, Vol. 72, Nr. 3, Toamnă 1999, pp. 331-351, disponibil la <http://www.jstor.org/stable/2672225>.

9.DUPONT, Alan, "ASEAN's Response to the East Timor Crisis", în *Australian Journal of International Affairs*, Vol. 54, Nr. 2, 2000, pp. 163-170, disponibil la <http://dx.doi.org/10.1080/713613510>.

10.EMMERS, Ralf, "Comprehensive security and resilience in Southeast Asia: ASEAN's approach to terrorism", în *The Pacific Review*, Vol. 22, Nr. 2, 2009, pp. 159-177, disponibil la <http://dx.doi.org/10.1080/09512740902815300>.

11.GOH, Evelyn, "Institutions and the great power bargain in East Asia: ASEAN's limited 'brokerage' role", în *International Relations of the Asia-Pacific*, Vol. 11, Nr. 3, 2011, pp. 373-401, disponibil la <http://dx.doi.org/10.1093/irap/lcr014>.

12.HAACKE, Jürgen, "ASEAN's diplomatic and security culture: a constructivist assessment", în *International Relations of The Asia-Pacific*, Vol. 3, Nr. 1, 2003, pp. 57-87, disponibil la <http://dx.doi.org/10.1093/irap/3.1.57>.

13. JONES, Lee, "ASEAN's unchanged melody? The theory and practice of 'non-interference' in Southeast Asia", in *The Pacific Review*, Vol. 23, Nr. 4, 2010, pp. 479-502, disponibil la <http://dx.doi.org/10.1080/09512748.2010.495996>.

14. KATSUMATA, Hiro, *ASEAN's Cooperative Security Enterprise Norms and Interests in the ASEAN Regional Forum*, Londra, Palgrave Macmillan, 2009.

15. KIM, Min-hyung, "Why Does A Small Power Lead? ASEAN Leadership in Asia-Pacific Regionalism", in *Pacific Focus*, Vol. 27, Nr. 1, 2012, pp. 111-134, disponibil la <http://dx.doi.org/10.1111/j.1976-5118.2012.01078.x>.

16. MUNRO, James, "The relationship between the origins and regime design of the ASEAN Intergovernmental Commission on Human Rights (AICHR)", in *The International Journal of Human Rights*, Vol. 15, Nr. 8, 2011, pp. 1185-1214, disponibil la <http://dx.doi.org/10.1080/13642987.2010.511996>.

17. ROBLES Jr., Alfredo C., "The ASEAN free trade area and the construction of a Southeast Asian economic community in East Asia", in *Asian Journal of Political Science*, Vol. 12, Nr. 2, 2004, pp. 78-108, disponibil la <http://dx.doi.org/10.1080/02185370408434243>.

18. SHARPE, Samuel, "An ASEAN way to security cooperation in Southeast Asia?", *The Pacific Review*, Vol. 16, Nr. 2, 2003, pp. 231-250, disponibil la <http://dx.doi.org/10.1080/0951274032000069624>.

19. SUKMA, Rizal, "The ASEAN political and security community (APSC): opportunities and constraints for the R2P in Southeast Asia", in *The Pacific Review*, Vol. 25, Nr. 1, 2012, pp. 135-152, disponibil la <http://dx.doi.org/10.1080/09512748.2011.632975>.

20. THOMSON, Elspeth, "ASEAN and Northeast Asian Energy Security: Cooperation or Competition?", in *East Asian Energy Security*, Vol. 23, Nr 3, 2006, pp. 67-90, disponibil la <http://dx.doi.org/10.1007/s12140-006-0011-4>.

21. UNCTD, *Dispute Settlement- Regional Approaches 6.3 ASEAN*, New York, Geneva, 2003, disponibil la http://unctad.org/es/Docs/edmmisc232add29_en.pdf.

ORGANIZAȚIA DE COOPERARE DE LA SHANGHAI – COORDONATE JURIDICE, PREZENT ȘI PERSPECTIVE

Costin-Mădălin ZOTOI*

Succesoare în drepturi și obligații a Shanghai Five, Organizația de Cooperare de la Shanghai constituie un centru de cooperare regională, un for internațional de natură a facilită, într-un format integrator, soluționarea unor probleme, comune sau nu, întâmpinate de statele membre, atât la nivel local, cât și pe plan global.

Organizația, proiectată a avea din primul moment personalitate juridică și competență generală, a fost construită în jurul Chinei și Rusiei și reprezintă, într-un format original, o replică asiatică, atât a Uniunii Europene, cât și a Organizației Tratatului Atlanticului de Nord.

Printre prioritățile Organizației de Cooperare de la Shanghai se înscriu, pe de o parte, consolidarea rolului propriu în geopolitica regională, constituind, totodată și un pol al regionalizării, iar, pe de altă parte, transformarea în principalul interlocutor multinațional al Organizației Națiunilor Unite pentru zonă, contrabalansând, în consecință, înrăurirea SUA și a puterilor europene în arealul din preocupare.

Cuvinte-cheie: *Organizația de Cooperare de la Shanghai, cooperare, regionalizare.*

Introducere

Succesoare a Shanghai Five, Organizația de Cooperare de la Shanghai (SCO) reprezintă un pol de integrare regională dezvoltat pe coordonate chineze și ruse care antrenează în cooperare, cu rol principal, China, Rusia, Kazahstan, Kârgâzstan, Tadjikistan și Uzbekistan.

Principalele obiective ale SCO, declarate ca atare în Carta Organizației de Cooperare de la Shanghai¹, constau în: consolidarea cooperării multidisciplinare în ceea ce privește întărirea păcii, securității și stabilității în regiune; promovarea unei noi ordini politice și economice internaționale; prevenirea oricărui act ilegal în dreptul împotriva intereselor SCO; lupta împotriva terorismului, separatismului, extremismului, drogurilor ilicite și a traficului cu arme, precum și a altor forme ale infracționalității transnaționale, inclusiv a migrației ilegale. Putem constata că SCO are vocație generală în condițiile în care urmărește și: încurajarea cooperării în domeniile politicii, comerțului și economiei, apărării, aplicării legii, protecției mediului, culturii, științei și tehnologiei, educației, energiei, transportului, creditării și finanțelor, abordarea unitară de către statele membre a problemelor de politică externă de interes comun și fundamentarea de poziții internaționale comune, precum și facilitarea creșterii economice echilibrată și coordonarea abordărilor regionale de integrare în economia globală. De altfel, SCO se dezvoltă în permanență, iar, datorită faptului că

* Costin-Mădălin ZOTOI, doctorand în domeniul Științe Militare, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București, România. E-mail: costin.zotoi@gmail.com

¹ Disponibilă la adresa web <http://www.sectesco.org/EN123/show.asp?id=69>, accesată în data de 27.08.2013

promovează conlucrarea economică regională în diverse forme, toate de natură a promova un mediu favorabil comerțului și investițiilor în vederea atingerii obiectivului de liberă circulație a bunurilor, capitalurilor, serviciilor și tehnologiilor, putem afirma că organizația în analiză constituie o replică incipientă a Uniunii Europene.

1. Membrii, observatorii, partenerii și organizarea SCO

1.1 Membrii, observatorii și partenerii SCO

Până în prezent, cu statut de membru deplin, din SCO fac parte: China, Rusia, Kazahstan, Kârgâzstan, Tadjikistan și Uzbekistan. Aderarea Uzbekistanului la grupul de state sus-menționat a reprezentat una din rațiunile care au determinat evoluția Shangahi Five în SCO.

Statele observatoare ale organizației sunt Afganistan, India, Iran, Pakistan și Mongolia, iar partenerii de dialog sunt Turcia, Belarus și Sri Lanka.

Calitatea de stat observator al SCO a fost recunoscută Mongoliei în anul 2004 (la reuniunea Consiliului conducătorilor de state de la Taskent), Indiei, Iranului și Pakistanului în anul 2005 (în cadrul summit-ului Consiliului conducătorilor de state de la Astana), iar Afganistanului în anul 2012 (la Beijing). Potrivit Declarației conducătorilor statelor membre SCO cu privire la edificarea unei regiuni de pace durabilă și prosperitate comună de la Beijing din anul 2012², statele membre SCO s-au angajat să susțină eforturile Afganistanului de a clădi o țară independentă, neutră, pașnică și prosperă, fiind convinse că eforturile de reconstruire națională trebuie conduse și coordonate doar de această țară.

Decizia privind acceptarea, în calitate de partener de dialog, a Belarus și Sri Lanka a fost adoptată în anul 2009 (la reuniunea Consiliului conducătorilor de state membre SCO de la Ekaterinburg), iar, în cazul Turciei, în anul 2012 (la reuniunea Consiliului conducătorilor de state membre SCO de la Beijing).

Referitor la diferențele și asemănările dintre calitățile de observator, respectiv partener de dialog în relația cu SCO, se impun o serie de clarificări, prima dintre ele fiind că statutul de partener de dialog al SCO nu reprezintă, în mod necesar, o etapă în accederea către calitatea de observator, un exemplu grăitor fiind Afganistanul, stat care nu a trecut prin stadiul de partener de dialog.

În principiu, potrivit Reglementărilor cu privire la statutul de observator la Organizația de Cooperare de la Shanghai³, un stat observator poate participa la reuniunile organizate în format deschis de SCO, fără drept de vot în procesul de adoptare a unor decizii și poate fi implicat în desfășurarea unor proiecte de cooperare ce pot fi concretizate într-o multitudine de domenii.

Statutul de partener de dialog, consacrat de Reglementările cu privire la statutul partenerului de dialog al Organizației de Cooperare de la Shanghai⁴, implică reprezentarea partenerului la unele reuniuni ale SCO, cu caracter

² Disponibilă la adresa web <http://www.sectSCO.org/EN123/show.asp?id=442>, accesată în data de 27.08.2013

³ Disponibile la adresa web <http://www.sectSCO.org/EN123/show.asp?id=65>, accesată în data de 27.08.2013

⁴ Disponibile la adresa web <http://www.sectSCO.org/EN123/show.asp?id=64>, accesată în data de 28.08.2013

preponderent tehnic, precum și cel mai important, derularea de proiecte în comun cu încadrarea în domeniile de cooperare prevăzute expres în Memorandumul de interacțiune al partenerului cu SCO (document a cărui semnare semnifică finalizarea procesului de accesare la poziția de partener). În fapt, cooperarea dintre partenerii de dialog și SCO este una specializată ce vizează concretizarea, cu scopul obținerii unor beneficii mutuale, a unor proiecte dintr-un număr predefinit de domenii.

1.2 Organizarea SCO

La nivel macro, structura organizatorică a SCO include Consiliul conducătorilor de state, Consiliul șefilor de guverne, Consiliul miniștrilor de afaceri externe, Consiliul coordonatorilor naționali, Structura regională contrateroristă și Secretariatul. Deciziile SCO sunt adoptate prin consens și sunt aduse la îndeplinire de statele membre, potrivit dreptului lor intern.

Consiliul conducătorilor de state reprezintă organismul suprem al SCO, unica autoritate cu rol de conducere strategică. Se întrunește ordinar o dată pe an pentru a decide asupra priorităților, domeniilor majore de activitate și structurii interne ale SCO, asupra relaționării cu alte state și organizații, precum și cu privire la diverse probleme internaționale. Consiliul conducătorilor de state decide asupra acordării statului de membru al SCO, de observator sau de partener de dialog. În premieră, la mult timp după înființarea SCO, la nivelul anului 2010, Consiliul conducătorilor de state a aprobat Reglementările cu privire la procedura admiterii de noi membri în Organizația de Cooperare de la Shanghai, semnalizând astfel noi perspective organizaționale de dezvoltare și extindere. Cu toate că SCO se declară a fi o organizație deschisă și transparentă, reglementările privind admiterea de noi membri nu au fost aduse la cunoștința publicului. Ulterior, un an mai târziu, la Astana, a fost semnat Memorandumul cu privire la obligațiile unei țări candidate pentru poziția de membru SCO; și acest document nu a fost dat publicității.

Hotărârile Consiliului conducătorilor de state se aduc la îndeplinire de către toate celelalte structuri ale SCO.

Consiliul șefilor de guverne are competențe în aprobarea bugetului și de decizie cu privire la problematici referitoare la unele domenii particulare, în special economice, de interacțiune în cadrul SCO. Similar Consiliului conducătorilor de state, se întrunește în ședință ordinară o dată pe an.

Consiliul miniștrilor afacerilor externe se pronunță asupra activităților de rutină ale SCO, organizează întâlnirile Consiliului conducătorilor de state, pregătește consultările pe probleme internaționale în cadrul organizației, joacă rolul purtătorului de cuvânt și reprezintă SCO în afara acesteia. În mod ordinar se întrunește o dată pe an, cu o lună înaintea desfășurării Consiliului conducătorilor de state.

În aplicarea hotărârilor consiliilor conducătorilor de state sau șefilor de guverne, se organizează întâlniri cu ministerele/agențiile statelor membre în vederea realizării cooperării pe diversele paliere de activitate a autorităților de stat. De pildă, potrivit Comunicatului de presă cu privire la reuniunea

Consiliului conducătorilor de state ale SCO organizată la Beijing în perioada 06 – 07.06.2012⁵, în anul 2012 s-au reunit: șefii agențiilor naționale cu atribuții în domeniul combaterii traficului și consumului de stupefiante, conducătorii curților supreme de justiție, șefii curților de conturi, miniștrii apărării, miniștrii afacerilor externe, miniștrii de finanțe, șefii băncilor naționale, miniștrii de cultură și procurorii generali. Varietatea domeniilor sus-menționate induce ideea unei cooperări foarte strânse între membrii SCO, bazate pe planuri/strategii comune de cooperare, cum ar fi, de exemplu, Planul de acțiune pentru implementarea Programului multilateral de comerț și cooperare economică între statele membre SCO, aprobat la Astana în data de 30.10.2008 sau Strategia statelor membre SCO împotriva stupefiantelor 2011 – 2016, însă nu indică, fără echivoc, un stadiu semnificativ de integrare regională. De asemenea, de la constituirea SCO, în regiune nu a fost remarcat un curent de reafirmare a drepturilor omului și a valorilor democratice.

Consiliul Coordonatorilor Naționali organizează și execută activitățile de rutină ale SCO și pregătește sau participă la pregătirea întâlnirilor Consiliului conducătorilor de state, Consiliului șefilor de guverne și a Consiliului miniștrilor afacerilor externe. Se reunește de trei ori pe an și i se poate delega competența de a reprezenta SCO în afara acestei organizații.

Structura regională contrateroristă, organism operativ al SCO, are misiunea de a lupta împotriva terorismului, separatismului și extremismului și are sediul principal amplasat în Kârgâzstan. În sfera sa de preocupare se află combaterea terorismului, separatismului și extremismului, așa cum sunt acestea definite de art. 1 al Convenției dintre statele membre ale SCO cu privire la combaterea terorismului, separatismului și extremismului⁶ încheiată la Shanghai în 2001.

Structura regională contrateroristă are rol direct în asigurarea securității statelor membre prin furnizarea de garanții suplimentare în ceea ce privește integritatea teritorială a acestora.

Activitatea structurii se fundamentează pe schimbul de informații între autoritățile statelor membre, executarea la cerere de acțiuni de căutare, schimbul de experiență, exerciții comune și alte forme de cooperare între instituțiile de resort ale statelor membre.

De asemenea, structura regională organizează, cu participarea tuturor statelor membre SCO, exerciții internaționale cu caracter contraterorist, până în prezent având loc evenimente precum Peace Mission 2007 (la care au participat circa 6.500 de specialiști) sau Peace Mission 2010.

Secretariatul reprezintă structura administrativă a SCO. Aceasta oferă suport organizatoric și tehnic pentru activitățile desfășurate de celelalte structuri ale organizației și formulează propunerea de buget. Secretariatul este condus de un Secretar Executiv numit de Consiliul conducătorilor de state, la propunerea Consiliului miniștrilor de externe. Sediul Secretariatului se află la Beijing.

⁵ Disponibil la adresa web <http://www.sectesco.org/EN123/show.asp?id=443>, accesată la data de 28.08.2013

⁶ Disponibilă la adresa web <http://www.sectesco.org/EN123/show.asp?id=68>, accesată la data de 27.08.2013

SCO mai are în subordine *Consiliul de Afaceri* (organism consultativ întemeiat potrivit deciziei Consiliului conducătorilor de state și care este constituit din reprezentanți ai comunității de afaceri a statelor membre, cu scopul de a amplifica cooperarea economică), *Consortiul interbancar al SCO* (datând din 2005, conține bănci, companii naționale, precum și bănci de dezvoltare ale statelor membre, realizează *Planul de acțiune pentru sprijinirea cooperării economice regionale* și sprijină Consiliul de Afaceri) și Forumul SCO.

2. Prezentul și perspectivele SCO

Prin Comunicatul comun de presă cu privire la reuniunea Consiliului conducătorilor statelor membre ale SCO de celebrare a celei de-a zecea aniversări a SCO⁷, SCO s-a autodefiniț ca organizație multilaterală care concurează la asigurarea securității regionale, dezvoltării sociale și economice, fiind „un exemplu de dialog intercultural dezvoltat și un factor activ în eforturile globale de democratizare a relațiilor internaționale”. Se observă că parcursul SCO este unul consecvent, planificat pe termen lung. În sprijinul ultimei aserțiuni menționăm că, la nivelul anului 2009, conducătorii statelor membre SCO consemnau, în cadrul pct. 1 și 3 ale Declarației de la Ekaterinburg⁸, că trecerea către multipolaritate reală este ireversibilă și doar cooperarea reprezintă o garanție a accesului, în mod egal, a statelor membre SCO la beneficiile globalizării. Prin urmare, SCO reprezintă o reacție față de desfășurarea generalizată a procesului de globalizare, proces care amplifică interdependența statelor.

Relațiile dintre membrii SCO au căpătat un nou impuls după semnarea, în anul 2007, a Tratatului de bună vecinătate, prietenie și cooperare între statele membre ale Organizației de Cooperare de la Shanghai⁹, document – cadru în temeiul căruia părțile s-au angajat să nu susțină activități îndreptate împotriva celorlalți membri, să se coordoneze cu aceștia cu privire la orice amenințări și să coopereze într-o gamă largă de domenii.

Deschiderea căilor de cooperare cu Afganistan a reprezentat o prioritate SCO, marcată de semnarea, în anul 2005, a Protocolului pentru înființarea grupului de contact SCO – Afganistan, încheiat între Organizația de Cooperare de la Shanghai și Republica Islamică Afganistan¹⁰, document care a permis conlucrarea oficială pe probleme de interes comun. De altfel, din momentul 2005 și până în anul 2012, Afganistanul a participat, an de an, la reuniunile Consiliului conducătorilor de state ai SCO în calitate de *invitat al statului gazdă*.

Prin apropierea Afganistanului, opinăm că SCO urmărește să atingă mai multe obiective majore, dintre care amintim: sporirea influenței SCO în regiune și, implicit, slăbirea poziției NATO și SUA; intensificarea procesului de regionalizare controlată, pe modelul promovat de SCO; amplificarea statutului

⁷ Disponibil la adresa web <http://www.sectesco.org/EN123/show.asp?id=293>, accesată în data de 29.08.2013

⁸ Disponibilă adresa web <http://www.sectesco.org/EN123/show.asp?id=87>, accesată în data de 29.08.2013

⁹ Disponibil la adresa web <http://www.sectesco.org/EN123/show.asp?id=71>, accesată în data de 27.08.2013

¹⁰ Disponibil la adresa web <http://www.sectesco.org/EN123/show.asp?id=70>, accesată în data de 27.08.2013

de partener relevant în raporturile cu Organizația Națiunilor Unite (ONU), Asociația Națiunilor din Sud-Estul Asiei (ASEAN), Comunitatea Statelor Independente (CSI), Comunitatea Economică Euroasiatică (EurAsEc) sau Organizația Tratatului de Securitate Colectivă (CSTO). De asemenea, cooperarea menționată prezintă beneficii mutuale, Afganistanul încercând să realizeze reconstrucția națională și să-și întărească securitatea internă. De altfel, potrivit Calendarului principalelor evenimente ale SCO pe anul 2007¹¹, în cadrul reuniunii din data de 02.11.2007 dintre secretarul general al SCO și vicepreședintele Republicii Islamice Afganistan Ahmad Zia Masood, ultimul a menționat că țara pe care o reprezintă este interesată în obținerea de asistență în vederea întâmpinării problemelor generate de procesul de reconstrucție socială și economică.

Cooptarea Turciei în angrenajul SCO, în calitate de partener de dialog, deschide, în primul rând, noi posibilități de dezvoltare mutuală. Prin fapte, SCO punctează la capitolul imagine încercând să confirme ceea ce s-a declarat în repetate rânduri, respectiv că nu reprezintă o amenințare la adresa NATO. Pe de altă parte, organizația și-a creat premisele consolidării propriului rol, atât pe plan european, cât și pe dimensiune asiatică, antrenând în cooperare o economie în plină creștere. În contrapartidă, Turcia are posibilitatea de a-și pune mai bine în valoare potențialul economic în condițiile în care, până în prezent, i-a fost refuzat parcursul european dorit. Din comunicatele de presă emise odată cu dobândirea, de către Turcia, a statutului de partener de dialog al SCO, rezultă că memorandumul semnat de părți constituie temeiul pentru cooperarea în diverse domenii, dintre care amintim: economia, cultura, securitatea regională, lupta împotriva terorismului, prevenirea traficului ilegal de droguri, precum și combaterea crimei organizate.

Pentru a-și consolida poziția mondială și regională și a dobândi un plus de legitimitate, SCO încurajează relațiile internaționale în primul rând cu ONU, ASEAN, CSI, CSTO și EurAsEc. Intensificarea cooperării cu CSTO reflectă, de fapt, materializarea unor eforturi ale Rusiei de re poziționare în cadrul SCO, respectiv de valorificare a poziției ascendente dobândită în alte organizații. Amintim, cu titlu de exemplu că, în data de 05.10.2007, a fost semnat un Memorandum de înțelegere între secretariatele generale SCO și CSTO, document care reglementa implicarea comună în asigurarea securității și stabilității regionale, precum și în lupta împotriva terorismului, traficului ilegal de arme, stupefiantelor și crimei organizate.

Atenția opiniei internaționale s-a îndreptat de-a lungul timpului asupra SCO, fiind semnalate două paradoxuri majore: pe de o parte, comunitatea de interese geopolitice a statelor membre SCO dublată de lipsa valorilor comune, iar, pe de altă parte, numeroasele încălcări ale drepturilor omului constatate în regiune raportate la pozițiile declarative ale SCO. De pildă, relevanța rolului SCO în regiune a justificat delegarea, din partea acestei organizații, a unor observatori care să monitorizeze desfășurarea unor scrutine din statele membre.

¹¹ Disponibil la adresa web <http://www.sectSCO.org/EN123/show.asp?id=97>, accesată în data de 28.08.2013

Au intrat în vizorul echipelor de observatori, prin urmare, alegeri (parlamentare, prezidențiale, precum și derivate din organizarea unor referendumuri) precum cele din Rusia, Kazahstan, Kârgâzstan și Uzbekistan (2007), Rusia și Kazahstan (2008) sau Kârgâzstan (2010). Fără excepție, comunicatele de presă care marcau finalizarea misiunii de monitorizare semnalau respectarea procedurilor legale și lipsa incidentelor. Pe de altă parte, de exemplu, în cazul alegerilor prezidențiale organizate în Rusia în cursul anului 2008, raportorul Andreas Gross nota în cap. IV al raportului Monitorizarea alegerilor prezidențiale din Federația Rusă (2 martie 2008)¹² întocmit pentru Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei, că, deși alegerile au fost bine organizate, au fost repetate aceleași greșeli ca în cazul alegerilor parlamentare precedente, iar egalitatea accesului candidaților la public și la media nu a fost asigurată, punând sub semnul întrebării corectitudinea scrutinului.

De asemenea, având în vedere componența SCO, nu este de mirare că această organizație s-a poziționat, raportat la conflictul din Osetia de Sud din 2008, de partea Federației Ruse susținând rolul activ al acesteia în promovarea păcii și cooperării în regiune, Declarația conducătorilor statelor membre SCO de la Dushanbe¹³ pledând în acest sens.

Din punct de vedere securitar, SCO reprezintă cea mai mare contrapondere constantă a intereselor globale americane, în condițiile în care se poate crea un „club energetic”¹⁴, „un OPEC al gazelor naturale” împreună cu Iranul. Implicarea în proiectele SCO a Afganistanului și a Turciei, împreună cu consolidarea perpetuă a relațiilor multidirecționale între membrii, observatorii și partenerii SCO, garantează creșterea influenței Organizației de Cooperare de la Shanghai în regiune și marchează consolidarea unui centru de putere.

Perspectivile imediate ale SCO pot cuprinde intensificarea demersurilor organizaționale derulate la nivelul Indiei în vederea asumării de către aceasta a statutului de membru, ridicarea Pakistanului la rangul de membru, intensificarea cooperării cu Afganistanul în vederea sporirii semnificative a influenței SCO în regiune și exploatarea intensivă a parteneriatului cu Turcia, atât din punct de vedere al beneficiilor economice mutuale, cât și din perspectiva consolidării rolului SCO pe plan global. În condițiile în care SCO are un lung drum de parcurs pe dimensiunea integrării regionale a statelor membre, aflate la nivele diferite de dezvoltare, perioada de timp următoare poate marca intensificarea cooperării intraorganizație.

Concluzii

Având în vedere proporția însemnată a minorităților la nivelul statelor membre, configurația interconfesională națională și anumite tendințe separatiste, specifice unor regiuni, cu potențial relativ ridicat de extindere, apare ca justificat

¹² Disponibil la adresa web <http://assembly.coe.int/ASP/Doc/XrefViewHTML.asp?FileID=11910&Language=EN>, accesată în data de 27.08.2013

¹³ Disponibilă la adresa web <http://www.sectSCO.org/EN123/show.asp?id=90>, accesată în data de 28.08.2013

¹⁴ Cristian TRONCOTĂ, *Shanghai Cooperation Organization*, Revista Psihologia&mass – media nr. 3/2006, pp. 139

pe deplin rolul SCO de a combate separatismul, extremismul și terorismul. Acesta se manifestă, în principal, ca garanție suplimentară de menținere a integrității statelor membre.

SCO reprezintă o organizație internațională recunoscută pe plan global și orientată către promovarea regionalizării și realizarea efectului de sinergie în canalizarea eforturilor de dezvoltare ale statelor membre. Organizația poate fi privită, pe de o parte, din prisma materializării contribuției Chinei și Rusiei la consolidarea securității regionale, iar, pe de altă parte, din postura de reacție a statelor care ocupă Asia Centrală la efectele globalizării și la trecerea către multipolaritate. Având în vedere că SCO a fost edificată de/și în jurul Chinei și Rusiei, poate fi conchis cu ușurință că ambițiile organizaționale nu se vor reduce în permanență la nivel regional, ci că vor fi exprimate și pe plan global, cu atât mai mult cu cât vocația entității este una generală.

Bibliografie:

1. *Charter of the Shanghai Cooperation Organization*, Sankt Petersburg, 2002, <http://www.sectsco.org/EN123/show.asp?id=69>
2. *Chronicle of main events at SCO in 2007*, <http://www.sectsco.org/EN123/show.asp?id=97>
3. *Convention on Combating Terrorism, Separatism and Extremism*, Shanghai, 2001, <http://www.sectsco.org/EN123/show.asp?id=68>
4. *Declaration of the Heads of State of the Member States of the Shanghai Cooperation Organization on Building a Region of Lasting Peace and Common Prosperity*, <http://www.sectsco.org/EN123/show.asp?id=442>
5. *Dushanbe Declaration of the Heads of the Member States of the Shanghai Cooperation Organisation*, <http://www.sectsco.org/EN123/show.asp?id=90>
6. GROSS, Andreas, *Observation of the presidential election in the Russian Federation (2 martie 2008)*, <http://assembly.coe.int/ASP/Doc/XrefViewHTML.asp?FileID=11910&Language=EN>
7. *Joint Communiqué of meeting of the Council of the Heads of the Member States of the Shanghai Cooperation Organisation commemorating the 10th anniversary of the SCO*, <http://www.sectsco.org/EN123/show.asp?id=293>
8. *Press Communiqué of the Council of the Heads of the Member States of the Shanghai Cooperation Organization (Beijing, 6 – 7 June 2012)*, <http://www.sectsco.org/EN123/show.asp?id=443>
9. *Protocol on Establishment of the SCO-Afghanistan Contact Group between Shanghai Cooperation Organization and the Islamic Republic of Afghanistan*, <http://www.sectsco.org/EN123/show.asp?id=70>
10. *Regulations on the Status of Dialogue Partner of the Shanghai Cooperation Organisation*, <http://www.sectsco.org/EN123/show.asp?id=64>
11. *The Regulations on Observer Status at the Shanghai Cooperation Organization*, Taskent, 2004, <http://www.sectsco.org/EN123/show.asp?id=65>
12. *The Shanghai Convention on Combating Terrorism, Separatism and Extremism*, <http://www.sectsco.org/EN123/show.asp?id=68>

13. *Treaty on Long-Term Good-Neighbourliness, Friendship and Cooperation between the Member States of the Shanghai Cooperation Organization*, <http://www.sectsco.org/EN123/show.asp?id=71>

14. TRONCOTĂ, Cristian, *Shanghai Cooperation Organization*, Revista Psihologia&mass – media nr. 3/2006

15. *Yekaterinburg Declaration of the Heads of the Member States of the Shanghai Cooperation Organisation*, <http://www.sectsco.org/EN123/show.asp?id=87>

CANTITATEA CONTEAZĂ. O EVALUARE A PERSPECTIVELOR PUTERII DEMOGRAFICE CHINEZE

Mihai Cătălin AVRAM*

Cercetarea de față caută să înțeleagă potențialul statutului de putere demografică a Chinei. În ciuda faptului că voi analiza cifrele demografice curente, voi fi mai degrabă interesat de înțelegerea tendințelor pe termen mediu și lung pe care experții le indentifică relativ la această problemă. Scopul analizei va fi acela de a înțelege în ce măsură indicii demografici asigură Chinei o structură solidă care să permită Beijingului continuarea proiectelor sale economice, precum și a tuturor ramurilor dependente de acestea. După luarea în considerare a unui număr de surse deschise, indici disponibili, precum și a unor surse de presă, voi ajunge la concluzia că Beijingul probabil va avea probleme economice serioase de viitor derivate dintr-o situație demografică marcată de creșterea numărului bătrânilor combinată cu lipsa unei plase de siguranță socială rezonabilă.

Cuvinte-cheie: paradigma realistă, putere demografică, declin economic, servicii sociale.

Introducere

Vorbind despre acele elemente specifice care recomandă un actor suveran ca având potențialul sau caracteristicile necesare dezvoltării statutului de mare putere a mediului internațional, Hans J. Morgenthau identifică populația ca fiind unul dintre elementele constitutive ale puterii naționale. Așadar el observă cum „deși nu este justificat a considera că o țară este foarte puternică doar pentru că populația sa este mai numeroasă decât populația din cele mai multe state, totuși nici o țară nu poate deveni sau rămâne o mare putere dacă nu face parte din rândul statelor celor mai populate de pe pământ. Fără o populație mare, nu este posibil să stabilești și să menții în funcțiune baza industrială necesară pentru a duce cu success un război modern; să desfășori mari grupe de luptă terestre, navale sau aeriene și, în cele din urmă, să completezi trupele – mai numeroase decât cele combatante – pe care trebuie să le aprovizionezi cu hrană, mijloace de transport și comunicații, muniție și armament.”¹ Însă populația unui stat nu este relevantă doar din perspectiva plicării sau susținerii procesului de aplicare al violenței, în măsura în care această resursă aflată la baza tuturor activităților suverane este responsabilă de a „crea și implementa instrunetele materiale ale puterii naționale.”² Cu alte cuvinte populația unui stat este direct responsabilă pentru angrenarea în eforturi organizate a tuturor celorlalte resurse, oferind statului suficientă forță pentru a-l propulsa pe acesta în drumul său înspre putere

* Mihai Cătălin AVRAM este doctorand al Facultății de Științe Politice, Universitatea din București. E-mail: misha_avram@yahoo.com

¹ Hans J. MORGENTHAU, *Politica între națiuni: Lupta pentru putere și lupta pentru pace*, Polirom, Iași, 2007, p. 165.

² *Ibidem.*, p. 166.

deplină și superioară sau pentru a îl îngropa definitiv din acest punct de vedere. Structura și dinamica populației în sine sunt relevante, în măsura în care aceste două seturi de elemente specifice oferă o imagine asupra evoluției în termeni de putere a unui stat. Cu o populație îmbătrânită, lipsită de suflul necesar transformării resurselor de orice fel în cărămizi ale arhitecturii puterii, un actor suveran nu poate înainta în goana sa înspre măreție. În lumina acestor observații specifice unei abordări realiste asupra relațiilor internaționale, prezentul text caută să măsoare putere actuală, dar și potențială, a Republicii Populare Chineze din perspectivă demografică.

Nu încapă îndoială asupra faptului că populația, natura acesteia, volumul acesteia, dispersia ei geografică, precum și dinamica ei în diferite perioade de timp determinate, reprezintă unul dintre factorii constitutivi ai puterii naționale. Mai mult, în zilele noastre, „evoluția volumului și mai ales a structurii populației ne oferă o utilă perspectivă care ne permite să trasăm contururile unei noi geografii a puterii”³ în directă corelație cu fenomenul regional al puterii în Asia și Oceania, dar și cu cel al puterii demografice privite în sensul ei global. Studiul fenomenului demografic devine în acest context esențial pentru discernerea măsurii în care statul chinez va putea în continuare să genereze o forță de muncă satisfăcătoare care să permită continuarea imenselor proiecte de infrastructură pe care Beijingul le pune în aplicare, în speranța modernizării unui vast spațiu rural, dar mai ales în speranța generării de locuri de muncă pentru creșterea consumului, inclusiv pe piața sa internă. Deși Beijingul este mai degrabă dependent în demersul său economic de exporturi, rolul consumului intern poate fi în sine un factor al creșterii și menținerii unei stabilități generale a dezvoltării economice susținute chineze. De asemenea, atunci când vorbim despre China, de cele mai multe ori, privind istoric lucrurile, afirmăm faptul că „dinamismul intern al Chinei crează ambiții externe”⁴ ori printre altele acest dinamism demografic chinez este cel care a mânat decidenții de la Beijing în extinderea intereselor diplomatice și economice chineze cu mult în afara granițelor. De asemenea ar trebui avut în vedere faptul că în legătură directă cu fenomenul de modernizare și de susținere a modernizării armatei, China are nevoie de o populație mare, nu atât pentru a o înrola în mediul militar cât pentru o angaja în procesul de producție industrială esențială pentru generarea de arme și muniții necesare efortului Chinei de modernizare al puterii sale militare.

1. Cifre brute

La nivel global există o serie de evoluții care „vor modifica ierarhia puterilor demografice; anii viitori vor fi marcați de predominanța Asiei cu precădere a Asiei de Sud la fel ca și formidabila descoperire africană,”⁵ o perspectivă ce are darul de a descuraja forțele occidentale și de a ne sugera

³ Gaylor RABU, „La démographie comme facteur stratégique”, *Revue Défense Nationale*, nr.736, ianuarie, 2011.

⁴ Robert D. KAPLAN, „The geography of Chinese power, how far can Beijing reach on land and at sea?”, *Foreign Affairs*, vol. 89, nr. 3, Mai-Iunie, 2010, p. 23.

⁵ Gaylor RABU, *op. cit.*, p. 44.

posibilitatea unei creșteri enorme a factorilor de putere ce reies din indici demografici în cadrul emisferei sudice. Acest lucru se întâmplă mai ales în contextual în care „Delegația de Afaceri Strategice a Ministerului Apărării din Franța susține că evoluțiile demografice ne forțează să afirmăm că puterile occidentale și mai ales europene se înscriu în dinamica anunțate ale unui declin relativ cu impact asupra puterii lor strategice.”⁶

Banca Mondială estima populația Chinei la aproximativ 1,331 miliarde de locuitori în 2009⁷, iar CIA estimează populația Chinei în 2010 la 1,336 miliarde de locuitori în 2010⁸. Desigur, o diferență de peste 5 milioane de locuitori nu reprezintă în chip direct un factor de creștere fenomenală a puterii chineze, dar asigură până la urmă Chinei, pentru momentul de față, un anume nivel al creșterii populației. În 2012, populația Chinei atingea 1,351 de miliarde de locuitori, conform estimărilor Băncii Mondiale, marcând astfel o creștere de încă 15 milioane de locuitori față de 2010.⁹ Populația Chinei este cea mai mare din lume fără nici un fel de urmă de îndoială. Ea o depășește pe cea a Indiei cu peste 131 de milioane de locuitori¹⁰, pe a Rusiei cu peste 1 miliard de locuitori¹¹, pe cea a Statelor Unite cu peste 1 miliard de locuitori¹², populația Australiei cu peste un miliard trei sute de milioane de locuitori¹³. Din punct de vedere al puterii demografice, cifrele vorbesc de la sine, puterea Chinei fiind net superioară tuturor statelor lumii, dar mai ales actorilor regionali și globali care sunt văzuți de literatura de specialitate ca fiind principalii concurenți ai Chinei. În linii mari, se pleacă de la ideea conform căreia tendința demografică globală actuală constituie „un noroc nesperat pentru marile puteri emergente, mai ales când vorbim despre BRIC (Brazilia, Rusia, India, China) cu excepția evidentă a Rusiei.”¹⁴ Deși superioară Indiei, China se află la o distanță relativ mică de aceasta din punctul de vedere al populației, dacă ținem cont de faptul că 131 de milioane de locuitori reprezintă numai 9% din populația Chinei de astăzi. Însă o superioritate de peste 100 de milioane de locuitori rămâne la această dată o superioritate. Dacă decidem să punem în relație natura ideologică a regimului de la Beijing cu cifra considerabilă a populației vom observa cum „datorită controlului centralizat regimul poate, de exemplu, să înroleze forța de muncă a milioane de oameni pentru a construi infrastructură majore. Acest fapt transformă China într-o putere neobosită din punctul de vedere al dinamismului, în feluri pe care democrațiile, cu toată temporizarea lor, nu o pot face.”¹⁵ Imensa

⁶ *Ibidem*.

⁷ Site-ul oficial al Băncii Mondiale, <http://data.worldbank.org/country/china>, consultat la 1 octombrie 2010.

⁸ Site-ul oficial al CIA, World Fact Book, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html>, consultat la 1 octombrie 2010.

⁹ Site-ul oficial al Băncii Mondiale, <http://data.worldbank.org/country/china>, consultat la 26 august 2013.

¹⁰ Site-ul oficial al Băncii Mondiale, <http://data.worldbank.org/country/india>, consultat la 1 octombrie 2010.

¹¹ Site-ul oficial al CIA, World Fact Book, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/rs.html>, consultat la 1 octombrie 2010.

¹² Site-ul oficial al Băncii Mondiale, <http://data.worldbank.org/country/united-states>, consultat la 1 octombrie 2010.

¹³ Site-ul oficial al CIA, World Fact Book, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/as.html>, consultat la 1 octombrie 2010.

¹⁴ Gaylor RABU, *op. cit.*, p. 46.

¹⁵ Robert D. KAPLAN, *op. cit.*, p. 23.

populație a Chinei reprezintă fără nici un fel de urmă de îndoială astăzi un avantaj strategic absolut considerabil și nucleul dur al proiectului economic promovat atât de eficient de decidenții politici de la Beijing.

2. Pericolul îmbătrânirii și implicațiile pe termen mediu și lung

În data de 2 iulie 2013, Bloomberg Business Week își anunța cititorii că bunicii și părinții din China își pot da în judecată copii sau nepoții dacă aceștia nu îi vizitează într-un ritm susținut.¹⁶ Problema majoră pentru care Beijingul a adoptat un asemenea act legislativ este aceea derivată din lipsa unei plase de siguranță sociale solide în China, care duce la situația în care bătrânii au nevoie mai degrabă de sprijinul copiilor și nepoților lor pentru a supraviețui în afara câmpului muncii.¹⁷ Mai mult, legea pare să caute să contracareze pericolul îmbătrânirii resimțit de populația Chinei, având în vedere că „anul trecut numărul cetățenilor chinezi apti de muncă a scăzut cu 3,45 de milioane de persoane, până la cota de 937,27 de milioane de muncitori, conform Biroului Național de Statistică. Nu o scădere mare, dar a marcat prima scădere a numărului de cetățeni apti de muncă și *începutul unui trend care se va accelera în următoarele două decade.*”¹⁸ Tot mai mulți pensionari, în lipsa unui sistem social solid, generează o presiune considerabilă pe care guvernul chinez caută să o atenueze prin intermediul veniturilor celor care încă pot munci. Limitele acestei soluții sunt însă evidente, dacă aruncăm o privire asupra statisticilor și trendurilor actuale și pe termen lung.

Din punctul de vedere al dinamicii populației, China este aparent relativ avantajată. Ea se bucura în 2004 de o rată anuală a creșterii populației de 0,57%¹⁹ pe an, în 2006 de 0,59%²⁰ pe an, în 2007 de 0,6%²¹ pe an, în 2008 de 0,62%²² pe an, iar în 2009 de 0,65%²³ pe an. Dinamica populației chineze este așadar într-o continuă creștere, în ciuda existenței unei populații și așa enorme ce se dorește a fi controlată printre altele prin intermediul politicii unui singur copil. În medie, din 2004 și până în zilele noastre populația Chinei crește cu aproximativ 0,6% în fiecare an. O astfel de situație ar trebui în mod teoretic să avantajeze China în eforturile sale industriale majore și să permită o dinamică și o rată de realizare bune precum și o rată de realizare bună a proiectelor sale de infrastructură. Privită punctual, statistica referitoare la rata anuală de creștere a populației asigură Chinei o putere demografică echilibrată, un fel de hibrid avantajos al creșterii pentru susținerea economiei dar nu la un nivel la care aceasta să se prăbușească sau să fie pusă în imposibilitatea de a mai oferi locuri

¹⁶ Bruce EINHORN, „Why China is ordering Adult Children to visit their parents”, *Bloomberg Business week*, 2 iulie 2013, <http://www.businessweek.com/articles/2013-07-02/why-china-is-ordering-adult-children-to-visit-their-parents>, consultat la 19 august 2013.

¹⁷ *Ibidem.*

¹⁸ *Ibidem.*

¹⁹ Military Technology, „World defense almanac”, issue 1/2006, Vol. XXX, ISSN 0722-3226, p. 329.

²⁰ Military Technology, „World defense almanac”, issue 1/2007, Vol. XXXI, ISSN 0722-3226, p. 347.

²¹ Military Technology, „World defense almanac”, issue 1/2008, Vol. XXXII, ISSN 0722-3226, p. 351.

²² Military Technology, „World defense almanac”, issue 1/2009, Vol. XXXIII, ISSN 0722-3226, p. 354.

²³ Military Technology, „World defense almanac”, issue 1/2010, Vol. XXXIV, ISSN 0722-3226, p. 354.

de muncă suficiente. Cu toate acestea „corelația dintre putere demografică și putere strategică rămâne bineînțeles relativă și necesită o corelare a unei demografii date cu alți factori.”²⁴ Cu alte cuvinte, pusă în relație cu alți indici specifici și comparată cu dinamica demografică a altor state, populația chineză se află în fața unui viitor nu foarte luminos, cel puțin nu la fel de luminos ca până acum.

Spre exemplu, în 2010 se estima faptul că în jur de 73,6% din populația Chinei se încadra în spectrul de vârstă 15-64 de ani,²⁵ ceea ce pare la prima vedere a fi o situație avantajoasă pentru planurile pe termen lung ale Beijingului. În realitate însă, pe viitor, China poate fi amenințată de fenomenul îmbătrânirii a populației dacă ținem cont de faptul că în general „*Baby-boomul* este succedat de *Buni-boom* și de *Baby-doom*.”²⁶ Momentul de realizare al fenomenului și ritmul acestuia diferă în funcție de țară, însă, este evident faptul că, un asemenea scenariu ar putea aduce deservicii serioase decidenților politici de la Beijing, precum și politicilor lor industriale și de infrastructură dependente de un volum imens de muncă. „Începând cu 2015, nivelul muncitorilor care ies la pensie în China va crește în mod sistematic, ceea ce va crea o provocare serioasă pentru un stat comunist care nu a reușit încă să construiască o plasă de siguranță socială modernă.”²⁷ Ar fi și dificil în condițiile în care „în China, ideea unui sistem larg de pensii asigurat de stat s-ar lovi în momentul pensionării forței de muncă de zidul demografiei: rata natalității a scăzut, iar speranța de viață a crescut considerabil. În ultimii 30 de ani, din cauza politicii unui singur copil, numărul asistaților (copii și vârstnici) pe cap de muncitor a scăzut cu jumătate, un factor care a contribuit în sine la creșterea economică a Chinei. Dar pe parcursul următoarelor trei decade se estimează că numărul asistaților pe cap de muncitor va crește cu 50%. Este îndoielnic faptul că forța de muncă pe care China va putea să o genereze *mâine* va fi doritoare sau va putea să asigure traiul unui număr atât de mare de asistați.”²⁸ Mai mult, în prezent, cu toate eforturile depuse doar 40% dintre pensionari se bucură de acoperire din partea fondurilor de pensii în condițiile în care doar 26% din angajați sunt contribuitori.²⁹

Semnele îmbătrânirii populației Chinei sunt din ce în ce mai evidente. Pe lângă scăderea numărului de cetățeni apti de muncă, specialiștii de la Stratfor observă cum „Ministerul Educației a raportat pe 21 august [2013] că mai mult de 13.600 de școli primare s-au închis în 2012 la nivel național. Ministerul a căutat să explice valul de închideri făcând referire la transformarea demografică majoră prin care trece China, notând că între 2011 și 2012 numărul de studenți

²⁴ Gaylor RABU, *op. cit.*, p. 48.

²⁵ Site-ul oficial al CIA, World Fact Book, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html>, consultat la 01 octombrie 2010.

²⁶ Gaylor RABU, *op. cit.*, p. 48.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ Brian P. KLEIN, Neil Kenneth CUKIER, „Tamed Tigers, Distressed Dragon, How export-led growth derailed Asia's economies”, *Foreign Affairs*, vol. 88, nr. 4, iulie-august, 2009, p. 15.

²⁹ Il Houng LEE, Xu QINGJUN, Murtaza SYED, „China's demography and its implications”, *International Monetary Fund working paper*, martie 2013, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2013/wp1382.pdf>, consultat la 24 august 2013.

de ciclul primar și secundar a scăzut de la 150 de milioane la 145 de milioane.”³⁰ De altfel, Beijingul nu se sfiește să recunoască el însuși faptul că se află pe marginea unei prăpastii periculoase din acest punct de vedere. Ziarul guvernamental *People’s Daily*, atenționează că „există un risc de criză de securitate socială majoră în China pe măsură ce numărul populației bătrâne urmează să crească de la 194 de milioane în 2012 la 300 de milioane în 2025.”³¹

Prin contrast, în India, vârsta medie este de 25 de ani și continuă să scadă. Creșterea nivelului de tinerețe în India va duce la ameliorarea vizibilă a stării economice. Din acest punct de vedere, pare că acel cost al democrației pe care India îl plătește, în comparație cu China, „devine un avantaj.”³² Edward Luce susține acest fapt în directă corelație cu felul în care în trecut era privit fenomenul dinamicii demografice în cele două state. Spre exemplu „în anii ‘70 și ‘80, atât cetățenii Indiei, cât și străinii deplângeau faptul că New Delhi, spre deosebire de Beijing, nu putea controla creșterea galopantă a populației. Se credea atunci faptul că o China autocratică avea un avantaj asupra Indiei pentru că putea impune limitări în creșterea populației, precum politica unui singur copil. Niciun politician al Indiei în deplinătatea facultăților mintale nu ar fi putut propune o asemenea măsură pentru că un astfel de lucru ar fi fost cuantificat în chip direct la urne.”³³ La numai patru decade distanță, politica unui singur copil a Chinei produce efecte nefaste asupra dinamicii vârstei populației ei. Ideologia democratică a Indiei, ce o oprește pe aceasta din a lua măsuri draconice pentru controlul populației în 1970, se dovedește a fi, în chip absolut accidental, unul dintre elementele care poate pe viitor să plaseze India deasupra Chinei, din perspectiva puterii generate de populație, atât în spectrul economic și industrial, cât și în cel al puterii militare. Mai mult, „un declin considerabil al numărului locuitorilor unei națiuni în raport cu rivalii săi pe scena internațională înseamnă un declin al puterii, iar o sporire considerabilă a acestui număr, în condiții similare, este echivalentă cu un plus de forță națională.”³⁴ Cu alte cuvinte o populație care îmbătrânește este o populație care la un moment dat urmează să scadă ceea ce înseamnă că, prin aplicarea reversului, o populație a cărei vârstă medie scade este o populație tânără ce urmează să crească, scenariu în care același lucru se întâmplă și cu indicii săi de putere.

În scopul încercării de inversare a trendului demografic defavorabil pentru politicile sale de termen lung, Beijingul a început deja să lucreze la implementarea unor noi strategii guvernamentale. O primă astfel de strategie vizează reevaluarea politicii unui singur copil, după desfășurarea unui eventual program pilot în Shanghai³⁵, prin care acele cupluri în care cel puțin unul dintre

³⁰ Stratfor Global Intelligence, „In China, an unprecedented demographic problem takes shape”, 21 august 2013. <http://www.stratfor.com/analysis/china-unprecedented-demographic-problem-takes-shape>, consultat la 24 august 2013.

³¹ *Ibidem*.

³² Edward LUCE, „India’s fortune, the prospects of a country on the rise”, *Foreign Affairs*, vol. 88, nr. 4, iulie-august, 2009, pp. 146-147.

³³ *Ibidem*, p.146.

³⁴ Hans J. MORGENTHAU, *op. cit.*, p. 165.

³⁵ Stratfor Global Intelligence, *op. cit.*

părinți nu are frați sau surori și care au la rândul lor doar un copil să le fie permisă conceperea unui al doilea.³⁶ Efectul imediat ar fi unul global câtă vreme analiști ai mediului de afaceri concluzionează că din cauza lipsei încrederii în laptele praf chinezest companii precum Danone, care deja au beneficiat enorm de pe urma inserției în piața chineză, vor cunoaște o multiplicare imediată a profitului.³⁷

Alte surse privesc punctual China și observă faptul că „nu mai este clar dacă politica unui singur copil are un impact apreciabil asupra creșterii populației în China. Rata fertilității scăzută din China (de doar 1,4 copii pe mamică, față de o medie de 1,7 în țările dezvoltate și de 2,0 în SUA) reflectă lupta cuplurilor tinere pentru a face față creșterii costurilor necesare supraviețuirii și educării în numeroase orașe chineze, precum cea a implementării draconice a politicii”³⁸ unui singur copil. Cu alte cuvinte, în mod aproape ironic, modernizarea mediului urban chinez are ca revers complicarea masivă a condițiilor creșterii ratei fertilității prin costurile necesare susținerii financiare și a educării copiilor, prohibitive chiar și acum când un singur copil este norma preferată oficial de Beijing. Perspectiva directă a unui stat chinez care să susțină o parte din aceste costuri este nerealistă ținând cont de faptul că și așa sistemele sociale din China sunt aproape inexistente și greu de prevăzut ca dobândind funcționalitate în următoarea perioadă. Această abordare teoretică, a opțiunii explicite a unui cuplu de a avea un singur copil, a fost testată punctual și confirmată în practică de jurnaliștii New York Times încă din 2011. Un cuplu din China a fost astfel întrebat dacă ar fi dispus să conceapă un al doilea copil. Familia, a cărei standarde de viață nu pot fi descrise ca înalte, în condițiile în care încălzirea locuinței se făcea la momentul luării interviului cu lemne, a declarat că peste două cincimi din banii pe care îi au de gestionat anual, aproximativ 3.000 de dolari, au fost deja direcționate înspre educarea singurului băiat.³⁹ Mama acestuia din urmă s-a întrebat dealtfel în chip retoric „dacă aş concepe un al doilea copil, care ar fi circumstanțele în care am trăi?”⁴⁰ Concluzia inevitabilă, pe care și alți experți în probleme demografice o aprobă la scară largă, este că „majoritatea chinezilor vor oricum un singur copil”⁴¹, ceea ce înseamnă că avantajele derivate din relaxarea politicii uni singur copil ar fi de fapt și de drept absolut nule. Merită menționat că acest trend nu este erondat explicit mediului urban, câtă vreme New York Times a realizat interviul respectiv în mediul rural, ceea ce sugerează o aplicabilitate la nivel național a aserțiunii.

³⁶ Louis BASENESE, „China’s two child policy will set these super hot stocks ablaze”, *Wall Street Daily*, 15 august 2013, <http://www.wallstreetdaily.com/2013/08/15/china-two-child-policy/>, consultat la 24 august 2013.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ Stratfor Global Intelligence, *op. cit.*

³⁹ Sharon LaFRANIERE, „As China ages, birthrate policy may prove difficult to reverse”, 6 aprilie 2011. <http://www.nytimes.com/2011/04/07/world/asia/07population.html?pagewanted=all&r=0>, consultat la 23 august 2013.

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ *Ibidem*.

O altă soluție concomitentă pe care specialiștii chinezi o au în vedere ar fi „creșterea vârstei de pensionare a femeilor și bărbaților la 65 de ani până în 2030 de la 60 de ani pentru bărbați și 50 pentru femei în prezent.”⁴² O asemenea modificare a vârstei de pensionare nu ar ajuta însă China foarte mult. Această măsură nu va face altceva decât să „amâne inevitabilul și se va confrunta cu o opoziție feroce din partea anumitor grupuri profesionale, inclusiv numeroși funcționari locali. Prin ajustarea vârstei de pensionare, guvernul riscă de asemenea agravarea unei crize a locurilor de muncă în rândul unui număr crescând de absolvenți de studii universitare șomeri din orașe, care și așa caută să se strecoare cu greu în câmpul muncii pe măsură ce angajații mai în vârstă ies la pensie.”⁴³ Deja se estimează faptul că „în perioada ce va urma, China va avea o piață a muncii ce va semăna din ce în ce mai mult cu cele din alte state. Acest lucru va include o creștere a costurilor de producție precum și șomaj de natură fricționară și structurală, derivat în mod special din nealinierea abilităților create de universități cu nevoile foarte specializate ale corporațiilor.”⁴⁴ Chiar și în condițiile în care aceste nevoi de muncă specializată ar fi asigurate în cele din urmă și eficientizarea procesului de muncă ar genera o productivitate crescută „rata de creștere economică va cunoaște o încetinire”⁴⁵ așa cum observa încă din 2011 Arthur Krober, managerul unei firme de cercetare în domeniul economiei din Beijing.

Concluzii

Evaluând capacitățile curente de putere demografică ale Chinei, două lucruri devin absolut evidente. În primul rând, capacitatea de putere demografică a Chinei este de neegalat dacă optăm pentru o analiză focalizată pe prezent și pe date nedefalcate pe categorii de vârstă. Cum acest demers ar fi unul contraproductiv din perspectiva pertinentei rezultatelor științifice imediate sunt astfel nevoitsă concluzionez, în al doilea rând, mai degrabă că tendințele demografice actuale sugerează o comprimare, pe termen mediu și lung, a puterii demografice chineze. Până la această dată, proiecțiile sugerează, de asemenea, că politicile pe care Beijingul le anunță public ca fiind eventuale soluții pentru această problemă, sunt de fapt previzibil ineficiente și că o soluție directă și simplă nu poate fi întrevăzută încă de specialiști. Cel mai mare deserviciu viitor adus modernizării și continuării creșterii economice a Chinei este astfel chiar creșterea economică a Chinei, în condițiile în care costurile ridicate ale vieții atrase de modernizarea colosului chinez descurajează cuplurile tinere din a face un al doilea copil și condamnă pensionarii la un viitor incert și, mai important pentru studiu de față, greu asistabil de către stat. Aceste vești nu sunt neapărat catastrofale pentru mediul global, dacă ținem cont de faptul că pe măsură ce

⁴² „Plan to raise pension age stirs debate”, *CNC World*, 23 august 2013. http://www.cncworld.tv/news/v_show/35657_Plan_to_raise_pension_age_stirs_debate.shtml, consultat la 24 august 2013.

⁴³ Stratfor Global Intelligence, *op. cit.*

⁴⁴ Il Houg LEE, Xu QINGJUN, Murtaza SYED, *op. cit.*

⁴⁵ Sharon LaFRANIERE, *op. cit.*

China va încetini, nevoile economice pe care aceasta le satisface pe scena globală vor trebui să fie satisfăcute de către alți actori economici internaționali, ceea ce ar crea o fereastră de oportunitate interesantă fie pentru alte spații emergente, precum India, fie pentru economii deja consacrate.

Bibliografie selectivă:

1. BASENESE, Louis, „China's two child policz will set these super hot stocks ablaze”, *Wall Street Dailz*, 15 august 2013, <http://www.wallstreetdaily.com/2013/08/15/china-two-child-policy/>, consultat la 24 august 2013.

2. EINHORN, Bruce, „Why China is ordering Adult Children to visit their parents”, *Bloomberg Businessweek*, 2 iulie 2013, <http://www.businessweek.com/articles/2013-07-02/why-china-is-ordering-adult-children-to-visit-their-parents>, consultat la 19 august 2013.

3. RABU, Gaylor, „La démographie comme facteur stratégique”, revista *Revue Défense National*, no.736, Ediția Janvier, 2011.

4. LEE, Il Houng; QINGJUN, Xu; SYED, Murtaza, „China's demographz and its implications”, *International Monetary Fund working paper*, martie 2013, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2013/wp1382.pdf>, consultat la 24 august 2013.

5. KAPLAN, Robert D., „The geography of chinese power, haw far can Beijing reach on land and at sea?”, revista *Foreign Affairs*, vol. 89, nr. 3, Ediția May-June, 2010.

6. KLEIN, Brian P., CUKIER Neil Kenneth, „Tamed Tigers, Distressed Dragon, How export-led growth derailed Asia's economies”, revista *Foreign Affairs*, vol. 88, nr. 4, Ediția July-August, 2009.

7. LaFRANIERE, Sharon, „As China ages, birthrate policy may prove difficult to reverse”, 6 aprilie 2011, http://www.nytimes.com/2011/04/07/world/asia/07population.html?pagewanted=all&_r=0, consultat la 23 august 2013.

8. LUCE, Edward, „India's fortune, the prospects of a country on the rise”, revista *Foreign Affairs*, vol. 88, nr. 4, Ediția July-August, 2009.

9. Military Technology, „World defense almanac”, issue 1/2006, 1/2007, 1/2008, 1/2009, 1/2010.

10. MORGENTHAU, Hans J., *Politica între națiuni: Lupta pentru putere și lupta pentru pace*, Editura Polirom, Iași, 2007.

11.***, „In China, an unprecedented demographic problem takes shape”, Stratfor Global Intelligence, 21 august 2013, <http://www.stratfor.com/analysis/china-unprecedented-demographic-problem-takes-shape>, consultat la 24 august 2013.

12.***, „Plan to raise pension age stirs debate”, *CNC World*, 23 august 2013, http://www.cncworld.tv/news/v_show/35657_Plan_to_raise_pension_age_stirs_debate.shtml, consultat la 24 august 2013.

O PRIVIRE DE ANSAMBLU ASUPRA SITUAȚIEI DIN SIRIA (15 MARTIE 2011 – 12 SEPTEMBRIE 2013)

Mihai Cătălin AVRAM*

Cercetarea de față caută să înțeleagă evenimentele care au condus la inflamarea situației violente din Siria. Pe cale de consecință, voi realiza o analiză pe surse deschise, vizând media online, pentru a încerca să identific cele mai importante momente de la izbucnirea violențelor în Siria, precum și pentru a înțelege ce vede media ca fiind motivele centrale ale conflictului în prima fază. Acest demers cronologic va căuta în cele din urmă să tragă o serie de concluzii la zi cu privire la impactul conflictului asupra arenei internaționale.

Cuvinte-cheie: Siria, Organizația Națiunilor Unite, impact internațional, evaluare la zi.

1. Introducere. Conflictul civil

În data de 15 martie 2011, presa internațională a început să raporteze asupra faptului că Bashar al-Assad a fost somat să elibereze toți deținuții politici și să faciliteze instalarea unor reforme democratice¹ de către aproximativ 200 de protestatari adunați în Damasc.² Se pare că asemeni situației din Egipt, protestatarii reușiseră să se organizeze și să creeze un grup care să se bucure de sprijin, prin intermediul instrumentelor de *social media* precum Facebook.³ Inițial sursele deschise au raportat faptul că forțele de securitate prezente la fața locului nu au tratat violent grupul de protestatari, reținând doar șase dintre aceștia⁴, însă situația s-a modificat extrem de rapid și deja în data de 16 martie Reuters raporta cum forțele de securitate utilizau deja din plin bastoanele din dotare pentru a dispersa o adunare de aproximativ 150 de protestatari concentrați în apropierea Ministerului de Interne.⁵ Deja cu aceasta ocazie reporterii de la fața locului au putut observa și o serie de răniri ușoare a civililor de către forțele de ordine. Protestatarii se pare că s-ar fi adunat în fața Ministerului de Interne pentru a demonstra și a cere eliberarea a undeva între 3.000 și 4.000 de deținuți

* Mihai Cătălin AVRAM este doctorand al Facultății de Științe Politice, Universitatea din București. E-mail misha_avram@yahoo.com

¹ „Mid-East unrest: Syrian protests in Damascus and Aleppo”, *BBC News*, 15 martie 2013, <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-12749674>, consultat la 18 august 2013.

² Elizabeth FLOCK, „Syria revolution, a revolt brews against Bashar al-Assad regime”, *The Washington Post*, 15 martie 2011, http://www.washingtonpost.com/blogs/blogpost/post/syria-revolution-revolt-against-bashar-al-assads-regime/2011/03/15/ABrwNEX_blog.html, consultat la 18 august 2013.

³ Elizabeth FLOCK, „Syria revolution, a revolt brews against Bashar al-Assad regime”, *The Washington Post*, 15 martie 2011, http://www.washingtonpost.com/blogs/blogpost/post/syria-revolution-revolt-against-bashar-al-assads-regime/2011/03/15/ABrwNEX_blog.html, consultat la 18 august 2013.

⁴ „Mid-East unrest: Syrian protests in Damascus and Aleppo”, *BBC News*, 16 martie 2013, <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-12749674>, consultat la 18 august 2013.

⁵ Khaled Yacoub OWEIS, „Syrian forces break up Damascus protest”, *Reuters*, 16 martie 2011, <http://uk.reuters.com/article/2011/03/16/uk-syria-protest-idUKTRE72F2V720110316>, consultat la 18 august 2013.

politici reținuți fără proces.⁶ Situația a cunoscut însă o turnură majoră înspre mai rău atunci când surse precum Washington Post au anunțat că forțele guvernamentale Siriene au început să utilizeze muniție de război împotriva protestatarilor.⁷ Gloanțele au fost adesea acompaniate de gaze lacrimogene pe măsură ce „cel puțin 14 oameni” au fost uciși inițial.⁸ În încercarea de a opri ceea ce devenea deja o problemă la nivel național Bashar a decis eliberarea unor prizonieri politici, însă acest gest s-a dovedit a nu fi o soluție câtă vreme poveștile de detenție ale acestora au alimentat motivele de nemulțumire ale protestatarilor. O parte dintre aceste povești au fost făcute publice de *The Guardian* în data de 25 aprilie 2011, atunci când un anume Mahmoud a susținut în fața reporterilor că deținuții erau încarcerați în condiții inumane fie și numai pentru că au încercat să își apere dreptul la liberă exprimare.⁹ Deja atunci când Mahmoud a părăsit închisorile Siriene, situația în țară devenise mai complicată decât se crezuse inițial, cu peste 200 de protestatari declarați dispăruți „doar în ultimele trei zile conform organizațiilor responsabile cu monitorizarea drepturilor omului.”¹⁰ Protestatarii care nu dispăruseră dar care fuseseră luați în custodia autorităților au făcut publice practici de tortură inimaginabile la care au fost supuși, precum mersul prin foc.¹¹ Deja în data de 20 aprilie 2011 guvernul Sirian „a ridicat starea de urgență intrată în vigoare cu 48 de ani în urmă.”¹² Însă acest gest nu a avut nici un rezultat asupra protestatarilor care deja nu mai căutau concesii politice ci mai degrabă libertate.¹³

În aprilie, forțele guvernamentale dădeau semne că sunt pregătite să facă orice pentru a menține puterea după ce tancuri au fost folosite pentru bombardarea orașului Deraa.¹⁴ Același lucru s-a întâmplat, într-un ritm susținut în timp, și cu orașe precum Baniyas,¹⁵ Homs¹⁶ și Jisr al-Shughour.¹⁷ Forțele

⁶ *Ibidem*.

⁷ Leila FADEL, „Protesters shot as demonstrations expand across Syria”, *The Washington Post*, 25 martie 2011, http://articles.washingtonpost.com/2011-03-25/world/35261439_1_sanamein-security-forces-protesters-shot, consultat la 18 august 2013.

⁸ Leila FADEL, „Syria’s Assad moves to allay after security forces fire on protesters”, *The Washington Post*, 26 martie 2011, http://articles.washingtonpost.com/2011-03-26/world/35260990_1_syrian-unrest-egypt-or-tunisia-security-forces, consultat la 18 August 2013.

⁹ Katherine MARSH, „Syria’s political prisoners: it’s hard to imagine how I got through it”, *The Guardian*, 25 aprilie 2011, <http://www.theguardian.com/world/2011/apr/25/syria-political-prisoners>, consultat la 18 august 2013.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Ibidem*.

¹² David WILLIAMS, „Syria lifts 48-year state of emergency as thousands of protesters refuse to leave city square until Assad is ousted”, *Daily Mail*, 20 aprilie 2011, <http://www.dailymail.co.uk/news/article-1378406/Syria-protests-48-year-state-emergency-lifted-thousands-demand-Bashar-Assad-ousted.html>, consultat la 18 august 2013.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ „Syrians protest from rooftops after enemy action”, *Reuters*, 30 aprilie 2011, <http://www.reuters.com/article/2011/04/30/us-syria-idUSLDE73N02P20110430>, consultat la 18 august 2013.

¹⁵ „Syrian tanks and troops’ enter flashpoint Baniyas city”, *BBC News*, <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-13320326>, consultat la 18 august 2013.

¹⁶ Martin CHULOV, „Syrian tanks shell Homs after Arab League peace deal”, *The Guardian*, 3 noiembrie 2011, <http://www.theguardian.com/world/2011/nov/03/syrian-tanks-shell-homs>, consultat la 18 august 2013.

¹⁷ Hannah GODFREY, Martin CHULOV, „Syrian Army tanks move into Jisr al-Shughour”, *The Guardian*, 12 iunie 2011, https://www.google.ro/?gws_rd=cr&ei=SGgzUpHdHM3Iswa3vIGgDg#q=Syrian+Army+tanks+move+into+Jisr+al-Shughour, consultat la 18 august 2013.

guvernamentale au susținut că rebelii au ucis în Deraa peste 120 de soldați.¹⁸ Drept răspuns forțele armate siriene, fidele regimului de la Damasc, au trimis 200 de vehicule militare, inclusive tancuri, precum și elicoptere militare și infanterie.¹⁹ În jur de 10.000 de cetățeni s-au refugiat în tabere special amenajate în Turcia.²⁰ Pe măsură ce violențele din interiorul Siriei au crescut în mod considerabil, comunitatea internațională a început o evaluare a situației pentru a înțelege posibilele riscuri de securitate derivate din regimul lui Bashar.

2. Perspective internaționale diverse

Agencia Internațională de Energie Atomică a acuzat Siria de construirea unui reactor nuclear, bazat pe tehnologie Nord-Koreană, în scopuri malițioase, care a fost de fapt și de drept distrus în 2007.²¹ Acest act declarativ a contribuit la creșterea nivelului de adversitate internațională manifestată față de un guvern care se prefigura a fi avid de putere și care utiliza instrumentul violenței disproporționate pentru a își disciplina cetățenii. Pe măsură ce violențele interne au crescut, Liga Arabă a suspendat Siria pentru felul în care aceasta a eșuat în cadrul efortului de menținere a păcii la nivel regional și pentru utilizarea violenței ca armă împotriva propriilor cetățeni.²² Tot Liga Arabă a luat o serie de măsuri restrictiv-economice asupra Siriei în speranța că un astfel de gest va pune presiune suplimentară asupra aparatului guvernamental.²³ Pe de altă parte Organizația Națiunilor Unite a decis chiar creionarea unui plan pentru pace ce avea în vedere „o încetare a focului zilnică, de două ore, retragerea unor trupe, și deschiderea unor canale de dialog între opoziție și regim.”²⁴ Cu toate acestea însă O.N.U. nu a reușit să adopte sau să implementeze și o serie de sancțiuni mai serioase în eventualitatea continuării conflictelor²⁵, având în vedere faptul că Rusia și China s-au arătat încă de la începutul conflictului reticente în a aplica sancțiuni Damascului și au blocat în mod extrem de eficient realizarea unei Rezoluții O.N.U. în acest sens.²⁶

În tot acest timp, temându-se se pare de ce putea fi mai rău, forțele rebele din Siria au declarat încă de pe 29 mai 2012 faptul că pe măsură ce mișcarea lor va căpăta un avânt suficient pentru a răsturna guvernul, prima grijă a lor va fi

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ „Syrian unrest: army in control of Jisr al-Shoughor”, *BBC News*, 12 iunie 2011, <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-13741106>, consultat la 18 august 2013.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ Dan BILEFSKY, „U.N. Nuclear watchdog pressed case against Syria”, *The New York Times*, 4 iunie 2011, http://www.nytimes.com/2011/06/10/world/middleeast/10nations.html?_r=0, consultat la 19 august 2013.

²² Neil MacFARQUHAR, „Arab League votes to suspend Syria over crackdown”, *The New York Times*, 12 noiembrie 2011, <http://www.nytimes.com/2011/11/13/world/middleeast/arab-league-votes-to-suspend-syria-over-its-crackdown-on-protesters.html?pagewanted=all>, consultat la 19 august 2013.

²³ David BATTY, „Syria suspended from Arab League”, *The Guardian*, 12 noiembrie 2011, <http://www.theguardian.com/world/2011/nov/12/syria-suspended-arab-league>, consultat la 19 august 2013.

²⁴ „Syria: UN security council agree to back Kofi Annan’s plan Wednesday 21 March 2012”, *The Guardian*, 21 martie 2012, <http://www.theguardian.com/world/middle-east-live/2012/mar/21/syria-crisis-live-coverage>, consultat la 19 august 2013.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ „US urges Syria to work with Annan peace plan”, *BBC News*, 21 martie 2012, <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-17466453>, consultat la 19 august 2013.

punerea sub control a armelor chimice.²⁷ Acest anunț s-a dovedit a fi esențial din trei mari motive. În primul rând, această declarație demonstrează faptul că cel puțin o parte a forțelor rebele își puneau foarte serios problema guvernării statului și implicit stabilizării sale, problema controlării resurselor militare chimice devenind în acest sens esențială. În al doilea rând, această informație a fost totuși un semnal de alarmă care a amintit mediului internațional că regimul Bashar se afla încă în control asupra acestor mijloace și că le poate utiliza în orice situație. În al treilea rând, este important de observat că declarația a fost făcută, conform ziarului *Haaret*, de „o personalitate a opoziției descrisă ca fiind un fost înalt ofițer al armatei Siriene”²⁸ ceea ce este până la un punct un indicator al faptului că forțele opoziției începeau să obțină un avantaj strategic de pe urma personalului militar care defectase pentru a se alătura rebelilor. Însă această perspectivă nu pare să fi fost suficientă câtă vreme Siria continua să alunece pe panta distrugerii. O nouă barieră a decenței fusese spulberată pe 25 mai 2012 când forțele guvernamentale se pare că ar fi atacat o comunitate de agricultori din Houla, ucigând 108 din membrii acesteia. Printre aceștia se pare că s-au aflat și 49 de copii și 34 de femei.²⁹ O parte dintre ei se pare că ar fi fost executați cu pistolul la tâmplă.³⁰ Această violare majoră a normelor internaționale a fost aspru sancționată de către Franța, Germania, Italia, Spania³¹, Australia³² care au hotărât expulzarea diplomaților Sirieni.

Opoziția din interiorul Siriei a început să dea semne de organizare eficientă precum și de implementare a unei perspective strategice mai largi asupra conflictului în condițiile în care trei dintre șefii aparatului de securitate a lui Assad au fost uciși în timpul unui atentat cu bombă.³³ Data de 18 iulie a demonstrat de asemenea conturarea altor două trenduri. Nivelul de dezertare al militarilor fideli regimului a crescut³⁴ și în al doilea rând, dar poate mai important, decizia acestora a fost, se pare, mult influențată de faptul că forțele de securitate guvernamentală au început să fie dotate cu măști de gaze.³⁵ Decizia de utilizare a unei bombe pentru uciderea înalților reprezentanți ai regimului Assad este greu de cântărit însă. La prima vedere o astfel de practică pare a fi un răspuns just la adresa unui regim care utilizează mijloace violente asupra propriilor cetățeni. Dar totuși, măsura pare extrem de asemănătoare cu tactici

²⁷ Brian WHITAKER, Tom McCARTHY, „Governments around the world expel Syrian diplomats”, *The Guardian*, 29 mai 2012, <http://www.theguardian.com/global/middle-east-live/2012/may/29/syria-bashar-al-assad>, consultat la 19 august 2013.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ „Syrian diplomats around the world expelled”, *The Telegraph*, 29 mai 2012, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/syria/9297399/Syrian-diplomats-around-the-world-expelled.html>, consultat la 19 august 2013.

³⁰ *Ibidem*.

³¹ *Ibidem*.

³² Brian WHITAKER, Tom McCARTHY, „Governments around the world expel Syrian diplomats”, *The Guardian*, the 29 mai 2012, <http://www.theguardian.com/global/middle-east-live/2012/may/29/syria-bashar-al-assad>, consultat la 19 august 2013.

³³ *Ibidem*.

³⁴ Martin CHULOV, „Syria crisis: three of Assad's top chiefs killed in rebel bomb strike”, *The Guardian*, 18 iulie 2012, <http://www.theguardian.com/world/2012/jul/18/syria-rebels-kill-elite-damascus>, consultat la 19 august 2013.

³⁵ *Ibidem*.

folosite în general de teroriști. Deși probabil a fost singurul mijloc asimetric pe care rebelii l-au putut folosi pentru a câștiga un avantaj relativ sporit, această practică naște serioase întrebări de viitor privitoare la felul în care acești viitori potențiali lideri ai Siriei vor folosi diferite mijloace pentru a rezolva divergențe etnice și religioase extrem de pronunțate odată ce vor obține puterea. Numai timpul va putea să ne spună.

Situația armelor chimice reprezenta însă un pericol mult mai imediat, motiv pentru care comunitatea internațională s-a grăbit să ofere un răspuns la aflarea informației că forțe guvernamentale mută o bună parte din arsenalul chimic în diferite spații din interiorul țării.³⁶ În ciuda eforturilor regimului Sirian de a nega astfel de acuzații³⁷ organizații de informații din spațiul Occidental au continuat să susțină contrariul. Barack Obama chiar a atras atenția asupra faptului că eventuala folosire a armelor va atrage cu sine consecințe.³⁸ Acesta a declarat că „am fost foarte clari față de regimul Assad, dar și cu alți factori locali, că linia roșie în cazul nostru este depășită atunci când începem să vedem că arme chimice sunt transportate în diferite locuri sau că eventual ele sunt folosite. O astfel de perspectivă mi-ar schimba calculul.”³⁹ Hilary Clinton a susținut de asemenea că dacă arme chimice ar fi folosite S.U.A. ar intenționa să acționeze.⁴⁰

Între timp conflictul iradia peste graniță pe măsură ce Reuters raporta cum „armata Turciei a răspuns la foc după ce o bombă din Siria a aterizat pe teritoriu turc.”⁴¹ Ankara a răspuns spunând că „Turcia nu vrea război dar că Siria nu ar trebui să facă greșeala fatală de a îi testa nivelul de hotărâre.”⁴² Spritele au fost inflamate și de faptul că Turcia a declarat că „a descoperit armament rusesc la bordul unui avion de pasageri sirian forțat să aterizeze în Ankara.”⁴³ Muniția a fost oprită în Ankara. Ideea unui proiectil care să lovească teritoriul suveran turcesc a avut efecte imediate în condițiile în care Turcia a cerut S.U.A. protecție. Așadar, pe 20 noiembrie 2012 Ministerul de Externe al Turciei declara că „state NATO își oferiseră acordul pentru implementarea unui sistem de rachete Patriot care să protejeze Turcia în fața unor atacuri siriene.”⁴⁴

³⁶ Matt WILLIAMS, Martin CHULOV, „Barack Obama warns Syria of chemical weapons; consequences”, *The Guardian*, 4 decembrie 2012, <http://www.theguardian.com/world/2012/dec/04/barack-obama-syria-chemical-weapons-warning>, consultat la 19 august 2013.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ James BALL, „Obama issues Syria a red line warning on chemical weapons”, *The Washington Post*, 20 august 2012, http://www.washingtonpost.com/world/national-security/obama-issues-syria-red-line-warning-on-chemical-weapons/2012/08/20/ba5d26ec-eaf7-11e1-b811-090366cb182b_story.html, consultat la 19 august 2013.

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ „Turkish army returns fire after Syrian mortar strike”, *Reuters*, 6 octombrie 2012, <http://www.reuters.com/article/2012/10/06/us-syria-crisis-turkey-mortar-idUSBRE89503H20121006>, consultat la 19 august 2013.

⁴² *Ibidem*.

⁴³ Lij SLY, „Turkey says Syrian jet carried Russian arms, drawing Moscow deeper into crisis”, *The Washington Post*, 11 octombrie 2012, http://articles.washingtonpost.com/2012-10-11/world/35501159_1_syrian-mortar-strike-syrian-air-plane-syrian-passenger-jet, consultat la 20 august 2013.

⁴⁴ Neil McFARQUHAR, „Citing a credible alternative to Assad, Britain recognizes Syrian rebel group”, *The New York Times* 20 noiembrie 2012, http://www.nytimes.com/2012/11/21/world/middleeast/britain-is-latest-power-to-recognize-syrian-opposition-coalition.html?_r=0, consultat la 20 august 2013.

Între timp în Siria forțele rebele manifestau dificultăți în recunoașterea unei conduceri comune. În noiembrie o parte din forțele siriene se organizaseră în ceea ce ei numeau „Coaliția Națională, Revoluționară și de Opoziție a Forțelor Siriene.”⁴⁵ Mediul Occidental dar și Turcia și membrii Consiliului de Cooperare al Golfului⁴⁶ au lăudat inițiativa, considerând că respectiva coaliție „reflectă pe deplin diversitatea poporului sirian.”⁴⁷ Însă grupurile islamice precum Al Nursa și Liwa Al Tawhid „au refuzat să îl recunoască”⁴⁸ declarându-l „conspirativ.”⁴⁹ Și astfel deși încă nu există o putere de împărțit, câtă vreme Assad este încă la cârma Siriei, deja grupurile militante au început dezbaterile conducerii statului, cu perspective de viitor nu foarte încurajatoare.

În tot acest timp Assad a căutat pierderea urmei a unui număr de arme de distrugere în masă cu ajutorul Hezbollah.⁵⁰ Israelul a reușit să oprească transferul de arme chimice către această organizație prin intermediul unor atacuri aeriene care au reușit și eliminarea unui înalt general Iranian, Hassan Shateri care acompania convoiul.⁵¹ Conform serviciilor de informații din Israel, Iranul a colaborat cu Hezbollah și cu regimul Assad⁵² în vederea transferării a nu mai puțin de 50.000 de combatanți în tabăra guvernamentală siriană⁵³ pe măsură ce aceasta se confrunta cu rebeli din ce în ce mai determinați care câștigau teren.

Acest lucru a devenit evident atunci când rebeli au reușit capturarea guvernatorului Hassan Jalili din provincia Raqqa precum și capturarea lui Suleiman Suleiman, secretarul general al partidului Baath, odată cu eliberarea orașului Raqqa din nordul Siriei.⁵⁴ Au fost cele mai consistente capturi de la începutul războiului.⁵⁵ Chiar și așa, forțele guvernamentale siriene au bombardat orașul din avion drept răspuns și ca urmare a faptului că forțele rebele nu au apucat să ocupe și bazele aeriene care înconjurau orașul în sine.⁵⁶

⁴⁵ Arthur BRIGHT, „What is the National Coalition for Syrian Revolutionary and Opposition Forces?”, *The Christian Science Monitor* 12 noiembrie 2012, <http://www.csmonitor.com/World/terrorism-security/2012/1112/What-is-The-National-Coalition-for-Syrian-Revolutionary-and-Opposition-Forces-video>, consultat la 20 august 2013.

⁴⁶ Neil McFARQUHAR, „Citing a *credible alternative* to Assad, Britain recognizes Syrian rebel group”, *The New York Times*, 20 noiembrie 2012, http://www.nytimes.com/2012/11/21/world/middleeast/britain-is-latest-power-to-recognize-syrian-opposition-coalition.html?_r=0, consultat la 20 august 2013.

⁴⁷ Arthur BRIGHT, „What is the National Coalition for Syrian Revolutionary and Opposition Forces?”, *The Christian Science Monitor* 12 noiembrie 2012, <http://www.csmonitor.com/World/terrorism-security/2012/1112/What-is-The-National-Coalition-for-Syrian-Revolutionary-and-Opposition-Forces-video>, consultat la 20 august 2013.

⁴⁸ „Syria’s opposition coalition suffers first setback”, *AFP*, 20 noiembrie 2012, <http://gulfnews.com/news/region/syria/syria-s-opposition-coalition-suffers-first-setback-1.1107466>, consultat la 20 august 2013.

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ Phoebe GREENWOOD, Richard SPENCER, “Bashar al-Assad accuses Israel of trying to destabilize Syria”, *The Telegraph*, 3 februarie 2012, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/syria/9846032/Bashar-al-Assad-accuses-Israel-of-trying-to-destabilise-Syria.html>, consultat la 20 august 2013.

⁵¹ Gabe FISHER, „Israel’s strike on Syria last month killed top Iranian general”, *The Times of Israel*, 24 februarie 2013, <http://www.timesofisrael.com/top-iranian-general-said-target-of-israeli-strike-in-syria/>, consultat la 20 august 2013.

⁵² Julian BORGHER, „Iran and Hezbollah have built 50.000 strong force to help Syrian regime”, *The Guardian*, 14 martie 2013, <http://www.theguardian.com/world/2013/mar/14/iran-hezbollah-force-syrian-regime>, consultat la 20 august 2013.

⁵³ *Ibidem*.

⁵⁴ „Syria crisis: warplanes bomb Raqqa after rebel gains”, *BBC News*, 5 martie 2013, <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-21666917>, consultat la 22 august 2013..

⁵⁵ *Ibidem*.

⁵⁶ „Syrian jets bomb northern city overrun by rebels”, *The Guardian*, 5 martie 2013, <http://www.theguardian.com/world/2013/mar/05/syrian-jets-bomb-city-rebels>, consultat la 22 august 2013.

3. Problema armelor chimice

Primele rapoarte referitoare la utilizarea deplină a armelor chimice sunt disponibile încă din luna martie 2013, atunci când Reuters a anunțat că rebelii și forțele guvernamentale au început să se învinovățească reciproc pentru utilizarea armelor chimice la Aleppo.⁵⁷ Nu este desigur prima dată când forțele rebele și trupele lui Assad se acuză reciproc de acte de violență, ceea ce complică enorm posibilitatea de înțelegere a situației la fața locului. De cealaltă parte, surse Occidentale au căutat subliniera faptului că rebeli nu au în posesie astfel de armament, în timp ce „Rusia, un aliat al Damascului, a acuzat rebelii pentru atac.”⁵⁸ Merită de asemenea observat faptul că „Observatorul Sirian pentru Drepturile Omului, o sursă pro-rebelă ce monitorizează conflictul a susținut că 16 soldați s-au aflat printre victimele atacului.”⁵⁹ Deja faptul că rebelii au observat în trecut că securizarea arsenalului chimic este esențială nu a ajutat, nici atunci și nici acum, în nici un fel, pentru că acea declarație a deschis posibilitatea formulării unor speculații continue. Rusia a efectuat chiar o serie de investigații, concluzionând că „piesa de muniție care a fost folosită lângă orașul Sirian Aleppo în timpul unui atac chimic în martie nu a fost o piesă de fabrică specifică forțelor armate Siriene”⁶⁰ și că „piesa este construită artizanal și specifică brigadei Bashair Al-Nasr.”⁶¹ Dezbaterile pe marginea acestei probleme sunt departe de a se fi încheiat.

Au existat în timp numeroase presupuse atacuri cu arme chimice, dar, de departe cel mai mare pare să fi fost cel din Damasc de pe 21 August 2013. Rapoarte inițiale au susținut că în jur de 1.300 de oameni au fost uciși după ce trupele guvernamentale Siriene ar fi folosit arme chimice aici.⁶² La vremea respectivă „activiști sirieni au acuzat forțele președintelui Bashar Al-Assad de lansarea atacului cu arme chimice în ceea ce avea să fie, de departe, cea mai gravă utilizare a gazelor toxice de la începutul conflictului de doi ani.”⁶³ Chiar și așa, „raportările pe marginea acestei probleme nu au putut fi verificate în mod independent și au fost negate de televiziunea siriană de stat care a susținut că acestea au fost diseminate în mod voit pentru a distra echipa de experți în gaze toxice a O.N.U. ce venise în Siria cu trei zile înainte.”⁶⁴ Din nou, „un purtător de cuvânt al Ministerului de Externe din Moscova a susținut că eliberarea gazului

⁵⁷ Oliver HOLMES, „Alleged chemical attack kills 25 in Northern Syria”, *Reuters*, 19 martie 2013, <http://www.reuters.com/article/2013/03/19/us-syria-crisis-chemical-idUSBRE92I0A220130319>, consultat la 22 august 2013.

⁵⁸ *Ibidem*.

⁵⁹ *Ibidem*.

⁶⁰ Dimitar DILKOFF, „Ammo used near Aleppo, Syria in March was homemade - Russia”, *Ria Novosti*, 5 septembrie 2013, <http://en.ria.ru/world/20130905/183172658/Ammo-Used-Near-Aleppo-Syria-in-March-Was-Makeshift---Russia.html>, consultat la 8 septembrie 2013.

⁶¹ *Ibidem*.

⁶² Sam WEBB, „Syria’s darkest hour: hundreds of children’s bodies piled high after nerve gas attack near Damascus leaves up to 1.300 dead”, *Daily Mail*, 22 august 2013, <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2398691/Syrias-darkest-hour-Hundreds-childrens-bodies-piled-high-nerve-gas-attack-near-Damascus-leaves-1-300-dead.html>, consultat la 24 august 2013.

⁶³ *Ibidem*.

⁶⁴ *Ibidem*.

după venirea inspectorilor O.N.U. sugerează posibilitatea unei *provocări* din partea rebelilor pentru discreditarea guvernului Sirian.”⁶⁵ Statele Unite s-au luptat însă pentru a demonstra că o asemenea perspectivă este departe de a fi adevărată și a lansat o declarație bazată pe surse de informații secrete care a susținut următoarele: „Guvernul Statelor Unite consideră, cu un nivel sporit de încredere, că guvernul sirian a dus la bun sfârșit un atac cu arme chimice asupra suburbiilor din Damasc pe 21 august 2013. Considerăm că regimul a folosit un gaz cu efect asupra sistemului nervos central în cadrul atacului. Toate aceste evaluări se bazează pe procesarea informației derivate din surse umane, de semnal, geospațiale precum și din raportări venite pe surse deschise.”⁶⁶ Pentru Președintele S.U.A. acest gest a consacrat depășirea acelei linii roșii de demarcație menționată în trecut. Astfel acesta „a făcut comentarii privitoare la situația din Siria spunând că a decis că Statele Unite trebuie să utilizeze forța militară împotriva unor ținte guvernamentale, dar că va căuta o autorizare din partea Congresului înainte de a purcede la acțiune.”⁶⁷ Premierul Marii Britanii, Cameron a făcut la fel cu Parlamentul statului din care face parte dar nu a reușit să obțină un răspuns pozitiv „după ce câteva duzini de membrii ai partidului Primului Ministru, Tory, și-au unit forțele cu Laburiștii”⁶⁸ în ciuda eforturilor serviciilor de informații britanice de a aduce la cunoștința parlamentarilor o analiză de informații care demonstra, din punctul lor de vedere, cum forțele guvernului sirian se făceau responsabile de atac.⁶⁹

4. Concluzii, soluții pe termen scurt și întrebări fără răspuns

Summit-ul G20 din Sankt Petersburg a început cu eforturi din partea Președintelui Obama pentru a convinge cu privire la pertinenta unei misiuni militare în Siria⁷⁰ însă Brazilia, Rusia, Cina, India și Africa de Sud au demonstrat reticență, temându-se de felul în care o intervenție militară ar putea afecta situația economică globală și implicit statutul lor de puteri emergente.⁷¹ Poziția Rusiei, care a manifestat din nou îndoieli privitoare la sursa atacului cu

⁶⁵ *Ibidem.*

⁶⁶ The White House, „Government assessment of the Syrian Government’s use of chemical weapons on August 21, 2013”, *Office of the Press Secretary*, 30 august 2013, <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2013/08/30/government-assessment-syrian-government-s-use-chemical-weapons-august-21>, consultat la 3 septembrie 2013.

⁶⁷ „Obama says U.S. should take action in Syria, will seek Congress’ authorization for use of force”, *The Huffington Post*, 31 august 2013, http://www.huffingtonpost.com/2013/08/31/obama-syria-announcement_n_3849108.html, consultat la 5 septembrie 2013.

⁶⁸ Nicholas WATT, Rowena MANSON, Nick HOPKINS, „Blow to Cameron’s authority as MPs rule out British assault on Syria”, *The Guardian*, 30 august 2013, <http://www.theguardian.com/politics/2013/aug/30/cameron-mps-syria>, consultat la 6 septembrie 2013.

⁶⁹ *Ibidem.*

⁷⁰ „Divided G20 discusses Syria crisis in St Petersburg”, *BBC News*, 5 septembrie 2013, <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-23967567>, consultat la 8 septembrie 2013.

⁷¹ „BRICS states fear strike on Syria could hurt world economy”, *Reuters*, 5 septembrie 2013, <http://news.yahoo.com/brics-states-fear-strike-syria-could-hurt-world-144525967.html>, consultat la 9 septembrie 2013.

gaz, a fost de asemenea susținută, în mod predictibil, de Iran.⁷² Vladimir Putin chiar a susținut public faptul că din întreg grupul de state G20 numai Turcia, S.U.A., Arabia Saudită și Canada își doresc o eventuală intervenție militară în timp ce Rusia ar fi în mod sigur de partea Siriei în eventualitatea în care America ar ataca, o perspectivă și o declarație strategică ce ne amintește de logica Războiului Rece, ce pare a fi fost făcută inclusiv din dorința de a intimida agenda externă a Washingtonului în general.⁷³ Din nou Putin a catalogat incidentul cu gaze toxice ca fiind o provocare din partea rebelilor pentru atragerea sprijinului extern.⁷⁴

Însă chiar și așa, pe 9 septembrie Rusia a venit cu o soluție destul de neașteptată, în cadrul căreia a sugerat Siriei să își plaseze tot arsenalul de distrugere în masă, sub control internațional, o perspectivă acceptată aproape instantaneu de Walid Muallem, Ministrul de Externe al Siriei.⁷⁵ Determinarea din spatele factorilor de decizie sirieni pare să fie confirmată de disponibilitatea demonstrată de Siria pentru a semna un acord internațional împotriva utilizării a astfel de forme de armament.⁷⁶ Astfel Rusia a reușit să își mențină intact, cel puțin pentru moment, unul dintre cele mai importante dintre punctele sale strategice plasate în Orientul Mijlociu. Peste tot în lume strategia a fost văzută ca fiind extrem de benefică, în Franța născându-se chiar inițiative de a îl propune pe Putin pentru Premiul Nobel pentru Pace.⁷⁷

Conflictul din Siria este mai mult decât s-ar fi putut imagina inițial. Ceea ce părea a fi o formă de revoluție Facebook s-a dovedit a se transforma într-un punct de cotitură al relațiilor internaționale pentru actori suverani ale căror statute de putere depășesc cu mult posibilitățile regimului Assad. Toate evenimentele au adus comunitatea internațională la cuțite, într-o formă de comportament care seamănă izbitor cu perioada Războiului Rece, când armele de distrugere în masă erau argumente diplomatice și când lupta pentru putere nu se ducea în mod direct între marii actori ai mediului internațional ci indirect, vizând spații distante de influență. Dar situația din Siria este departe de a se fi terminat. După ce violențele se vor sfârși, nu știm exact cum, rămâne totuși problema forțelor interne competitive care se vor lupta probabil între ele pentru supremație. Ideea plasării armelor chimice la un moment dat în mâinile comunității internaționale reprezintă o posibilă soluție numai pentru o jumătate

⁷² Greg BOTELHO, Michael PEARSON, „Iranian leader: U.S. will definitely suffer if it leads strike on Syria”, *CNN News*, 6 septembrie 2013, <http://edition.cnn.com/2013/09/05/world/meast/syria-civil-war/index.html>, consultat la 9 septembrie 2013.

⁷³ James KIRKUP, „Syria: Russia will stand by Assad over any U.S. strikes, warns Putin”, *The Telegraph*, 6 septembrie 2013, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/syria/10291879/Syria-Russia-will-stand-by-Assad-over-any-US-strikes-warns-Putin.html>, consultat la 9 septembrie 2013.

⁷⁴ *Ibidem*.

⁷⁵ Simon SHUSTER, „Russia’s Syria calculus: behind Moscow’s plan to avert U.S. missile strike” *Time World*, 10 septembrie 2013, <http://world.time.com/2013/09/10/russias-syria-calculus-behind-moscows-plan-to-avert-u-s-missile-strikes/>, consultat la 13 septembrie 2013.

⁷⁶ „Kerry, Lavrov’ committed to trying’ for renewed Syria talks”, *Deutsche Welle*, 13 septembrie 2013, <http://www.dw.de/kerry-lavrov-committed-to-trying-for-renewed-syria-talks/a-17087033>, consultat la 13 septembrie 2013.

⁷⁷ Alexander WARKENTIN, „Russia’s clever move on Syrian crisis”, *Deutsche Welle*, 13 septembrie 2013, <http://www.dw.de/russias-clever-move-on-syrian-crisis/a-17085986>, consultat la 13 septembrie 2013.

de problemă câtă vreme rămâne neclar dacă regimul Bashar Al –Assad va vrea să rămână la putere sau nu și cu ce costuri, și cu ce efect asupra dihotomiei rebeli-forțe guvernamentale? Conflictul încă are puncte nevralgice serioase și faptul că propunerea de rezolvare a unora dintre acestea a ajutat politica de prestigiu formulată de Moscova nu înseamnă că problema siriană se încheie. Nici pe departe, având în vedere faptul că sirienii s-au găsit în conflicte unii cu ceilalți în decursul întregii istorii și probabil vor face la fel în viitor. Întrebarea este cu ce mijloace se vor mai război în viitor? Pe lângă faptul că a pus întrebări care își vor găsi poate răspunsul în ani, conflictul sirian a mai demonstrat ceva. Faptul că O.N.U. pare să nu aibă mijloacele necesare pentru a gestiona astfel de situații înainte ca ele să scape definitiv de sub control. Din acest punct de vedere suntem nevoiți să ne întrebăm cum ne ajută O.N.U. în interiorul arenei globale astăzi și există oare structuri suficient de eficiente care să ne permită evitarea unor asemenea situații în viitor?

Bibliografie selectivă:

1.FADEL, Leila, „Syria’s Assad moves to allay after security forces fire on protesters”, *The Washington Post*, 26 martie 2011, http://articles.washingtonpost.com/2011-03-26/world/35260990_1_syrian-unrest-egypt-or-tunisia-security-forces

2.FLOCK, Elizabeth, „Syria revolution, a revolt brews against Bashar al-Assad regime”, *The Washington Post*, 15 martie 2011, http://www.washingtonpost.com/blogs/blogpost/post/syria-revolution-revolt-against-bashar-al--assads-regime/2011/03/15/ABrwNEX_blog.html

3.GREENWOOD, Phoebe; SPENCER Richard, „Bashar al-Assad accuses Israel of trying to destabilize Syria”, *The Telegraph*, 3 februarie 2013, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/syria/9846032/Bashar-al-Assad-accuses-Israel-of-trying-to-destabilise-Syria.html>

4.HOLMES, Oliver, „Alleged chemical attack kills 25 in Northern Syria”, *Reuters*, 19 martie 2013, <http://www.reuters.com/article/2013/03/19/us-syria-crisis-chemical-idUSBRE92I0A220130319>

5.McFARQUHAR, Neil, “Citing a *credible alternative* to Assad, Britain recognizes Syrian rebel group”, *The New York Times*, 20 noiembrie 2012, http://www.nytimes.com/2012/11/21/world/middleeast/britain-is-latest-power-to-recognize-syrian-opposition-coalition.html?_r=0

6.OWEIS, Khaled Yacoub, „Syrian forces break up Damascus protest”, *Reuters*, 16 martie 2011, <http://uk.reuters.com/article/2011/03/16/uk-syria-protest-idUKTRE72 F2V720110316>

STATUL ISRAEL ÎN FAȚA PROVOCĂRILOR SECOLULUI XXI: IRANUL NUCLEAR

Mihai Sebastian CHIHAI*

Dintotdeauna Orientul Mijlociu a fost o regiune dominată de conflicte și tensiuni. În afara conflictelor interne în continuă creștere din statele arabe, se remarcă statul Israel care se confruntă cu cele mai mari probleme de securitate. Această lucrare va încerca să ofere o perspectivă de ansamblu asupra celei mai importante probleme de securitate pe care o are în față statul israelian – Iranul nuclear. Se va pune accentul pe interacțiunea dintre cele două state pentru a putea evidenția modul în care Iranul a devenit o amenințare pentru Israel și viceversa. Se va lua în considerare dimensiunea nucleară a amenințării iraniene, cu referire la politica nucleară israeliană. Lucrarea va puncta și opțiunile pe care Israelul le are la dispoziție (cum ar fi un atac militar preventiv) și vor fi reliefate câteva scenarii viitoare posibile.

***Cuvinte-cheie:** securitate națională, relațiile Israel-Iran, amenințare nucleară, interese strategice, securitatea statului Israel.*

Introducere

În cadrul mediului de securitate din Orientul Mijlociu se disting două state care au avut și continuă să aibă o relație controversată: Israelul și Iranul. Deși bazată pe ostilitate, după Revoluția Islamică din 1979, relația dintre cele două state nu a degenerat într-un conflict direct; ba chiar mai mult, au existat momente când cele două entități au colaborat. La momentul actual cele două state au devenit preocupări centrale de securitate una pentru cealaltă.

Guvernul iranian vede statul Israel ca fiind principalul rival la nivel militar din zonă, iar alianța acestuia cu Statele Unite ale Americii ca pe un mod de a-i submina autoritatea și ambițiile. Politica națională de securitate a Iranului și relația sa cu Hezbollah și Hamas sunt structurate în funcție de această percepție asupra Israelului. Pentru Israel, motivele de îngrijorare sunt ajutorul dat de statul iranian organizațiilor teroriste Hamas și Hezbollah și politica nucleară iraniană care are ca finalitate dezvoltarea de armament nuclear. Dezvoltarea arsenalului nuclear poate propulsa Iranul în afara Golfului Persic, astfel lărgindu-și sfera de influență. De asemenea, dezvoltarea nucleară a Iranului poate fi un mod de a egala puterea israeliană (este cunoscut faptul că, neoficial, Israelul deține capacități nucleare)¹.

Pentru a înțelege mai bine această rivalitate și pentru a ne putea referi la câteva scenarii posibile în viitorul apropiat, este necesar să se ia în considerare istoricul celor două state. Deși de-a lungul timpului această relație a fost a fost

* Mihai Sebastian CHIHAI este masterand în cadrul programului Studii de securitate și integrare europeană, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Facultatea de Filosofie și Științe Social-Politice, Iași, în prezent cu o bursă de studiu la Universitatea Tel Aviv, Israel. E-mail: mihaisebastianchihai@yahoo.com

¹ Dalia Dassa Kaye, Parisa Roshan, Alireza Nader, *Israel and Iran: a dangerous rivalry*, Rand National Defense Research Institute, 2011, pp. 1-8.

una tensionată, se remarcă, însă, și o cooperare intensă între cele două state în anumite momente. În timpul regimului șahului Reza Pahlavi în Iran, această cooperare se baza pe interesele comune ale celor două state în zona Orientului Mijlociu. Aceste interese includeau combaterea comunismului sovietic și realizarea unei contraponderi la influența statelor arabe din zonă. După Revoluția Islamică din 1979, această cooperare a continuat și s-a bazat tot pe interese comune și pe combaterea amenințărilor comune (oficial, Republica Islamică era ostilă statului Israel, cooperarea realizându-se în spatele ușilor închise). În anii '90 a început să se contureze rivalitatea israelo-iraniană, orice fel de cooperare fiind întreruptă.

După crearea statului Israel (1948), prim-ministrul David Ben Gurion a promovat „doctrina periferiei” care presupunea ca Israelul să construiască relații apropiate cu statele nearabe din regiune pentru a se proteja și a contrabalansa superioritatea arabă. Astfel, s-au pus bazele unei alianțe periferice între state precum Israel, Iran, Turcia și Etiopia, care se temeau de influența sovietică și de extinderea pan-arabismului.

Un alt punct al cooperării dintre Iran și Israel a vizat Irakul, care era perceput tot ca o amenințare comună. Cele două state au susținut kurzii irakieni în lupta lor împotriva guvernului. Această cooperare a deschis calea către schimburi de informații și chiar realizarea de operațiuni de contrainformații împreună (alături de Turcia în cadrul alianței Trident). Strânsa legătură dintre cele două state se baza și pe bunele relații ale Israelului cu Statele Unite ale Americii. Șahul considera că o cooperare bună cu Israelul poate face ca administrația americană să vadă cu ochi buni Iranul, deschizând o linie de cooperare cu acesta. După Războiul de Șase Zile din 1967, guvernul iranian a criticat Israelul pentru acțiunile sale, dar cooperarea dintre cele două entități a continuat axându-se pe o latură economică (în special în domeniul energiei). S-a creat un parteneriat secret prin care Iranul suplinea necesitățile în materie de petrol ale Israelului (în timpul crizei petrolului din anii '70 statul iranian a continuat să vândă petrol Israelului). În schimbul resurselor energetice, statul zionist a oferit tehnologie militară – dezvoltând în parteneriat cu iranienii un sistem avansat de apărare cu rachete. Momentul cel mai important în relația dintre cele două state a fost Revoluția Islamică din 1979. Imediat după aceasta, retorica politicii externe iraniene a fost una antiisraeliană și antiamericană. Dar, la începutul anilor '80, Iranul a înțeles importanța continuării cooperării cu statul evreu. Această cooperare era datorată, în mare măsură, războiului declanșat de Irak împotriva Iranului. Astfel, Israelul a susținut Iranul cu echipament militar de ultimă generație, iar în schimb, liderul iranian Ruhollah Khomeini a permis evreilor din Iran să plece în Israel sau în Statele Unite (în spatele rațiunii statului evreu de a susține Iranul era și intenția de a prelungi durata războiului irakiano-iranian, eventual finalizat cu o victorie a Iranului pentru a nu permite Irakului să se alieze cu alte state arabe și a crea o alianță antiisraeliană)².

² Avi Shlaim, *The Iron Wall*, New York, W.W. Norton & Company, 2011, p. 441.

Cooperarea dintre cele două state s-a diminuat la începutul anilor '90, iar rivalitatea dintre ele a început să ia amploare odată cu începutul secolului al XXI-lea. Motivele pentru care Iranul a devenit o amenințare pentru statul israelian sunt următoarele³:

- Începutul războaielor din Afganistan și Irak au eliminat doi adversari puternici ai statului iranian – talibanii și pe Saddam Hussein –, din acest lucru rezultând o creștere a puterii regionale a Iranului;

- Intensificarea legăturilor dintre statul iranian și organizații precum Hezbollah și Hamas a dus la o creștere a nivelului amenințării asupra Israelului, Iranul devenind progresiv principala sursă de amenințare regională;

- Alegerea în funcția de președinte al Republicii Islamice Iran a lui Mahmud Ahmadinejad în 2005 a promovat o retorică puternic anti-israeliană, susținând, printre altele, că Israelul stă în calea ambițiilor iraniene și blamându-l pentru relația apropiată cu Statele Unite ale Americii; de asemenea, Ahmadinejad a accentuat importanța progresului nuclear, intensificând acest proces⁴.

În continuare, va fi reliefată reacția Israelului la adresa acestei expansiuni a Iranului (acesta devenind rivalul regional) și modurile de abordare ale acestui potențial conflict. Mai apoi, pentru a avea o imagine completă a situației, se va lua în considerare și politica Iranului referitoare la Israel.

Deși Iranul și Israelul nu au dispute teritoriale și au interese de securitate în arii geografice diferite (Iranul în Golful Persic și Israelul în Levant), statul iranian este considerat o amenințare datorită intereselor geostrategice și a ideologiei promovate, care este una anti-israeliană. Începând cu mijlocul anilor '90, Iranul a devenit un punct important – dar nu cel mai relevant – în discuția despre securitatea națională a statului evreu. De exemplu, Irakul, Siria și Libanul erau văzute ca fiind amenințări mult mai puternice. Dar, odată ce Irakul a dispărut de pe agenda de securitate israeliană și datorită accelerării progresului nuclear iranian, Republica Islamică a devenit principala preocupare de securitate a Israelului. Această amenințare reprezentată de statul iranian avea, și continuă să aibă, patru elemente principale: proiectul nuclear, suportul pentru terorism, încercarea de a submina regimurile din țările arabe și amenințarea teologico-ideologică⁵. Este interesant de remarcat că unele dintre scopurile iraniene sunt asemănătoare cu cele ale unor organizații teroriste, de a submina balanța puterii, de a se opune autorității Vestului și implicit a Statelor Unite ale Americii. În ceea ce privește balanța puterii din zona Orientului Mijlociu, se remarcă, în urma căderii regimurilor arabe (Tunisia, Egipt), că la putere aspiră să ajungă, sau chiar au ajuns deja, partide de factură islamică, acest lucru putând duce la o instabilitate și mai mare în zonă.

Dezvoltarea de către regimul iranian a tehnologiei nucleare și a armamentului nuclear reprezintă unul dintre elementele principale care

³ Dalia Dassa Kaye, Parisa Roshan, Alireza Nader, *op. cit.*, pp. 17-18.

⁴ Pentru mai multe informații despre primul mandat al președintelui M.3 Ahmadinejad, vezi Said Amir Arjomand, *After Khomeini: Iran under his successors*, New York, Oxford University Press, 2009, Chapter 8.

⁵ Dalia Dassa Kaye, Parisa Roshan, Alireza Nader, *op. cit.*, p. 25.

constituie amenințarea la adresa Israelului. În primul rând, obținerea bombelor nucleare ar permite Iranului și organizațiilor susținute de acest stat să devină mai agresive față de Israel. Cel mai relevant exemplu în acest sens este Hezbollah. Așa cum subliniază raportul Rand intitulat *Israel and Iran: a dangerous rivalry*, la ora actuală această organizație își limitează acțiunea împotriva statului zionist datorită unei mari probabilități ca Israelul să răspundă atacurilor bombardând orașul Beirut. Dar odată ce Israelul ar avea capabilități nucleare, organizația libaneză ar putea avea mai multă libertate de acțiune.

În al doilea rând, obținerea de arsenal nuclear de către Iran ar produce îngrijorare în rândul celorlalte puteri regionale din zonă, cum ar fi Arabia Saudită sau Turcia. De asemenea, ar produce o scădere semnificativă a influenței Statelor Unite ale Americii în Orientul Mijlociu și ar elimina Tratatul de Neproliferare Nucleară (Nuclear Non-Proliferation Treaty - NNPT). În ultimul rând, dezvoltarea tehnologiei nucleare de către statul iranian ar putea determina și alte state din regiune să aspire la acest lucru, ceea ce ar putea duce la destabilizarea securității regionale, cu influențe asupra securității sistemului internațional⁶.

1. Opțiunile Israelului privind problema iraniană

Pe de o parte, Iranul ar putea fi considerat ca fiind o amenințare existențială („existential threat”) pentru Israel, iar pe de altă parte ar putea fi catalogat ca fiind o problemă internațională care trebuie abordată de către mai multe entități. Pentru oricare variantă, o opțiune la amenințarea prezentată ar fi un atac militar anticipativ („preemptive military strike”). Capacitățile militare ale statului Israel îi permit acestuia să lanseze un atac pe cont propriu care să aibă succes, însă nu există posibilitatea susținerii pe termen lung a unui astfel de atac fără ajutor din partea aliaților (Statele Unite în mod deosebit)⁷. În acest sens, structurile militare israeliene (Israel Defense Forces) au pus în practică exerciții deasupra Mării Mediterane pentru a simula un atac asupra Israelului și au intensificat cooperarea cu Statele Unite ale Americii în materie de aeronave și echipamente militare.

În ceea ce privește raportul dintre costurile și beneficiile unei astfel de acțiuni, părerile specialiștilor sunt împărțite. O astfel de acțiune ar putea duce la complicații, cum ar fi cele operaționale și cele politice. De asemenea, rata de succes ar putea fi una extrem de mică, deoarece instalațiile nucleare ale Iranului sunt dispersate (presupunând că distrugerea capacităților nucleare este scopul atacului anticipativ)⁸.

⁶ James Dobbins et al., *Coping with a Nuclearizing Iran*, Rand National Defense Research Institute, 2011, p. 43.

⁷ Ben Piven, *Iran and Israel: Comparing military machines*, în Aljazeera Site (disponibil online <http://www.aljazeera.com/indepth/features/2012/03/2012326131343853636.html>, ultima accesare 20.04.2013)

⁸ Ehsaneh I. Sadr, *The impact of Iran's nuclearization on Israel*, în „Middle East Policy”, Vol. 12, Issue 2, Summer 2005, pp. 60-63.

Există mai mulți factori care ar putea înclina balanța în favoarea unui atac anticipativ sau în favoarea altor abordări. Unul dintre aceștia este reprezentat de rata de succes a altor măsuri luate de guvernul israelian, cum ar fi sabotarea facilităților nucleare iraniene. Alți factori ar fi sancțiunile instituite de comunitatea internațională (Europa, Rusia, China) și poziția Statelor Unite ale Americii față de amenințarea iraniană. Actuala administrație este reticentă la opțiunea unui atac armat și susține în continuare sancțiunile economice și diplomatice⁹.

În cadrul acestei rivalități dintre Iran și Israel, trebuie luată în considerare și capacitatea nucleară a statului evreu. Asupra acesteia domină o oarecare ambiguitate: guvernul israelian nu recunoaște oficial deținerea unui astfel de arsenal, dar nici nu neagă existența lui. Această politică de ambiguitate ar putea fi schimbată dacă Israelul ar face publice capacitățile sale nucleare cu scopul descurajării unui atac din partea Iranului.

Pe lângă acțiunea militară anticipativă, opțiunile Israelului cu referire la conflictul cu statul Iranian sunt multiple. Câteva dintre acestea ar putea fi: menținerea actualei politici de ambiguitate nucleară, încrederea în protecția americană, negocieri cu Iranul privind dezarmarea și inspecții comune, apărare pasivă, apărare activă, descurajare nucleară¹⁰:

- *Menținerea actualei politici de ambiguitate nucleară* este una dintre opțiunile pe care le poate alege Israelul. Fără îndoială, aceasta și-a arătat eficacitatea în diferite rânduri, descurajând statele arabe să lanseze atacuri asupra sa. Dar, în ciuda acestui succes se pare că Israelul nu trebuie să continue să se bazeze pe ea deoarece și Iranul este aproape de a obține capacitatea nucleară. Politica de ambiguitate nucleară este foarte bună în confruntarea cu puteri nenucleare dar în cazul rivalității dintre două entități care dețin amândouă arsenal nuclear, politica de descurajare trebuie să fie una clară, fără să lase loc de interpretări.

- *Încrederea în protecția americană*. Odată cu dezvoltarea de către Iran a capacităților nucleare va avea loc o creștere semnificativă a puterii iraniene în regiune. Astfel, influența americană va scădea. De asemenea, creșterea fundamentalismului islamic va duce la sentimente antiamericane și mai puternice. Nu este clar cum va acționa puterea americană în fața unor astfel de probleme (în afara sancțiunilor deja aplicate Iranului) și nici dacă Israelul se va lăsa în baza promisiunilor de peste ocean. Așadar, această abordare nu este viabilă pentru guvernul israelian.

- *Negocieri cu Iranul privind dezarmarea*. Aceasta pare a fi cea mai bună opțiune pentru a ajunge la o coexistență pașnică, dar șansele de realizare sunt infime. În primul rând, nu există canale de comunicare între cele două state, linia diplomatică este închisă, iar în al doilea rând, Iranul nu dorește sub nici o formă

⁹ Este interesant de menționat că în Israel există foarte puține discuții publice referitoare la această problemă, cele mai importante opinii fiind secrete. Pentru mai multe detalii, vezi James Dobbins et al., *op. cit.*, p. 46.

¹⁰ Reuven Pedatzur, *The Iran nuclear threat and the Israeli options*, în „Contemporary Security Policy”, Vol. 28, No 3, December 2007, pp. 513-530.

să încetinească sau să oprească programul nuclear (statul iranian este reticent și în fața inspecțiilor străine). O soluție în acest sens ar putea fi încurajarea de către israelieni a unui dialog între Statele Unite ale Americii și Iran. Un astfel de dialog ar mai tempera atitudinea iraniană față de Vest și ar putea fi și o cale către un dialog Iran – Israel. Unii specialiști propun ca soluție, pentru proliferarea din Orientul Mijlociu, o zonă nucleară liberă însă situația nu permite sub nici o formă acest lucru.

• *Apărare pasivă*. Această opțiune se referă la construcția de buncăre antiatomice care să adăpostească populația. Soluția nu este realistă, deoarece costurile unui astfel de proiect ar fi extrem de mari și doar o mică parte a populației ar putea fi apărată. De asemenea, un atac nuclear ar trebui anticipat pentru a putea apăra populația.

• *Apărare activă*. În acest sens, Israelul a dezvoltat deja și continuă să dezvolte sisteme antirachetă (spre exemplu, Arrow). Deși scopul acestora este să oprească rachetele convenționale, în ultima perioadă ele au început să fie modificate pentru a contracara rachetele nucleare pe care Iranul le-ar putea lansa. Un astfel de sistem ar fi eficient doar dacă ar garanta protecție totală împotriva rachetelor lansate, dar acest lucru este imposibil. Folosirea doar a acestei opțiuni ar putea duce la un puternic eșec strategic. În combinații cu alte politici însă (cum ar fi descurajarea nucleară), ea ar putea avea succes, aducând o doză de siguranță statului evreu.

• *Descurajarea nucleară*. Aceasta pare a fi cea mai bună opțiune pe care o poate alege guvernul israelian. Cel mai eficient mod de a descuraja Iranul să folosească armele nucleare este de a-i arăta exact cu ce se confruntă și care vor fi consecințele unui posibil atac. Pentru a putea pune în practică soluția, guvernul israelian va trebui să renunțe la actuala politică de ambiguitate și va trebui să traseze linii clare în ceea ce privește descurajarea. Cel mai probabil, efectul va fi cel scontat, Iranul nu va risca lansarea unui astfel de atac mai ales că armata israeliană are posibilitatea de a lansa rachete nucleare și de pe submarine. Primul pas în adoptarea unei astfel de politici ar fi coordonarea cu Statele Unite ale Americii și obținerea susținerii administrației americane. Argumentele împotriva adoptării unei astfel de politici sunt multiple, printre acestea numărându-se iraționalitatea leadership-ului iranian¹¹ sau posibilitatea ca Iranul să nu ia în considerare această descurajare și să încerce un atac. Acestea, însă, sunt total nefondate¹². Statul iranian a căutat de fiecare dată să minimalizeze riscurile și să acționeze prin intermediul altor entități (spre exemplu, Hamas, Hezbollah). Leadership-ul a dat dovadă de raționalitate mereu – un exemplu în acest sens fiind războiul cu Irakul din anii '80. În ceea ce privește lansarea unui atac

¹¹ Steven David, *With Nothing to Lose: The Limits of a Rational Iran*, BESA Center Perspectives, June 20, 2013, pp. 2-3 (disponibil online <http://besacenter.org/perspectives-papers/with-nothing-to-lose-the-limits-of-a-rational-iran-2/>, ultima accesare 1.09.2013).

¹² Reuven Pedatzur, *op. cit.*, pp. 533-535.

nuclear, Iranul nu poate obține nimic recurgând la o astfel de măsură, mai ales că Israelul va răspunde cu un atac cel puțin la fel de devastator. Luând toate argumentele în considerare, cel mai probabil Israelul va merge pe această opțiune dacă Iranul va finaliza programul nuclear.

2. Viziunea Iranului asupra Israelului

Așa cum s-a subliniat mai sus, Israelul reprezintă pentru statul iranian cel mai important rival regional. Deși cele două state nu sunt foarte apropiate din punct de vedere al situației geografice, nu au dispute teritoriale și zonele lor de acțiune nu se intersectează direct, Israelul a fost văzut, mai ales după Revoluția Islamică din 1979, ca un rival extrem de important. Această rivalitate s-a accentuat de-a lungul anilor, ajungând să fie cea mai importantă problemă de securitate națională pentru Iran.

Concepția asupra Israelului și acțiunile iraniene au fost influențate de câțiva factori precum: percepția iraniană asupra Statelor Unite ale Americii și asupra alianței dintre americani și israelieni, ostilitatea cu rădăcini ideologice față de statul evreu și avantajele obținute de la statele arabe datorită acestei ostilități. Iranienii consideră interesele Statelor Unite în Orientul Mijlociu ca fiind identice cu cele ale statului Israel. De asemenea, ei consideră că guvernul israelian influențează puterea de decizie americană în ceea ce privește pozițiile și acțiunile din Orientul Mijlociu. Sentimentul antiamerican a luat naștere încă de la instalarea șahului la conducerea țării, acesta fiind considerat un vasal al americanilor. Rivalitatea a fost exaltată de Revoluția Islamică și mai apoi de programul nuclear iranian. Atitudinea antiisraeliană provine și din alte cauze cum ar fi asasinarea oamenilor de știință iranieni sau suportul acordat de Israel unor organizații antirevoluționare cum ar fi MKO sau Green Movement¹³.

Doctrina militară iraniană față de Israel se bazează pe ideea de compensare. Deoarece superioritatea armatei israeliene (cel puțin cea aeriană) este de necombătut, Iranul susține organizații precum Hamas sau Hezbollah, care lansează atacuri asupra statului israelian. Susținând aceste organizații, Iranul practic a devenit un actor important în zona Levantului, care este aria de influență a Israelului. Acestea, la care se adaugă și dezvoltarea de capacități nucleare, aduc o simetrie în disputa dintre cele două state. Unele schimbări regionale ar putea afecta această rivalitate și/sau un potențial conflict. Spre exemplu, relațiile tensionate dintre Turcia și Israel, precum și creșterea cooperării între Iran și Turcia (Turcia nu vede Israelul ca fiind o amenințare și îl consideră ca fiind un partener economic important) ar putea afecta balanța de putere. La fel, schimbările de regim din lumea arabă și venirea la putere a

¹³ Dalia Dassa Kaye, Parisa Roshan, Alireza Nader, *op. cit.*, pp. 60-63.

partidelor de factură islamică ar putea și ele influența disputa iraniano-israeliană (retorica antiisraeliană ar putea deveni mult mai puternică).

Concluzii

În această lucrare, a fost punctată evoluția de-a lungul istoriei recente a relațiilor dintre Iran și Israel și s-a subliniat modul în care au ajuns cele două state să fie rivali regionali. O intensificare a acestui conflict ar putea avea consecințe grave asupra zonei Orientului Mijlociu, cea mai importantă fiind izbucnirea unui război care ar putea angrena mai multe state din zonă, dar și puteri mondiale cum ar fi Statele Unite ale Americii. Acest conflict nu este unul inevitabil. Opțiunea de către Iran a armelor nucleare poate reprezenta și un aspect pozitiv care se concretizează în posibilele consecințe ale unui conflict direct. S-ar putea ajunge la negocieri între cele două state, acest lucru fiind posibil să se întâmple mai ales în lumina schimbărilor produse la vârful ierarhiei iraniene. Noul președinte Hassan Rouhani pare a fi deschis la discuții. În opinia noastră, Iranul se va angaja în negocieri cu Vestul și cel mai probabil și cu Israelul. Acest proces ar fi un pas important pentru a se ajunge la coexistență pașnică într-o regiune în continuă fierbere. Dar, luând în considerare evenimentele recente din Siria, Israelul are o nouă prioritate de securitate națională. Este dificil de anticipat cum vor evolua lucrurile. În orice caz, Israelul dispune de tot ce este necesar pentru a contracara orice amenințare, fapt demonstrat de scurta sa istorie.

Bibliografie:

1. ARJOMAND, Said Amir, *After Khomeini: Iran under his successors*, New York, Oxford University Press, 2009.
2. COHEN, Avner, *Israel and the Bomb*, New York, Columbia University Press, 1998.
3. DAVID, Steven, *With Nothing to Lose: The Limits of a Rational Iran*, BESA Center perspectives, June 20, 2013, <http://besacenter.org/perspectives-papers/with-nothing-to-lose-the-limits-of-a-rational-iran-2/>
4. DOBBINS, James et al., *Coping with a Nuclearizing Iran*, Rand National Defense Research Institute, 2011.
5. HOSSEINIAN, Zahra, *Iran's new president hails „victory of moderation”*, în „Reuters”, Edition U.S., June 15, 2013 <http://www.reuters.com/article/2013/06/15/us-iran-election idUSBRE95C1E120130615>
6. KAYE, Dalia Dassa; Parisa Roshan; Alireza Nader, *Israel and Iran: a dangerous rivalry*, Rand National Defense Research Institute, 2011.
7. MAOZ, Leev, *Defending the Holy Land: A Critical Analysis of Israel's Security & Foreign Policy*, Ann Arbor, University of Michigan Press, 2006.
8. PEDATZUR, Reuven, *The Iran nuclear threat and the Israeli options*, în „Contemporary Security Policy”, Vol. 28, No 3, December 2007, pp. 513-541.

9. PIVEN, Ben, *Iran and Israel: Comparing military machines*, în Aljazeera Site, http://www.aljazeera.com/indepth/features/2012/03/2012_326131343853636.html
10. SADR, Ehsaneh I., *The impact of Iran's nuclearization on Israel*, în „Middle East Policy”, Vol. 12, Issue 2, Summer 2005, pp. 58-72.
11. SHLAIM, Avi, *The Iron Wall*, New York, W.W. Norton & Company, 2011.
12. SOLOMON, Jaz, *U.S. Reacts for Fear of Iran's Rising Clout*, în “The Wall Street Journal”, Europe Edition, March 22, 2011, <http://online.wsj.com/article/SB10001424052748704355304576215010793664904.html>
13. WILLIAM, Dan, *Israel plays wargame assuming Iran has nuclear bomb*, în „Reuters”, Edition U.S., May 17, 2010
14. WILLIAMS, Dan, *Israel plays wargame assuming Iran has nuclear bomb*, <http://www.reuters.com/article/2010/05/17/us-nuclear-iran-israel-wargame-idUSTRE64G66820100517>
15. YAARI, Ehud, *Iran's Nuclear Program: Deciphering Israel's Signals* în The Washington Institute for Near East Policy Site, Policy Analysis, <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/irans-nuclear-program-deciphering-israels-signals>

CONTROLUL ZĂCĂMINTELOR DE METALE RARE CHEIA RECONFIGURĂRII SISTEMULUI INTERNAȚIONAL

Alba Iulia Catrinel POPESCU*

În anul 2010, Grupul de Lucru Comunitar pentru Oferta de Materiale a dat publicității un raport în care a stabilit o listă de 14 astfel de materii prime considerate „critice” pentru dezvoltarea economică și securitatea UE în deceniul următor. În raportul *Rare Earth Materials in the Defence Supply Chain* emis de Biroul de Audit al SUA în același an 2010, se menționează că tehnologia militară americană de ultimă generație este dependentă de metalele și pământurile rare, unele produse în exclusivitate de China. Caracterul strategic al acestor materii prime este determinat de domeniile în care sunt utilizate: industria militară modernă, industria aero-spațială, industria de telecomunicații, industria IT, telefonie mobilă, etc. Prin urmare, avansul tehnologic, competiția economică și militară dintre jucători, facilitarea cercetării și producției tehnologiilor viitoare, capacitatea de a prezerva sau spori puterea statală în secolul al XXI-lea și, într-un final, pentru prezervarea status quo-ului actualului sistem internațional, vor fi dictate implicit de controlul și exploatarea acestor resurse. Cheia întregului joc geopolitic stă în controlul zăcămintelor aflate în afara jurisdicției marilor puteri iar continentul african a devenit spațiul global de confruntare a intereselor vitale aparținând principalilor jucători geostrategici.

Cuvinte-cheie: REM - metale rare, pământuri rare, resurse strategice, resurse critice, unipolaritate, Africa Subsahariană, înalte tehnologii, a treia revoluție industrială.

Cadru introductiv

Istoria umanității poartă amprenta luptei pentru obținerea resurselor de orice tip, de la lemnul necesar construcției plugurilor, atelajelor și corăbiilor la fierul armelor, de la cărbunele și oțelul revoluției industriale din secolul al XIX-lea la hidrocarburile avansului tehnologic din secolul XX. Secolul al XXI-lea se înscrie în trendul celor anterioare, înaltele tehnologii militare și civile actuale fiind tributare metalelor rare, abreviate REM de la termenul anglo-saxon *rare earth minerals* sau REE - *rare earth elements*.

EC Raw Materials Supply Group, Grupul de Lucru Comunitar pentru Oferta de Materiale a dat publicității un raport numit *Critical Raw Materials for EU, Report of the Ad-hoc Working Group on defining critical raw materials*¹ în care a stabilit o lista de 14 astfel de materii prime considerate „critice” pentru dezvoltarea economică și securitatea UE în deceniul următor. Acestea sunt: grupul metalelor platinice, antimoniu, beriliu, cobalt, galiu, germaniu, indiu, magneziu, niobiu, metalele sau pământurile rare, tantal, wolfram, fluorspar și grafit nemetalic.

Caracterul strategic al acestor materii prime este determinat de domeniile în care sunt utilizate: *industria militară modernă, industria aero-spațială,*

* Alba Iulia Catrinel POPESCU este doctorand al Universității Naționale de Apărare „Carol I”. E-mail: albatanasescu@hotmail.com

¹ *Critical Raw Materials for EU, Report of the Ad-hoc Working Group on defining critical raw materials*
http://ec.europa.eu/enterprise/policies/raw-materials/files/docs/report-b_en.pdf

industria de telecomunicații, IT, telefonie mobilă, aparatură audio video și producția de baterii, panouri fotovoltaice, dispozitive electronice cu grad de tehnologie înalt (vezi Tabelul 1). Prin urmare, avansul tehnologic, capacitatea de a prezerva sau spori puterea statală în secolul al XXI-lea vor fi dictate implicit și de controlul și exploatarea REM.

1. Ce sunt metalele rare?

Conform definiției *Uniunii Internaționale de Chimie Pură și Aplicată* metalele rare sunt reprezentate de cele 15 elemente chimice aparținând grupului Lantanidelor din tabelul lui Mendeleev, având numerele atomice cuprinse între 57 și 71 cărora li se adaugă scandiumul și yttriumul. Termenul de „metal rar” provine de la formele mineralogice de tip oxizi, rare, atipice, care constituie zăcămintele. Cu excepția promethiumului care nu are izotopi stabili non-radioactivi și, prin urmare, este extrem de rar în natură, toate celelalte elemente se găsesc din abundență, de cele mai multe ori în zăcăminte mixte, care adună laolaltă mai multe astfel de metale, greu de separat chimic din cauza raportului invers proporțional dintre volumul atomic și numărul atomic. Astfel, elemente precum yttriumul având volum atomic mic au o dispersie mare în mantaua terestră, formând zăcăminte de mici dimensiuni, rare, cu concentrații slabe comparativ cu ceriumul, metal cu volum atomic mare, care formează rezerve importante și ușor de exploatat. Prima clasificare a metalelor rare s-a făcut în funcție de solubilitatea sulfatilor dubli de potasiu și sodiu ai acestor metale. Astfel s-au conturat 3 grupe: sulfatii grupului cerium (scandium, lanthanum, cerium, praseodymium, neodymium, samarium) sunt greu solubili, cei ai terbiului (europium, gadolinium, terbiu) sunt moderat solubili iar cei din grupul yttriumului (yttrium, dysprosium, holmium, erbium, thulium, ytterbium, lutetium) sunt foarte solubili. O altă clasificare s-a făcut în funcție de masa atomică în lanthanide grele de tipul yttrium și ușoare de tipul cerium.

Este important de menționat că majoritatea zăcămintelor exploatabile de yttrium și lanthanide grele se află în sudul Chinei în regiunea carierelor de argilă. Zăcăminte de cerium și lanthanide ușoare au fost identificate în Brazilia, India, Australia, *Africa de Sud*, China, SUA, Rusia. Studiile aparținând colectivului de cercetători niponi printre care se numără profesorul Yasuhiro Kato, datând din anul 2011, susțin existența zăcămintelor de metale rare submarine, la nivelul platoului continental al oceanului Pacific, unde ar predomina tipul metalelor rare grele de tipul dysprosium². Deoarece mineritul tradițional nu a permis extracția separată a acestor metale, până în anii '60 ai secolului trecut, utilizarea industrială a REM a fost limitată. O dată cu dezvoltarea tehnicilor de electroliză, cristalizare fractală și de extracție de tip lichid-lichid, separarea acestor metale a devenit posibilă și s-au dezvoltat ramuri industriale care acum fac obiectul așa numitelor înalte tehnologii militare și civile.

² Yasuhiro Kato et al, *Deep-sea mud in the Pacific Ocean as a potential resource for rare-earth elements*, Nature Geoscience, 03.07.2011, <http://www.nature.com/ngo/journal/v4/n8/full/ngo1185.html>

2. Care sunt domeniile de utilizare ale metalelor rare?

METALELE RARE și DOMENIILE DE UTILIZARE	
Metale rare grele	Domenii de utilizare
Ytrium 39	aparatura audio-video, sticlă, aliaje de oțel, superconductori
Promethium 61	baterii nucleare
Europium 63	culoarea roșie pentru imaginea de pe ecranele de televizoare, monitoare, lasere, lampi cu vapori de mercur, lămpi fluorescente
Gadolinium 64	superconductori, magneți, lasere, tuburi de raze X, memorii de calculatoare, aditivi pentru oțeluri speciale
Terbium 65	lasere, lămpi fluorescente
Dyprosium 66	magneți, lasere
Holmium 67	lasere, magneți, spectrofotometre
Erbium 68	lasere cu infraroșii, aliaje din vanadium, fibre optice
Thulium 69	surse de raze X portabile, lămpi, lasere
Yterbium 70	lasere cu infraroșii, medicina nucleară, agenți reducători, oțel inoxidabil
Lutetium 71	tomografe cu emisie de pozitroni, sticla cu index de refracție înalt, scanere
Metale rare ușoare	Domenii de utilizare
Lanthanum 57	sticla cu index de refracție înalt și alcalin rezistență, butelii de hidrogen, lentile, electrozi de baterii
Cerium 58	Agenți oxidativi, baterii, catalizatori, șlefuirea sticlei, coloranți galbeni pentru sticla și ceramica, brichete
Praseodymium 59	magneți, lasere, coloranți pentru sticlă și email
Neodymium 60	magneți, lasere, culoarea violet imprimată sticlei, capacitatori ceramici
Samarium 62	magneți, lasere, sisteme de iluminat
Scandium 21	aliaje din aluminiu, industria aerospațială, aditivi pentru lămpi cu vapori de mercur și lămpi cu halogen

Tabel 1: Metalele rare și domeniile de utilizare³

Conform unui raport din anul 2010, destinat Congresului American⁴, REM utilizate în sectorul militar intră în componența a două tipuri de magneți permanenți, pe baza de samarium-cobalt și neodymium-fier-brom. Magneții pe bază de neodymium sunt esențiali în construcția de sisteme de arme ofensive și defensive, fiind cei mai puternici magneți permanenți iar cei pe bază de samarium sunt esențiali în construcția de sisteme de ghidaj balistic, de bombe inteligente și componente aeronautice. Magneții pe bază de terbium, gadolinium, neodymium, dysprosium sunt componente fundamentale în construcția de generatori pentru turbine eoliene, componente electrice și electronice, industria de telecomunicații și comunicații prin satelit, IT. Același raport specifică faptul ca metalele rare sunt materii prime esențiale în industria producătoare de automobile, în obținerea de catalizatori de rafinare a petrolului, în producția de aparatură audio-video de ultima generație, producția de ecrane LCD, calculatoare, telefonie mobilă, baterii reîncarcabile, vehicule electrice și hibride, componente destinate industriei de echipamente medicale de ultimă generație de la medicina nucleară, spectrofotometrie la tomografe cu emisie de pozitroni, sisteme radiologice portabile și scanere.

³ http://en.wikipedia.org/wiki/Rare_earth_element

⁴ Marc Humphries, *Rare Earth Elements: The Global Supply Chain*, Congressional Research Service, 08.06.2012, <http://www.fas.org/sgp/crs/natsec/R41347.pdf>

3. Răspândirea geografică a zăcămintelor de metale rare

Țara	Producție (megatone)	% Total	Rezerve accesate (milioane megatone)	% Total	Rezerve de baza (milioane megatone)	% Total
SUA	0		13	13	14	9,3
China	130.000	97,3	55	50	89	59,3
Rusia și CSI			19	17	21	14
Australia			1,6	1,5	5,8	3,9
India	2.700	2	3,1	2,8	1,3	1
Brazilia	550	0,42	nesemnificativ			
Malaezia	350	0,27	nesemnificativ			
Altele			22	20	23	12,5
Total	133.600		110		154	

Tabel 2: Producția și resursele de metale rare la nivel global în anul 2010⁵

Zăcămintele totale de metale rare, estimate la nivelul anului 1994, erau de 48 de milioane de megatone, din care 79,2% se aflau pe teritoriul Chinei, 10,8% pe teritoriul SUA, 5,2% în jurisdicția Indiei și doar 1% în spațiul CSI⁶. La nivelul anului 2010, resursele totale au fost estimate la 154 de milioane de megatone, semn că interesul pentru descoperirea de noi zăcăminte a crescut exponențial cu dezvoltarea tehnologică. 59,3% din aceste depozite se află pe teritoriul Chinei, 9,3% pe cel al SUA, 14% în CSI și doar 1% în India. Cererea de metale rare în anul 2010 la nivel mondial a fost estimată ca fiind în jurul a 133.600 de megatone anual, urmând să atingă un nivel de 185.000 megatone la nivelul anului 2015 conform *Industrial Minerals Company of Australia*⁷. Aspectul foarte interesant este legat de capacitățile de producție. La nivelul anului 2010, **SUA** nu deținea *nici o unitate de producție a REM*, în timp ce *China* dezvoltase deja 130.000 de astfel de unități.

⁵ Marc Humphries, *Rare Earth Elements: The Global Supply Chain*, Congressional Research Service, 08.06.2012, <http://www.fas.org/sgp/crs/natsec/R41347.pdf>

⁶ *Răspândirea geografică a zăcămintelor de metale rare*. Sursa: CRISTINA BUMBAC, PĂMÂNTURILE RARE - O NOUĂ PROVOCARE ÎN ECONOMIA MONDIALĂ apud Mineral Facts and Problems, S.U.A., 1985; Minerals Yearbook, S.U.A., 1994; Mining Annual Review, S.U.A., colecție.

⁷ Marc Humphries, op.cit.

4. Menținerea actualei ordini mondiale și controlul extracției și prelucrării REM

Artizanal Chinei moderne, Deng Xiaoping, afirma în 1992 că metalele rare sunt pentru țara sa precum este petrolul pentru Orientul Mijlociu, adică un izvor de prosperitate, o armă strategică, o sursa de putere statală. Și enumerarea nu se oprește aici, pe zi ce trece REM devin o pârghie cu care statul chinez poate schimba ordinea internațională. Chestiunea este extrem de serioasă. Pe plan mondial, zăcămintele de REM sunt controlate de câteva state, majoritatea puteri emergente și state în curs de dezvoltare din Asia și Africa.

China controlează 97,3% din producția mondială actuală de pământuri rare, deține monopolul extracției și prelucrării lantanidelor grele din grupul ytriumului, și-a limitat exporturile de REM pentru decada următoare și se află în plin proces de stocare a acestor materii prime care, evident, au devenit un factor de presiune cu care guvernul de la Beijing va putea obține o poziție hegemonică în viitor. De altfel, decizia Chinei de a întrerupe timp de 2 luni exportul de pământuri rare către Japonia, consecutivă unor diferende politico-diplomatice sau de a bloca exporturile de REM către SUA⁸ amintesc de politica energetică a Rusiei, iar consecințele economice directe suferite de industriile niponă și americană au obligat guvernele să caute furnizori alternativi în zone precum Africa, India, Australia, America de Sud⁹ și să dezvolte tehnologii de extracție submarină. Protestele diplomatice, plângerile depuse de SUA, Japonia și UE contra Chinei la Organizația Mondială a Comerțului¹⁰ pentru nerespectarea regulilor comerțului internațional, contramandarea vizitelor președinților SUA și europeni în China nu au putut stopa strategia politico-economică de consolidare a poziției puterii emergente care ar putea pune în discuție unipolaritatea actuală a sistemului internațional. Politica de stocare a REM dusă de Beijing a dus la creșterea exponențială a prețului acestor minereuri pe piața mondială¹¹, a atras capitalul străin în propria industrie extractoare și prelucrătoare, generând un *monopol pe întregul lanț economic, de la extracție și prelucrare la obținerea de produse finite*. Este evidentă aplicarea *ad literam* a politicii monopoliste de tip OPEC cu specificația că, în acest caz, nu există o echilibrare viabilă, cel puțin în momentul de față.

Fostul secretar de stat american Clinton afirma în 2010 că „SUA s-au trezit la realitate” când *America's Government Accountability Office (GAO)* a

⁸ Gus Lubin, *China just banned exports of Rare Earth Minerals to the US*, Business Insider, 19.10.2010, <http://www.businessinsider.com/chinas-has-just-started-ban-of-rare-earth-metal-exports-to-the-us-2010-10>

⁹ Keith Bradsher, *Amid Tension, China Blocks Vital Exports to Japan*, The New York Times, 22.09.2010, http://www.nytimes.com/2010/09/23/business/global/23rare.html?pagewanted=all&_r=0

¹⁰ *US, Japan and EU Request WTO DSP for REM Complaint Against PRC*, <http://www.techlawjournal.com/topstories/2012/20120710.asp>

¹¹ „Prețurile pentru dysprosiu și neodymiu au crescut dramatic, conform Ministerului Economiei, Comerțului și Industriilor din Japonia. Prețul pentru 1 kg de dysprosium a crescut de la 250 USD în aprilie 2010 la 2.840 USD în Iulie 2011. Prețul pentru 1 kg de neodymium a crescut de la 42 USD în aprilie 2010 la 334 USD în iulie 2011. Prețurile din anul 2011 au fost publicate în CRS Report R42510, *China's Rare Earth Industry and Export Regime: Economic and Trade Implications for the United States*, de Wayne M. Morrison and Rachel Tang” - Marc Humphries, *Rare Earth Elements: The Global Supply Chain*, Congressional Research Service, 08.06.2012, <http://www.fas.org/sgp/crs/natsec/R41347.pdf>

emis raportul intitulat *Rare Earth Materials in the Defence Supply Chain* în care se prezenta faptul ca tehnologia militară americană de ultimă generație este dependentă de pământurile rare, unele produse în exclusivitate de China, menționând totodată că abia în 15 ani occidentalii vor putea ajunge din urma expertiza chineză în domeniul prelucrării și producției acestor materii prime și dezvoltării unor surse alternative¹². China deține monopolul extracției și prelucrării de dysprosium, terbium, yttrium, europium și neodymium având o acoperire cuprinsă între 96 și 99,8% din producția mondială. De exemplu, dysprosiumul este vital pentru asigurarea permanentei magnetismului la temperaturi foarte înalte. Acest metal rar este produs în proporție de 98,8% de China iar prețul acestuia pe kg a crescut de 11 ori între anii 2010 și 2011. Conform raportului GAO, China este liderul incontestabil al producției mondiale de magneți permanenți, 75% din magneții de tip neodymium-fier-brom și 60% din cei de tip samarium-cobalt sunt de origine chineză, implicit domeniile de aplicare ale acestor componente fiind dependente de producția din această țară și de politica economică a guvernului de la Beijing. Același lucru se întâmplă și în privința extracției și prelucrării de lantanide ușoare din clasa ceriumului unde China deține monopolul extracției cu 92% din producția mondială¹³. La rândul lor, europenii s-au declarat îngrijorați de consecințele economice pe care industriile de vârf din domeniul construcției de aeronave, de telecomunicații și automobile le au de suportat în urma deciziei Beijingului de restricționare a exporturilor de REM¹⁴.

Faptul că de la MacKinder și Haushofer încoace, toți geopoliticienii de marcă au atras atenția asupra Chinei, ca și viitor posibil hegemon global nu este întâmplător. Într-o alocuțiune la cea de-a 8-a Conferință a *IISS Global Strategic Review*, Henry Kissinger a afirmat că „centrul de greutate al lumii afacerilor a părăsit Atlanticul și s-a mutat în Oceanul Pacific și în cel Indian”¹⁵ unde se confruntă interesele politico-economice ale hegemonului actual și a trei dintre competitorii care ar putea pune în discuție actuala ordine mondială, China, Rusia și India. SUA se află în situația de a căuta soluții la o problemă cu potențial exploziv pe termen mediu și lung. Miza jocului este reprezentată de prezervarea poziției de unic hegemon mondial, chestiune care implică atât descoperirea de resurse alternative cât și descoperirea, controlul și exploatarea de noi zăcăminte de REM precum și stabilirea unei politici de alianțe menite să contrabalanseze monopolul chinez. Într-un articol publicat în *The New York Times* datând din

¹² Stephen Foster, *Rare earths: why China is cutting exports crucial to Western technologies*, The Telegraph, 19.03.2011, <http://www.telegraph.co.uk/science/8385189/Rare-earths-why-China-is-cutting-exports-crucial-to-Western-technologies.html>

¹³ Keith Bradsher, *Unlocking a Grip on Rare Metals*, The New York Times, 15.12.2010, <http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9904EFDD133DF936A25751C1A9669D8B63&ref=rareearths&pagewanted=2>

¹⁴ *Producătorii auto germani, îngrijorați de aprovizionarea cu metale rare*, Green Report, 25.10.2010, <http://www.green-report.ro/producatorii-auto-germani-ingrijorati-de-aprovizionarea-cu-metale-rare/>

¹⁵ Dieter Faerwick, Philipp Hauenstein, *The 8th IISS Global Strategic Review in Geneva – an emerging new world order*, 14.10.2010, <http://www.worldsecuritynetwork.com/Other/and-Philipp-Hauenstein-Dieter-Farwick/The-8th-IISS-Global-Strategic-Review-in-Geneva-an-emerging-new-world-order>

octombrie 2010¹⁶, se afirmă că actualul monopol chinez este consecința deciziei de abandonare a producției de REM de către SUA și aliații săi din rațiuni ecologice, știut fiind că prelucrarea acestor elemente chimice comportă riscuri foarte mari de poluare a mediului, atât prin iradiere cât și prin agenți toxici. În același articol se afirma că doar 37% din rezervele certe globale s-ar afla în China, restul fiind pe teritoriul altor state, precum SUA, Canada, Australia, India, Brazilia și altele. În aceste condiții sunt tot mai multe opinii care pledează în favoarea redeschiderii minelor de pe teritoriul american în paralel cu încercarea de a prelua controlul exploatării acestor tipuri de zăcăminte aflate în state emergente precum cele din Africa și Asia. Este puțin probabil că se va reuși accelerarea marcantă a producției de metale grele în statele nord-americane și în cele europene din cauza politicilor restrictive în privința protecției mediului și opoziției opiniei publice. Nu același lucru este, însă, valabil și în spațiile globale mai puțin sensibile la chestiuni legate de ecologie, precum statele africane sau cele asiatice. În acest sens, India a decis deschiderea de zone miniere off-shore, care să exploateze minereurile aflate în platoul oceanului Indian, iar Malaezia și Kazakhstanul¹⁷ și-au făcut publică decizia de a dezvolta capacitățile de extracție și prelucrare a metalelor rare, semnând acorduri cu parteneri americani sau europeni¹⁸. Dar, indiscutabil, zona cea mai vizată de puterile implicate în acest joc geopolitic rămâne Africa unde state precum *Egipt, Nigeria, Mozambic, Mali, Angola, Zimbabwe, Rwanda, RD Congo* dețin zăcăminte de metale rare încă neexploatate. Întrucât aceste minereuri provin dintr-o zonă cunoscută ca fiind una dintre cele mai conflictuale de pe glob, au primit denumirea de „*minereuri conflictuale*” iar utilizarea lor, cel puțin la nivel formal, a fost supusă unor reglementări decise de UE și aplicabile doar în cadrul UE. Aceste reglementări, propuse de *Electronics Industry Citizenship Coalition*¹⁹ și intrate în vigoare începând cu data de 1 aprilie 2011, urmăresc stoparea utilizării acestor materii prime dacă ele provin din zone de conflict și, prin prețul crescut cu care se tranzacționează pe piața liberă, devin mize economice pentru întreținerea clivajelor. La sfârșitul anului 2010, Comisia Europeană a făcut public faptul că europenii sunt interesați în creionarea unei strategii pe termen lung care să vizeze contracararea monopolului chinez în domeniul producției de REM²⁰, în acest sens fiind vizate statele africane deținătoare de asemenea zăcăminte. Propunerile care au avut un caracter divers de la acorduri comerciale bilaterale până la investiții în infrastructura de transport, energie și de mediu, au făcut obiectul unui document strategic²¹

¹⁶ Keith Bradsher, *China's Rare Earth Embargo Changes Incentive for Toxic Work*, The New York Times, 29.10.2010, <http://www.nytimes.com/2010/10/30/business/global/30rare.html?ref=rareearths>

¹⁷ Melissa Eddy, *Germany and Kazakhstan Sign Rare Earth Agreement*, The New York Times, 09.02.2012, http://www.nytimes.com/2012/02/09/business/global/germany-and-kazakhstan-sign-rare-earths-agreement.html?ref=rareearths&_r=0

¹⁸ Keith Bradsher, *Malaysia Plan Meets Standards, U.N. Agency Says*, The New York Times, 30.06.2011, <http://www.nytimes.com/2011/07/01/business/global/01lynas.html?ref=rareearths>

¹⁹ <http://www.eicc.info/>

²⁰ Judy Dempsey, *E.U. Seeks Strategy to Reduce Reliance on China for Rare Earths*, 25.11.2010, The New York Times, <http://www.nytimes.com/2010/11/26/business/global/26rare.html?ref=rareearths>

²¹ http://ec.europa.eu/commission_2010-2014/tajani/hot-topics/raw-materials/

semnat de Comisarul pentru Industrii și Antreprenoriat, Antonio Tajani. În acest document se stipulează faptul că aceste resurse au un caracter vital pentru sectoare industriale precum cel de construcții de automobile și cel al înaltelor tehnologii. De asemenea, se menționează faptul că europenii vor căuta surse de metale rare și în statele Americii Latine, vor întări legăturile economice cu Rusia, Canada, India și alte state producătoare de astfel de resurse. Totodată, europenii au decis alocarea de fonduri pentru cercetarea de resurse alternative acestor tipuri de minerale. În mai 2013, Japonia a anunțat că va investi două miliarde USD²² în proiecte legate de zona energetică și minieră africană, fiind vizate, deloc întâmplător, state precum RD Congo și Mozambic, cunoscute ca fiind posesoare de resurse neexploatate de REM. În luna iunie 2012 administrația Obama a dat publicității un document referitor la strategia SUA în privința Africii Subsahariene²³, ceea ce demonstrează importanța pe care americanii o acordă acum acestui spațiu, considerat în trecut o sferă de marginalitate. Președintele Obama declară în acest document că „privind în viitor, este extrem de clar că Africa este mai importantă ca oricând pentru securitatea și prosperitatea comunității internaționale și pentru Statele Unite în particular” și susține necesitatea dezvoltării unei „politici cuprinzătoare, proactive, axată pe dezvoltările viitoare care să balanseze imperativele pe termen scurt și interesele pe termen lung” menționând că două obiective vor fi de cea mai mare importanță pentru viitorul Africii, (descrise în document cu termenul „critical”), respectiv „întărirea instituțiilor democratice și accelerarea creșterii economice locale, prin investiții și comerț.” Strategia americană în Africa Subsahariana va fi construită pe patru piloni: întărirea instituțiilor democratice, stimularea creșterii economice, schimburilor comerciale și investițiilor, promovarea păcii și securității și promovarea oportunităților de dezvoltare, fiecare având pași bine stabiliți, ținta finală fiind, desigur, recâștigarea poziției dominante a SUA în Africa și, în *extenso*, controlul zăcămintelor de metale rare și hidrocarburi africane.

Pe de altă parte, politica Beijingului de cucerire economică a Africii, prin acordarea de împrumuturi avantajoase, fără condiții politice și economice împovărătoare, a scos din joc instrumentele financiare cu care occidentalii își impuneau punctul de vedere în acest spațiu. Criticile vehemente aduse Chinei de către Paul Wolfowitz, președintele Băncii Mondiale²⁴, cum că aceasta ar încălca „*Equator Principles*”²⁵, un set de reguli de finanțare a statelor în curs de dezvoltare, bazate pe criterii economice, sociale, ecologice, stabilite voluntar și unilateral de un grup de bănci occidentale, au confirmat faptul că bancherii de pe Wall Street au pierdut partida în fața celor asiatici. Obiecțiile legate de colaborarea Chinei cu tiranii

²² Mari Iwata, Yuko Takeo, *Japan Set to Invest in African Resources*, The Wall Street Journal, Sunday, May 19, 2013 As of 10:57 AM,

<http://online.wsj.com/article/SB10001424127887323463704578492760704384652.html>

²³ U.S. STRATEGY TOWARD SUB-SAHARAN AFRICA, 14 iunie 2012 http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/docs/africa_strategy_2.pdf

²⁴ Crouigneau F., Hiault R., *Wolfowitz slams China banks on Africa lending*, Financial Times, 24.10.2006 <http://www.ft.com/cms/s/0/45e594e0-62fc-11db-8faa-0000779e2340.html#axzz2ENJjNjgs>

²⁵ *Equator Principles*, Wikipedia, the free encyclopedia, http://en.wikipedia.org/wiki/Equator_Principles

africani au rămas fără nici un efect. Mai mult, politica pumnului în masă pe care occidentalii continuă să o practice, s-a dovedit extrem de păguboasă. În anul 2012, Bernard Membe, ministrul tanzanian al afacerilor externe și cooperării internaționale considera China drept „*cel mai mare aliat al continentului african*” care, „*indiferent dacă țara africană este devastată de război civil, secetă, inundații sau epidemii este acolo pentru a întinde o mână de ajutor*”.²⁶ Față de anul 2010, relațiile comerciale dintre cele două spații globale au crescut cu o treime²⁷ atingând o valoare de 114 miliarde USD, fiind în competiție pentru primul loc la capitolul schimburilor comerciale cu cele americano-africane și depășind cu mult pe cele ale fostelor puteri coloniale. Toate aceste puteri se regăsesc pe tabla de șah africană în încercarea de a prelua cât mai mult din controlul resurselor acestui spațiu. În acest context, *resursele de pământuri rare africane devin o miză geostrategică de primă importanță*.

Concluzii

Viitorul aparține înaltelor tehnologii civile și militare. Economistul american Jeremy Rifkin afirma că tehnologia internetului și energiile regenerabile sunt motoarele celei de-a *treia revoluții industriale*²⁸ care va marca sfârșitul dominației combustibililor fosili și a actualei ordini mondiale. Dar, turbinele eoliene conțin metale rare, la fel panourile fotovoltaice și tot ce reprezintă sistem tehnologic de ultimă generație. Prin urmare, cei care produc și prelucrează aceste resurse, vor fi principalii beneficiari ai noii revoluții industriale și vor menține sau schimbă actuala ordine mondială. Dependența naște vulnerabilitate. Asistăm la un paradox, marile puteri occidentale devin dependente de puterile emergente, chestiune extrem de sensibilă și cu potențial exploziv dacă nu se vor concretiza strategii de contracarare a actualului monopol asiatic asupra REM. Cheia stă într-un spațiu lăsat în afara oricărui interes de către strategii lipsiți de viziune globală, respectiv Africa și îndeosebi Africa Subsahariana.

Bibliografie:

1. *Critical Raw Materials for EU, Report of the Ad-hoc Working Group on defining critical raw materials*, http://ec.europa.eu/enterprise/policies/raw-materials/files/docs/report-b_en.pdf

2. Yasuhiro Kato et al, *Deep-sea mud in the Pacific Ocean as a potential resource for rare-earth elements*, Nature Geoscience, 03.07.2011, <http://www.nature.com/ngeo/journal/v4/n8/full/ngeo1185.html>, accesat 18.10.2013

²⁶ Membe says FOCAC crucial in boosting Africa-China ties, The Guardian, 18.07.2012

<http://www.ippmedia.com/frontend/index.php?l=43773>

²⁷ Africa-China relations, Wikipedia, the free encyclopedia, http://en.wikipedia.org/wiki/Africa%E2%80%93China_relations

²⁸ <http://www.thethirdindustrialrevolution.com/>

3. Marc Humphries, *Rare Earth Elements: The Global Supply Chain*, Congressional Research Service, 08.06.2012, <http://www.fas.org/sgp/crs/natsec/R41347.pdf>

4. *Răspândirea geografică a zăcămintelor de metale rare*. Sursa: Cristina BUMBAC, *Pământurile rare - o nouă provocare în economia mondială* apud Mineral Facts and Problems, S.U.A., 1985; Minerals Yearbook, S.U.A., 1994; Mining Annual Review, S.U.A., colecție

5. Gus Lubin, *China just banned exports of Rare Earth Minerals to the US*, Business Insider, 19.10.2010, <http://www.businessinsider.com/chinas-has-just-started-ban-of-rare-earth-metal-exports-to-the-us-2010-10>, accesat 18.10.2013

6. Keith Bradsher, *Amid Tension, China Blocks Vital Exports to Japan*, The New York Times, 22.09.2010, accesat 18.10.201 http://www.nytimes.com/2010/09/23/business/global/23rare.html?pagewanted=all&_r=0

7. *US, Japan and EU Request WTO DSP for REM Complaint Against PRC*, <http://www.techlawjournal.com/topstories/2012/20120710.asp>

8. Stephen Foster, *Rare earths: why China is cutting exports crucial to Western technologies*, The Telegraph, 19.03.2011, <http://www.telegraph.co.uk/science/8385189/Rare-earths-why-China-is-cutting-exports-crucial-to-Western-technologies.html>

9. Keith Bradsher, *Unlocking a Grip on Rare Metals*, The New York Times, 15.12.2010, <http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?>

10. *Producătorii auto germani, îngrijorați de aprovizionarea cu metale rare*, Green Report, 25.10.2010, <http://www.green-report.ro/producatorii-auto-germani-ingrijorati-de-aprovizionarea-cu-metale-rare>

11. Dieter Faerwick, Philipp Hauenstein, *The 8th IISS Global Strategic Review in Geneva – an emerging new world order*, 14.10.2010, <http://www.worldsecuritynetwork.com/Other/and-Philipp-Hauenstein-Dieter-Farwick/The-8th-IISS-Global-Strategic-Review-in-Geneva-an-emerging-new-world-order>

12. Keith Bradsher, *China's Rare Earth Embargo Changes Incentive for Toxic Work*, The New York Times, 29.10.2010, <http://www.nytimes.com/2010/10/30/business/global/30rare.html?ref=rareearths>

13. Melissa Eddy, *Germany and Kazakhstan Sign Rare Earth Agreement*, The New York Times, 09.02.2012, http://www.nytimes.com/2012/02/09/business/global/germany-and-kazakhstan-sign-rare-earths-agreement.html?ref=rareearths&_r=0

14. Keith Bradsher, *Malaysia Plan Meets Standards, U.N. Agency Says*, The New York Times, 30.06.2011, <http://www.nytimes.com/2011/07/01/business/global/01lynas.html?ref=rareearths>, <http://www.eicc.info>

16. Judy Dempsey, *E.U. Seeks Strategy to Reduce Reliance on China for Rare Earths*, 25.11.2010, The New York Times, <http://www.nytimes.com/2010/11/26/business/global/26rare.html?ref=rareearths>,

17. Mari Iwata, Yuko Takeo, *Japan Set to Invest in African Resources*, The Wall Street Journal, Sunday, May 19, 2013 As of 10:57 AM,

<http://online.wsj.com/article/SB10001424127887323463704578492760704384652.html>

18. *U.S. Strategy Toward Sub-Saharan Africa*, 14 iunie 2012
http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/docs/africa_strategy_2.pdf,
accesat 18.10.2013

19. Crouigneau F., Hiault R., *Wolfowitz slams China banks on Africa lending*, Financial Times, 24.10.2006, <http://www.ft.com/cms/s/0/45e594e0-62fc-11db-8faa-0000779e2340.html#axzz2ENJjNjgs>

20. *Equator Principles*, Wikipedia, the free encyclopedia,
http://en.wikipedia.org/wiki/Equator_Principles

21. *Membe says FOCAC crucial in boosting Africa-China ties*, The Guardian, 18.07.2012 <http://www.ippmedia.com/frontend/index.php?l=43773>,

22. *Africa–China relations*, Wikipedia, the free encyclopedia,
http://en.wikipedia.org/wiki/Africa%E2%80%93China_relations,
accesat 18.10.2013

23. <http://www.thethirdindustrialrevolution.com/>, accesat 18.10.2013

24. http://en.wikipedia.org/wiki/Rare_earth_element, accesat 18.10.2013

25. http://ec.europa.eu/commission_2010-2014/tajani/hot-topics/raw-materials/, accesat 18.10.2013

SECȚIUNEA a II-a
TRANSFORMAREA SECURITĂȚII

GLOBALIZAREA ȘI INFLUENȚA SA ASUPRA DEVENIRII CENTRELOR DE PUTERE

Bogdan MALANCIUC*

Tendința dominantă, unanim recunoscută a vremii este globalizarea, în special prin integrarea, la scara globului, a principalelor forțe ale economiilor, tot mai puțin naționale și tot mai mult dependente de centrele globalizatoare. Globalizarea fluxurilor de bunuri și servicii, de capital, de persoane și de tehnologie influențează major distribuția puterii (mai ales a celei economice) în sistemul internațional. Din păcate dereglementarea masivă a acestor fluxuri a dus la criza economică ce a început în 2007. Aplicarea măsurilor de bail out luate de statele naționale pentru sprijinirea unor mari companii multinaționale (în principal bănci, firme de asigurări ș.a.) a dus la o întărire a poziției statelor ca și centre de putere.

Cuvinte-cheie: globalizare, putere, putere economică, fluxuri de capital, stat național.

Introducere

Globalizarea este termenul folosit la descrierea schimbărilor dintr-o economie și la nivel mondial, rezultând din comerțul internațional de o amploare fără precedent și din schimburi culturale. În context economic, atunci când se analizează acest fenomen, este des întâlnită referirea aproape exclusivă la efectele comerțului, în special sub aspectul liberalizării acestuia și a liberului schimb.

Altfel spus ”Globalizarea este un proces foarte complex derulat pe mai multe dimensiuni: politică, economică, tehnică și tehnologică, culturală și societală”¹. Toate aceste procese se manifestă simultan influențându-se reciproc.

Se poate afirma că globalizarea este opusul naționalismului economic și al protecționismului, fiind înrudită cu neoliberalismul și economia de piață liberă, având caracteristici comune cu internaționalizarea.

Este important de observat că există o strânsă corelație între fenomenul globalizării și difuzarea puterii economice; aceste fenomene nu pot fi analizate separat.

1. Globalizarea – tendința dominantă a lumii contemporane

Fondul Monetar Internațional definește globalizarea ca fiind “creșterea în interdependența economică a țărilor din întreaga lume, prin creșterea volumului și a varietății tranzacțiilor de bunuri și servicii peste granițe, fluxul de capital internațional mult mai liber și mai rapid, dar și o difuziune mai largă a tehnologiei.” (FMI, World Economic Outlook, mai 1997). Banca Mondială

* Bogdan MALANCIUC este doctorand la Facultatea de Relații Economice Internaționale, Academia de Studii Economice București. E-mail: malanciucbs@yahoo.com

¹ Bal, Ana, Dumitrescu, Sterian, *Economie mondială*, Ed. Economică, București, 2002, pag.396

definește globalizarea ca “libertatea și capacitatea indivizilor și a firmelor de a iniția tranzacții economice voluntare cu rezidenți ai altor țări”.

Thomas Friedman a identificat trei faze ale globalizării²:

- 1492 – 1800: statele naționale au rolul primordial
- 1800 – 2000: impunerea companiilor multinaționale
- După 200: puterea indivizilor de a colabora și de a concura pe plan global.

O definiție foarte interesantă, ce subliniază aspectele de putere care ne interesează, este cea a Forumului Internațional al Globalizării care definește acest fenomen ca fiind „calea către un sistem economic global dominat de instituții bancare și de comerț internaționale care nu fac parte din guvernele naționale”³. Tot aici se menționează singurul rezultat al globalizării ca fiind „transferul masiv, la nivel global, a puterii economice și politice din mâinile statelor naționale în cele ale corporațiilor globale”.

Globalizarea economică este impulsionată de un număr de patru tipuri de fluxuri transfrontaliere, și anume:

- fluxurile de bunuri și servicii (comerțul și liberul schimb);
- fluxurile de capital;
- fluxurile de persoane (migrația);
- fluxurile de tehnologie.

Schimburile de mărfuri reprezintă temelia întregului sistem comercial internațional. Debutul integrării economice mondiale s-a făcut în domeniul circulației bunurilor. Acordurile între țări, Acordul General pentru Tarife și Comerț (GATT), și apoi Organizația Mondială a Comerțului (WTO) au oferit acestora un cadru multilateral de negocieri, evitând în mare parte declanșarea de războaie economice bilaterale.

GATT-ul și-a propus și în mare parte a reușit să favorizeze dezvoltarea schimburilor comerciale internaționale prin aplicarea și respectarea unor reguli:

a) favorizarea dezvoltării schimburilor comerciale economice internaționale, prin eliminarea barierelor din calea acestora, asigurarea egalității între membrii săi, în condițiile folosirii unor practici comerciale loiale;

b) egalitatea de tratament a tuturor statelor semnatare, adică în relațiile dintre părți se aplică nediscriminarea, statele respective obligându-se să-și acorde automat, imediat, fără condiții și fără concesi echivalente, orice avantaj acordat în domeniul vamal sau comercial unui produs originar sau destinat oricărei alte țări, cu precizarea cazurilor concrete de exceptare, și, totodată, să asigure libertatea schimburilor, și evitarea protecționismului;

c) părțile contractante s-au angajat să nu instituie și să nu mențină între ele nici un fel de restricții cantitative la import, singurul instrument al politicii lor comerciale fiind, în principiu, tariful vamal;

d) părțile contractante s-au angajat să nu folosească dumpingul.

² Thomas Friedman, *Pământul este plat, Scurtă istorie a secolului XXI*, Editura Polirom, Iași, 2007, cap.1

³ cf. <http://www.ifg.org/pdf/Invis%20Govt.pdf> accesat 09.10.2012

Faptul că GATT nu a avut statul de organizație specializată a ONU s-a constituit într-unul din motivele principale ale constituirii WTO.

Începerea activității WTO, dar și a punerii de aplicare a rezultatelor Runde Uruguay au multiple semnificații, între care se pot aminti:

- a) realizarea unui cadru instituțional caracterizat prin stabilitate în interiorul căruia statele participante asigură reciproc condiții previzibile de desfășurare a comerțului și acționează pentru liberalizarea continuă a acestuia;
- b) noua organizație se caracterizează prin universalitate, numărul statelor care pot participa fiind nelimitat;
- c) cadrul de principii și reguli a fost extins de la domeniul comerțului cu mărfuri la cel al comerțului cu servicii și al protecției drepturilor de proprietate intelectuală.

Internaționalizarea producției și cea a serviciilor sunt strâns îngemănate, putându-se vorbi de un fel de complex terțiaro-industrial global.⁴ Tehnologiile noi (microelectronică, informatică, telecomunicație, sateliți, fibre optice) tind să industrializeze producția de servicii și să terțiarizeze producția de bunuri.

Două categorii de servicii au contribuit în mod decisiv la globalizarea relațiilor de afaceri: cele de consultanță și cele financiare.

Fluxurile financiare oferă lichiditățile necesare piețelor internaționale dar, de asemenea, pot fi extrem de periculoase – așa cum au aflat asiaticii în criza financiară din 1997-1998.

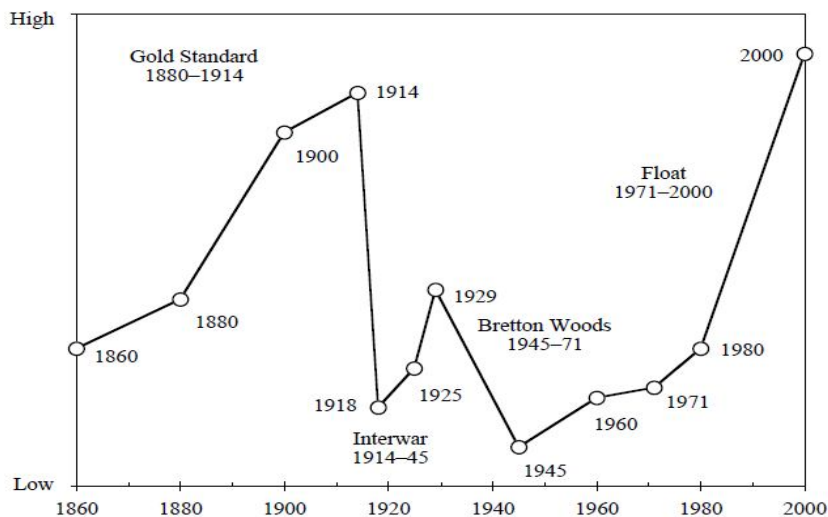
O analiză a mobilității globale a capitalului⁵ în perioada 1870-2000 împarte această perioadă în patru subperioade:

- perioada etalonului aur 1870-1914. În această perioadă piața globală de capital a avut drept punct de referință piața din Londra, capitala Imperiului Britanic. Acest sistem de schimb valutar fix a fost, pentru majoritatea statelor lumii, un regim stabil și credibil;
- în perioada 1914-1945 economia mondială a avut de înfruntat cele două războaie mondiale și Marea Criză. Etalonul aur a fost anulat de primul război mondial, politica monetară fiind subordonată scopurilor stabilite prin politicile naționale. Perioada a fost caracterizată de un accentuat control al mișcărilor de capital (mijloc de protecție împotriva crizelor monetare) ceea ce a condus la fluxuri de capital și investiții internaționale minime;
- perioada 1945-1971, de după acordul de la Bretton Woods, este caracterizată de o extindere a comerțului ceea ce a ajutat la reconstrucția economiei mondiale;
- după 1971, odată cu renunțarea de către Statele Unite la convertibilitatea dolarului în aur și abandonarea ratelor fixe de schimb, guvernele au renunțat treptat la controlul capitalului.

Obstfeld și Taylor au făcut o reprezentare schematică foarte interesantă a celor patru perioade astfel:

⁴ Andreff, Wladimir, *Les Multinationales globales*, Editions La Decouverte, Paris, 1996, p.67.

⁵ Obstfeld, Maurice, Taylor, Alan, *Globalization and capital markets*, 2002, cf. <http://www.nber.org/papers/w8846.pdf>, accesat 02.10.2013

Source: Introspection.

Figure 1: Conjecture? A Stylized View of Capital Mobility in Modern History

Se poate observa creșterea abruptă a fluxurilor financiare petrecută după 1980. Dacă am continua schema și după anul 2000 probabil că rata de creștere a acestora ar fi și mai ridicată (legea Glass Steagall a fost abrogată în 1999) până la debutul crizei economice din 2007-2008.

Pe lângă formele pe care le îmbracă globalizarea menționate anterior mai pot fi prezentate altele două, de asemenea foarte importante: deplasarea forței de muncă pentru a găsi oportunități de angajare mai bune și diseminarea cunoștințelor referitoare, mai ales, la diferite politici economice, tehnici manageriale și metode de producție.

Globalizarea creează atât oportunități cât și riscuri. Joseph Stiglitz în cartea sa *Globalizarea* observa că dezvoltarea accelerată a lumii, creșterea atât a economiei cât și a standardelor de viață se constituie în adevărate promisiuni ale acestui fenomen. Dar, pe de altă parte, tot Stiglitz observa ipocrizia occidentalilor (dorința lor de „comerț liber” limitată doar la produsele proprii...) duce la accentuarea sărăciei, vulnerabilității și instabilității unor țări. ”. Prea de multe ori cei puternici predică ceea ce nu practică. Iar dacă mai adăugăm considerente de ordin strategic, ecuația comerțului mondial devine supercomplicată.⁶ Tariq Ramadan observă faptul că ”din birourile de la Washington, Londra sau Paris, ori de la bursele din New York sau Tokyo, dominația se exercită cu forță în această nouă formă de diviziune internațională care consacră un colonialism new-look”⁷

Toate acestea au un profund impact asupra relațiilor de putere dintre diferitele centre de putere fie ele state, organizații internaționale sau companii

⁶ Robert Cooper, *Destrămarea națiunilor-geopolitica lumilor secolului XXI*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2007, p. 9.

⁷ Ali Laidi, *Efectul de bumerang. Cum a determinat globalizarea apariția terorismului*, Editura House of Guides, București, 2007, p.101

multinaționale. Integrarea economiilor naționale ca urmare a amplificării fluxurilor transfrontaliere duce a o diminuare a importanței granițelor naționale pentru desfășurarea activităților economice. Practic statul și-a pierdut o mare parte din controlul pe care îl avea asupra agenților economici ce își desfășurau activitatea pe teritoriul lor.

Apare tot mai pregnantă o corelație între comerțul dintre diferite centre de putere și dezideratul statului de asigurare a securității naționale. Creșterea criminalității internaționale și a schimburilor ilegale de diverse bunuri și servicii este facilitată de procesul de globalizare și pune statele naționale în fața unor dileme importante.

2. Devenirea centrelor de putere economică

În cursul istoriei puterea economică a fost asociată cel mai des cu active ca pământul, resursele naturale și capacitatea de a cheltui pentru înarmare mai mult decât adversarii. În lumea contemporană, caracterizată de fenomenul globalizării, aceste elemente, deși rămân importante, contribuie mai puțin la puterea economică decât capacitatea societății și a Guvernului ce o conduce de a crea politici macroeconomice și financiare solide, o legislație corectă și predictibilă - cadrul unei autentice competiții de piață. Sprijinirea creeri unei forțe de muncă autohtonă educată și ușor adaptabilă, unei infrastructuri (de transport, de comunicații, energetică) dezvoltate, unui climat investițional stabil și prietenos ar trebui să fie caracteristicile unei bune guvernante ce va contribui major la statutul de putere economică a unui stat. Aceste adevărate active, create de Guverne și societăți în ansamblul lor pentru ele însele, garantează o integrare de succes în economia globală. Această integrare de succes asigură, mai mult decât mărimea unor economii, adevărata putere economică. Exemple de succes sunt Japonia și cei 4 tigri asiatici (Coreea de Sud, Taiwan, Hong Kong, Singapore) în '70-'80, China după reformele lui Deng Xiaoping.

Mulțumită mai ales Chinei (a cărei economie reprezintă acum aproximativ 5% din economia mondială, față de doar 3% în 1980), Asia trece printr-o perioadă de creștere economică robustă. Această permanentă majorare a economiei este mai importantă în arătarea puterii economice decât mărimea unei economii în sine. Succesul Asiei nu trebuie exagerat totuși; regiunea încă suferă de o serie de slăbiciuni economice, politice și demografice. Este prea dependentă de economia globală și astfel vulnerabilă la șocurile externe.

Prima decadă a secolului 21 a fost martora unei schimbări majore a puterii financiare dinspre Occident spre alte părți ale lumii, mai ales Asia. Țările din această regiune dețin 2/3 din rezervele financiare ale lumii, mai mult de jumătate din sumă fiind păstrată în USD. Ca urmare țările lumii au un interes major în păstrarea sănătății economiei americane. Deciziile statelor de a-și păstra rezervele în USD sunt legate de credința fermă că SUA este furnizorul predominant de securitate, dacă nu chiar singurul. Scăderea valorii monedei americane a afectat depozitele statelor ce își păstrau rezervele în USD, determinându-le să le diversifice prin păstrarea unor sume și în euro sau yeni.

Ce pot face guvernele în exercitarea puterii lor financiare este extrem de puțin comparativ cu cea ce pot face entitățile private. În trecut fluxurile financiare urmau tranzacțiile comerciale dar acum acestea ocupă un adevărat univers, separat și mereu în extindere.

Guvernele cu ratinguri bune preferă să împrumute fondurile necesare de pe piața privată, evitând astfel condițiile impuse la acordarea împrumuturilor de către Banca Mondială sau Fondul Monetar Internațional. Aceste condiții stabilite de Consensul de la Washington și anume austeritate fiscală, privatizare rapidă și liberalizarea pieței nu s-au dovedit de foarte multe ori că ar ajuta cu adevărat economiile țărilor în nevoie.

Așa cum globalizarea a modificat conținutul puterii economice, la fel a și limitat capacitatea de a o folosi independent. O singură țară poate folosi doar parțial puterea economică. China depinde foarte mult de piețele din SUA, UE și Japonia. Asta înseamnă că folosirea puterii economice de către China în mod unilateral va scădea încrederea investitorilor străini încetinind astfel creșterea economică necesară leadershipului chinez pentru a-și menține legitimitatea.

Concluzii

Liberalizarea circulației capitalurilor datorată eliminării restricțiilor pentru participarea firmelor străine pe piețele naționale de capital și eliminării controlului statului asupra intrărilor / ieșirilor de capital a diminuat drastic controlul autorităților naționale asupra propriilor economii, mai ales asupra fluxurilor financiare din acestea. Astfel a crescut probabilitatea apariției unor crize majore, fapt ce s-a și întâmplat începând cu anul 2007. Creșterea necontrolată a împrumuturilor ipotecare mai ales pe piața americană datorată scăderii dobânzii cerute de Fed băncilor americane împreună cu dereglementarea extremă a piețelor financiare au fost cauzele care au pornit criza financiară actuală.

Toate statele s-au dovedit nepregatite în fața proliferării instrumentelor financiare derivate, adică a titlurilor al caror preț este bazat pe valoarea de piață a altor bunuri, ca de exemplu indici bursieri, valute... entități ce au cauzat multe căderi nervoase.

Poate ca au exagerat cei ce au numit aceste titluri "pariuri camuflate", mai apropiate activității de cazino decât activităților financiare. Toate țările, când criza financiară a explodat în toată gravitatea ei și au fost obligate să intervină, nu aveau nici o bază de date care să le furnizeze informații concrete asupra creșterii riscului asociat titlurilor derivate aflate în posesia băncilor naționale.

Pentru a înțelege importanța părții financiare în contextul general al crizei, trebuie să ne amintim că au fost puse la dispoziția programului TARP - de protecție a băncilor împotriva activelor toxice - 700 de miliarde de dolari (mai mult decât PIB-ul României însumat pe ultimii cinci ani).

Evident că aceste programe de bail out au lăsat urme și în ceea ce privește distribuția puterii. Multe companii și firme de renume au fost salvate de la o prăbușire sigură de bani publici. Astfel poziția statelor ca și centre de putere s-a

îmbunătățit considerabil. Rolul statului ca și reglementator al economiei a căpătat din nou sens.

Teoriile privind ”retragerea statului” (Susan Strange), ”sfârșitul statului”, ”declinul statului”, ”dizolvarea statului”, afirmații făcute la începutul anilor ’90 bazate pe ideea că statul teritorial a ajuns la perioada de expirare istorică odata cu sosirea globalizării trebuie reconsiderate.

Bibliografie:

1.ANDREFF, Wladimir, *Les Multinationales globales*, Paris, Editions La Decouverte, 1996

2.BAL, Ana; DUMITRESCU, Sterian, *Economie mondială*, București, Editura Economică, 2002

3.COOPER, Robert, *Destrămarea națiunilor-geopolitica lumilor secolului XXI*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2007

4.FRIEDMAN, Thomas, *Pământul este plat, Scurtă istorie a secolului XXI*, Iași, Editura Polirom, 2007

5.LAIDI, Ali, *Efectul de bumerang. Cum a determinat globalizarea apariția terorismului*, București, Editura House of Guides, 2007

6.OBSTFELD, Maurice; TAYLOR, Alan, *Globalization and capital markets*, 2002, cf. <http://www.nber.org/papers/w8846.pdf>

7.STIGLITZ, Joseph, *Globalizarea, speranțe și deziluzii*, București, Editura Economică, 2005

8.<http://www.ifg.org/pdf/Invis%20Govt.pdf>

CONFIGURAREA NOILOR RELAȚII DE PUTERE LA NIVEL GLOBAL LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XXI-LEA

Dr. Iulian POPA*

Domeniul relațiilor internaționale este considerat a fi cel mai dinamic domeniu de activitate, întrucât evoluția evenimentelor este zilnică, uneori modificările fiind de la oră la oră. Această tendință a devenit tot mai evidentă în ultimele două decenii, după terminarea Războiului Rece, lumea fiind acum într-o reșezare continuă, atât din punct de vedere economic, dar și politic, militar și de obținere a influenței.

Acest aspect se vede și mai evident în ultimii ani, când au avut și au loc diverse evenimente, mai ales în Asia și în nordul Africii. Acestea pot fi considerate un fel barometru sau turnesol al estimării noilor conexiuni în cadrul jocurilor de putere la nivel internațional.

***Cuvinte-cheie:** dinamism, sfere de interese / influență, mari actori statali, state emergente (în creștere ca putere și influență), relații de putere.*

Introducere

Pentru început trebuie să amintim că în perioada războiului rece, până la prăbușirea regimului comunist, sferile de influență în arena internațională erau foarte clar definite, de aceea comportamentul marilor actori statali era previzibil, ceea ce conferea o oarecare stabilitate pe scena internațională.

În acest context, exista o înțelegere tacită între cele două superputeri, SUA și URSS, în sensul că nu se intervenea direct în sferile de influență ale adversarului, iar eventuale conflicte de mică anvergură se făceau prin terți, prin interpuși.

A venit momentul 1989, când, pe rând, fostele state comuniste au scăpat de regimul impus de la Moscova. Faptul că nici un serviciu secret nu a putut anticipa prăbușirea comunismului, constituia unul dintre cele mai mari eșecuri ale serviciilor secrete. În acest fel și decidenții politici nu au avut la îndemână datele necesare pentru a nu fi luați prin surprindere. Se pare că toată lumea a plecat de la premisa că regimul comunist era așa de bine stabilizat încât nimeni nu credea că se va prăbuși.

La prima vedere, acest aspect poate părea neimportant, dar cei care cunosc domeniul politic, al relațiilor internaționale și al serviciilor secrete, înțeleg că orice necorelare între aceste domenii poate conduce la răsturnări de situații cu consecințe greu de estimat în mai multe planuri: social, politic, militar, economic.

* Iulian POPA, doctor în Științe Politice, este consilier în Ministerul Apărării Naționale, București.
E-mail: iulian.popa@dpa.ro

1. Perioada de după 1989

După 1989, a urmat o perioadă de tranziție de tatonări, de consultări, de schițat proiecte pentru a se acționa în plan internațional. Deruta a fost atât de mare, încât mai toate guvernele erau în căutare de soluții, în încercarea de a înțelege derularea evenimentelor neprevăzute.

Ulterior, NATO a fost prima organizație internațională care a început să acționeze, e drept, prudent, inițial. Astfel, în 1993 s-a adoptat decizia strategică de extindere a Alianței spre estul Europei, adoptând metoda parcurgerii unor etape pregătitoare. În acest mod, s-a decis inițierea unui Parteneriat pentru Pace care a condus la situația în care în 1997 s-a aprobat ca NATO să se extindă cu trei țări (Cehia, Polonia și Ungaria), acestea devenind efectiv membri ai Alianței în 1999.

Apoi, în 2002, NATO a decis extinderea Alianței mai spre est, cu încă șapte țări, printre care și România. Acestea au devenit efectiv membri în 2004.

După aceste evoluții, s-a trecut și la extinderea Uniunii Europene. Raționamentul decidenților occidentali a plecat de la premisa că întâi trebuie securizat spațiul european (prin extinderea NATO) și apoi trebuie extinsă zona economică, respectiv Uniunea Europeană.

Acum, la început de mileniu III, putem considera că principalii actori, la nivel mondial, sunt: SUA, Federația Rusă, China, Uniunea Europeană, ONU, OSCE. Apoi, sunt pe cale de a deveni influente: Brazilia, Nigeria, India, Africa de Sud, Canada, precum și unele țări din Asia Centrală.

Pentru a încerca să înțelegem modul cum se configurează noile relații de putere în secolul XXI ne propunem să trecem în revistă cele mai recente evoluții și conexiuni ale principalilor actori statali. Menționez expresia „actori statali”, pentru că pe arena internațională acționează și actori non-statali. Când vorbim despre aceștia, exemplele clasice date sunt: organizațiile internaționale dar și organizațiile teroriste, teroriști individuali sau chiar oameni politici, de exemplu Silvio Berlusconi (când trăia Bin Laden era menționat pe această listă și acest terorist).

2. Starea actuală a principalilor actori statali

Revenind la actorii statali, să începem analiza cu SUA.

SUA sunt încă prima putere a lumii politic, și militar dar și economic și ca influență în adoptarea deciziilor majore. Este evident că această criză economică a afectat și SUA. La nivel politic, SUA rămân actorul statal cel mai influent. Totuși, în criza siriană, a arătat că știe să facă și pasul înapoi, acceptând propunerea Federației Ruse, prin vocea președintelui Vladimir Putin, prin care a apărut varianta ca Siria să scape de intervenția militară, dacă acceptă să renunțe la armele chimice și să le distrugă până la mijlocul anului 2014.

Potrivit datelor publice, oficiale, din punct de vedere militar, SUA pot participa simultan la 2,5 conflicte. În ultimii doi ani, criza economică a

constrâns SUA să fie mai atente cu cheltuielile, iar în luna septembrie 2013 oficiali militari americani au anunțat că vor închide mai multe baze militare din Europa, cele mai multe din Germania, dar și din Italia. Mai mult, președintele american Barak Obama a anunțat că, din 2014, va începe și retragerea treptată a trupelor din Afganistan.

Se cuvine să facem o precizare. Adesea, SUA au fost acuzate că își doresc să fie un fel de „jandarm mondial”, pentru că se implică în prea multe conflicte militare. Realitatea este că cel care se implică în asemenea situații are și un cuvânt greu de spus în adoptarea deciziilor majore la nivel internațional. Cine nu se implică, nu prea poate să aibă o influență semnificativă în luarea hotărârilor la nivel global. Prin urmare, se confirmă odată în plus că războiul este o prelungire a politicii, o armă a politicii. Cu alte cuvinte, războiul este o modalitate prin care o țară își impune deciziile și interesele.

Din punct de vedere al jocului strategic putem afirma că acum SUA sunt interesate, ca și Rusia de altfel, ca Uniunea Europeană să fie cât mai slăbită, ceea ce nici nu este greu, având în vedere orgoliile de pe bătrânul continent. Prin urmare, acum SUA sunt foarte interesate și atente la evoluțiile și poziționările Rusiei și Chinei. Și asta cu atât mai mult cu cât în ultimul an a apărut o apropiere evidentă între China și Federația Rusă, lucru care nu poate decât să îngrijoreze SUA.

Pe lângă aceste aspecte trebuie să mai luăm în considerare chestiunile economice, având în vedere faptul că economia Chinei are una dintre cele mai mari rate de creștere economică, iar economia SUA este într-un declin serios. De altfel, se preconizează că peste circa 20 de ani, economia Chinei va deveni nr. 1 în lume.

Ținând cont de aceste prime considerente, este de așteptat ca în următorii 10 ani, influența SUA la nivel global să capete un ușor trend descendent, în acord cu evoluția economică deci cu puterea acestei țări ca actor statal, prin comparație cu China, de exemplu. Deocamdată, SUA continuă să aibă un cuvânt greu în toate reuniunile la nivel înalt, ca de exemplu: G 8, G 20, ONU sau NATO.

La momentul actual, SUA sunt interesate de Orientul Mijlociu, de Asia Centrală (unde sunt îngrijorate de apropierea dintre China și Federația Rusă) și de implicarea mai importantă în Africa, de zăcămintele continentului negru, de la petrol, până la cărbune, minereuri sau metale rare ori prețioase.

În privința României, noi avem un parteneriat strategic cu SUA, inclusiv în domeniul militar. Relațiile bilaterale sunt la un nivel foarte bun, iar dacă ținem cont de declarațiile fostului ambasador american în România, aceste relații sunt la cel mai înalt nivel din istorie. Această conjunctură ar trebui valorificată atât în sfera economică, cât și în privința liberei circulații a persoanelor.

China, pe plan extern, este într-o ascensiune rapidă, pentru că beneficiază de câteva atuuri deosebit de importante, respectiv: o populație numeroasă, o mână de lucru ieftină și foarte disciplinată, cea mai mare rată a creșterii economice din lume (de peste 8% anual), schimbarea atitudinii clasei politice (în sensul deschiderii acesteia către colaborarea cu Federația Rusă, SUA sau

Uniunea Europeană), o grijă sporită ce se acordă armatei, inclusiv – sau mai ales – înzestrării acesteia prin creșterea bugetului alocat acestei instituții.

În noul context intern, se cuvine să remarcăm mai întâi schimbarea conducerii politice, care pare mai liberală, mai deschisă spre nou, spre cooperare externă precum în domeniile politic, economic, militar și de investiții. Astfel, să remarcăm schimbarea recentă a liderului Partidului Comunist Chinez, care este mai tânăr și mai deschis dialogului cu principalii lideri politici, atât din Occident cât și din Asia. De asemenea, creșterea economică este un aspect redutabil în discuția de ansamblu, pentru că o economie în creștere îi conferă argumente solide în abordările de politică externă, în plan politic, diplomatic și militar.

Dintre principalele acțiuni întreprinse în ultima perioadă de China se pot aminti: dialogul cu SUA, la cel mai înalt nivel, la Washington; exerciții militare comune cu Federația Rusă; interzicerea exporturilor către Coreea de Nord, exporturi care ar putea fi folosite pentru modernizarea armamentului nord-corean (să menționăm, în context, că China este singurul aliat cu greutate al imprezibilului regim de la Phenian); implicarea importantă în acțiuni de investiții în Africa, atât în infrastructură, cât și în domeniul exploatarea zonelor bogate în diverse resurse naturale; tentativa de a începe și dezvolta cooperarea cu Uniunea Europeană (la această ultimă temă, este important pentru noi să observăm că acea cale de urmat pentru care au optat chinezii (pentru a intra în Europa) este cu sprijinul României.

În această situație, noi ar trebui să fructificăm inteligent această oportunitate ivită la nivel internațional, atât din punct de vedere politic, cât și economic. În această abordare foarte importantă, România ar trebui să valorifice vechile relații cu China – tradițional bune – precum și statutul de membru al Uniunii Europene cu o influență crescândă în Europa, datorită poziției geografice, dar și intensificării dialogului cu liderii europeni / de exemplu cu liderii politici din Franța, Germania, Spania, Finlanda, Italia, Marea Britanie, Norvegia, Estonia, Ungaria, Polonia.

Așadar, China poate fi privită în această perioadă ca fiind în creștere în arena internațională, fiind curtată de multe state ce doresc a consolida cooperarea cu marea Chină. Această poziționare avantajoasă, îi permite acesteia să aibă un cuvânt greu de spus în marile decizii la nivel mondial. În acest mod, ea își permite să blocheze unele decizii în Consiliul de Securitate al ONU, ultimul exemplu în acest sens fiind cel legat de adoptarea unei eventuale decizii privind o intervenție militară în Siria. Prin urmare, este de așteptat ca, pe termen scurt și mediu, China să devină un actor statal tot mai important, tot mai influent pe arena internațională, de poziția căruia să se țină cont foarte serios.

Federația Rusă este de asemenea un actor statal cu o pondere constant crescândă, datorită unor factori favorizanți precum:

- o conducere relativ stabilă de o importantă perioadă de timp, prin această inovație, respectiv rocada președinte-premier;

- beneficierea de imense resurse naturale, care îi permite țării să obțină resurse financiare prin exporturi masive de materie primă brută, neprelucrată, care nu necesită investiție de inteligență;

-schimbarea tonului președintelui, spre o abordare mai autoritară, mai fermă, mai exigentă, în raport cu toți liderii mondiali, inclusiv Germania, dar poate doar un pic mai prudent cu China;

-menținerea unui echilibru macroeconomic economic intern, prin sporirea disciplinei și autorității pe piața muncii.

Aceste elemente, poate și altele, permit acum Rusiei să aibă o abordare mai îndrăzneță, mai cu tupeu, în dialogul cu liderii mondiali pe marile teme internaționale. De exemplu, în luna septembrie 2013, președintele rus a lansat o propunere surpriză și constructivă în dosarul sirian, în sensul că dacă Siria va accepta și va coopera cu comunitatea internațională pentru a distruge arsenalul său nuclear (considerat al 3-lea din lume ca și cantitate / peste o mie de tone de arme chimice), nu va fi atacată de NATO sau de o coaliție de state occidentală. Propunerea, la nivelul ONU a fost acceptată, ca fiind rezonabilă, iar astfel aliații occidentali au amânat intervenția militară în Siria.

Față de cele prezentate, putem estima un comportament al Federației Ruse care să vizeze următoarele aspecte:

- implicarea mai activă și dinamică în adoptarea marilor decizii la nivel global;
- abordarea relațiilor cu Uniunea Europeană într-un mod mai ferm, inclusiv față de Germania;
- o apropiere de China;
- acțiuni indirecte care să conducă la menținerea unor guverne instabile în Ucraina, Georgia și Republica Moldova;
- menținerea apropierii față de aliații / prietenii apropiați din Orientul Mijlociu, chiar dacă în dosarul sirian a manifestat o ușoară nuanțare, venind cu o propunere constructivă, în sensul ca în termen de circa 9 luni, Siria să-și lichideze arsenalul de arme chimice.

Ținând cont de aceste elemente, este de așteptat ca rolul Rusiei pe arena internațională să devină tot mai crescut și influent. Din această perspectivă, diplomația românească ar trebui să-și fixeze drept o prioritate „resetare” a relațiilor cu Rusia, având în vedere și imensa piață de desfacere ce o constituie marele vecin de la est, piață care este și mai puțin exigentă decât cea din Uniunea Europeană.

India face parte din așa-numitul BRICS (Brazilia, Rusia, India, China, Africa de Sud), grup de țări care este perceput că include țările ce vin tare din urmă în privința evoluțiilor lor economice și a creșterii treptate a influenței la nivelul comunității internaționale. Dintre punctele tari ale acestei țări cele mai semnificative sunt: mâna de lucru ieftină, populația numeroasă și performanțele excepționale în domeniul IT. Se pare că – în mod cu totul surprinzător – India este pe locul I în lume în domeniul IT și această politică inteligentă începe să dea roade.

Din păcate, România nu are relații prea dezvoltate cu India. Poate că diplomația noastră va reanaliza prioritățile în această parte a lumii. Cu atât mai mult, dacă avem în vedere că tinerii români sunt foarte talentați în domeniul IT. Poate că cel puțin pentru acest domeniu s-ar putea realiza o colaborare cu India,

eventual chiar în a conlucra în dosarul combaterii cyber-terorismului, care este un fenomen de actualitate și extrem de periculos.

Brazilia este un actor statal cu o ascensiune importantă, din punct de vedere economic, dar și al sporirii influenței pe arena internațională. Această țară pare a deveni liderul Americii de Sud. Distanța geografică nu prea permite dezvoltarea de către România a unor relații economice semnificative cu Brazilia, deși înainte de 1989 exista un schimb de mărfuri între cele două țări (ex.: minereu, autoturisme, etc.)

Cu toate acestea, este de înțeles că ar fi recomandat ca diplomația românească să analizeze posibilitățile de cooperare economică, politică sau culturală cu liderul unui continent important.

3. Despre principalii actori non-statali

Principalii actori non-statali sunt de fapt principalele organisme internaționale, respectiv: NATO, Uniunea Europeană, ONU, OSCE.

NATO este principala alianță politico-militară la nivel global. Apariția acesteia, în 1949, a contribuit poate decisiv la menținerea celei mai lungi perioade de pace din istoria omenirii. Când vorbim despre lipsa războaielor, ne referim la conflicte globale, majore, nu la conflicte militare minore, locale.

După 1989, nu de puține ori au apărut voci care estimau – sau solicitau – desființarea NATO, pe motiv că această alianță nu-și mai justifică existența, prin terminarea războiului rece între cele două blocuri politico – militare (cel comunist și cel occidental).

După îndelungate și minuțioase analize, liderii Alianței au găsit formula prin care să mențină un cadru instituțional, care să respecte normele internaționale, prin care să contribuie la menținerea păcii (chiar dincolo de granițele Alianței), la lupta anti-teroristă și eventual la stingerea altor conflicte.

Din această perspectivă, se poate spune că NATO este unul dintre cei mai importanți actori non-statali de pe arena internațională. Liderul de facto al Alianței sunt SUA, iar printre aliații cei mai importanți (inclusiv prin prisma contribuției lor financiare la bugetul Alianței sunt: Marea Britanie, Germania, Italia).

Printre cele mai importante realizări ale Alianței după 1990 se numără pregătirea condițiilor care să permită extinderea Uniunii Europene. Cu alte cuvinte, extinderea NATO spre estul Europei a pregătit condițiile de securitate pentru a se extinde comunitatea europeană, respectând principiul potrivit căruia mai întâi se asigură securitatea unui spațiu, a unei țări, a mai multor țări și apoi se trece la dezvoltarea economică a acelei zone. La un curs NATO din Germania, un lector făcea o comparație sugestivă, dar păstrând proporțiile, anume: orice om când sosește acasă, mai întâi își închide ușa și apoi se apucă de treburile casnice.

În prezent, NATO este implicată în diverse teatre de operații, în operațiuni de menținere sau de impunere a păcii. Este de așteptat ca și în viitorul apropiat și

pe termen mediu Alianța să joace un rol foarte important în domeniul securității internaționale.

România se află în ipostaza de a fi într-o relație privilegiată, de parteneriat strategic cu SUA, dar și cu alți aliați. Din păcate, resursele financiare alocate domeniului apărării nu se ridică la nivelul angajamentului asumat la momentul aderării la alianță, respectiv de 2,38% din PIB. Cauzele principale sunt două: recesiunea economică din ultimii ani, care a afectat puternic resursele bugetului național și, pe de altă parte de lipsa de înțelegere a fenomenului de către clasa politică, cea care a aplicat reduceri excesive la bugetului Ministerului Apărării Naționale. În prezent se fac demersuri pentru a se convinge factorii de decizie de la nivelul de vârf pentru a crește treptat bugetul alocat apărării, cu circa 0,3% / an, astfel încât în câțiva ani să se atingă cel puțin nivelul de 2,0 % din PIB. Astfel, va spori și prestigiul României ca aliat și va crește și posibilitatea de a influența deciziile la nivelul Alianței.

De altfel, nu doar România a fost afectată de conjunctura economică nefavorabilă. Tocmai de aceea, la nivelul Alianței a fost adoptat conceptul „Smart Defense”, pentru a se realiza în comun noi capacități militare și apoi utilizarea acestora, la nevoie, tot în comun, pentru a se realiza economii, pentru a se ușura efortul financiar. În cadrul Uniunii Europene, conceptul similar se numește „Pooling & Sharing”.

Uniunea Europeană constituie un foarte important actor economic și politic la nivel global. De asemenea, liderii europeni încearcă să consolideze componenta militară, de apărare comună, încercându-se a se evita duplicările cu NATO. La un moment dat, s-a elaborat conceptul „Berlin +”, care prevedea utilizarea capacităților NATO de către UE. Nu a prea funcționat datorită lipsei de voință politică.

La nivel global, UE are o importanță mai deosebită la nivel economic și – parțial – politic. Din punct de vedere militar, nu sunt întrunite condițiile armonizării pozițiilor. Am spus *parțial* la nivel politic, pentru că în bună măsură SUA și Rusia și-au atins scopul, prin mijloace specifice, de a slăbi UE, în sensul de a i se reduce influența la nivel global, de a o slăbi.

De aceea, în gândirea deciziilor majore, când vorbim de UE, trebuie mai degrabă să vorbim de principalii actori statali, precum Marea Britanie și Franța (ca membrii permanenți ai Consiliului de Securitate al ONU, dar și de Germania, ca principala putere economică a Europei. De altfel, de la o vreme, în negocierile pe dosare majore și de actualitate, nu se mai vorbește doar de cei 5 membrii permanenți ai Consiliului de Securitate, ci de formatul „P5+1”, adică de SUA, Rusia, China, Franța și Marea Britanie – pe de o parte – și de Germania pe de altă parte. N-ar fi exclus ca în viitorul apropiat să vorbim de formatul „P5+2”, adică să fie inclusă și Japonia în acest club select.

România, ca stat membru al UE se străduie să dovedească prin acțiuni concrete, politice și economice că este al VII-lea stat ca mărime din Uniune. Suntem încă în etapa de tatonări, de a învăța. Iar cel mai bun exemplu din care rezultă că suntem începători este modul neperformant de atragere de fonduri

comunitare pentru a reduce decalajele economiei românești, în general al societății românești față de principalele state europene.

ONU a fost, într-o perioadă de pionierat, de după al doilea război mondial, o organizație care a reușit, prin mijloace diplomatice, să mențină un oarecare echilibru pe plan internațional. Ulterior au apărut cele două blocuri militare NATO și Tratatul de la Varșovia care au preluat sarcina de a menține acel echilibru, chiar dacă în mod paradoxal, printr-o cursă a înarmărilor.

În prezent rolul *ONU* este relativ mai redus, activitatea acestei organizații reducându-se aproape doar la reuniunile Consiliului de Securitate, care practic adoptă deciziile convenit, negociate de cei 5 membri permanenți ai Consiliului de Securitate. Pe plan militar, rolul *ONU* se restrânge la a se implica în diverse misiuni de menținere a păcii. De fapt, organizația nu dispune de trupe proprii, ci coordonează cooperarea între trupele unor state membre, care vin cu contribuții voluntare și acestea acționează în diferite zone de conflict (îndeosebi în Africa), sub egida *ONU*.

Practic, se poate afirma că deciziile *ONU* constituie de fapt rezultanta negocierilor între cei 5 cei mai importanți actori statali, care sunt membri permanenți ai Consiliului de Securitate. Ca atare, nu putem afirma că rolul *ONU* în marile decizii este deosebit de important. Poate cu puține excepții, ca de exemplu în dosarul sirian în care s-a decis, deocamdată, neintervenția militară. Până la urmă, decizia a luat-o SUA și Rusia.

Ultima reuniune la nivel de șefi de stat sau de guvern (peste 190 de state participante) a avut loc în luna septembrie 2013, la sediul *ONU* din New York. Principalele teme aflate în dezbateri au fost: situația din Siria, programul nuclear iranian și procesul de pace dintre israelieni și palestinieni. La această reuniune, România a deținut unul dintre posturile de vicepreședinte ale reuniunii.

OSCE (Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa) este probabil organizația internațională cu cea mai mică influență pe arena internațională, dar și cea în interiorul căreia dezbaterile democratice sunt cele mai restrânse. În urmă cu circa 10 ani, la o reuniune de bilanț la Ministerul Afacerilor Externe, când se inventariau realizările și nerealizările României, care deținuse președinția *OSCE* anul anterior, reprezentantul țării noastre, Adrian Severin, a prezentat modul în care se adoptau deciziile în interiorul organizației. Potrivit acestuia, reprezentanții Rusiei și ai altor 2 – 3 țări europene importante (care aveau legătură cu problema dezbătută) se retrăgeau în culise și luau decizia pe care ulterior o comunicau plenului reuniunii.

În ultimii ani, activitatea acestei organizații a intrat într-un con de umbră, reuniunile acesteia fiind mai rare și pe teme mai puțin importante. Ca atare și influența organizației este mai redusă. De fapt, în general vorbind, mai multe țări (actori statali) sunt simultan membrii ai mai multor organizații. Pe de altă parte, deciziile organizațiilor sunt rezultanta dezbaterilor între punctele de vedere ale statelor. Prin urmare, în ultima perioadă, cam după 1995, e tot mai greu de separat clar deciziile organizațiilor între ele.

Concluzii

Actualul context geopolitic este într-o dinamică tot mai alertă, acțiunile actorilor statali și non-statali fiind într-o permanentă derulare.

Relațiile de putere marchează apropierea de „plutonul fruntaș” al statelor din *Grupul BRICS*.

Rolul organizațiilor internaționale este pe cale de a avea o tendință spre o influență ușor mai redusă, deciziile majore fiind de fapt rodul deciziilor țărilor.

Temele majore, de actualitate pe plan internațional sunt cele dezbătute la reuniunea ONU din septembrie 2013, la care s-ar mai putea adăuga situația din peninsula coreeană, conflictele din Africa și conflictul din Afganistan.

Problema terorismului, sub toate formele, rămâne în monitorizare și contracarare printr-o serioasă colaborare între actorii internaționali.

Bibliografie:

1. POPA, Iulian: *„Contribuții la înțelegerea acțiunilor în sprijinul păcii*, Editura Centrului Tehnic Editorial al Armatei”, 2005.
2. POPA, Iulian: *„Organizații Internaționale”*, Editura Centrului Tehnic Editorial al Armatei, 2007.

IDENTITATE ȘI GLOBALIZARE ÎN NOUL CADRU DE SECURITATE

Ana-Adina VIȚELARU*

Datorită repercusiunii globalizării asupra anumitor sectoare ale securității s-a conturat un nou subiect complex și multidimensional, abordat în cercetările contemporane. Astfel, transformarea securității este strâns corelată de modul în care procesul interferează cu domeniile vieții sociale. Lucrarea prezintă ca obiect principal de studiu relația dintre acest proces și sectorul societal, însă nu singurul analizat în cadrul demersului științific. Dacă globalizarea conduce la formarea unei culturi globale, atunci, securitatea identității prezintă anumite amenințări în acest sens. Așa cum susține și Barry Buzan, acestea se referă la fenomenul migrației, competiției orizontale, verticale în care putem observa schimbări de comportament ale indivizilor datorită noilor influențe culturale, fiind pusă în pericol și identitatea națională a acestora. Într-un mod exacerbat, la nivel mondial, ciocnirea civilizațiilor (Huntington 1997) poate reprezenta și ea o nouă amenințare odată cu terminarea Războiului Rece. Joseph Nye, în literatura de specialitate, introduce termenul de „soft power”, recunoscând modificarea obiectului de influență al actorilor arenei internaționale.

***Cuvinte-cheie:** actor, amenințare, risc, sector societal securitate, sistem internațional, soft power, vulnerabilitate.*

Introducere

În relațiile internaționale, după terminarea Războiului Rece, a avut loc o restructurare a noțiunii de securitate, punându-se acum accentul și pe alte dimensiuni aferente conceptului. Astfel, se produce o demilitarizare a acestuia, iar dimensiunile societale, de mediu sau economice devin centre de interes și dezbateră, după cum este introdus și de Joseph Nye (1990) termenul de „soft power”. Acesta din urmă vizează folosirea puterii ca un construct societal, economic, politic și nu în mod absolut militar.

Lucrarea prezintă ca ipoteză principală de cercetare transformarea securității după Războiul Rece, precum și creșterea importanței în cadrul arenei internaționale, dar și la nivel micro, statal a diferitelor sectoare ale acesteia. De asemenea, există și ipoteze secundare care îndrumă analiza în demersul științific. Afirmarea potrivit căreia globalizarea prezintă repercusiuni majore asupra dimensiunilor securității, tinzând spre omogenizare și formarea unei culturi globale, reprezintă o ipoteză particulară ce este afirmată și studiată.

Având în vedere metodologia, lucrarea se bazează pe un număr apreciabil de surse edite și inedite. Am utilizat în special surse primare, precum și diverse cercetări din sfera științelor politice, relațiilor internaționale, sau sociologiei, reflectând caracterul interdisciplinar al subiectului. Lucrarea începe cu o cercetare fundamentală prin abordarea și aprofundarea teoriilor privind termenii relaționați, continuând cu cea evaluativă ce urmărește impactul fenomenului

* Ana Adina VIȚELARU este studentă la Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca. E-mail: adina.vitelaru@yahoo.com

globalizării asupra mediului de securitate, în special în domeniul societal.

Ca metodă de cercetare, analiza documentară este prioritară, fiind solicitată în cea mai mare parte a studiului, iar metodele de interpretare și prelucrare fundamentează cunoștințele dobândite. Analiza cantitativă este restrânsă, cea calitativă fiind dominantă datorită faptului că întreaga cercetare constă în interpretarea, evaluarea datelor, precum și în analizarea procesele interactive pentru a afirma sau infirma ipotezele. Astfel, lucrarea se bazează pe autenticitate, abordare practică, construind un scenariu complex a temei dezbătute. Recunoscând caracterul falsificabil al oricărei metodologii ce ține de relațiile internaționale, ca și de orice alt domeniu al științelor socio-umane, aspect acceptat deja de câteva decenii², această lucrare își asumă limitele inevitabile oricărui demers științific.

1. Cadrul teoretic al termenilor relaționați

După Războiul Rece, în cadrul relațiilor internaționale, Școala de la Copenhaga evidențiază importanța academică a sectorului societal al securității. Accentul cade pe această dimensiune datorită noilor realități, vorbind în special de identitate, elementul de referință al sectorului societal. Ca definiție, acesta vizează „grupuri identitare mari care se auto-susțin”³, referindu-ne atât la nivel statal (națiunile), dar și la nivel regional, local (minoritățile). Barry Buzan insistă și pe o diferențiere clară între securitatea societală și cea socială, aceasta din urmă raportându-se la nivel individual, având și elemente conexe domeniului economic.

Interacțiunea dintre globalizare și securitatea societală se realizează atât prin temporalitate, ambele paradigme fiind disputate mai ales după încetarea lumii bipolare, dar și prin noutate. Fenomenul globalizării interacționează cu toate dimensiunile securității, cea societală fiind influențată prin distorsionarea elementelor ce o compun. Întreaga cultură, tradiție locală este vulnerabilă tendințelor exterioare, identitatea colectivă fiind amenințată prin amplificarea omogenizării valorilor de către fenomenul globalizării.

Privind asupra etimologiei și evoluției concrete a conceptului, acesta este de origine anglo-saxonă, fiind derivat din termenul „globalization”, însă îl regăsim și în literatura franceză sub forma de mondializare (mondialisation). La începutul deceniului VI al secolului al XIX-lea, termenul de „globalizare” capătă o identitate bine cristalizată după introducerea sa în dicționarul Webster, însă cunoaște o adevărată revoluție în anii '90 odată cu finalizarea Războiului Rece și implementarea unei noi ordini mondiale. Astfel, putem considera că este un fenomen relativ contemporan, chiar dacă manifestările globalizării sunt identificate încă din cele mai vechi timpuri.

² Falsificaționismul a fost enunțat în anii '30 de filosoful științei Karl Popper. În primul rând, falsificabil nu înseamnă fals. Pentru ca o propoziție să fie falsificabilă, trebuie să fie posibil, cel puțin în principiu, să faci o observație care ar putea indica dacă propoziția este sau nu falsă, chiar dacă nu este făcută această observație efectiv.

³ Barry Buzan, Ole Waever, Jaap De Wilde, *Securitatea: Un nou cadru de analiză*, Editura CA Publishing, Cluj Napoca, 2011, p. 172.

Plecând de la premisa universalității, Marshall McLuhan introduce în anul 1967 termenul de „global village”⁴ (sat global), erodând astfel parametrii de timp și spațiu ai statelor, inclusiv barierele naționale. Sub pretextul puterii mass-mediei acesta situează sub o cupolă globală toate popoarele lumii. Cu toate acestea, Brzezinski atribuie o altă sintagmă acestui proces, preferând, oraș global”, justificând prin faptul că relațiile sâtești strânse nu pot fi transpuse la nivelul sistemului internațional.⁵ În mai puțin de trei decenii, ideea sa este reluată de către Martin Albrow⁶, dar și de către alți mari academicieni, oferind o definiție deschisă a globalizării, faptul că aceasta însumează toate popoarele și procesele prin care ele interacționează într-o singură societate mondială, societate globală.

Această accepție este dezbătută în mediul academic, dar nu numai, fiind doar o linie directoare a ceea ce globalizarea poate determina în faza ei terminală, o uniformizare globală. Așa cum susține și Giddens (1990), globalizarea reprezintă o, intensificare a relațiilor sociale extinse la scara întregii lumi, prin care se leagă locuri dispuse la mari distanțe, astfel încât ceea ce se petrece la nivel local este afectat de evenimente care au loc la mii de mile distanță și viceversa”.

Globalizarea și sectorul societal al securității sunt analizate ca doi termeni antitetici. Dacă rezultatul fenomenului mult dezbătut și controversat reflectă conturarea unei culturi globale, atunci, securitatea identității⁷ prezintă anumite aspecte vulnerabile, afectând dimensiunea societală prin diferite metode și parametri temporali. Seriozitatea cu care acestea trebuie să fie identificate, analizate și diminuate rezidă în faptul că acest sector este unul distinct, iar orice amenințare la adresa lui poate reprezenta sursa oricărui conflict din alt sector (politic, militar, economic, social).

În această epocă amenințările iau o formă diferită, așa cum afirmă și Chris Donnelly, nu teritoriul unui stat, ci structura sa, natura societății sale, funcționarea instituțiilor sale și bunăstarea cetățenilor săi”⁸ reprezintă elemente predispuse, vulnerabilității și riscului. Astfel, se accentuează importanța asigurării unei medii propice de securitate din punct de vedere societal.

2. Amenințări și vulnerabilități în domeniul societal

Identitatea reprezintă punctul de referință al sectorului societal, amenințările, vulnerabilitățile și riscurile aferente fiind corelate cu acest termen. În acest context, securitatea vizează protecția și păstrarea elementelor definitorii ce dau contur identității colective (limba, tradiții, obiceiuri, cultura). Modul în care fenomenul globalizării interacționează cu acest sector al securității, în

⁴ Marshall McLuhan, *The Gutenberg Galaxy: The Making of Typographic Man*, University of Toronto Press, Scholarly Publishing Division, 1962.

⁵ Adina-Sabina Luca, *Identitatea socioculturală a tinerilor: repere în contextual globalizării și al schimbării sociale*, Editura Institutul European, Iași, 2010, p 53.

⁶ Andrew Jones, *Globalizarea. Teoreticieni fundamentali*, trad. Monica Neamț, Sorina Pricop, Editura CA Publishing, Cluj-Napoca, 2011, p 307.

⁷ T. Frunzeti, *Globalizarea securității*”, Editura Militară, București, 2006, p 15

⁸ Chris Donnelly, „*Rethinking Security*”, NATO Review, vol.48., 2000-2001, pp.32-34.

cadrul redefinirii post Război Rece, se realizează prin valorizarea apariției unei culturi globale ce o poate afecta pe cea locală. Astfel, domeniul societal este vulnerabil datorită expansiunii drastice a globalizării, fiind predispus unor riscuri de natură identitară.

2.1. Migrația

Barry Buzan a identificat existența mai multor amenințări în ceea ce privește sectorul societal al securității. Originea acestora poate fi regăsită în premisele globalizării, proces ce dorește omogenizarea valorilor și ideilor, constituirea lentă unei culturi mondiale. Tocmai această consecință drastică a fenomenului este în contradicție cu ceea ce securitatea societală, a identității protejează și dorește să atenueze.

Migrația reprezintă prima amenințare din cadrul domeniului societal, nefiind însă un fenomen nou în sistemul internațional post Război Rece. Existența acestuia datează încă de la conturarea și formarea statului, dar intensitatea sa a fost propulsată de interferență globalizării. Efectele asupra populației emigrante, dar și asupra celei populate pot fi privite prin prisma identității locale ce nu mai poate fi aceeași în noul context. Prin urmare, indivizii își însușesc noi valori, obiceiuri, formându-se o cultură eterogenă.

Bazele migrației pot fi regăsite cel mai des în pretextele economice, însă și cele politice sau sociale au o pondere semnificativă în această epocă.⁹ Fluidizarea procesului s-a realizat tocmai prin ceea ce globalizarea a putut schimba și determina în ultimele decenii. În acest sens ne putem referi la gradul de mobilitate al indivizilor la nivel mondial, restricționarea accesului prin granițele naționale fiind semnificativ diminuat.

Pe de altă parte, globalizarea a permis și integrarea regională în diferite organizații, asociații sau alianțe suprastatale, acest lucru determinând schimbări la nivel economic, politic, dar și cultural. Sectorul societal al securității ce privește protejarea identității colective analizează migrația ca o vulnerabilitate, constatând schimbări în cultura locală, iar indivizii percep acest fapt ca o amenințare asupra limbii, obiceiurilor și tradițiilor proprii.¹⁰ Așadar, există o strânsă relație între globalizare și dimensiunea societală, procesul de omogenizare favorizând fenomenul migraționist, iar obiectul de referință al acestui sector al securității, identitatea, asimilând vulnerabilități.

În perioada contemporană, problema emigrației Mexic-Statele Unite continuă să fie una dezbătută, mai ales cu accentuarea decalajului economic dintre Nord și Sud. Problemele interne ale Mexicului sunt recunoscute și de către Comisia Europeană (traficul intens de droguri, criminalitatea organizată)¹¹, reprezentând reale amenințări securitare pentru țările gazdă, Statele Unite în

⁹ Frangulea Sandu, *Fenomenul migrației și traficului de persoane*, Ploiești, <http://www.arduph.ro/fenomenul-migratiei-si-traficul-de-persoane/>, accesat la data de 09.09.2013.

¹⁰ Mălina Ciocea, *Securitatea culturală: dilema identității în lumea globală*, Editura Tritonic, București, 2009, pp. 82-84.

¹¹ Comunicarea Comisiei către consiliul și parlamentul european, *Către un parteneriat strategic UE-Mexic*, Bruxelles, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0447:FIN:RO:PDF>, accesat la data de 10.09.2013

special. Referindu-ne la domeniul societal, valorile și obiceiurile pot intra ușor în conflict cu cele locale.

2.2. Competiția orizontală

O altă amenințare identificată în cadrul sectorului societal este competiția orizontală¹². Aceasta se referă la modul în care o cultură poate fi influențată prin expansiunea uneia mai dinamice și vecine asupra propriei populații. Globalizarea facilitează întregul proces, translatând elementele culturale unei alte națiuni prin fluxul intens de informații asupra statului asimilator. Repercusiunile întregii acțiuni sunt văzute ca vulnerabilități ale sectorului societal al securității, existând amenințări asupra identităților colective locale. Într-un mod radical, ciocnirea civilizațiilor” (Huntington 1997), poate fi identificată în cadrul competiției orizontale, existând riscuri aferente acestui fenomen.

Cel mai convingător și simplu exemplu reprezintă temerile față de americanizare, întreaga lume fiind cuprinsă de acest fenomen. Promovarea pseudovalorilor cu ajutorul globalizării afectează culturi locale, determinând carențe sectorului societal al securității. Acestea sunt sesizate prin diferitele obiecte de americanizare și în funcție de construcția identitară a fiecărei țări. În momentul în care limba este centrată pe cultura națională, expansiunea contemporană a limbii engleze poate fi văzută ca un prejudiciu (ca în Franța).¹³

2.3. Competiția verticală

Competiția verticală, amenințare a sectorului societal poate fi considerată cea mai de amploare acțiune la nivel internațional deoarece aproximativ toate statele de pe glob sunt implicate într-un proces de integrare în unități suprastatale. Premisele economice, politice, sociale determină adesea statele să facă parte din organizații mondiale, deschizându-se astfel spre piața globală.

În ceea ce privește sectorul societal, adesea se dorește și conturarea unei identități culturale comune, formată prin difuziunea elementelor caracteristice țărilor membre, întărind astfel relațiile de interdependentă.¹⁴ Întreaga acțiune nu poate fi posibilă în lipsa globalizării, aceasta din urmă mijlocind răspândirea valorilor individual-naționale și coagularea unei identități culturale colective.

Integrarea în Uniunea Europeană poate fi un model pentru acest tip de amenințare, țările membre adoptând un model supranațional de conduită în diferite domenii ale vieții sociale, inclusiv cel cultural. Astfel, indivizii devin și cetățeni europeni, asimilând valori și respectând noi îndatoriri. Cu toate că beneficiile nu trebuie să fie excluse, sectorul societal al securității urmărește identificarea amenințărilor. Cetățenii se pot simți vulnerabili din punct de vedere identitar, nefiindu-le determinată concret apartenența la un grup suprastatal.

Soluțiile oferite pentru ameliorarea acestor fenomene de către societate pot fi analizate pe două planuri. La nivel local, sunt întreprinse acțiuni de către

¹² Barry Buzan Ole Waever, Jaap De Wilde, *op.cit.*, p. 174.

¹³ *Ibidem*, p. 178.

¹⁴ Mălina Ciocea, *op.cit.*, p. 83.

comunitate ce pot conduce la întărirea identității colective sau coeziunii grupului, iar la nivel național, aceste amenințări se pot transla în domeniul politic, reprezentând vulnerabilități pe agenda statală. Poziționate în acest fel, măsurile vor fi mult mai perspicace și prompte. De exemplu, prin schimbarea legislației de frontieră aceste procese pot fi controlate și diminuate.¹⁵

Diminuarea accentului pus pe sectorul militar al securității și aducerea în prim plan a securității de tip soft este vizibilă prin conturarea și abordarea unor noi riscuri, amenințări și vulnerabilități, referindu-ne în special la sectorul societal. Provocările contemporane trebuie abordate și prin prisma globalizării, proces ce condiționează schimbările din această sferă.

3. Studiu de caz: fenomenul migrației în Republica Moldova

Migrația internațională a forței de muncă din Republica Moldova a fost mijlocită atât de globalizare ce facilitează libera circulație a persoanelor, dar și de premisele economice sau sociale. Cazul acestei regiuni este unul elocvent pentru ilustrarea unei amenințări din cadrul sectorului societal al securității, anume migrația. Repercusiunile pot fi analizate în toate domeniile de activitate ale vieții sociale, inclusiv în ceea ce privește cultura identitară a republicii.

Conform Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova, peste 70% din cetățenii ce emigrează sunt tineri (până în 35 de ani)¹⁶. Din acest context putem observa cum majoritatea populației aptă de muncă preferă să trăiască dincolo de graniță, furnizând capital uman țărilor gazdă. Economia locală este afectată, iar tinerii optează pentru dezvoltarea personală și profesională în alt stat, însușindu-și alte valori și principii.

Din punct de vedere cultural, există o reală amenințare în cadrul sistemului de învățământ, practicându-se, exodul creierilor” (brain drain). Republica Moldova se confruntă cu un deficit de personal calificat în domeniul academic sau științific din această cauză, existând riscuri mari și asupra dezvoltării societății.¹⁷

Globalizarea permite fluidizarea obținerii informațiilor, iar cetățenii cu studii universitare devin conștienți de șansele lor de a profesa în sectorul în care s-au pregătit. Cu toate acestea, nu doar partea calificată a populației este influențată de acest fenomen, mai ales ca majoritatea locurilor de muncă ocupate în străinătate sunt pentru cei care nu au pregătire superioară. Așadar, globalizarea permite accesul tuturor la diferite servicii, intermediind procesul de migrație.

Sectorul societal al securității prezintă vulnerabilități tocmai datorită faptului că obiectul sau de referință, grupurile identitare, riscă să-și piardă unitatea prin părăsirea unei părți semnificative din națiune a granițelor.

¹⁵ Barry Buzan, Ole Waever, Jaap De Wilde, *op.cit.*, pp. 174-176.

¹⁶ Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, <http://www.statistica.md/category.php?l=ro&idc=103>, accesat la data de 09.09.2013.

¹⁷ Dușcian Dorin, *Căile de contracarare a exodului de creieri pentru Republica Moldova*, <http://international.asm.md/ds/despre-diaspora-stiintifica/88-publications-dn/1208-caile-de-contracarare-a-exodului-de-creieri-pentru-republica-moldova.html>, accesat la data de 10.09.2013.

Identitatea colectivă este amenințată de interferență elementelor exterioare, aduse odată cu populația ce a emigrat o perioadă îndelungată de timp sau de mutarea unui număr foarte mare de cetățeni în alt stat. Pe termen scurt, avantajele și beneficiile economice pot compensa diminuarea coeziunii grupului, dar pe termen lung repercusiunile pot fi dezastruoase pentru întreaga societate și pentru valorile acesteia.

Prin permeabilitatea crescândă a granițelor, facilitată de globalizare, la care se adaugă premise economice și sociale, cetățenii din Republica Moldova emigrează spre diferite țări. Anumiți factori, precum vârsta, perioada de timp a șederii, numărul total al indivizilor ce se mută definitiv în alt stat, motivul plecării, determină un sector societal al securității vulnerabil. Identitatea colectivă a națiunii nu mai poate fi considerată omogenă, determinând riscuri și amenințări la nivel societal.

Analizând site-ul oficial al Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova, în anul 2012 un număr total de 3093 de persoane au emigrat în diferite zone ale lumii. Astfel, 955 au plecat în căutarea unui loc de muncă, 614 pentru studii, 1054 datorită familiei, iar 470 din alte motive sau activități religioase, umanitare și de voluntariat. Țările de migrație pentru care se optează sunt România (445), Israel (407) Ucraina (403), Turcia (337) și Rusia (305).

Concluzii

Luând în considerație toate cele prezentate, putem remarca cum s-a produs o redefinire a securității, accentul fiind pus acum pe sectoarele de tip soft. Analizând în special dimensiunea societală, riscurile, amenințările și vulnerabilitățile înregistrare sunt facilitate de fenomenul globalizării care permite o difuziune rapidă a informațiilor, valorilor și obiceiurilor.

Prin studierea competiției verticale, orizontale și a migrației, ipoteza principală a cercetării poate fi afirmată, existând și preocupării securitare contemporane demilitarizate, însă care pot avea consecințe grave asupra societății. Fenomenele datează încă de la formarea statului, dar intensitatea acestora este caracteristică perioadei moderne. Diminuarea aspectelor ce amenință identitatea colectivă este necesară, reliefarea repercusiunilor acestora întărind cele afirmate.

Bibliografie:

- 1.Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, <http://www.statistica.md/category.php?l=ro&idc=103>
- 2.BUZAN, B., Waever O., Jaap De Wilde, *Securitatea: Un nou cadru de analiză*”, Editura CA Publishing, Cluj Napoca, 2011.
- 3.CIOCEA, Mălina, *Securitatea culturală: dilema identității în lumea globală*, Editura Tritonic, București, 2009.

4.Comunicarea Comisiei către Consiliu și Parlamentul European, *Către un parteneriat strategic UE-Mexic*, Bruxelles, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0447:FIN:RO: PDF>

5.DONNELLY, Chris, *RethinkingSecurity*, NATO Review, vol.48., 2000-2001.

6.DUȘCIAN, Dorin, *Căile de contracarare a exodului de creieri pentru Republica Moldova*, <http://international.asm.md/ds/despre-diaspora-stiintifica/88-publications-dn/1208-caile-de-contracarare-a-exodului-de-creieri-pentru-republica-moldova.html>

7.FRANGULEA, Sandu, *Fenomenul migrației și traficului de persoane*, Ploiești, <http://www.arduph.ro/fenomenul-migratiei-si-traficul-de-persoane/>

8.FRUNZETI, Teodor, *Globalizarea securității*, Editura Militară, București, 2006.

9.HUNTINGTON, Samuel, *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*, Editura Antet, București, 1997

10.JONES, Andrew, *Globalizarea. Teoreticieni fundamentali*, trad. Monica Neamț, Sorina Pricop, Editura CA Publishing, Cluj-Napoca, 2011.

11.LUCA, Adina-Sabina, *Identitatea socioculturală a tinerilor: repere în contextual globalizării și al schimbării sociale*, Editura Institutul European, Iași, 2010.

12.MCLUHAN, M., *The Gutenberg Galaxy: The Making of Typographic Man*, University of Toronto Press, Scholarly Publishing Division, 1962.

PROVOCĂRI DE SECURITATE ÎN SECOLUL XXI ÎN EUROPA

Teodora-Maria DAGHIE*

Prima decadă a secolului 21 a înregistrat o serie de progrese în ce privește instrumentele de cooperare dezvoltate de Organizația Națiunilor Unite și de către alte organizații regionale – având ca scop dezvoltarea durabilă a statului de drept, guvernarea democratică și securitatea națională și regională. Deși nivelul violențelor nu este același în toată regiunea, aceasta se află în fața unei escaladări a tensiunilor asociată cu dezvoltarea crimei organizate și creșterii factorului de insecuritate în rândul populației. Evaluând fiecare țară în parte distingem două categorii de țări: în care cetățenii sunt supuși unei frici continue și în fața unei spirale a violenței; și o a doua categorie unde criminalitatea este relativ scăzută dar unde există izbucniri sporadice ale violenței și insecurității în societate.

Lucrarea încearcă să stabilească un model bazat pe teoria securitizării în raport cu lupta împotriva violenței internaționale și transnaționale, precum și a unora dintre cele mai importante elemente ale procesului de democratizare. Acestea vor fi atinse prin explicarea construcției modelului cooperării la nivel regional și felul în care toate acestea afectează securitatea la nivel individual, național și regional.

Cuvinte-cheie: Europa, construcția securității, violență transnațională.

Introducere

În primul rând trebuie să înțelegem sensul în care este folosit termenul „securitate”, în mod cert acesta se opune celui de „pericol”. Dacă examinăm lumea contemporană devine clar că nu putem discuta despre securitatea absolute, existând în permanență o formă sau un grad de amenințare potențială sau reală.

Pentru a determina gradul de risc și a evalua noțiunea în sine trebuie să înțelegem repetitivitatea anumitor evenimente care pot conduce la diferite tipuri de pierderi (ex. moarte, pierderi fizice, pierderea bunurilor materiale sau venituri sub o limită așteptată).

Prezența riscului propriu zis este asociată cu incapacitatea de a prezice viitorul în proporție de 100%. Acesta survine în relație cu anxietățile legate de viitor și este inexorabil legată de anticiparea și planificarea, prin urmare procesul de luare a deciziilor (chiar cuvântul în sine fiind legat de luarea unei decizii al cărei rezultat este necunoscut).

Discutăm de asemenea despre existența unui risc mai scăzut al desfășurării unui eveniment sau lipsa acestuia – cu cât riscul este mai mare cu atât apariția acestuia poate afecta securitatea procesului, obiectului, persoanei, grupului de indivizi sau statului. Putem să definim securitatea ca lipsa de adversități în ce privește prezentul și viitorul unui individ, grup de indivizi, procese sau obiecte.

* Teodora-Maria DAGHIE, doctorand, Universitatea din București. E-mail: daghie.teodora-maria@fspub.unibuc.ro

Trebuie amintit că în dezvoltarea normală a persoanei, grupului de persoane sau a oricărui proces este posibilă doar în condiții de siguranță. În absența unor standarde de securitate care permit dezvoltarea, aceasta nu va avea loc și va conduce la un proces de degradare a calității vieții și a mediului internațional.

Pentru o mai bună evaluare a nivelului de securitate au fost introduși o serie de indicatori. Datorită faptului că evaluarea acestora are o natură probabilistică ne confruntăm cu o serie de probleme în evaluarea acestora în ce privește grupurile umane și posibilitatea apariției unor condiții adverse dezvoltării stabile a acestora.

Există de asemenea și problema cantității problemelor ce trebuie evaluate, aceasta fiind deopotrivă și una calitativă aducând problema evaluării securității personale la un nou nivel.

Spre exemplu problema creșterii numărului de mașini. Deși acesta este insuficient pentru a acoperi nevoile orașelor, inclusive Bucureștiul, sunt suficiente pentru a asigura liberă mișcare a deținătorilor acestora. De-a lungul timpului odată cu creșterea numărului vehiculelor, traficul a devenit tot mai aglomerat. Municipiul București fiind pus tot mai des în fața unor termeni precum ambuteiaj. În aceeași situație ne găsim la nivelul societății unde o serie de contradicții tot mai puternice cresc presiunea asupra populației și statelor, generând nu doar comportamente imprezicibile cât și agresiuni nemotivate.

Făcând o analiză amănunțită putem întâlni această problemă la aproape toate nivelurile. În condițiile existenței unui număr redus de factori negativi controlul acestora este unul mult mai facil. Odată cu creșterea procentului de evenimente ce afectează negativ siguranța unei populații, soluțiile care s-au dovedit utilizabile în trecut nu mai sunt funcționale, apărând nevoia dezvoltării unor noi, necunoscute până la acel moment.

Din acest motiv vom continua să întâmpinăm probleme în adaptarea la noile probleme sociale apărute la nivelul societății chiar și la nivelele la care acestea au fost rezolvate în trecut. Având în vedere toate acestea precum și creșterea rapidă a populației și a provocărilor la adresa securității naționale și internaționale, dezvoltarea unor soluții care să contracareze noile amenințări nu poate decât să crească. Timpul reprezintă o componentă care va face doar să intensifice toate aceste probleme. Trebuie să realizăm că nu doar forma și conținutul amenințărilor se vor diversifica în viitor dar și sensul lor filozofic și ideologic.

1. O nouă agendă pentru securitatea europeană

Mergând înapoi la dezbaterile asupra viitorului securității contemporane trebuie să menționăm că importanța și natura acesteia poate doar să se diversifice. Toate acestea se datorează unei serii de factori cum ar fi acela că în ultimii zece ani nu s-au petrecut schimbări majore în arhitectura de securitate europeană și în al doilea rând procesele politice din zona euro-atlantică nu au

putut rezolva problemele unor conflicte fundamentale pentru regiune – existând diferende fundamentale asupra cărora este dificil de ajuns la un numitor comun.

Întrebarea căreia trebuie să îi răspundem este dacă se poate discuta despre un system de securitate integrat la nivelul continentului în acest moment și care sunt transformările ce pot surveni în viitor. Pentru aceasta vom încerca să avem o evaluare cât mai obiectivă.

Aducându-ne aminte de anii 1990 în care dezintegrarea URSS a reprezentat o „paradă” a exercitării suveranității de-a lungul eurasiiei. La început, elitele noilor republici independente au încercat diversificarea relațiilor politice și economice ale acestora pentru a reduce dependența de Federația Rusă.

În domeniul politicilor de securitate putem observa tendințe similare, este evident că noile republici nu își pot asigura securitatea în mod independent integrarea acestora în diferite structuri militare și politice a fost inevitabilă.

De fapt, după prăbușirea Uniunii Sovietice și eliminarea Tratatului de la Varșovia, NATO a rămas singura alianță militară din regiune. Pusă în față cu noile realități de securitate ale regiunii, OTSC fiind doar un palid înlocuitor pentru Tratatul de la Varșovia – fiind restrâns la Federația Rusă și fostele republici sovietice cu excepția țărilor baltice. Capacitatea sa economică și financiară aflându-se la o zecime cea a NATO. În al doilea rând diferențele de natură politică în ce privește o serie de diferențe semnificative care prevalează dezvoltării unei culturi de securitate comune între membrii OTSC și cei ai NATO. Nu în ultimul rând, colapsul Uniunii Sovietice a condus la scăderi drastice ale bugetelor de apărare în rândul Federației Ruse și a statelor din sfera sa de influență.

Prin urmare, putem vorbi despre un vid de securitate creat în spațiul fostei Uniuni Sovietice, acesta trebuind să fie acoperit de statele care manifestă un interes în regiune. În 1993, Anthony Lake, asistent al președintelui SUA pentru securitate națională a vorbit într-un discurs la John Hopkins University despre conceptul de „expansiune democratică” (democratic enlargement en. n.trad) făcând referire la fostele republici sovietice în sens strict și în sens larg la întregul bloc fost comunist. Acest lucru însemnând că zona devenea o prioritate pentru politica externă a Statelor Unite, în 1994 acest lucru devenind clar în 1994 când se conturează clar politica de extindere a NATO către est în republicile foste comuniste.¹

În paralel cu eforturile depuse de Consiliul pentru Securitate Națională a SUA, în cadrul NATO se înființează un program pentru implementarea noului concept strategic al alianței – denumit Parteneriatul pentru Pace – al cărui principal scop este creșterea cooperării în domeniul militar cu țările aspirante la statutul de membru al alianței. Toate cele de mai sus având ca scop pregătirea țărilor europene centrale și estice pentru integrarea în alianță.

Într-o perioadă de timp relativ scurtă aliații occidentali ai Statelor Unite au reușit să creeze o platformă pentru integrarea de noi membri în NATO.

¹ Vezi Enrico Fels, Jan-Frederik Kremer, and Katharina Kronenberg, eds., *Power in the 21st Century: International Security and International Political Economy in a Changing World* (New York: Springer, 2012).

Este greu de crezut că disoluția Pactului de la Varșovia a redus interesul Federației Ruse pentru țările aflate în fosta sa sferă de influență sau că politicieni ruși cu vederi mai liberale ar fi dat crezare la începutul anilor 1990 declarațiilor de peste ocean în ce privește extinderea NATO fără să ia nici o măsură.

În mod concret, problema extinderii alianței a fost una care nu a necesitat eforturi deosebite, timpul fiind un bun agent în acceptarea acesteia de către Federația Rusă. Aderarea Republicii Cehe, Poloniei și Ungariei în 1999, Bulgariei, Estoniei, Letoniei, Lituaniei, României, Slovaciei și Sloveniei în 2004 precum și a Albaniei și Croației în 2009 au reprezentat în ansamblu finalizarea unui proces de maturizare a alianțelor de securitate la nivelul continentului european în anii de la căderea comunismului. Ultimii douăzeci de ani alianța nord atlantică s-a extins substanțial către granițele Federației Ruse – mult dincolo de limitele fostei Uniuni Sovietice.

2. Rusia și securitatea în Europa

Pentru a putea acoperi în totalitate granițele vestice ale Federației Ruse NATO ar trebui să includă în rândul său Belarus și Ucraina. Dacă includerea aderarea primilor este improbabilă din motive politice, pentru Ucraina există șanse reale de a adera la organizație. O parte semnificativă a elitei politice și a populației Ucrainene este în favoarea unor relații tot mai apropiate cu occidentul, susținând aderarea la NATO și Uniunea Europeană.

Potențialul unei extinderi estice de adâncime a NATO este relativ ridicată, Conceptul Strategic al alianței din 2010 proclamând încă o dată principiul deschiderii – fapt ce confirmă aceste intenții de expansiune. Mai mult, dincolo de extinderea din Ucraina se discută tot mai mult despre extinderea în Georgia atât la nivelul politicienilor naționali cât și de către membrii alianței – toate acestea sub rezerva rezolvării problemelor interne de securitate și a diferendelor cu Federația Rusă.²

Este evident că o astfel de evoluție nu poate conduce la formarea unui sistem integrat de securitate europeană. Carta Securității Europene adoptată la Istanbul în 1999 statuează că „securitatea fiecărui stat participant (n.r. OSCE) este inseparabil legată de cea a fiecărui alt stat”.³

În mod concret OSCE a devenit o structură a tot cuprinzătoare din care fac parte toate statele ce iau parte la securitatea europeană și nord atlantică, cu toate acestea OSCE nu a dat dovadă până în prezent că are capacitatea de rezolvare a tuturor problemelor de securitate strategică. În prezent nu este foarte clar cum se poate realiza acest obiectiv. Din aceste motive la conferința din 2007

² Vezi German Army, MAJ (GS) Andreas C. Winter, *Operational Implications of the Nato Strategic Concept 2010 for European Countries in Nato and the Eu* (n.p.: CreateSpace Independent Publishing Platform, 2012) and Sidney E. Dean (Ed.), *Nato 3.0: the Atlantic Alliance Resets for the 21st Century: Hampton Roads International Security Quarterly*, vol. XI, Nr. 1 (n.p.: CreateSpace Independent Publishing Platform, 2010).

³ Vezi Gunther Hauser and Franz Kernic, eds., *European Security in Transition* (Burlington, VT: Ashgate Pub Co, 2006).

a organizației președintele rus a criticat sistemul de securitate europeană bazat pe structurile OSCE și CFE.⁴

Includerea pe deplin a Federației Ruse în sistemul european de securitate reprezintă o provocare strategică la nivel euro-atlantic, iar coordonarea cu acesta atunci când nu marșează la interesele geostrategice ale Statelor Unite în regiune, acțiunile NATO și ale aliaților săi trebuind să primească cel puțin acordul tacit al acesteia.

Mai mult, extinderea NATO a influențat în mod constant relația Federației Ruse cu alianța nord atlantică, problemă careia din 2009 i s-a adăugat proiectul amplasării în Europa a componentelor sistemului american anti-balistic. Toate aceste demersuri ale Statelor Unite și aliaților săi au fost în măsură să pericliteze până la „resetare” relațiile cu Federația Rusă.

În ciuda asigurărilor oferite de politicienii americani, Statele Unite nu au oferit garanții legale Federației Ruse referitoare la statutul defensiv al programului anti-rachetă din Europa, asumând ca suficiente declarațiile care prezintă scutul anti-rachetă drept o contra-măsură pentru programul nuclear iranian.

În viziunea americană o posibilă „resetare” a relațiilor cu Federația Rusă este posibilă doar la inițiativa acesteia din urmă dar în termenii stabiliți de SUA.

O politică externă independentă și interesul național tot mai pronunțat al Federației Ruse a condus la distanțarea de situația de la începutul anilor 1990 când a existat o „rezistență” limitată la politicile Statelor Unite. În acest moment nu există schimbări majore în problemele de securitate ale Europei. Relația dintre Rusia, Statele Unite și NATO este deschisă către „noi” oportunități, în ciuda unei probabile înțelegeri reduse a unor probleme strategice.

Luând în considerare dinamica acestor relații putem spune că neîncrederea dintre Statele Unite/NATO și Federația Rusă este în creștere de la an la an, fiecare încercând să își prezerve propriile interese de securitate, Rusia nefiind pregătită să accepte anumite politici ale Statelor Unite care pot fi considerate împotriva intereselor sale.

Fiind optimiști putem considera că pot exista anumite măsuri ce au potențial de a schimba radical mediul de securitate european: în primul rând Federația Rusă este puțin probabil să adere la o alianță în care nu deține rolul principal, iar în al doilea rând este improbabil ca Statele Unite să renunțe la exercitarea unui rol de lider global, implementându-și politicile în întreaga zonă euro-atlantică; în ultimul rând nu trebuie neglijată reorientarea geopolitică globală către zona Asia-Pacific, zonă unde procesul de stabilire a unui lider regional este în plină desfășurare.

Cu toate acestea putem considera că nu toate statele membre NATO sunt pe deplin mulțumite de evoluția curentă a lucrurilor dar pe termen mediu este improbabil să existe schimbări majore care să influențeze poziția dominantă a Statelor Unite.

⁴ Tratatul privind Forțele Convenționale în Europa

Criza prezentă la acest moment în relația dintre Statele Unite/NATO și Rusia nu este una surprinzătoare. În mod cert diferențele culturale fundamentale dintre Statele Unite/NATO și Federația Rusă și percepția asupra anumitor probleme este puțin probabil să contribuie la o evoluție pozitivă a relației dintre aceștia. De-a lungul ultimilor 5-10 ani relația dintre Rusia și aliații săi occidentali nu a suferit modificări majore în ce privește abordarea avută asupra problemelor strategice, incluzând între acestea securitatea europeană, extinderea NATO și provocarea majoră a integrării Federației Ruse într-un sistem de securitate european.

Există experți care argumentează asupra integrării complete a Federației Ruse în structurile de securitate europeană ca având o probabilitate chiar mai mică decât în 2010, unul dintre aceștia concluzionând că „integrarea totală a Federației Ruse în NATO ar însemna retragerea acesteia din competiția directă cu China, fapt ce ar avea consecințe catastrofale pentru aceasta”.

În această privință este interesant de notat că în concordanță cu un studiu al Consiliului Atlantic între o serie de experți occidentali referitor la relația dintre NATO și Federația Rusă nu sunt considerate ca fiind cruciale pentru determinarea direcției evoluției alianței.

Rezultatul politic al acestor factori este eșecul vizitei planificate la Moscova a președintelui SUA Barack Obama în toamna anului 2013. Era de așteptat ca aceasta să nu influențeze în mod semnificativ relația bilaterală dintre cele două țări în ciuda progreselor înregistrate de-a lungul ultimilor ani. Federația Rusă dispune în prezent de o economie solidă, fiind o putere majoră din punct de vedere militar și al resurselor disponibile, folosind toate acestea pentru a-și întări securitatea proprie, extinzându-și influența la nivel regional printr-o serie de mecanisme de cooperare politico-militare în cadrul unor structuri asociative.

Concluzii

În ultimii ani liderii NATO consideră în mod curent posibilitatea aderării Ucrainei la organizație, aceasta reprezentând o lovitură majoră pentru Federația Rusă. Ucraina găzduiește o comunitate rusă deosebit de importantă și o mulțime largă de cetățeni consideră rusa ca limbă maternă. Este deosebit de dificil pentru Ucraina să adere la NATO în condițiile în care acesta are o reputație negativă în rândul minorității ruse. Este de așteptat ca Federația Rusă să folosească toate mijloacele disponibile pentru a împiedica apariția unui sentiment anti-rus în Ucraina. Mai mult, nu se pot imputa aliaților occidentali ai Federației Ruse tentative de destabilizare a zonei de influență a Federației Ruse precum încurajarea unor schimbări politice în Belarus ori respingerea planurilor ruse pentru regiunea Kaliningrad ori pregătirea Georgiei pentru a deveni un capăt de pod al NATO în Caucaz. Înfrângerea militară a Georgiei în august 2008 a stopat temporar planul Statelor Unite de dizlocare a unei baze militare ce putea servi unui atac milita împotriva Iranului și a unei posibile amenințări împotriva

Federației Ruse. Planurile includ și stabilirea desfășurării în teren a părților cinci și șase din scutul de apărare împotriva rachetelor strategice.

Eforturile combinate ale NATO și Federației Ruse în stabilirea unui mediu de securitate în Afghanistan joacă un rol vital în stabilirea securității acestei țări, fiind unul dintre cele mai importante puncte pe agenda consiliului NATO-Rusia. Contribuția Federației Ruse fiind esențială în construirea unei flote de elicoptere operabile în cadrul armatei afgane.

Pentru mulți Federația Rusă are nevoie de un nou angajament pentru a fi capabilă să desfășoare un rol activ în securitatea europeană. Din punctul nostru de vedere instituțiile de securitate europene trebuie reformate în cooperare cu Federația Rusă ca angajament activ al faptului că au fost lăsate în urmă problemele Războiului Rece.

Bibliografie:

1.FELS, Enrico, Jan-Frederik Kremer, and Katharina Kronenberg, eds. *Power in the 21st Century: International Security and International Political Economy in a Changing World*. New York: Springer, 2012.

2.HAUSER, Gunther, and Franz Kernic, eds. *European Security in Transition*. Burlington, VT: Ashgate Pub Co, 2006.

3.PONSARD, Lionel. *Russia, Nato and Cooperative Security: Bridging the Gap*. New York, NY: Routledge, 2006.

4.POULIOT, Vincent *International Security in Practice: the Politics of Nato-Russia Diplomacy*. Cambridge, UK.: Cambridge University Press, 2010.

5.SIDNEY E. Dean. *Nato 3.0: the Atlantic Alliance Resets for the 21st Century*: Hampton Roads International Security Quarterly. Vol. XI, Nr. 1. N.p.: CreateSpace Independent Publishing Platform, 2010.

6.WINTER, Andreas C. *Operational Implications of the Nato Strategic Concept 2010 for European Countries in Nato and the Eu*. N.p.: Create Space Independent Publishing Platform, 2012.

EVOLUȚIA DILEMEI DE SECURITATE DUPĂ ÎNCHEIEREA RĂZBOIULUI RECE. DILEMA LEGĂTURII MIGRAȚIE – SECURITATE

Cornel Traian SCURT*
Maria-Mihaela NISTOR**

Această lucrare analizează conceptul de dilemă de securitate într-un mod atât diacronic cât și sincron, cu accent pe perioada de după Războiul Rece. Pe lângă imaginile militare tipice prevalente, utilizate atunci când această noțiune a apărut, intervalul de timp în discuție relevă existența unor dileme de securitate trans-sectoriale care trebuie să fie înțelese într-o paradigmă multi-nivel. Ideea unei dileme - legătura migrație-securitate - este considerată în ultima parte a acestui articol.

Cuvinte-cheie: dilemă de securitate, securitizare, perioadă post-Război Rece, migrațiune.

1. Considerații generale asupra conceptului de dilemă a securității

Noțiunea de dilemă de securitate a fost definită și explicată în anii '50 de către John Herz¹ care abordează conceptul din perspectiva grupurilor, care, în încercarea de a evita situații primejdioase, dar și pentru a se elibera de efectele influenței altor grupuri asupra lor, au tendința de a acumula din ce în ce mai multă putere. Consecințele se materializează în insecuritatea celorlalte grupuri, implicând aplecarea acestora către pregătirea pentru ce este mai rău. El afirma că „o noțiune structurală în care încercările statelor de auto-ajutorare urmărind nevoile lor de securitate, indiferent de intenții, tind să conducă la creșterea insecurității pentru ceilalți actori, atunci când fiecare interpretează propriile măsuri ca defensive, iar măsurile celorlalți ca o potențială amenințare”.

În anii '70 Robert Jervis abordează problematica dilemei securității din perspectiva binomului ofensivă-defensivă apreciind că „multe din mijloacele prin care un stat încearcă să își mărească securitatea conduc la diminuarea securității altor state”².

Expresie a teoriei realiste, „dilema de securitate” încearcă să explice conflictul, ca trăsătură istorică constantă a politicii internaționale, fiind improbabil să dispară atâta timp cât sistemul internațional este unul anarhic. La originea dilemei de securitate stau deci neîncrederea și teama. În strânsă conexiune cu termenul de putere, în opinia noastră, dilema de securitate derivă tocmai din acesta dacă privim principiile formulate de Hans Morgenthau în lucrarea „*Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*” conform

* Colonel Cornel Traian SCURT își desfășoară activitatea în cadrul UM 02110 Bistrița. E-mail: c_scurt@yahoo.com.

** Maria-Mihaela NISTOR este doctorand la Școala Doctorală Relații Internaționale și Studii de Securitate, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj Napoca. E-mail: mariamihaela_y@yahoo.com

¹ Termenul a apărut pentru prima dată în lucrarea *Realism politic si Idealism politic* în anul 1951.

² R. Jervis, “Cooperation under the Security Dilemma”, *World Politics*, Vol. 30, Nr. 2, 1978, p.169.

căruia „puterea nu doar că este stăpână supremă, dar nu are nici măcar rival, dă naștere revoltei împotriva puterii, care este la fel de universală și aspirația pentru putere în sine”³.

Din perspectiva statelor, ca actori principali pe scena relațiilor internaționale, chiar și atunci când sunt crezute că au doar intenții benigne, rămâne totuși temerea că aceste intenții se pot schimba. Referindu-se la acest aspect, Noam Chomsky, aprecia că: „urmărirea unei securități totale asigurată de către un singur stat, inclusiv dreptul de a purta război după bunul plac și de a înlătura frânele nucleare (Pedatzur), implică lipsa de securitate a celorlalți, care este de așteptat să reacționeze la o asemenea situație”⁴.

2. Evoluția dilemei de securitate după încheierea războiului rece

Schimbarea de paradigmă în studiile de securitate după încheierea Războiului Rece, prin relativa rezervă față de teoriile clasice, conduce firesc la întrebarea dacă dilema securității mai este de actualitate sau nu? După unele opinii se pare că omenirea nu s-a dovedit capabilă să depășească această dilemă ireductibilă.

Constatăm că posibilitatea de a fi antrenate în războaie și conflicte pentru o mare parte a lumii a dispărut⁵, dar au apărut și alte elemente și factori atât la nivelul societăților, cât și în mediul internațional care pot genera sentimente de insecuritate și noi dileme de securitate. Securitatea și insecuritatea pot fi deopotrivă stări ale sistemelor (sociale, politice, economice) ce ființează la nivel societal sau internațional, dar și trăiri individuale și colective ale oamenilor⁶. Pacea și războiul au caracterizat relațiile dintre state (sau alt tip de organizare politică a comunităților umane) din antichitatea clasică până astăzi.⁷ Așadar, fie că este vorba despre natura umană pașnică și cooperantă, fie că omul, în stare naturală, este agresiv și dominant, ceea ce contează este incertitudinea acestuia cu privire la intențiile celuilalt, care determină încadrarea celebrei afirmații formulate de Thomas Hobbes, „homo homini lupus”, în categoria factorilor primari ai vieții sociale.

Pornind de la securitatea individului uman și trecând apoi la cea a grupurilor, putem afirma că fiecare nivel de realizare a acestei stări este important pentru cel superior⁸, există deci o relație biunivocă între securitatea statelor și securitatea indivizilor (securitatea umană) și grupurilor (securitatea societală). Factorii care își lasă amprenta asupra dilemei de securitate, identificați de Jervis ca fiind atât de natură obiectivă (geografia), cât și subiectivă (percepții eronate asupra unor situații) sunt de aceeași actualitate ca în

³ H. Morgenthau, *Politica între națiuni. Lupta pentru putere și lupta pentru pace*, Ed. Polirom, Iași, 2007, p. 13.

⁴ Noam Chomsky, *State eșuate. Un abuz al puterii și un atac asupra democrației*, traducere de Henrieta Anișoara Șerban, Editura Antet, 2007, p. 14.

⁵ Henry Kissinger, *Mai are nevoie America de o politică externă?* Editura Antet, f. a., București, p. 14.

⁶ Constantin Hlihor, *Politici de securitate în mediul internațional contemporan*, Ed. Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2007, p.6

⁷ Mircea Malița, *Între pace și război*, Editura C.H. Beck, București, 2007,

⁸ Liviu Petru Zăpârțan, *Relațiile Internaționale. Procese și tendințe în relațiile internaționale actuale*, pg.216

perioada războiului rece. Catalizatorul tuturor îl constituie „*circumstanțele istorice*”⁹ și modul sau gradul în care acestea sunt exploatare.

Preocuparea celor mai puternice dintre statele lumii de a găsi soluții eficiente pentru protejarea propriilor interese de securitate națională, determinată de transformările mediului strategic internațional, conturează ca priorități ale prezentului:

- evitarea unui nou război major între marile puteri;
- dezvoltarea economică;
- piramida mondială a puterii.

Studiile recente de securitate, vorbesc tot mai mult de cele două tipuri de putere, *puterea hard* și *puterea soft*. Prima derivând din capacitățile economice și militare ale unui actor, în vederea obligării sau inducerii unui alt actor către un anumit comportament¹⁰. Cea de a doua, așa cum o definește Joseph S. Nye Jr. în lucrarea *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power* constă în capacitatea unui actor politic, spre exemplu stat, de a influența comportamentul sau interesele unui alt actor, prin atracția culturală, prin ideologie sau prin instituțiile internaționale¹¹. Așadar aceasta derivă din sursele cultural imagologice ale actorilor.

Dacă privim lupta pentru putere ca potențială sursă a dilemei de securitate, deducția este că noile dileme ale securității vor îmbrăca atât forma *hard* cât și forma *soft*. Avem așadar, de a face pe de o parte cu aspectele politico-militare ale dilemei securității, iar pe de altă parte putem vorbi de așa zisele dileme *soft*, care derivă din problemele societale ale securității.

Dacă aspectele *hard* ale dilemei de securitate își au originea în teoria clasică realistă a balanței de putere, unde statele au tendința de a-și maximiza poziția de putere, realitățile lumii post-comuniste scot în evidență dileme noi, generate de competiția economică, în special lupta pentru resurse, precum și dileme cultural-civilizaționale.

Noile relații dintre Statele Unite și Rusia (aici reacția Federației Ruse la inițiativa apărării antirachetă a Statelor Unite este relevantă), pe de o parte, precum relația și dintre NATO și Uniunea Europeană, pe de altă parte, marchează în prezent mediul internațional de securitate – un nou parteneriat, dar și noi tensiuni. În aceste circumstanțe, lipsa de bani, de timp, de viziune și de voință politică ar putea afecta nu doar securitatea națională, cât mai ales pe cea internațională¹².

Securitatea economică trebuie, în opinia noastră înțeleasă de asemenea, ca factor esențial al securității, care asigură resursele și echilibrul dinamic al celorlalte componente ale acestui sistem. Caracterul limitat și repartizarea inegală a resurselor – fie că este vorba de resurse energetice, materii prime sau hrană și apă, afectarea gravă a echilibrelor naturale ale globului prin degradarea

⁹ Barry Buzan, *Popoarele, statele și teama*, Editura Cartier, Chișinău, 2000, p. 142, 145

¹⁰ Teodor Frunzeti, *Geostrategie*, Editura CTEA, București, 2009, p.38.

¹¹ Joseph S. Nye Jr., *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power*, Basic Books, Inc. Publisher, New York, 1990, p. 188.

¹² Liviu Muresan, *The New International Security Landscape*, in “Defense and Security Sector Governance and Reform in South East Europe: Insights and Perspectives”, Second volume: Macedonia, Geneva/Belgrade, 2003.

mediului, dezechilibrele acute dintre statele bogate și statele sărace pe axa nord-sud a planetei constituie tot atâtea vulnerabilități, cu un potențial exploziv insuficient evaluat, vulnerabilități care se manifestă în dublu sens: în plan intern, consecințele pot marca o instabilitate accentuată, iar în plan extern, exportul acestora nu poate fi oprit, ci, în cel mai bun caz, doar gestionat.

Dimensiunea economică a securității va fi determinantă, interesul național va funcționa ca un pat al lui Procust¹³. Problemele securitare din sfera economică pot conduce la dileme ale securității nu numai în sfera economică, ele putând viza și celelalte dimensiuni securitare, în special securitatea socială, dar deopotrivă și zone ale securității societale dacă privim analiza de securitate din perspectiva reprezentanților Școlii de la Copenhaga conform cărora sectoarele pot identifica tipare distinctive, dar rămân părți inseparabile ale unui întreg. Scopul selectării lor este doar reducerea complexității și, implicit, facilitarea analizei¹⁴.

Combinăția între tensiunile și mișcările sociale determinate de inegalitățile economice, pe de o parte, și neliniștile provocate de distrugerea sistemului clasic de ierarhizare a valorilor, pe de altă parte, pot da naștere unui crescând sentiment de insecuritate, de dezordine socială, care în final să conducă la dilema securității. Lărgirea spectrului de riscuri neconvenționale, cu caracter transnațional, diversificarea tipologiei crizelor și a conflictelor generează provocări multiple care necesită reacții multidirecționale, bazate pe mobilitate, oportunitate, diversitate, coerență și complementaritate; pot provoca dilema securității, care în contextul actual poate căpăta valențe imprevizibile, globale. Amenințările cu care ne confruntăm astăzi sunt mult mai difuze, ascunse și vag definite în raport cu anii de început ai epocii postrăzboi rece¹⁵.

Relevant pentru acest aspect considerăm a fi analiza comparativă a mișcărilor insurgente din Libia și operațiile de contrainsurgență desfășurate de NATO în Afganistan, amândouă îmbrăcând forme de violență socială. Dacă ar fi să reprezentăm atât cadrul de manifestare al insurgențelor cât și al contrainsurgențelor (fig. 1), se poate observa că atât mișcările insurgente, specifice „primăverii arabe” cât și contrainsurgența din Afganistan, au în centrul atenției populația și în majoritatea cazurilor, obiectivul clamat este tocmai securitatea acesteia, adică asigurarea securității umane și societale. Diferențele se nasc din faptul că, dacă în primul caz obiectivele vizate sunt regimurile totalitare, represive și asigurarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, în cel de al doilea se urmărește tocmai protecția populației de acțiunile grupărilor insurgente, obiectivul fiind același, respectiv asigurarea securității umane și societale. Dacă insurgenții încearcă să răstoarne sau să submineze un guvern sau o autoritate constituită, contrainsurgența utilizează toate instrumentele puterii pentru a sprijini guvernul și pentru a reinstaura domnia

¹³ Teodor Frunzeti, Vladimir Zodian, *Lumea 2011 enciclopedie politică și militară (studii strategice și de securitate)*, Editura Centrului Tehnic Editorial al Armatei, București, 2011, p. 15

¹⁴ Buzan B., Waeber O., De Wilde J., *Securitatea- un nou cadru de analiza*, Ed. CA Publishing, 2010, Cluj-Napoca, pp. 23.

¹⁵ Timothy Garton Ash, *Lumea liberă. America, Europa și viitorul surprinzător al Occidentului*, traducere Anton Lepădatu, Editura Incitatus, București, 2006.

legii, implicând astfel aplicarea controlată a puterii naționale în politică, informații, economie, societate, armată și diplomație.

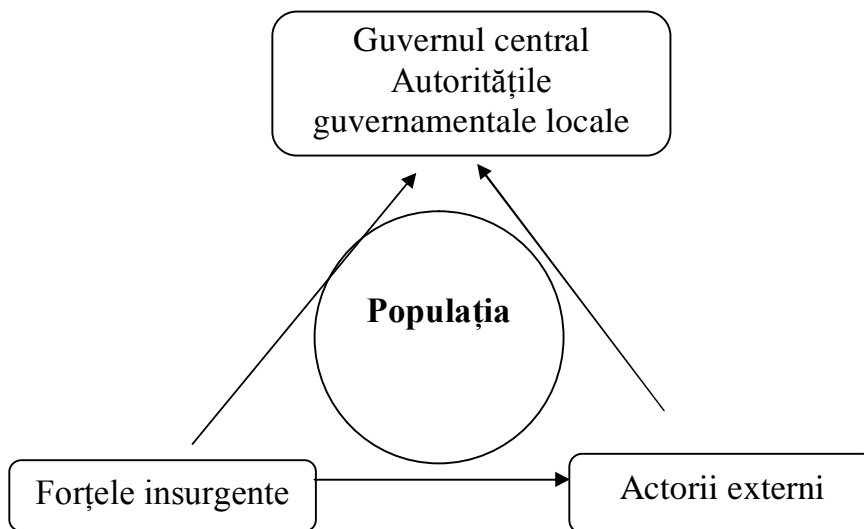

Figura 1: Cadrul operațional de manifestare a acțiunilor insurgente și contrainsurgente

Mișcările insurgente din cadrul primăverii arabe au avut ca obiectiv răsturnarea regimurilor totalitare, validându-se definiția lui Bard O'Neill potrivit căreia insurgența este o luptă între un grup care nu deține puterea și autoritățile de la putere, în care grupul care nu deține puterea folosește în mod conștient resursele politice și violența pentru a distruge, reformula și susține baza de legitimitate a uneia sau a mai multor aspecte ale politicii¹⁶.

Avem de-a face în această situație cu, prin clamarea creșterii securității societale, după caz, din perspectiva respectării drepturilor fundamentale, drepturile minorităților, libertatea de exprimare, vizată de grupările insurgente pe de o parte, iar pe de altă parte, cu instabilitate politică, care generează din perspectiva statelor țintă o scădere a securității socio-politice și schimbarea regimurilor represive și nu în ultimul rând afectarea securității umane, deci putem aprecia ca este vorba de o dilemă a securității.

Evoluția asimetrică a resurselor demografice, migrația, bolile, sărăcia extremă, degradarea educației sau lipsa cu desăvârșire a acesteia, pot constitui alte surse ale dilemei de securitate. Potențialul de putere derivă din mai multe surse printre care populația, economia, geografia, voința națională. Se poate naște aici așa numită dilemă a „statului sec”¹⁷, în care actorii civili vorbesc mai degrabă cu omologii din alte state decât cu entitățile interne. Noțiunea de diasporă, odată aplicată doar evreilor a devenit foarte larg răspândită, dacă o privim din perspectiva grupurilor transnaționale bazate pe etnie și religie, care de cele mai multe ori vizează creșterea securității economice a grupului

¹⁶ Bard E. O'Neill, *Insurgency & Terrorism, Inside Modern Revolutionary Warfare*, Brassey's, New York, 1990 p. 13.

¹⁷ Mary Klador, *Securitatea umană*, Editura CA Publishing, Cluj Napoca, 2010, p.187.

determină scăderea securității statului de proveniență, din perspectiva securității economice dar și a statului de reședință din perspectivă securității sociale, dacă privim lucrurile în sens restrâns. În sens larg, migrația, bolile, sărăcia extremă, degradarea educației sau lipsa cu desăvârșire a acesteia, pot crea dileme în toate domeniile securității.

Globalizarea, pe lângă efectele benefice, poate afecta comportamentul, psihologia socială, sporind animozitățile și resentimentele, și nu în ultimul rând, poate conduce către noi forme ale dilemei de securitate, care în final să evolueze în conflicte.

3. Dilema legăturii migrație-securitate

După cum s-a menționat anterior, printre originile dilemei de securitate, se pot observa teama și neîncrederea. Aceste sentimente și, implicit, probabilitatea de existență a unei dileme de securitate, apar de multe ori în cazul interacțiunii cu imigranți, mai ales în această eră a globalizării. Din cele mai vechi timpuri interacțiunea cu „celălalt” a dus nu numai la cooperare, dar și la conflict. Și nu puține au fost cazurile în care migrația unidirecțională a fost gândită pentru a amenința drepturile de suveranitate. Prin urmare, *„un stat adoptă măsuri pentru a se proteja, măsuri care, la rândul lor, amenință celălalt stat. Prin urmare, eforturile de a crește securitatea conduc la reducerea acesteia”*¹⁸.

În această epocă de mare viteză, epocă a globalizării, *„oamenii sunt în mișcare cu milioanele, ca niciodată înainte [...]. În același timp, mediul global și continental care stabilește parametrii de imigrație se schimbă”*¹⁹, ducând, în același timp, la diverse măsuri și inițiative multilaterale de securitate²⁰. După cum a declarat Christian Leuprecht, *„convențional, diversitatea este postulată ca „problema” la care „securitatea” este soluția”*. După cum am subliniat pe parcursul acestui articol, acest mod tradițional de gândire poate duce la dileme de securitate .

Trebuie să se constate că securitatea este considerată în primul rând în cadrul Școlii de la Copenhaga. Totuși, în această abordare multi-sectorială²¹, sectoarele politice, economice, sociale și militare sunt analizate, securitatea mediului fiind subiect al unor altor cercetări.

Sectorul politic implică reprezentări ale imigranților pentru o democrație reală pe care țările occidentale pretind a o avea, însă , așa cum se poate observa din această lucrare, minoritățile sunt sub-reprezentate în politică. De exemplu, cercetări anterioare arată că *„23 la sută din reprezentanții aleși în Vancouver*

¹⁸ “Dilema de securitate” în: Paul Robinson, *Dicționar de securitate internațională*, Cluj-Napoca, CA Publishing, 2010, p. 77.

¹⁹ Janice Gross Stein, *“The Global Context of Immigration”*, în: Charles Beach, Alan Green and Jeffrey Reitz, *Canadian Immigration Policy for the 21st Century*, McGill-Queen’s University Press, 2003, p. 27.

²⁰ Christian Leuprecht, “Introductory Note” in: Christian Leuprecht (ed.), *Defending Democracy and Securing Diversity*, Routledge, 2011, p. 1.

²¹ Pentru a facilita analiza și înțelegerea, reprezentanții școlii din Copenhaga împart conceptul securității în cinci sectoare: militar, politic, economic, social și ecologic. Pentru mai multe detalii, consultați Barry Buzan, Ole Wæver and Jaap de Wilde, *Securitatea, un nou cadru de analiză*, Cluj-Napoca, CA Publishing, 2011.

sunt minorități vizibile”²² (având în vedere că procentul minorităților vizibile în oraș, 49 %, este mai mult decât dublu de cel al reprezentanților acestora). Totuși, din acest punct de vedere, Vancouver poate fi situat în partea pozitivă a problemei, deoarece în orașele și țările europene cu o reprezentare mai puternică a minorităților naționale cu tradiție, procentul nu este atât de mare. De asemenea, nici procentul de imigranți nu este atât de mare. Prin urmare, există o proporționalitate relativ directă între politicieni și alegători și ideea că 23 la sută dintre reprezentanții locali sunt minorități vizibile – ori, conform Comitetului Națiunilor Unite pentru Eliminarea Discriminării Rasiale, „minoritățile clasate ca fiind rasiale”²³ – poate fi într-un fel explicată prin faptul că „în populația generală, aproximativ jumătate din locuitorii din Vancouver sunt de origine non-europeană, făcând orașul Vancouver o municipalitate cu o „majoritate vizibilă”. Aproape jumătate s-au născut în afara Canadei”²⁴.

Sectorul social se referă la potențialele amenințări (naționale, etno-culturale) la adresa identității, prin crearea de identități separate sau chiar de asimilare a unei culturi. În cadrul unei dileme de securitate în creștere, s-ar putea să apară naționalismul extrem, ceea ce duce la discriminare și violență. În ceea ce privește impactul interacțiunii dintre resursele culturale ale imigranților și societatea gazdă, trebuie menționat că acest lucru este, în general, într-o relație de directă proporționalitate cu diferențele etno-culturale și profesionale existente între cele două grupuri (imigranți și societatea-gazdă). Mai exact, în cazul în care un cetățean francez emigrează în Quebec, impactul în cazul interacțiunii cu societatea gazdă/primitoare ar fi mai mic decât în cazul unui imigrant din Asia, de exemplu. Desigur, variabile importante în această privință sunt, în primul rând, cunoașterea limbii societății gazdă și existența unor rețele etnice care ar putea influența viitorul imigranților nou-sosiți deoarece „rețeaua etnică – o concentrare etnică de oameni în aceeași zonă geografică și care sunt de etnie culturală și limbă similară, – poate fi o sursă importantă de sprijin financiar sau personal, informare și îndrumare și moravuri sociale”²⁵, oferind „un sentiment de comunitate și de securitate pentru imigranții care se mută într-o țară nouă și nefamiliară”²⁶.

În ceea ce privește sectorul economic, există două probleme majore care necesită o atenție specială: unul este potențialul risc ca mai multe locuri de muncă pentru imigranți să reprezinte mai puține locuri de muncă pentru ceilalți

²² Irene Bloemraad, “Diversity and Elected Officials in the City of Vancouver”, in: Andrew, Caroline, Biles, John, Siemiatycki, Myer, Tolley, Erin (eds.), *Electing a Diverse Canada. The Representation of Immigrants, Minorities and Women*, Vancouver, UBC Press, 2008, p.56.

²³ Termen preferat de Comitetului Națiunilor Unite pentru Eliminarea Discriminării Rasiale care consideră sintagma „minorități vizibile” ca fiind discriminatorie, atâta vreme cât oamenii ar trebui să fie daltoniști în această privință. Pentru mai multe detalii, consultați *International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination*. Adoptat și trimis spre ratificare de Adunarea Generală, rezoluția 2106 (xx) din 21 Decembrie 1965 intrată în vigoare 4 January 1969, conform Articolului 19, accesibil online la: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CERD.aspx>, precum și tipărit ca CBC, “Term “visible minorities” may be discriminatory, UN warns Canada”, <http://www.cbc.ca/news/canada/story/2007/03/08/canada-minorities.html>, accesat în 9 martie 2007.

²⁴ Irene Bloemraad, *op. cit.*, p. 46.

²⁵ James Ted McDonald, “Location Choice of New Immigrants to Canada: The Role of Ethnic Networks”, in: Charles Beach, Alan Green and Jeffrey Reitz, *Canadian Immigration Policy for the 21st Century*. McGill-Queen’s University Press, 2003, p. 164.

²⁶ Idem, p. 167.

cetățeni, în timp ce cealaltă întrebare se referă la remitențele transnaționale. În plus, aceasta este o tendință dovedită de a da vina pe imigranți pentru lipsa de succes (în acest sens, măsurată ca „lipsa locurilor de muncă”), făcându-i pe aceștia țapii ispășitori.

Aceste sectoare menționate mai sus sunt, de asemenea, influențate de procesul dovedit de îmbătrânire al populației în țările dezvoltate. Prin simpla observare a vârstei medii a imigranților, care, la rândul lor, reprezintă o categorie foarte eterogenă, se poate observa că aceștia sunt, în general, mai tineri. Acest aspect ar putea conduce la sentimente de rivalitate sau discriminare față de amenințările competitive percepute. Rolul politicii demografice este accentuat în acest moment, mai ales într-un context global, în care „în cele mai sărace țări, majoritatea populației este de sub 15 ani. Impactul social al populației tinere este amplificat de un model tot mai mare de urbanizare la nivel mondial”²⁷.

Sectorul militar este observat, de asemenea, din moment ce se crede, în special în țările naționale, că securitatea și diversitatea sunt aspecte destul de dihotomice. Totuși, o securizare puternică a migrației ar implica un grad mai mare de discriminare și excludere, care ar putea duce în continuare la o dilemă de securitate. Este discutabil în ce măsură ideea conform căreia „imperativul demografic pentru diversitate ca o completare funcțională pentru securitate și apărare”²⁸ se aplică și cât de mulți actori împărtășesc, de fapt, ideea potrivit căreia „diversitatea în sectorul de securitate este proba finală de foc de cât de liberă, egală și echitabilă este cu adevărat o societate democratică”²⁹.

Unele țări primitoare de imigranți, cum ar fi Canada, se crede că au hrănit indirect terorismul prin încurajarea imigrației transnaționale. În acest fel, anumite categorii de remitențe ale imigranților au contribuit la traficul de arme și la facilitarea crimei organizate³⁰. Acest lucru este analizat pornind de la ipoteza lui Stewart Bell conform căreia guvernul liberal închide un ochi pentru Tigrii Tamili, din moment ce aceștia, la rândul lor, ajută din punct de vedere financiar politica. În Germania, punctul de plecare este reprezentat de consecințele ipotezei lui Christian Wulff că „Islamul este o parte a Germaniei”. Reacțiile atât ale germanilor, cât și ale turcilor, în urma unor astfel de episoade sunt bine cunoscute și reprezintă cu siguranță o problemă de dilemă de securitate.

Gestionarea siguranței publice și prevenirea izbucnirii unor astfel de dileme de securitate se poate face, mai presus de toate, prin intermediul integrării, fie că este vorba despre integrare socială, economică, politică sau religioasă. Mai mult, a fost recunoscut faptul că imigrația este extrem de politizată³¹. Nu că această problemă nu ar fi una de interes politic, dar „nu ar trebui să fie abordată doar ca o chestiune politică. Multe dintre percepțiile

²⁷ Janice Gross Stein, “The Global Context of Immigration”, in: Beach, Charles, Green, Alan, Reitz, Jeffrey, *Canadian Immigration Policy for the 21st Century*. McGill-Queen’s University Press, 2003, p. 28.

²⁸ Christian Leuprecht, “Diversity as Strategy: Democracy’s Ultimate Litmus Test”, in: Leuprecht, Christian (ed.), *Defending Democracy and Securing Diversity*, Routledge, 2011, p. 220.

²⁹ *Idem*, p. 221.

³⁰ Stewart Bell, *Cord Terror. How Canada Nurtures and Exports Terrorism around the World*, John Wiley & Sons, Ltd., Canada, 2007.

³¹ *World Migration Report 2011- Communicating Effectively about Migration*, p. xiii.

*negative din jurul imigranților își au originea în interpretarea partizană, mai degrabă decât în fapte*³². Iar schimbarea percepțiilor este în sine o problemă care merită a fi analizată.

Concluzii

Sursele dilemelor de securitate variază de la evoluția asimetrică a resurselor demografice la boli, sărăcie, degradarea sau lipsa educației. Printre aceste cauze multi-fațetate se pot observa, de asemenea, cazuri de slabă gestionare a migrației și în continuare, de integrare, sau, așa cum Durkheim ar fi afirmat, de lipsa de „solidaritate organică”, numită în prezent coeziune socială.

În cele din urmă, să luăm două exemple contrastante, după cum se menționează în raportul mondial Migrația 2011: un sondaj de viață din Qatar a constatat că „o majoritate covârșitoare a cetățenilor qatarieni recunosc valoarea contribuției străinilor la dezvoltarea țării lor, din cauza muncii lor grele (89%) și a talentelor lor (89%) (SESRI, 2010). Ei au fost de acord, de asemenea, că străinii expatriați precum și migranții pentru muncă fac țara mai receptivă la noile culturi”³³. Prin contrast, „un sondaj din 2006 din Africa de Sud a concluzionat că imigranții au fost în mare măsură considerați o amenințare la adresa bunăstării socio-economice a țării, cu 67 la sută care indică faptul că imigranții „consumă resurse”, și 62 la sută susținând că aceștia „ocupă locuri de muncă”³⁴. Unde e mai probabil să apară dilemele de securitate cu privire la imigranți, dacă avem în vedere categorii relativ similare de imigranți?

Bibliografie:

1. BARD E. O'Neill, *Insurgency & Terrorism, Inside Modern Revolutionary Warfare*, Brassey's, New York, 1990.
2. BELL Stewart, *Cord Terror. How Canada Nurtures and Exports Terrorism around the World*, John Wiley & Sons, Ltd., Canada, 2007.
3. BLOEMRAAD Irene, „Diversity and Elected Officials in the City of Vancouver”, in: Andrew, Caroline, Biles, John, Siemiatycki, Myer, Tolley, Erin (eds.), *Electing a Diverse Canada. The Representation of Immigrants, Minorities and Women*, Vancouver, UBC Press, 2008
4. BUZAN Berry, *Popoarele, statele și teama*, Editura Cartier, Chișinău, 2000.
5. BUZAN B., Waever O., De Wilde J., *Securitatea: Un nou cadru de analiză*, Ed. CA Publishing, Cluj-Napoca, 2010.
6. CHOMSKY Noam, *Failed States: The Abuse of Power and the Assault on Democracy*, translation by Henrieta Anișoara Șerban, Editura Antet, 2007.
7. FRUNZETI Teodor, *Geostrategie*, Editura CTEA, București, 2009.

³² *Idem*, p. 37.

³³ *Idem*, p. 11.

³⁴ *Ibidem*

- 8.FRUNZETI Teodor, Vladimir Zodian, *Lumea 2011 - enciclopedie politică și militară (studii strategice și de securitate)*, Editura Centrului Tehnic Editorial al Armatei, București, 2011.
- 9.HERZ John, *Political realism and political idealism*, Edited by University of Chicago Press, 1951.
- 10.HLIHOR Constantin, *Politici de securitate în mediul internațional contemporan*, Ed. Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2007.
- 11.JERVIS, R., *Cooperation under the Security Dilemma*, World Politics, Vol.30, No. 2, 1978.
- 12.KLADOR Mary, *Securitatea umană*, Editura CA Publishing, Cluj Napoca, 2010.
- 13.KISSINGER Henry, Mai are America nevoie de o politică externă?, Editura Antet, f. a., București, p. 14
- 14.LEUPRECHT Christian , “Introductory Note” in: Christian Leuprecht (ed), *Defending Democracy and Securing Diversity*, Routledge, 2011.
- 15.MALIȚA Mircea, *Între război și pace*, Editura C.H. Beck, București, 2007.
- 16.McDONALD James Ted, “Location Choice of New Immigrants to Canada: The Role of Ethnic Networks”, in: Charles Beach, Alan Green and Jeffrey Reitz, *Canadian Immigration Policy for the 21st Century*. McGill-Queen’s University Press, 2003.
- 17.MORGENTHAU, H., *Politics Among Nations. The Struggle for Power and Peace*, Ed. Polirom, Iași, 2007.
- 18.MURESAN Liviu, *The New International Security Landscape*, in “Defense and Security Sector Governance and Reform in South East Europe: Insights and Perspectives”, Second volume: Macedonia, eneva/Belgrade, 2003.
- 19.NYE S. Joseph Jr., *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power*, Basic Books, Inc., Publisher, New York, 1990
- 20.ROBINSON Paul, *Dicționar de securitate internațională*, Cluj-Napoca, CA Publishing, 2010
- 21.STEIN Janice Gross, “The Global Context of Immigration”, in: Charles Beach, Alan Green and Jeffrey Reitz, *Canadian Immigration Policy for the 21st Century*, McGill-Queen’s University Press, 2003, pp. 27-32.
- 22.TIMOTHY Garton Ash, *Lumea liberă. America, Europa și viitorul surprinzător al Occidentului*, traducere Anton Lepădatu, Editura Incitatus, București, 2006.
- 23.*Convenția Internațională pentru Eliminarea Tuturor Formelor de Discriminare Rasială*. online la: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CERD.aspx>.
- 24.*World Migration Report 2011- Communicating Effectively about Migration*.

NEO-COLONIALISMUL ÎN ORDINEA GLOBALISTĂ A SECOLULUI XXI: SPRE O DEZVOLTARE A DREPTULUI INTERNAȚIONAL SAU SPRE UN DREPT TRANSNAȚIONAL?

Dr. Mădălina Virginia ANTONESCU*

Analiza definițiilor actuale asupra fenomenelor colonialismului și neo-colonialismului arată accepțiuni rigide, restrânse, specifice mai mult unei ordini politice și juridice internaționale stato-centric. Aceste definiții nu mai sunt însă unele capabile să ofere un cadru teoretic și de reglementare politico-juridic adecvat acestor două fenomene, întrucât ce le privim din perspectiva ordinii globaliste (dominate de actorii non-statali) de la începutul sec. XXI. Întrucât ce ne raportăm la această ordine globalistă, prima observație este aceea că, pe plan politic, rolul statului-națiune este prezentat ca « unul în declin », acest actor fiind puternic concurat sau chiar subminat de acțiunea altor tipuri de actori (numiți generic, "non-statali"). Prin urmare, există o ordine juridică stato-centristă și o ordine politică și economică profund globalistă, cu alte reguli de funcționare. Aceasta discrepantă (între cele două ordini) creează un efect de învechire a ordinii juridice internaționale, cu consecințe de vulnerabilizare (la nivel juridic, economic, politic) a statelor-națiune. Actorii non-statali ar trebui să aibă răspundere internațională pentru formele de colonialism exercitate de ei, deci, să le fie recunoscută calitatea de subiect de drept internațional.

Cuvinte-cheie: ordine globalistă, ordine westphaliană, actori non-statali, drept internațional, drept transnațional, neo-colonialism.

1. O ordine juridică stato-centristă și o ordine politică și economică profund globalistă

Ordinea juridică internațională contemporană este una, în majoritatea opiniilor doctrinare, așezată pe *concepția westphaliană despre rolul predominant al statului* printre toți ceilalți actori. Mai mult, statul este așezat pe o poziție inaccesibilă altor actori (ca subiect originar, unic, principal de drept internațional¹) în virtutea suveranității sale (aspect care îl deosebește de toți ceilalți actori și îl așează deasupra lor, cel puțin din punct de vedere juridic²).

* Mădălina Virginia ANTONESCU este dr. în Drept European, Univ. București, Facultatea de Drept, Cercetător științific onorific în cadrul Institutului Român pentru Drepturile Omului, Consilier în cadrul Institutului Diplomatic Român, madyantonescu@gmail.com, www.madalina-antonescu.eu

¹ Ion DIACONU, *Tratat de drept internațional public*, vol. I, Ed. Lumina Lex, București, 2002, pg. 397. Grigore GEAMĂNU, *Drept internațional public*, vol. I, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1981, pg. 277. Ludovic TAKACS, Marțian NICIU, *Drept internațional public*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1976, pg. 65.

² Grigore GEAMĂNU, op. cit., pg. 278. Dacă însă înțelegem prin suveranitate doar "capacitatea statului de a intra în relații cu alte state" (opinie doctrinară), deci mai puțin decât independența sa externă lato sensu, adică în raport cu orice alt actor politic, acest element (suveranitatea) care diferențiază statele de toți ceilalți actori și le situează în plan juridic superior acestora din urmă, se relativizează. Astfel, în cazul UE, ca entitate post-statală (depășind concepția westphaliană despre stat, înglobând numeroase elemente din alte modele de organizare politico-juridică, inclusiv statale), bazată pe un transfer de atribuție suverane de la statele membre către instituțiile sale (către un plan de guvernare politică și juridică superior statelor membre), dacă ne referim la "noua UE" (etapa Lisabona), care are expres personalitate juridică (inclusiv internațională), intrând în nume propriu în relație cu terții (state, organizații internaționale etc.), ar trebui, conform opiniei de mai sus, să recunoaștem că dispune de "suveranitate" asemenea statelor, deci că nu ar trebui considerată ca subiect derivat de drept internațional, precum orice OI. În acest caz, UE ar trebui tratat ca un subiect special de drept internațional (derivat din voința statelor dar având, prin transfer de suveranitate de la state, o suveranitate

Organizațiile internaționale interguvernamentale (OI) sunt calificate în dreptul internațional contemporan ca fiind *subiecte derivate* de drept internațional³, tocmai în virtutea faptului că *nu dețin suveranitate* (sau competența competențelor, cea de a își stabili singure competențele, pe deasupra voinței statelor, prin actul lor constitutiv). În ultimele decenii însă, scena internațională juridică a cunoscut fenomenul apariției și proliferării a numeroase organizații internaționale *de integrare* (economică, politică, inclusiv juridică) care își creează progresiv *un drept regional, supranațional, care se aplică prioritar și direct cetățenilor* din statele membre⁴. Cazul UE în acest sens și al dreptului unional-european este binecunoscut.

Majoritatea covârșitoare a doctrinei, bazându-se pe principiile de drept internațional consacrate de Carta ONU (document destul de vechi, aparținând unei ordini politice internaționale imediat apărute *după terminarea celui de-al doilea război mondial* și care reflectă, la începutul sec. XXI, un sistem politic internațional *specific perioadei de după 1945* (care nu mai corespunde cu schimbările recente ale geopoliticii internaționale, cele de la începutul sec. XXI), consideră *statul ca un actor suprem, neconcurat de vreun alt tip de actor, așezat perpetuu într-o poziție juridică supremă, regală, inaccesibilă altor actori* (de unde și o structurare *piramidală, rigidă*, a concepției actualului drept internațional, *îndată ce îl raportăm la ordinea globalistă*, caracterizată printr-o multitudine și varietate de actori, fie non-statali, fie pseudo-statali -adică, având elemente de statalitate dar integrate într-o structură originală, postmodernă, precum cazul UE-).

2. Esența coordonatoare a dreptului internațional și efectele sale asupra statutului juridic al actorilor globaliști

Dreptul internațional contemporan este văzut ca un *drept mai degrabă "inter-statal"*, bazat pe concepția *statului-națiune* (de aici, "inter-național" ca un termen echivalent cu cel de "inter-statal", cu excepția cazului popoarelor care luptă pentru independență⁵ și care nu au un stat, ce sunt considerate ca fiind

proprie- manifestată prin "capacitatea sa de a sta în nume propriu în relații cu terții" și de a avea personalitate juridică internațională distinctă de cea a statelor). Despre recunoașterea transferului de atribute suverane de la state la UE (de unde și supranaționalitatea sa, provocare directă la adresa dreptului internațional și a caracterului său coordonator), a se vedea și Iordan Gh. BĂRBULESCU, *Uniunea Europeană. Aprofundare și extindere. Cartea I: De la Comunitățile Europene la Uniunea Europeană*, Ed. Trei, București, 2001, pg. 81, 83-85.

³ Ludovic TAKACS, Marțian NICIU, op. cit., pg.65-66. Raluca MIGA-BEȘTELIU, *Organizații internaționale interguvernamentale*, Ed. All Beck, București, 2000, pg. 30-31 (unde se adoptă o *interpretare extensivă* asupra acestui aspect, considerându-se că OI – în tot textul nostru, organizația internațională interguvernamentală, n.n.-are o existență autonomă îndată ce a fost creată prin acordul statelor, anume ca, "atunci când creează o OI, statele transferă acestei entități unele din puterile lor, în baza cărora organizația va promova interesele colective ale membrilor săi". Este însă aici un tip de interpretare *inspirată din cazul particular al Comunității Europene* (transformată, prin etapa Lisabona, în noua UE), care conține elemente clare de supranaționalitate, fiind cel mai evoluat model politic din categoria OI, neputând însă constitui o regulă generală pentru a sta la baza unei definiții asupra OI (care nu sunt toate *supranaționale*, adică *bazate pe transfer de atribuții suverane* de la state la un nivel de guvernare politică distinct de cel statal).

⁴ Iordan Gh. BĂRBULESCU, op. cit., pg. 117-118.

⁵ Ion DIACONU, op. cit., pg. 474-477. Este vorba de mișcările de eliberare națională, ca "expresie organizată a luptei unui popor pentru independență, reprezentanți ai popoarelor ce încă nu sunt constituite ca state". Acestea

subiecte *distincte* de drept internațional⁶). Însă trebuie remarcat *caracterul coordonator al dreptului internațional contemporan*⁷ (în ceea ce privește relația-cadru, cea *dintre state*), bazat pe *ideea unicității statului și al primordialității sale în fața altor actori* (ce nu au aceste caractere juridice, conform actualei accepțiuni a dreptului internațional). Deci, *în ciuda multitudinii și varietății de actori* (non-statali, pseudo-statali) cu care ordinea politică internațională de la începutul sec. XXI se confruntă (și care creează reverberații în planul dreptului internațional), *ordinea juridică internațională rămâne una de tip westphalian* (sau onusian, de la principiile juridice consacrate în Carta ONU), adică una centrată pe un mod specific de organizare politică a societăților umane, anume *statul-națiune*.

Acest lucru poate fi văzut și *ca o concepție rigidă, învechită, care nu mai poate acoperi realitățile mult schimbate ale ordinii politice, economice internaționale de la începutul sec. XXI*, căreia dreptul internațional ar trebui să îi vină în întâmpinare, deschizându-se spre noi concepții, mai cuprinzătoare. Astfel, în opinia noastră, *ar trebui să fie recunoscuți ca subiecte de drept internațional și actorii non-statali*, precum *companiile transnaționale, grupurile informale eterogene, care se întâlnesc periodic și decid soarta planetei, fără a avea personalitate juridică internațională*, deci fără a își asuma niciun fel de răspundere internațională pentru deciziile pe care le iau – a se vedea *practica forumurilor de tot felul*, de la Evian, Davos etc.; *grupurile de state care au o structură cvasi-instituțională, slabă sau nu au deloc structură instituțională, tocmai spre a se deosebi de organizațiile internaționale și de a evita răspunderea internațională*- de pildă, G20, G7, G8, până la *reuniunile bilaterale între marile puteri* (periodice), fără niciun fel de minimă structură comună instituțională și fără personalitate juridică (în calitate de "grup de state", pornind de la doi până la un număr nelimitat de state). *Acești noi actori au un rol cheie în ordinea globalistă* (economică, financiară, militară, comercială, politică), fără a își asuma însă vreo răspundere pe plan juridic internațional *pentru deciziile pe care le iau* (și care influențează relațiile dintre celelalte state, *tocmai prin folosirea statutului de mare putere* dar și ordinea internațională, politică și economică, în ansamblul său și mai grav, în profunzimea sa).

sunt subiecte de drept internațional, recunoscute *ca atare* de dreptul internațional contemporan (dar regula a fost, după al doilea război mondial, ca dobândirea acestei calități juridice să se facă după recunoașterea acestui actor ca o "comunitate beligerantă"). Sediul direct al materiei, în privința acestui actor, stă în: Declarația privind acordarea independenței țărilor și popoarelor coloniale, adoptată de AG.ONU la 14 dec. 1960 (rezoluția 1514/XIV); rezoluția AG.ONU 2022/XX din 1965 (recunoașterea legitimității luptei pentru independență din Rodezia) sau rezoluția 2105/XX din 1965 (recunoașterea legitimității luptei pe care popoarele sub dominație colonială o duc pentru exercitarea dreptului lor la autodeterminare și independență). De asemenea, sediul materiei stă și în Declarația asupra principiilor dreptului internațional referitoare la relațiile prietenești și cooperarea între state (rezoluția AG.ONU 2625/XXV din 1970, consacrand principiul egalității în drepturi și autodeterminării popoarelor, care conține și dreptul conform căruia toate popoarele stabilesc liber, fără vreo ingerință externă, statutul lor politic; de asemenea, fiecare stat își asumă obligația de a se abține de la orice acțiune de forță care lipsește popoarele menționate de dreptul lor la auto-determinare, la libertate și independență).

⁶ Grigore GEAMĂNU, op. cit., pg. 346-347.

⁷ Raluca MIGA-BEȘTELIU, *Drept internațional. Introducere în dreptul internațional public*, Ed. All , București, 1998, pg. 1-2, 4.

Aceste *practici* la nivel politic și economic internațional (de luare a deciziilor cu influență globală, asupra majorității statelor sau a restului statelor- dacă ne raportăm la întrunirile dintre două mari puteri, dintre două super-puteri sau dintre o mare putere și o hiper-putere dar și la întrunirile dintre marile state industrializate) au proliferat spre sfârșitul sec. XX și au devenit *o prezență constantă în ordinea globalistă a sec. XXI*. Însă, în esență, *ele pun o presiune enormă pe actualul corp de drept internațional în sensul unei transformări fundamentale, a lărgirii răspunderii internaționale juridice și pentru actorii non-statali și pseudo-statali, a căror capacitate de a influența ordinea politică și economică globalistă nu este reglementată corespunzător (sau chiar deloc) la nivel juridic internațional*. Cu toate acestea, o anumă *flexibilizare a dreptului internațional contemporan există*, în sensul permiterii (în temeiul voinței suverane a statelor care sunt membre ale unor organizații de integrare sectorială) formării unor *ordini juridice regionale* (cum este și cea de drept european, în cazul UE), *cu trăsături de supranaționalitate clară* (prioritatea, aplicabilitatea directă și supremația dreptului european în raport cu dreptul național al statelor membre⁸). Aceste ordini juridice regionale (caracteristice ordinii globaliste a sec. XXI) sunt încorporate progresiv în ordinele juridice naționale ale statelor membre, ducând la un nivel de armonizare a acestora *dar sunt încorporate totodată, și în ordinea juridică internațională, dovedind astfel, flexibilitatea, deschiderea dreptului internațional contemporan către noii actori* (pseudo-statali, în cazul UE) *și către ordinea juridică secretată de aceștia* (care trebuie însă, să fie una conformă cu principiile fundamentale de drept internațional, adică... *să se armonizeze cu baza juridică onusiană a dreptului internațional*⁹). În acest fel, se produce *o limitare și o adaptare a dreptului regional* (de integrare) *la dreptul internațional contemporan* (încă structurat pe statul-națiune, pe poziția lui de supremație, unicitate și suveranitate a acestuia în raport cu toți ceilalți actori, inclusiv cu entități pseudo-statale precum UE).

⁸ Jordan Gh. BĂRBULESCU, op. cit., pg. 117-118. Gilles FERRÉOL, coord., *Dicționarul Uniunii Europene*, trad. Iuliana-Cristina DOBOȘ, Ed. Polirom, Iași, 2001, pg. 71-74. Prin dreptul unional european "se depășește categoria juridică a organizațiilor internaționale, intrându-se într-o logică de tip federal", se consideră în această opinie.

⁹ Art. 2/TUE, modif. prin tratatul de la Lisabona alin. 5, unde UE se angajează "să respecte strict" principiile dreptului internațional. Însă este vorba nu de un angajament în relație cu statele membre (atenție!) ci în relație cu terții, cu restul comunității internaționale: "*În relațiile sale cu restul comunității internaționale*, Uniunea își afirmă și promovează valorile și interesele și contribuie la protecția cetățenilor săi. Aceasta contribuie la pacea, securitatea, dezvoltarea durabilă a planetei, solidaritatea și respectul reciproc între popoare, comerțul liber și echitabil, eliminarea sărăciei și protecția drepturilor omului și, în special, a drepturilor copilului, *precum și la respectarea strictă și dezvoltarea dreptului internațional, inclusiv respectarea principiilor Cartei Organizației Națiunilor Unite*". Deci, UE respectă dreptul internațional doar în relațiile cu terții căci, în relațiile cu statele membre, lianturile juridice inițiate de tratatele fondatoare ale UE (etapa Lisabona) sunt unele mai degrabă *de inspirație federală* (bazate pe dreptul unional-european), *decât unele de drept internațional* (deși nicăieri în tratate statele membre UE nu se auto-califică drept "state federate" ci se definesc într-o stare tranzitorie, drept "state care cedează UE competențe" sau raportarea la principiul atribuirii de competențe, pe care se structurează relația-cadru UE-state membre și care este unul tipic federal).

3. Varianta apariției unui veritabil drept transnațional și consecințele asupra răspunderii juridice a actorilor globaliști

Dreptul internațional contemporan trebuie însă să se adapteze și el la ordinea globalistă, cea economică și politică în care statul-națiune nu mai deține rolul primordial, fiind puternic concurat, chiar subminat, slăbit ori chiar înlocuit în multe din funcțiile sale tradiționale¹⁰ de actorii non-statali sau pseudo-statali (supranaționali sau cu elemente de statalitate). De aceea, dreptul internațional al sec. XXI trebuie să fie totodată, și un drept transnațional¹¹ și un drept corporatist internațional, adică o ordine juridică în care și actorii non-statali, multi-statali sau cei eterogeni (grupurile informale de state, fără personalitate juridică și fără structură instituțională dar cu reuniuni periodice și cu impact global în politica, economia internațională, asupra relațiilor internaționale dintre state, formate din reprezentanți de stat, personalități din diverse domenii de activitate, cu dimensiune internațională, reprezentanți de companii transnaționale, reuniți periodic în diverse forumuri-) să primească personalitate juridică internațională¹² (adică, să fie recunoscuți ca subiecte de drept internațional, în mod distinct).

Aceasta este o condiție preliminară esențială pentru ca toți acești actori care acționează în aceste reuniuni (căci nu le putem spune «structuri»), în mod liber, nereglementat în ordinea globalistă (economică, politică), în timp ce statul-națiune este încorsetat de tot felul de relegmentări internaționale, să primească personalitate juridică la nivel internațional. Abia atunci vom vorbi de o

¹⁰ Susan STRANGE, *Retragerea statului. Difuziunea puterii în economia mondială*, trad. Radu Eugeniu STAN, Ed. Trei, București, 2001, pg. 19-30. Linda WEISS, *Mitul statului lipsit de putere. Guvernarea economiei în era globalizării*, trad. Diana GHEORGHIU, Radu GHEORGHIU, Ed. Trei, București, 2002, pg. 17-20.

¹¹ Ca un drept special, ce reglementează relațiile juridice dintre un stat și marile companii transnaționale (însă în calitate de subiecte de drept intern, înscrise în ordinea juridică internă a altor state, pentru a reglementa condițiile de exploatare a unor resurse naturale sau a unor largi sectoare de servicii). A se vedea Raluca MIGA-BEȘTELIU, *Drept internațional*, op. cit., pg. 3. Noi însă mergem mai departe cu această concepție, văzând în dreptul transnațional nu un drept mixt (sub aspectul actorilor aflați în raport juridic) ci prin acordarea către actorii globaliști a calității juridice de subiect de drept transnațional, spre a permite apoi tragerea lor la răspundere pe planul dreptului transnațional (ca un corp de norme juridice mai largi decât cele internaționale, cuprinzând reglementarea relațiilor dintre state și actorii globaliști- cvasi-statali, multi-statali, eterogeni, pseudo-statali, precum UE- , precum și exclusiv dintre acești actori). *O Cartă a principiilor de drept transnațional*, semnată atât de state cât și de toate categoriile de actori globaliști mai sus menționați, pe picior de egalitate (pentru că îi privim aici din perspectiva exclusivă a acțiunii lor în ordinea globalistă economică și financiară, comercială și politică, unde ei iau deciziile și acționează) este premisa de la care plecăm pentru a organiza protecția statelor în fața globalizării și a riscului de haos creat de aceasta pentru lumea statelor, în sec. XXI.

¹² Prin dezvoltarea dreptului internațional (și aici, ei vor fi subiecte secundare –dar nu neaparat și derivate- de drept internațional, nu pe picior de egalitate cu statele ci inferioare lor, căci dreptul internațional se bazează pe principiul egalității suverane a statelor, nu consideră ”grupurile de state”- care acționează ca actori globaliști, de ex. G20 sau G8, ca un subiect distinct de drept internațional). Nu toți actorii globaliști sunt subiecte derivate de drept internațional (în dezvoltarea pe care o va căpăta dreptul internațional în sec. XXI, sub presiunea globalizării), căci nu toți sunt expresia voinței statelor de a le forma: de ex., companiile transnaționale, forumurile eterogene de la Evian, Davos sau altele asemenea, care nu pot fi asimilate cu categoria organizațiilor internaționale interguvernamentale. A doua variantă pentru reglementarea acestei situații privind actorii globaliști și impactul negativ asupra dreptului internațional și asupra principiului egalității suverane între toate statele (impact care se poate materializa inclusiv prin forme de neo-colonialism exercitate asupra statelor mici și mijlocii) este crearea unui veritabil drept transnațional, unde actorii globaliști să aibă calitatea de subiect de drept transnațional, conform unor regimuri juridice special create în acest sens și asumate și de acești actori globaliști, laolaltă cu statele.

armonizare a dreptului internațional contemporan cu ordinea globalistă (armonizare esențială, în opinia noastră, pentru a putea declanșa mecanismele adecvate de răspundere juridică internațională și pentru actorii non-statali, multi-statali sau pentru cei eterogeni- după criteriul periodicității reuniunilor lor și al impactului decizional global al acestora asupra ordinii politice și economice internaționale-).

Această armonizare nu caută să slăbească mecanismele actuale ale dreptului internațional de protecție a statelor în fața acțiunii globale a actorilor non-statali, multi-statali (grupul țărilor industrializate, reuniunile bilaterale între marile puteri, periodice și ele, de ex.) ci dimpotrivă, să ofere *o adaptare necesară a dreptului internațional* în fața unei ordini politice și economice *dominate de actorii non-statali, de aceste grupuri informale dar periodice de mari puteri sau state puternic industrializate* (cum se auto-denumesc) *și care decid asupra ordinii globale* (economice și politice) *dincolo de principiile fundamentale ale dreptului internațional* (principiul egalității, pe criteriul suveranității, între toate statele; principiul cooperării reciproc avantajoase; principiul neintervenției în afacerile interne ale altor state¹³, spre exemplu). Incluzând și actorii non-statali și pe cei multi-statali sau eterogeni menționați mai sus, recunoscându-le calitatea de subiecte de drept internațional, *dreptul internațional contemporan ar căpăta într-adevăr, o dimensiune globalistă*, adaptată scenei politice și economice a începutului de secol XXI. Astfel, nu s-ar mai ignora aceste realități, anume disproporția dintre ordinea globalistă și dreptul internațional contemporan, ca o ordine juridică rigidă, axată pe statul-națiune dar fără să îi ofere acestuia și modalitățile concrete, adecvate de protecție juridică împotriva acțiunii corozive a actorilor non-statali, pseudo-statali sau eterogeni.

Între aceste două tipuri de ordini există un dezechilibru major care nu pare să fie remarcat în doctrina de drept internațional, creând astfel, o poziție defavorabilă statului-națiune, atât pe plan juridic internațional (prin ne-adaptarea dreptului internațional la caracterele ordinii globaliste, la actorii lor și la tipurile de acțiuni ale acestora) cât și în ordinea economică și politică de tip globalist, dominată de acești actori. Această discrepanță între cele două ordini creează un efect de învechire a ordinii juridice internaționale, devenită caducă, rigidă, *incapabilă să protejeze corespunzător interesele statelor mici și mijlocii*, principiul egalității suverane a statelor și drepturile legitime ale națiunilor pe plan internațional, în raport cu diversele interese ale actorilor non-statali.

Cu toate acestea, trebuie remarcat că acest efect de învechire, de rigidizare a dreptului internațional contemporan în conflictul cu actorii ce domină ordinea globalistă a începutului sec. XXI *nu este unul absolut*. Dovadă stă cazul UE (actor pseudo-statal al ordinii globaliste, entitate postmodernă, incluzând unele elemente de statalitate) în care Uniunii i s-a acordat (prin tratat internațional, prin mecanismele clasice de drept internațional, prin acordul liber al statelor

¹³ Grigore GEAMĂNU, op. cit. , pg. 156-164, 204-220, 242-244.

membre), în mod expres (prin tratatul de la Lisabona/2009) personalitate juridică (inclusiv internațională¹⁴).

Astfel, un actor pseudo-statal ca UE este recunoscut *ca atare* (nu ca o organizație de integrare, căci este mai mult decât atât, *o entitate originală și multi-fațetată*) în ordinea juridică internațională contemporană, fiind *primul actor globalist care este integrat* (recunoscut ca atare) *în dreptul internațional contemporan* (căci *regimul juridic al organizațiilor internaționale interguvernamentale* care ar asimila-o cu un subiect derivat de drept internațional, în condițiile în care CJUE a recunoscut în deciziile sale, ca și instanțele naționale din statele membre¹⁵, *realitatea transferului de suveranitate*¹⁶ *la nivelul european*, deci *supranaționalitatea sa-* este un regim juridic limitat, *ce nu explică și nu reglementează UE în totalitate*). Doar *sub unele aspecte* UE poate fi privită ca o organizație internațională interguvernamentală (de integrare) *însă nu se reduce la ea* (având elemente supranaționale care depășesc clar această categorie juridică), deci în condițiile transferului de atribute suverane de către state către Uniune¹⁷ și al procesului de integrare definitivă și ireversibilă (concluzie care reiese din analiza atentă a formulărilor din tratatele constitutive ale noii UE, în etapa Lisabona), *Uniunea Europeană este un subiect aparte de drept internațional, care doar în virtutea originii sale* (ca mod de constituire, prin voința statelor) poate fi considerat un subiect *derivat* de drept internațional (întocmai ca o OI). Însă, *prin supranaționalitatea sa, UE provoacă însăși esența coordonatoare a dreptului internațional contemporan*, devenind *de facto*, nu un subiect derivat de drept internațional (ca OI, cu a căror categorie se conformează doar parțial) *ci chiar ca un subiect superior statelor, în dreptul internațional*. Prin cazul particular al UE, întregul drept internațional contemporan este provocat la schimbare și adaptare, în sensul creșterii protecției juridice a statului națiune în fața actorilor pseudo-statali sau non-statali (companiile transnaționale, de ex. sau grupurile eterogene de decizie cu impact global).

Prin *recunoașterea expresă a personalității sale juridice internaționale* (art. 46A/TUE, modif. prin tratatul de la Lisabona), *UE devine un subiect de drept internațional* (abia în plan secundar se poate discuta *ce tip de subiect de drept internațional ar fi*), capabilă să acționeze *ca atare* (în virtutea *originalității sale* și nu prin asimilare forțată cu o organizație internațională interguvernamentală) în ordinea juridică internațională, alături de state. *UE este un actor specific ordinii globaliste, care demonstrează o deschidere a dreptului internațional contemporan în a include și actorii acestei ordini*, cu care intră într-o relație de disonanță, din pricina tratamentului diferit acordat statului-națiune. De asemenea, acordarea personalității juridice exprese către UE demonstrează *și capacitatea acestui actor globalist de a fi tras la răspundere internațională*

¹⁴ Art. 46A/TUE, modif. prin tratatul de la Lisabona.

¹⁵ Gilles FERRÉOL, op. cit., pg. 73-74.

¹⁶ Iordan Gh. BĂRBULESCU, op. cit., pg. 81, 83-84, 117-118.

¹⁷ Mădălina Virginia ANTONESCU, *Instituțiile Uniunii Europene în perioada post-Nisa. O perspectivă de drept constituțional*, Ed. Lumen, Iași, 2007, pg. 183-185.

juridică. Este însă de discutat (din pricina *caracterului original* al acestei entități) dacă UE intră sub incidența răspunderii juridice *pentru organizațiile internaționale* (ea având în structura, modul de organizare al instituțiilor și în atribuțiile acestora, destule elemente specifice unei OI) *sau a celei pentru state* (UE având totodată și destule elemente de statalitate -de tip federație de state- care să permită o tragere a acesteia la răspundere juridică internațională în condițiile statelor).

Tot astfel, se poate discuta dacă UE, ca entitate postmodernă, multi-fațetată (cu elemente, mod de formare, evoluție, atribuții și instituții care se inspiră *din multiple forme* de organizare politică), *în calitate de actor globalist, poate fi trasă la răspundere, tocmai în virtutea originalității sale*, atât prin activarea instituției răspunderii juridice internaționale pentru state, cât și a celei pentru OI sau dacă, *în a patra variantă*, nu ar trebui prevăzută *o dezvoltare a dreptului internațional contemporan care să instituie o răspundere juridică transnațională, specifică pentru actorii globaliști* (pentru forumurile eterogene întrunite periodic, cu decizie și impact global; pentru grupul țărilor celor mai industrializate; pentru grupuri restrânse de mari puteri, întrunite periodic și luând decizii cu impact global; pentru companii transnaționale, ca atare; pentru entități originale ca UE).

Deci, nu este vorba ca, în cazul unei companii transnaționale, «*un singur stat, prin voința sa, încheind un acord cu acest actor globalist, să fie în măsură să îi confere acestei companii calitatea de subiect de drept internațional*»¹⁸ (hotărând, prin acord, o aplicare directă a normelor de drept internațional) *ci se pune problema unei dezvoltări a unui drept transnațional, ca parte a dreptului internațional contemporan, în care statele să prevadă recunoașterea calității de subiecte de drept transnațional (unde ele sunt actori cu drepturi depline dar nu în virtutea suveranității lor, criteriu ce le-ar asigura poziția regală, de vârf, inaccesibilă, din dreptul internațional) și pentru actorii non-statali, eterogeni sau cvasi-statali pe care ordinea globalistă i-a produs și care au proliferat, amenințând chiar statul-națiune în ordinea economică, financiară, comercială, politică și, prin reverberație, în ordinea juridică internațională contemporană.*

Concluzii

Calitatea de subiecte de *drept transnațional* pentru acești actori globaliști diverși, care acționează *liber, ne-reglementat* la nivel internațional, altfel decât o fac statele¹⁹, este necesară pentru *încadrarea în regimuri juridice transnaționale*,

¹⁸ Ion DIACONU, op. cit., pg. 503.

¹⁹ De unde și *acutizarea situației de dezechilibru între state*, pe terenul normelor stricte de drept internațional și, de cealaltă parte, *actorii globaliști*- unde încadrăm inclusiv *statele acționând ca actori globaliști*, în ordinea politică și economică *globalistă*, prin asumarea *acestui statut informal, nereglementat, de «grup de state»* - căci în dreptul internațional nu sunt reglementate juridic nici "grupul de state" și nici reuniunea periodică a unui grup de state sau a unui grup eterogen de actori. Acestea *nu primesc vreo calificare juridică*, în ciuda efectelor negative, inclusiv a formelor de neo-colonialism sau de imperialism economic produse asupra relațiilor internaționale în ansamblul lor sau asupra unor state/regiuni determinate *conform unor sfere economice sau politice de influență, nedecarate în acorduri ca atare* ci definite, din pricina numeroaselor prohibiții legale

adecvate esenței, scopurilor și evoluției ordinii globaliste de la începutul sec. XXI, a activității și deciziilor acestor actori ce nu sunt structurați în modelele consacrate de organizare instituțională, juridico-politice, recunoscute de actualul drept internațional.

Primirea calității de subiecte de drept transnațional este și o garanție în plus, adecvată schimbărilor ordinii politice și economice internaționale (transformate în ordine globalistă fără o schimbare și adaptare adecvată a dreptului internațional, rămas în perioada westphaliană, cu ignorarea actorilor globaliști), de protejare juridică adecvată a statelor-națiune în fața globalizării. În același timp, se impune și tragerea la răspundere (pe terenul dreptului transnațional) a acestor actori globaliști (unde răspunderea juridică să poată fi una concretă și consolidată decât cea existentă din dreptul internațional, ca drept coordonator -de unde și principala vulnerabilitate a acestuia, în relație cu actorii globaliști).

Dreptul transnațional, ca modalitate de reglementare a actorilor globaliști de toate felurile, este un drept coordonator (ca relație-cadru între state –privite aici ca actori globaliști, nu ca entități suverane- și alți actori globaliști), în ciuda eterogenității actorilor săi și a faptului că nu toate statele și nu doar statele participă la elaborarea deciziilor cu impact global, cu impact asupra altor state dar și la exercitarea unor forme de neo-colonialism pe care nu le pot aplica pe terenul dreptului internațional (unde ele intră sub incidența sistemului onusian prohibitiv și sunt lovite de nulitate, atrăgând sancțiunile specifice dreptului internațional).

Ca modalitate de protecție a statelor-națiune, dreptul transnațional se va baza pe un cadru juridic de egalitate a statelor (văzute ca actori globaliști, nu ca entități suverane, așa cum le vede dreptul internațional spre a le situa pe poziția supremă, de inaccesibilitate) cu toate celelalte tipuri de actori globaliști. Dacă poziția juridică este egală atunci și răspunderea va fi egală, deci se va obține o răspundere juridică de tip consolidat a actorilor non-statali, eterogeni și multi-statali, pe planul dreptului transnațional, față de răspunderea lor juridică inexistentă pe planul dreptului internațional (care nu le recunoaște actualmente, calitatea de subiect de drept internațional). Multe tipuri de actori globaliști sunt astfel, excluse de la răspundere juridică pe planul dreptului internațional contemporan, creându-se un efect de continuare (în lipsa reglementării adecvate) a formelor de neo-colonialism (nedeclarat, nerecunoscut, de tip subtil), inclusiv de către state (ca actori globaliști) și adâncindu-se discrepanța dintre ordinea juridică internațională (rămasă undeva, la nivelul sec. XX) și ordinea globalistă dominată de actori ale căror acțiuni și decizii scapă normelor de drept internațional.

internaționale extrem de clare la adresa neo-colonialismului și neo-imperialismului, în vigoare, ca « zone formate prin liber acord de către statele membre pentru îndeplinirea de obiective de interes comun».

Bibliografie:

1. ANTONESCU, Mădălina Virginia, *Instituțiile Uniunii Europene în perioada post-Nisa. O perspectivă de drept constituțional*, Ed. Lumen, Iași, 2007
2. BĂRBULESCU, Iordan Gh., *Uniunea Europeană. Aprofundare și extindere. Cartea I: De la Comunitățile Europene la Uniunea Europeană*, Ed. Trei, București, 2001
3. DIACONU, Ion, *Tratat de drept internațional public*, vol. I, Ed. Lumina Lex, București, 2002
4. FERRÉOL, Gilles, coord., *Dicționarul Uniunii Europene*, trad. Iuliana-Cristina Doboș, Ed. Polirom, Iași, 2001
5. GEAMĂNU, Grigore, *Drept internațional public*, vol. I, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1981
6. MIGA-BEȘTELIU, Raluca, *Drept internațional. Introducere în dreptul internațional public*, Ed. All , București, 1998
7. MIGA-BEȘTELIU, Raluca, *Organizații internaționale interguvernamentale*, Ed. All Beck, București, 2000
8. STRANGE, Susan, *Retragerea statului. Difuziunea puterii în economia mondială*, trad. Radu Eugeniu Stan, Ed. Trei, București, 2001
9. TAKACS, Ludovic; NICIU, Marțian, *Drept internațional public*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1976
10. *Tratatul de la Lisabona de modificare a tratatului privind Uniunea Europeană și a tratatului de instituire a Comunității Europene*
<http://www.consilium.europa.eu/documents/treaty-of-lisbon?lang=ro>
11. WEISS, Linda, *Mitul statului lipsit de putere. Guvernarea economiei în era globalizării*, trad. Diana Gheorghiu, Radu Gheorghiu, Ed. Trei, București, 2002

FORME DE NEO-COLONIALISM ÎN ORDINEA GLOBALISTĂ A SECOLULUI XXI

Dr. Mădălina Virginia ANTONESCU*

Lumea contemporană cunoaște, chiar și în ciuda unui set întreg de prohibiții legale internaționale în materie, diverse forme de neo-colonialism (cu care o parte din doctrină asimilează imperialismul de tip economic sau cultural), exercitate de "noile metropole" (unde se concentrează deciziile, inclusiv cele cu impact global dar de unde își au originea și marile societăți transnaționale ce joacă un rol major în continuarea, sub forme insidioase, ale unor relații inegale, de subordonare și exploatare economică) asupra "noilor periferii". Teoriile dependenței structurale dar și cele neo-marxiste sunt premisele de la care plecăm atunci când realizăm o scurtă analiză a unora din numeroasele forme de neo-colonialism existente în relațiile internaționale contemporane, de unde se impune și necesitatea de dezvoltare a dreptului internațional și de reglementare în consecință a acestor practici, în sensul definirii lor juridice adecvate și al prohibiției lor la nivel internațional.

Cuvinte-cheie: neo-colonialism, actori globaliști, corporații transnaționale, imperialism economic.

1. Definirea neo-colonialismului și actorii săi

Neocolonialismul a primit diferite definiții în relațiile internaționale, în științele politice și în cele juridice. Conform unei definiții restrânse, neo-colonialismul ar fi aceea practică de continuare a dominației asupra statelor post-coloniale independente, exercitată de țările dezvoltate, foste imperii¹. Considerăm însă că este vorba de o definiție restrictivă, care scapă din vedere răspândirea la nivel global, în ordinea politico-economică și culturală a lumii contemporane, a practicilor neo-colonialiste (în ciuda setului de prohibiții juridice internaționale în vigoare), o răspândire globală² care nu se mai limitează la cazul țărilor post-coloniale având acum o independență formală (politico-economică). Mai precis, considerăm că putem utiliza termenul de "neo-colonialism" inclusiv la alte cazuri de țări, mici și mijlocii care nu au avut neapărat calitatea de state coloniale în istoria modernă (aici, în special vizând perioada interbelică și pe cea imediată de după cel de-al doilea război mondial) dar care astăzi, în lumea contemporană, dominată de actorii globaliști, se confruntă cu numeroase forme de practici neo-coloniale.

Prin actori globaliști înțelegem în sens larg, inclusiv state (care, la nivel economic și politic, militar își arogă calitatea de mari puteri sau de super-

* Mădălina Virginia ANTONESCU este dr. în Drept European, Univ. București, Facultatea de Drept, Cercetător științific onorific în cadrul Institutului Român pentru Drepturile Omului, Consilier în cadrul Institutului Diplomatic Român, madyantonescu@gmail.com, www.madalina-antonescu.eu

¹ Graham EVANS, Jeffrey NEWNHAM, *Dicționar de relații internaționale*, trad. Anca Irina IONESCU, Ed. Universal Dalsi, București, 2001, p. 90.

² David HELD, Anthony MCGREW, David GOLDBLATT, Jonathan PERRATON, *Transformări globale. Politică, economie și cultură*, trad. Ramona-Elena LUPAȘCU, Adriana ȘTRAUB, Mihaela BORDEA, Alina-Maria TURCU, Polirom, Iași, 2004, pp. 33, 73-79.

puteri)³, adoptând un comportament de *dominație subtilă* (datorită prohibiției agresiunii, a folosirii forței și amenințării cu forța în relațiile internaționale, prohibiții ce fac parte dintre principiile fundamentale de drept internațional contemporan) *față de țări din categoria statelor mici și mijlocii, indiferent dacă acestea au în spate un trecut colonial propriu-zis sau nu.*

De asemenea, *actori globaliști* care domină ordinea politico-economică de la începutul sec. XXI sunt și *actorii non-statali sau pseudo-statali* (în special, companiile multinaționale⁴ dar și anumite organizații financiare internaționale, precum FMI, Banca Mondială sau chiar UE, dacă o privim din perspectiva unui *bloc economic regional*, dispunând de reale competențe supranaționale⁵ și de un executiv supranațional-Comisia- cu rol politic consolidat⁶ prin seria de tratate fondatoare și modificatoare ale UE).

Datorită *setului clar de prohibiții juridice la adresa oricărei forme de neo-colonialism sau neo-imperialism*⁷ (care ar afecta fundamental principiile de bază ale dreptului internațional contemporan, în special principiul egalității suverane în drepturi a tuturor statelor, principiul avantajului reciproc, principiul cooperării, *pacta sunt servanda*, principiul neamestecului în treburile interne ale statelor, dreptul la autodeterminare al popoarelor⁸), actorii globaliști adoptă practici subtile (soft) de dominație, control inegal, preferențial, cooperare fără avantaj reciproc și fără o poziție de reală egalitate cu statele vizate, prin drepturi inegale și exploatare deliberată (prin diferite mecanisme de control economic și politic asupra statelor supuse acestor forme subtile de neo-colonialism⁹).

³ Philippe MOREAU-DEFARGES, *La Mondialisation*, PUF, Paris, 1997, pp. 52-54. Ca "actori globaliști", considerăm a fi inclusiv grupurile de state, cu impact global în deciziile lor, precum G7, G8, ne-reglementate ca atare (ca actori distincți) în doctrina de drept internațional. A se vedea Sterian DUMITRESCU, Ana BAL, *Economie mondială*, Ed. Economică, București, 2002, pp. 55-58.

⁴ David BLAKE, Robert S. WALTERS, *The Politics of Global Economic Relations*, Prentice-Hall, INC., Englewood Cliffs, New Jersey, 1976, pp. 73-78. Florin BONCIU, *Economie mondială*, Universitatea Româno-Americană, Lumina Lex, București, 2004, pp. 69-70.

⁵ Paul HIRST, Grahame THOMPSON, *Globalizarea sub semnul întrebării. Economia internațională și posibilități de guvernare*, trad. Laura DRAGOMIR, Ed. Trei, București, 2002, pp. 324-325.

⁶ Gilles FERREOL, *Dicționarul Uniunii Europene*, trad. Iuliana-Cristina DOBOȘ, Polirom, Iași, 2001, pp. 37-39.

⁷ Rezoluția AG. ONU nr. 36/103- Declarația privind inadmisibilitatea intervenției și amestecului în treburile interne ale statelor (9 dec. 1981); rezoluția AG. ONU nr. 1514 (XV)- Declarația cu privire la acordarea independenței țărilor și popoarelor coloniale (14 dec. 1960); rezoluția AG. ONU nr. 34/103- Declarația privind inadmisibilitatea politicii de hegemonism în relațiile internaționale (14 dec. 1979); rezoluția AG. ONU nr. 2131 (XX)- Declarația privind inadmisibilitatea intervenției în afacerile interne ale statelor și protecția independenței și suveranității lor (21 dec. 1965); rezoluția AG. ONU nr. 2625 (XXV)- Declarația asupra principiilor dreptului internațional privind relațiile prietenești și cooperarea dintre state, conform Cartei ONU (24 oct. 1970), în Adrian NĂSTASE, *Documente fundamentale ale dreptului internațional și ale relațiilor internaționale, Ia*, Documenta Universalis, ed. îngrijită de Roxana FRAILICH, Regia Autonomă Monitorul Oficial, ARED (Asociația Română pentru Educație Democratică), București, 1997.

⁸ Grigore GEAMĂNU, *Drept internațional public*, vol. I, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1983, pp. 181-185.

⁹ În concepția altui autor, formele de neo-colonialism sunt unele "soft" în lumea contemporană: statul supus unor asemenea practici își păstrează o *independență formală dar în realitate este un stat dependent*; el nu mai este supus controlului direct al unei metropole ci unui tip de *control subtil*, exercitat prin mecanisme decizionale luate de organisme financiare internaționale dominate de diferite mari puteri- după criteriul statului fondator sau al statului major-contributor la bugetul organizației- precum FMI, Banca Mondială, chiar și UE. În lumea contemporană, *transferul de bogății dinspre periferii spre noile metropole continuă, dând esența neo-colonialismului*: astfel, în zilele noastre, el ia forma serviciului datoriei, a modificării termenilor schimbului și a drepturilor asupra proprietății intelectuale, în care țările industrializate și bogate din Nordul dezvoltat își sporesc avantajele economice în defavoarea țărilor sărace din Sud sau a țărilor ce formează noile periferii. A se vedea Frédéric TEULON, *Comerțul internațional*, trad. Anca Andreea PAVEL, Ed. Institutul European, Iași, 1997, pp. 70-71.

Într-o altă accepțiune, termenul de "neo-colonialism" a încorporat dezamăgirea simțită de țările din lumea a treia în anii 1950-1960, odată cu obținerea independenței politice. Așa cum remarcă doctrina, chiar dacă zilele colonialismului oficial, cel permis de normele legale internaționale, au apus odată cu valurile procesului de decolonizare¹⁰, consecințele sale dăinuie la nivelul administrațiilor locale, îndeosebi. De asemenea, din perspectiva teoriilor dependenței, prin "neo-colonialism" se înțeleg practicile și strategiile activ urmate de țările industrializate pentru a își perpetua controlul asupra economiilor țărilor din lumea a treia¹¹, incapabile să producă o clasă de capitaliști bogați și prosperi asemenea țărilor industrializate și dimpotrivă, fiind caracterizate printr-o *stare de sistematică dependență* sau "*neputință de a se ajuta*", prin *formarea unei clase de politicieni corupte, pline de privilegii auto-acordate, aflate în postura clasei de ocupanți străini de pe vremea colonială clasică și comportându-se față de populația locală după acest model*; prin îndepărtarea clasei de lideri politici de masa populară, adică *formarea unor lideri impopulari, obedienți în ceea ce privește urmarea deciziilor impuse de actorii globaliști* (statali și non-statali, din exterior) și recompensați ca atare de aceștia¹². De aici apare și o *deziluzie masivă a populațiilor*¹³ din noile state-periferii privind această situație¹⁴ (pe care nu o controlează și nu o aprobă ca fiind una "autentic locală", adică una produsă de jocul democratic exclusiv la nivel intern al puterii politice).

În epoca globalistă, revenirea neo-colonialismului este legată de *mitul "statului slab"*¹⁵, care stă într-o poziție de concurență până la a fi subminat, înlocuit de acțiunile unei pleiade de actori globaliști¹⁶ (mulți manevrați de state cu statut de mare putere sau de super-putere). Globalizarea, integrarea regională, curentul transnațional¹⁷ sunt cauze speciale ale revenirii neo-colonialismului în forme adaptate scenei politice și economice (nu și juridice) globaliste.

¹⁰ Grigore GEAMĂNU, op. cit., vol. II, pp. 257-264.

¹¹ Inclusiv prin intermediul companiilor multinaționale, aparent fără legătură cu statele-națiune, în realitate legate de statul de origine (al societății-mamă). Astfel, aceste societăți își au în cea mai mare parte, originea în țările dezvoltate (Nordul bogat). Astfel, doar în anul 2001, 91 din primele societăți transnaționale listate după valoarea activelor deținute în străinătate aveau sediul societății-mamă în SUA, UE sau Japonia ("Triada economică strategică"). A se vedea pe larg, Florin BONCIU, *Economie mondială*, Univ. Româno-Americană, Lumina Lex, București, 2004, pp. 69-70.

¹² Martin GRIFFITHS, eds., *Encyclopedia of international relations and global politics*, Routledge, New York, 2005, pp. 578-579.

¹³ Ilie ȘERBĂNESCU, *Corporațiile transnaționale*, Ed. Politică, București, 1978, pg. 180-181.

¹⁴ Martin GRIFFITHS, op. cit., p. 579.

¹⁵ Paul HIRST, *Război și putere. Statul, conflictul militar și sistemul internațional*, trad. Nicolae NĂSTASE, Ed. Antet, s. l., 2001, pp.93-95.

¹⁶ Francis FUKUYAMA, *Construcția statelor. Ordinea mondială în sec. XXI*, trad. Mihnea COLUMBEANU, Ed. Antet, s.l., 2004, pp. 100-101. Linda WEISS, *Mitul statului lipsit de putere. Guvernarea economiei în era globalizării*, trad. Diana GHEORGHIU, Radu GHEORGHIU, Ed. Trei, București, 2002, pp.18-20. Susan STRANGE, *Retragerea statului. Difuziunea puterii în economia mondială*, trad. Radu Eugeniu STAN, Ed. Trei, București, 2002, pp. 19-23.

¹⁷ David HELD et alii, op. cit., pp. 74-75. Gerard STRANGE, Dept. of Policy Studies, University of Lincoln, UK, *Globalisation, Structural Dependency Theory and Regionalism*, pdf.

2. Forme de neo-colonialism identificabile în ordinea globalistă, la începutul sec. XXI

Formele de neo-colonialism la care face referire doctrina contemporană, identificabile în ordinea globalistă, sunt: o dependență crescută a statului respectiv de investițiile străine de capital, de calitățile și pregătirea tehnică străină, de bunurile fabricate și importate, de piețele financiare străine¹⁸, de companii multinaționale și bănci străine – aspecte defavorabile statului în cauză, ce devine un acționar minoritar sau care, în alt caz de dominație economică, este forțat să înstrăineze masiv, sub mitul privatizărilor, bogățiile solului, subsolului său (afectându-se fundamental principiul independenței economice al statului cât și dreptul poporului de a își hotărî singur soarta sau dreptul poporului de a avea proprietatea asupra bogățiilor solului și subsolului țării lui¹⁹).

În planul ordinii economice și politice internaționale de la începutul sec. XXI, termenul de "neo-colonialism" își consolidează dimensiunea de dominație de tip economic, cultural, adică una de tip subtil²⁰, fiind chiar asimilată cu imperialismul economic ori cu soft imperialism²¹. El înglobează un set variat de practici și măsuri pe care diverși actori globaliști (nu doar corporațiile transnaționale) le impun fie formal (prin diferite acorduri între ele sau cu statul respectiv), fie informal (prin decizii cu impact global, direct sau indirect asupra unui stat, unui grup de state dintr-o anumită regiune sau asupra statelor mici și mijlocii în general, afectate de deciziile cu impact global ale acestor actori).

Forme de neo-colonialism, identificate în doctrină și de alți autori, sunt: orientarea colonială dată dezvoltării economiei agricole și miniere a țării respective (nouă periferie); mijloacele economice sunt deținute în regim de monopol (față de poziția statului respectiv, care le pierde chiar și proprietatea, nu doar dreptul de a le folosi) de actorul globalist respectiv (o mare putere sau companie transnațională sau stat industrial dezvoltat); orientarea agriculturii noului stat-periferie către o monocultură de export; rămânerea în urmă a culturilor cerealiere; nivelul foarte scăzut al echipamentului industrial; lipsa unei flote aeriene sau navale a statului-nouă periferie; transformarea acestor state în țări axate exclusiv sau majoritar pe o economie de consum, cu niște capacități de producție foarte scăzute în domenii în care să nu poată concura

¹⁸ Graham EVANS, Jeffrey NEWNHAM, op. cit., p. 90.

¹⁹ Garantate de un document juridic fundamental, Carta Drepturilor și Obligațiilor Economice ale statelor, art. 1, art. 2, art.4. UNGA, Resolutions adopted by the General Assembly 3281 (XXIX), *Charter of Economic Rights and Duties of States*, <http://www.un-documents.net/a29r3281.htm>

²⁰ Într-o altă concepție, imperiile financiare și economice sunt "structuri bazate pe fluxurile financiare, imateriale, sprijinite pe sub-imperii electronice, diversificate la infinit". În acest domeniu (al expansiunii acestor tipuri de imperii), mass media și web-ul joacă un rol esențial (până la a constitui adevărate imperii mediatice și imperii de presă- scrisă- puternic întrepătrunse. Cf. Gabriel WACKERMANN, *La fin des empires: accident ou destinée?*, Ellipses, Paris, 2006, pp. 124- 129.

²¹ "O formă mai insidioasă de imperialism, larg răspândită și în mod particular periculoasă, afectând interesele statelor supuse acestei forme de control, în care comerțul și asistența financiară -acordată de țări cu statut de mare putere, putere regională sau super-putere țărilor mici și mijlocii, formând noile lor periferii- sunt de fapt, mecanisme de dominare a acestora din urmă în ceea ce privește resursele lor naturale, căutând să extragă țărilor mici și mijlocii, ale căror resurse se află în proprietatea lor, de la beneficiul exploatării acestora". Cf. Vinay KUMAR MALHOTRA, *International Relations*, Anmol Publications, New Delhi, 1993, pp. 217-218.

țările industriale dezvoltate sau ”economii bazate pe cunoaștere” ale acestora (de exemplu, impunerea din exterior, a unor decizii politice prin care să se aloce țărilor respective, noilor periferii, fonduri *insuficiente* pe sectoare-cheie pentru dezvoltarea pe termen lung a acelor țări: cultură, cercetare și dezvoltare științifică și tehnologică, industrie soft, protejarea patrimoniului istoric și cultural, mediu, sănătate, precum și menținerea deliberată a unor norme scăzute sau nerespectate în mod real, la nivel național, în planul social și de protecție a muncii, în acea țară.

Alte forme de neo-colonialism exercitate de actorii globaliști asupra țărilor-noi periferii, în lumea contemporană, în ciuda prohibițiilor legale internaționale în vigoare, sunt: dependența excesivă a țărilor-noi periferii de importul de produse alimentare; dependența comerțului intern și extern de decizia externă a actorilor globaliști implicați într-o formă de neo-colonialism asupra țării respective; impunerea (prin acorduri cu alt obiect sau prin decizii politice, prin amenințarea cu sancțiuni economice, cu izolarea internațională a țării sau cu neprimirea statului într-o anumită organizație în care acesta își dorește să intre, prin considerarea unilaterală ca ”ne-îndeplinite” a unor criterii politice sau tehnice, apreciate subiectiv, exclusiv de țările-noi metropole deținând un rol politic decizional-cheie în aceste organizații) unei *politici de privatizări succesive* în statul nouă-periferie, prin care să se producă un efect de înstrăinare masivă a bogățiilor poporului- resurse naturale ale solului și subsolului, capacități industriale, terenuri agricole-, inclusiv prin încurajarea unor așa-zise politici de ”retrocedări”- mai mult sau mai puțin justificate legal- a unor părți din teritoriul țării respective -retrocedări de terenuri pe care sunt păduri, sate, zăcăminte, complexe industriale, școli sau spitale, muzee, alte așezăminte de utilitate publică etc.-, fără a se accepta o responsabilizare a celor care înstrăinează aceste bunuri, nici a noului proprietar sau fără o interdicție legală din partea aceluia stat în acest sens, spre a își proteja interesul național.

Alte forme de neo-colonialism exercitate de actorii globaliști asupra țărilor noi-periferii sunt: dominarea pieței financiare interne a aceluia stat sau a unui grup de state-noi periferii de către concernuri financiare străine, aproape în exclusivitate; *privatizarea –aici, înstrăinarea masivă, sistematică, spre acționari majoritari străini- a societăților de stat din diverse sectoare-cheie ale industriei naționale, a mijloacelor de transport* (inclusiv strategic ale acestora) în temeiul mitului *înstrăinării lor ca ”nerentabile”* (la care se adaugă *amenințarea de către actorii globaliști cu sancțiuni economice sau politice a aceluia stat*, orientate spre obstacolarea concretă a îndeplinirii de către acesta a vreunui obiectiv economic sau politic asumat de el, inclusiv prin folosirea poziției de mare putere, de stat fondator sau majoritar contributor la bugetul organizației respective- unde statul-nouă periferie își dorește să intre ca membru cu drepturi depline-, pentru a întârzia, a condiționa, a obstacula accesul acestui stat în organizația respectivă).

De asemenea, forme de neo-colonialism practicate în lumea contemporană mai pot fi considerate și: *controlul economic străin* (exercitat de actorii globaliști diverși- de la companii multinaționale la organisme financiare internaționale, grupuri informale de decizie globală, grupuri de mari puteri sau

de state industrial dezvoltate sau direct de state cu statut de mari puteri) *asupra resurselor naturale ale unui stat-nouă periferie* (mine și zăcăminte de petrol, de gaze naturale, de ape minerale, a minelor și zăcămintelor de metale rare și prețioase, de pietre scumpe, a comerțului cu ceai sau cauciuc, bumbac sau zahăr, cafea, cacao sau minereu de cositor); *controlul economic străin asupra capacităților industriale de obținere a energiei electrice* (privatizările impuse asupra lanțului de hidrocentral sau de centrale nucleare ale țării-nouă periferie); *lipsa de tehnicieni și de personal înalt calificat* (datorită exodului de mână de lucru ieftină înspre țările industriale dezvoltate, a specialiștilor, a tinerilor) cu care se confruntă, ca fenomen tipic unei forme de neo-colonialism economic, statele aflate în poziția de noi periferii; *impunerea de condiții economice* (tarife preferențiale, concesiuni de piețe, împrumuturi de stat etc.) *și politice* (mergând până la coruperea unor politicieni interni, lovituri de stat, determinarea directă sau indirectă, prin manevre oculte, a orientării și compoziției guvernului, deci ingerințe directe în viața politică a țării²², inclusiv ca sponsorizări financiare de partide sau prin impunerea de sancțiuni diverse, pe cale politică, acelei țări pentru alegerea unor politicieni sau partide neagreate de actorii globaliști)²³

²² Doctrina dă ca exemplu intervenția directă a companiei "ITT" în Chile, pentru a împiedica ajungerea ca președinte a liderului partidului socialist, Salvador Allende, susținut de forțele de stânga și apoi, intervenția pentru a răsturna guvernul condus de acesta, în urma naționalizărilor la care a procedat și care au afectat bunurile companiei respective. Un alt exemplu: în cuvântarea sa în fața membrilor subcomisiei senatoriale pentru societățile multinaționale a Congresului SUA, președintele companiei petroliere americane "Gulf Oil" la acea vreme a recunoscut că societatea pe care o conducea a cheltuit 4 milioane de dolari sub formă de "contribuții politice", pentru sprijinirea partidului democrat-republican din Coreea de Sud, în timpul campaniilor electorale din 1966 și 1970 (exemplu citat în doctrină; a se vedea Ilie ȘERBĂNESCU, op. cit., pg. 189). La fel, sunt date ca exemple în acest sens, "afacerea Lockheed", unde a fost necesară implicarea directă a Congresului american, prin înființarea unei comisii speciale de anchetă publică în această chestiune, cât și exemplul companiei "Kennecott", prin încercări de boicot comercial asupra cuprului chilian sau, din nou citat în doctrină, "agresivitatea cu care cele "șapte surori", alcătuiind cartelul internațional al petrolului, au întâmpinat naționalizarea societății Irak Petroleum", *ca exemple de acțiuni ostile și presiuni asupra unor țări în curs de dezvoltare ce aveau politici de recuperare a controlului național asupra propriilor resurse* (acțiuni, reacții, presiuni, amenințări cu sancțiuni internaționale sau cu izolarea internațională *ce afectează, în opinia noastră, în mod concret, esența principiului fundamental al neintervenției în afacerile interne ale statelor*). A se vedea pe larg, studiul lui Ilie ȘERBĂNESCU, *Companiile transnaționale*, Ed. Politică, București, 1978, pp. 188-189. Un studiu al ONU remarcă, încă din 1973, că "în țările în curs de dezvoltare se conturează o puternică reacție împotriva corporațiilor multinaționale care sunt, adesea, privite ca un obstacol în calea unei adecvate dezvoltări economice, politice și sociale" (*Multinational Corporations in World Development*, UN, New York, 1973, E. 73.II.A.11, citat în Ilie ȘERBĂNESCU, op. cit., p. 189).

²³ În concepția profesorului american Martin Bronfenbrenner (*Radical Economics in America- A 1970 Survey*, "The Journal of Economic Literature", sept. 1970, citat în Ilie ȘERBĂNESCU, op. cit., pp. 234-235), «imperialismul modernizat este privit mai degrabă ca un instrument de *corupere a țărilor oficial independente și ca un obstacol în calea dezvoltării lor, prin folosirea în acest sens a celor mai rafinate mijloace*, decât ca un factor de confruntare între puteri imperialiste rivale pentru cucerirea de colonii și protectorate". În concepția acestui autor, actorii globaliști care joacă un rol esențial în acest sens sunt societățile multinaționale, considerate "ca practicând un imperialism *sui generis*, de gen apatrid", operând atât în țările industrializate cât și în țările în curs de dezvoltare, "nu întotdeauna cu binecuvântarea autorităților statale din țările unde își au sediul sau cartierul general, lansându-se uneori, în acțiuni de evaziune fiscală față de acestea". În concepția economistului elevetian Jan Ziegler, "agresorul principal asupra popoarelor sărace nu mai este astăzi statul capitalist sub forma sa de stat cuceritor, stat protector sau stat tutelar ci *un sistem transstatal care acționează fără a utiliza-sau fără a utiliza în aceeași măsură ca înainte- vechiul său instrument: statul*. Forma născută din această mutație este societatea trans- sau multinațională". (Jan ZIEGLER, *Une Suisse au-dessus de tout soupçon*, Ed. du Seuil, Paris, 1976, citat în Ilie ȘERBĂNESCU, op. cit., p. 235).

necesare ajungerii de către actorii globaliști la situația de neocolonialism dorită²⁴.

Alte forme de neo-colonialism exercitate asupra statului-nouă periferie se concretizează, în ceea ce privește statul-nouă colonie, în: absența industriei grele; absența totală (sau controlată majoritar prin capital străin) a industriei constructoare de mașini; prin nivelul slab al echipamentului industrial, electric și hidraulic²⁵; prin permiterea legală a înstrăinării (ca drept de proprietate) către străini a terenurilor agricole; prin controlul cositorului, fierului, bauxitei, petrolului și altor resurse minerale de către actorii globaliști (adesea, prin companii multinaționale, de fapt controlate de statul de origine, care poate avea statut de mare putere).

Investițiile străine sunt un mecanism al neo-colonialismului, ajungând în statele-nouă periferii, conform doctrinei (teoriile dependenței structurale și cele neo-marxiste)²⁶, să îmbine controlul comerțului aceluși stat cu dominația

²⁴ În concepția autorului Harry Magdoff, actorii globaliști precum corporațiile transnaționale sunt "exponentul imperialismului economic, al politicii neo-coloniale, ele înlocuind dominația colonialistă oficială cu dominația economică neoficială" (Harry MAGDOFF, *The Age of Imperialism: The Economics of US Foreign Policy*, NY, "Monthly Review Press", 1969, citat în Ilie ȘERBĂNESCU, op. cit., p. 234). La fel, în concepția economistului pakistanez Javed Burki, "obiectivele societăților multinaționale sunt bazate în esență pe considerentele profitului maxim și creșterii la scară mondială, care vin integral în contradicție cu obiectivele reducerii decalajelor economice între națiunile bogate și cele sărace" (Javed BURKI, intervenție în cadrul audierilor organizate de ONU asupra activității societăților multinaționale, Office des Nations Unies à Genève, Information Service, Communiqué de Presse EC/76, 9 noiembrie 1973). Un alt autor consideră că societățile transnaționale nu au calitatea de subiect de drept internațional, deși "puterea economică pe care au dobândit-o unele societăți transnaționale și capacitatea lor de a negocia, adesea de pe poziții de forță, cu multe state..." ar justifica această calitate (s.n.). A se vedea Ion DIACONU, *Tratat de drept internațional public*, vol. I, Lumina Lex, București, 2002, p. 502. De asemenea, folosirea forței (inclusiv a măsurilor economice capabile să afecteze dezvoltarea economică și politică unui stat, aici un stat în curs de dezvoltare) sau amenințările cu forța (inclusiv a forței economice, prin amenințarea cu diferite sancțiuni de natură economică, boicot comercial, până la amenințarea cu izolarea internațională sau regională sau cu ruperea relațiilor bilaterale, cu excluderea statului dintr-o organizație din care face parte, cu marginalizarea lui în acea organizație-ignorare de facto sau deciderea suspendării dreptului său de vot sau refuzul sistematic și nejustificat tehnic de a îl primi într-o organizație/acord legat de organizația principală din care acesta face parte, amenințarea cu întreruperea alimentării energetice, de alimente sau de materie primă a aceluși stat, fapt ce i-ar afecta direct și major progresul economic, supraviețuirea sau evoluția economico-politică pe termen scurt, mediu sau lung) afectează în secolul al XXI-lea, în mod grav, conținutul principiului fundamental al ne-amestecului în afacerile interne ale unui stat cât și interdicția recurgerii la forță și la amenințarea cu forța (care, în ordinea globalistă de azi, are conotații predominant economice). Curtea Internațională de Justiție nu a admis o interpretare limitată a acestui principiu (la cazurile în care s-ar aduce atingere integrității teritoriale și independenței politice a statelor), considerând că "acțiunile de forță nu își găsesc locul în dreptul internațional; chiar dacă nu ar viza integritatea statelor, este greu de conceput că ele nu afectează independența lor politică" (hot. Afacerea strămtorii Corfu, CIJ Recueil 1949, p.35). Astfel, în temeiul acestui principiu imperativ de drept internațional, sunt interzise intervențiile directe și indirecte, ca și amenințările sub diferite forme contra personalității unui stat ori contra elementelor sale politice, economice sau culturale. Calificarea de "intervenție ilegală în treburile interne" apare atunci când actorii globaliști (de orice tip) iau măsuri sau amenință cu măsuri care, prin gravitatea lor, pot obliga o țară să schimbe alegerea orientării sale politice sau economice, sub constrângerea axfixierii economice sau afectează promovarea relațiilor sale externe în mod liber de ingerințe. A se vedea Ion DIACONU, op. cit., pp. 290-291, pp. 298, 300-301.

²⁵ Jacques ARNAULT, *Procesul colonialismului*, trad. I. BĂLUȘ, Ed. Științifică, București, 1960, p. 125.

²⁶ Conform teoriilor dependenței structurale, explicația sub-dezvoltării țărilor-periferie stă în esența sistemului capitalist, înțeles ca un "sistem global, o suprastructură generând o dezvoltare inegală" (dezvoltarea centrului implică ținerea în stare de sub-dezvoltare a periferiei), în care rolul companiilor multinaționale este unul major (ele extrăgând și orientând capitalul dinspre periferie spre centru). În situația de dependență, fluxul de capital vine dinspre periferie spre centru prin funcționarea unui sistem de exploatare economică. Sistemele de decizie sunt situate nu în periferie ci la nivelul centrului, fără ca statele-periferie din acest sistem să le poată influența în vreun fel. Tot în cadrul sistemului de dependență, investițiile străine directe joacă un rol favorizant pentru extragerea capitalului dinspre periferie către centru. A se vedea pe larg, Alice LANDAU, *Theorie et pratique de la politique internationale*, L'Harmattan, Paris, 2006, pp. 114-118.

financiară, cu controlul real asupra sectoarelor- cheie pentru dezvoltarea economiei acelei țări -sectorul energetic, de transport, de comunicații, precum și industriile de bunuri (strategice dar și de consum)-.

Situația de neo-colonialism apare și din: exercitarea de către actorii globaliști a *formelor de control asupra veniturilor publice ale guvernului acelu stat*; din controlul exercitat de către actorii globaliști (aici, noile țări metropolitane ca state fondatoare, ca state industriale dezvoltate sau major-contributoare la organizația financiară internațională respectivă –precum FMI, BERD, Banca Mondială, UE- prin SEBC, SME²⁷-) *prin acorduri cu acel stat sau prin impunerea* (prin decizii și alte acte ale instituțiilor organizației respective) *respectării unor condiții de acordare a unui împrumut ori de alocare* (prin decizia asupra bugetului UE, de exemplu, unde poziția și rezervele, preferințele statelor nou intrate în Uniune nu sunt adesea luate în considerare-) *a unor fonduri ale acelei organizații etc.*

Accesul acelu stat-nouă periferie la acordarea de împrumuturi externe (necesare dezvoltării economiei sale și ieșirii din situația de dependență economică la care a ajuns datorită întâzierii sale economice istorice sau tocmai datorită acțiunii sistematice a unor actori globaliști- de unde și un cerc vicios-), *la accesarea de fonduri ale unei organizații se face în condițiile hotărâte de grupul unor țări metropolitane* (industrial dezvoltate, cu economii bazate pe cunoaștere, state fondatoare sau state major contributoare ori pur și simplu state care își asumă un statut de mare putere la nivel politic și economic pe scena sec. XXI). La aceasta se adaugă și *situația de înaltă concentrare a pieței capitalului internațional*, dominată și ea de ceea ce autorii teoriilor dependenței structurale și neo-marxiste denumesc ”agenți ai marilor puteri imperialiste”- FMI, BERD²⁸, Banca Mondială și alte instituții financiare²⁹).

Deci, în aceste condiții, statul care se împrumută pe piețele externe spre a putea supraviețui sau a își dezvolta economia sa, *este întâmpinat și încorsetat de către acești actori*, cu o serie de *acorduri, restricționări, condiționări, impuneri mai mult sau mai puțin directe*³⁰ (pentru primirea sau continuarea acordării unui împrumut extern, pentru a putea să își plătească datoria externă prin alte împrumuturi- de unde și vizibila situație de neo-colonialism-), care pot fi considerate forme de neo-colonialism și care trebuie analizate juridic ca atare și interzise în relațiile internaționale contemporane.

Identificând și recunoscând la nivel regional formele de neo-colonialism, *Conferința de la Cairo/1961 a tuturor popoarelor africane* a contribuit, cu exemple din practică, la teoretizarea neo-colonialismului, aducând un aport (politic) esențial pentru dezvoltarea juridică ulterioară a corpului existent de norme prohibitorii în materie de neo-colonialism.

²⁷ SEBC: Sistemul European al Băncilor Centrale. SME: Sistemul Monetar European.

²⁸ FMI: Fondul Monetar Internațional. BERD: Banca Europeană de Reconstrucție și Dezvoltare.

²⁹ James O'CONNOR, *The Meaning of Economic Imperialism*, în Michael SMITH et alii, *Perspectives on World Politics*, reader, Croom Helm London, The Open University Press, UK, 1981, pp. 285-286.

³⁰ Idem, p. 285.

Astfel, Conferința denunță următoarele forme de neo-colonialism din Africa (însă ele se pot recunoaște cu ușurință și în ceea ce privește situații de pe alte continente, inclusiv cel european, la începutul sec. XXI): *instaurarea și menținerea de politicieni și înalți funcționari-marionetă* (în sens larg, nu doar guvernamental, considerăm noi, adică la nivelul mai multor instituții-cheie ale statului, precum guvernul, președinția, instituțiile procuraturii și înaltelor instanțe judiciare, ale curții constituționale din țările cu statut *de facto* de noi periferii); *regruparea statelor*, după obținerea independenței lor politice, *în forme federative sau de comunități legate de o putere imperială*; balcanizarea, ca o politică deliberată dusă de actorii globaliști, *de fragmentare politică a statelor, de regionalizare a lor* (dacă sunt state unitare) sau *de creare a unor entități artificiale* (cazul entităților Katanga, Mauritania, Buganda, de pe continentul african); *continuarea dependenței economice* a țărilor foste colonii și după obținerea independenței lor formale; *integrarea în blocuri economice coloniale* care mențin caracterul de economie nedezvoltată al Africii; *infiltrare economică de către o putere străină*, după obținerea independenței formale, prin investiții de capital, împrumuturi financiare masive, ajutor financiar, experți tehnici, concesiuni inegale, în special cele pe perioade lungi de timp; *dependență monetară directă*, astfel ca în acele țări emergente finanțele să rămână în mâna sau sub controlul direct al puterilor coloniale; *baze militare*, introduse uneori ca baze de cercetare științifică sau ca școli de instruire militară, introduse înainte de obținerea independenței sau ca o condiție pentru obținerea independenței³¹.

De asemenea, aspecte legate de neo-colonialism, precum *dominația, dependența și sferele de influență* au fost tratate cu seriozitate și în doctrina juridică și politică românească, înainte de 1989 însă având o puternică aplicabilitate și valabilitate și în ziua de azi, pe scena confruntărilor globaliste dintre statele națiune și actorii non-statali, pseudo-statali, trans-statali sau chiar alte state cu statut de mari puteri și care își asumă o astfel de postură politică sau economică, spre a determina un control direct sau indirect asupra economiei și politicii statelor mici și mijlocii.

Doctrina este de acord asupra *retragerii imperialismului politic* de pe scena contemporană a politicii internaționale însă acest lucru nu înseamnă și o retragere a imperialismului *ca relație inegalitară- în special economică- între state*, ca ”voința celui mai mare de a influența viața internă și conduita externă a celui mai mic” (Raymond Aron)³². Și alți autori, precum Georges Tenekides remarcă existența unui tip de dominație politică și economică, fără a se realiza prin anexiuni teritoriale ca altădată ci ”*unul care folosește mijloace diversificate și perfecționate de a își asigura un control eficace, efectiv, uneori voalat, asupra guvernelor unor terțe state*”³³.

Neo-colonialismul poate lua forme diverse, *de dependență nu doar economică ci și culturală, social, psihologică, spirituală*, prin care țările

³¹ James O'CONNOR, op. cit., pp. 282-283.

³² Raymond ARON, *République impériale. Les Etats-Unis et le monde, 1945-1972*, Ed. Calman-Lévy, Paris, 1973, citat în Nicolae ECOBESCU, coord., *Suveranitatea și progresul*, Ed. Politică, București, 1977, p. 427.

³³ Citat în Nicolae ECOBESCU, op. cit., p. 427.

metropolitane exercită asupra statelor noi-periferii aflate în situație de subordonare economică, o influență covârșitoare (detectabilă mai ales la nivelul mass media sau al formării elitelor intelectuale ale țării, ca promotori în plan intern ai curentelor de opinie favorabile intereselor diverse ale marilor puteri, pe diverse probleme) în materie culturală, ca stil de viață, ca manieră de raportare la trecutul și istoria țării (demonetizarea istoriei statului-nouă periferie, ridiculizarea eroilor naționali și a ideii de erou național, cultivarea postmodernității, adică a relativismului cultural- sau a culturii țării metropolitane, în detrimentul celei naționale a statului aflat în postura de nouă periferie), deci exercitarea unui *imperialism cultural (soft)*. La fel, se cuvine menționată și *dependența științifică față de țările avansate* (care împiedică direct dezvoltarea economică pe termen lung a țării aflate în situație de neo-colonialism).

După cum remarcă autorii J. Henk Leuridijk și Charles Chaumont, ”zonele de influență din lumea contemporană împrumută forme noi, îndeosebi organizațiile regionale furnizează un cadru instituțional, disimulând parțial inspirația neo-colonialistă”³⁴. La această realitate se adaugă și controlul exercitat asupra statelor-națiune de companiile transnaționale, îndeosebi în industria extractivă a țărilor în curs de dezvoltare și controlul recent în industriile prelucrătoare din aceste țări, care dovedesc dimensiunea implicării capitalului străin în aceste țări-nouă periferii³⁵. Sectoare-cheie întregi din economia națională a acestor ”țări captive”, să le spunem, ajung controlate de investitori străini (companii ale unor state străine sau companii multinaționale)³⁶, de unde o îngrijorare acumulată și devenită resentiment în aceste țări, datorită consecințelor deosebit de defavorabile asupra economiilor acestor țări³⁷, datorită practicii de neo-colonialism.

Implantarea directă în industriile extractive și prelucrătoare ale țărilor în tranziție sau în curs de dezvoltare, a acestor companii străine, exploatarea resurselor naturale ale acestor țări duc la știrbirea directă a dreptului popoarelor de a își exercita liber suveranitatea permanentă și deplină asupra propriilor bogății³⁸.

³⁴ Nicolae ECOBESCU, *Critica concepțiilor nihiliste referitoare la suveranitatea și independența națională*, în Nicolae ECOBESCU, coord., op. cit., p. 429.

³⁵ Ilie ȘERBĂNESCU, op. cit., p. 180.

³⁶ De unde o știrbire efectivă a esenței juridice a marelui principiu de drept internațional, privind dreptul popoarelor de a își hotărî singure destinul (preluat într-o formulare amplă, cuprinzătoare, în art.1/Carta Drepturilor și Obligațiilor Economice ale Statelor), din care derivă dreptul specific al fiecărui stat de a își exercita liber și deplin, în mod permanent, suveranitatea, inclusiv în ceea ce privește posesia, uzul, dispoziția, peste toate bogățiile sale, resursele naturale și activitățile economice (art. 2, alin.1/Carta Drepturilor și Obligațiilor Economice ale Statelor).

³⁷ Ilie ȘERBĂNESCU, op. cit., pp.180-181.

³⁸ Derivat din dreptul popoarelor de a își hotărî singure soarta, ca drept nelimitat și indivizibil, față de care toate statele au obligația de a asigura respectarea universală a acestui drept și de a se abține de la orice măsură de constrângere împotriva altui popor prin care s-ar împiedica exercitarea acestui drept. Articolele 1, alin. 2 din cele două Pacte internaționale privind drepturile fundamentale ale omului, unde se prevede clar că ”toate popoarele pot, în virtutea propriilor lor țeluri, să dispună în mod liber de bogățiile și resursele naturale... în niciun caz, un popor nu poate fi lipsit de propriile sale mijloace de subzistență”. A se vedea pe larg, Ludovic TAKACS, Marțian NICIU, *Drept internațional public*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1976, pp. 43-44.

Concluzii

Imperialismul economic a fost definit deci, ca ”exercitarea unui control formal sau informal asupra resurselor economice locale într-o manieră avantajoasă pentru puterea metropolitană și pe cheltuiala economiei locale³⁹”.

Neo-colonialismul este însă în mod esențial o practică destinată să prevină ca o țară în curs de dezvoltare sau o țară ”în tranziție” (formulă utilizată la nivel intern dar nerecunoscută însă juridic și politic la nivel internațional, spre a se putea obține garanțiile juridice, la nivel onusian, corespunzătoare obiectivului de protecție a intereselor acestei categorii de țări-) să își consolideze independența politică și economică, și deci, este destinată să *o țină în relație de dependență economică într-o lume a puterilor capitaliste*⁴⁰ (sistemul capitalist văzut aici ca un *sistem-lume*, parafrazându-l pe Wallerstein⁴¹).

Asemenea practici și măsuri de control subtil nu sunt doar o afectare în lumea contemporană ancorată ferm în respectarea principiilor fundamentale ale Cartei ONU, a acestor principii dar reprezintă o continuare într-o modalitate subtilă, a unei experiențe istorice, coloniale și imperiale, denunțate public la nivel internațional, de toate statele.

Se ajunge astfel, la o situație de independență formală a statului care, în realitate, are un statut nedeclarat de ”nouă colonie”, aspect ce trebuie identificat și discutat ca atare în organizațiile internaționale care se bazează pe respectarea dreptului internațional, deci și a principiilor egalității suverane în drepturi a tuturor statelor, pe respectarea dreptului popoarelor la a avea suveranitate deplină și permanentă asupra bogățiilor lor, a ne-intervenției în afacerile interne ale statelor, a interzicerii folosirii forței și amenințării cu forța în relațiile dintre state.

Toate aceste principii ce formează osatura întregului drept internațional contemporan (un drept care nu este static ci dinamic, în permanentă adaptare la provocările mediului politic și economic internațional) trebuie să fie protejate, în lumea începutului de sec. XXI, la un nivel juridic internațional corespunzător, care să includă, într-un set prohibitiv consolidat față de nivelul actual, formele, practicile, mecanismele de neo-colonialism dar și tipurile de actori globaliști care le exercită, precum și sancțiunile juridice internaționale corespunzătoare.

Textul de față reflectă doar opinia personală a autorului și nu implică nicio altă persoană fizică sau juridică.

³⁹ James O’CONNOR, op. cit., p. 283.

⁴⁰ Idem.

⁴¹ Alice LANDAU, op. cit., pp. 115-116. Martin GRIFFITHS, *Relații internaționale. Școli, curente, gânditori*, Ed. Ziua, București, 2003, pp. 403-405.

Bibliografie:

1. ARNAULT, Jacques, *Procesul colonialismului*, Ed. Științifică, București, 1960
2. ARON, Raymond, *République impériale. Les Etats-Unis et le monde, 1945-1972*, Ed. Calman-Lévy, Paris, 1973
3. BLAKE, David; WALTERS, Robert S., *The Politics of Global Economic Relations*, Prentice-Hall, INC., Englewood Cliffs, New Jersey, 1976
4. BONCIU, Florin, *Economie mondială*, Univ. Româno-Americană, Lumina Lex, București, 2004
5. DIACONU, Ion, *Tratat de drept internațional public*, vol. I, Ed. Lumina Lex, București, 2002
6. DUMITRESCU, Sterian; BAL, Ana, *Economie mondială*, Ed. Economică, București, 2002
7. ECOBESCU, Nicolae, *Critica concepțiilor nihiliste referitoare la suveranitatea și independența națională*, în ECOBESCU, Nicolae (coord.), *Suveranitatea și progresul*, Ed. Politică, București, 1977
8. EVANS, Graham; NEWNHAM, Jeffrey, *Dicționar de relații internaționale*, Ed. Universal Dalsi, 2001
9. FERRÉOL, Gilles, *Dicționarul Uniunii Europene*, Polirom, Iași, 2001
10. FUKUYAMA, Francis, *Construcția statelor. Ordinea mondială în sec. XXI*, Ed. Antet, s.l., 2004
11. GEAMĂNU, Grigore, *Drept internațional public*, vol. I, II, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1983
12. General Assembly, Resolutions adopted by the General Assembly, 3281 (XXIX), *Charter of Economic Rights and Duties of States*, United Nations, www.un-documents.net/a29r3281.htm
13. GRIFFITHS, Martin, *Relații internaționale. Școli, curente, gânditori*, Ed. Ziua, București, 2003
14. GRIFFITHS, Martin, *Encyclopedia of international relations and global politics*, Routledge, 2005, USA and Canada
15. HELD, David; MCGREW, Anthony; GOLDBLATT, David; PERRATON, Jonathan, *Transformări globale. Politică, economie și cultură*, Polirom, Iași, 2004
16. HIRST, Paul, *Război și putere. Statul, conflictul militar și sistemul internațional*, Ed. Antet, s. l., 2001
17. HIRST, Paul; THOMPSON, Grahame, *Globalizarea sub semnul întrebării. Economia internațională și posibilități de guvernare*, Ed. Trei, București, 2002
18. KUMAR MALHOTRA, Vinay, *International Relations*, Anmol Publications, New Delhi, 1993
19. LANDAU, Alice, *Theorie et pratique de la politique internationale*, L'Harmattan, Paris, 2006
20. MOREAU-DEFARGES, Philippe, *La Mondialisation*, PUF, Paris, 1997

21. NĂSTASE, Adrian, *Documente fundamentale ale dreptului internațional și ale relațiilor internaționale*, 1a, ed. îngrijită de Roxana FRAILICH, ARED (Asociația Română pentru Educație Democratică), Regia Autonomă Monitorul Oficial, seria Documenta Universales I, București, 1997
22. O'CONNOR, James, *The Meaning of Economic Imperialism*, în SMITH, Michael *et alii*, *Perspectives on World Politics*, reader, Croom Helm London, The Open University Press, UK, 1981
23. STRANGE, Susan, *Retragerea statului. Difuziunea puterii în economia mondială*, Ed. Trei, București, 2002
24. STRANGE, Gerard, *Globalisation, Structural Dependency Theory and Regionalism*, Dept. of Policy Studies, University of Lincoln, UK
25. ȘERBĂNESCU, Ilie, *Corporațiile transnaționale*, Ed. Politică, București, 1978
26. TAKACS, Ludovic; NICIU, Marțian, *Drept internațional public*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1976
27. Frederic TÉULON, *Comerțul internațional*, Ed. Institutul European, Iași, 1997
28. WACKERMANN, Gabriel, *La fin des empires: accident ou destinée?*, Ellipses, Paris, 2006
29. WEISS, Linda, *Mitul statului lipsit de putere. Guvernarea economiei în era globalizării*, Ed. Trei, București, 2002

TRIADELE NUCLEARE ȘI SISTEMELE DE RACHETE BALISTICE DEFENSIVE

Andreea Emilia DUȚĂ*

La ora actuală se vorbește din ce în ce mai insistent despre necunoscute strategiilor viitoare și balanța nucleară în condițiile date de acordurile americano-ruse; în eventualitatea că viitoarele negocieri vor coborâ plafonul la 1000 de rachete nucleare desfășurate iar rachetele desfășurate de alte state vor ajunge la 500 se impune ca echilibrul nuclear strategic planetar să fie regândit.

Arsenalul nuclear este organizat în sistemul triadei, realitate oglindită și de preverile acordului NEW START. La triadele nucleare se adaugă sistemele nonstrategice de apărare. Sistemele nucleare strategice ofensive, potrivit surselor deschise sunt constituite din Rachetele Balistice Intercontinentale, Rachetele balistice lansate de submarine și Bombardierele grele.

Problematika rachetelor defensive este strâns legată de securitatea națională. Reducerea armelor nucleare ofensive și dezvoltarea unui sistem global de alertă nucleară vor oferi un rol nou atât rachetelor nucleare cât și forțelor convenționale în viitoarele strategii.

Cuvinte-cheie: triadă nucleară, sisteme defensive nonstrategice, sistem global de alertă nucleară

Triadele nucleare

Triade nucleare – terestru, aerian și maritim – au numai SUA și Rusia. Desfășurarea armamentelor nucleare strategice, reduse semnificativ de limitările New START rămân în continuare uriașe. Se face vorbire tot mai insistent despre necunoscutele viitorului strategiilor balanței nucleare, chiar despre posibilitatea renunțării la echilibrului SUA-Rusia; în cazul în care viitoarele negocieri vor reduce nivelul maxim la 1000 de rachete nucleare desfășurate iar rachetele nucleare desfășurate de alte state vor atinge plafonul de 500 atunci, echilibru nuclear sigur trebuie regândit. O posibilă situație de confruntare unu-la-unu își poate găsi soluții în precedente, dar o confruntare între mai multe națiuni pe palierul nuclear când doar două blocuri militare sunt definite la ce final va ajunge?

Filozofia New START înțelege rolul bombardierelor nucleare ca pe o armă, dar și ca pe o componentă a triadei nucleare care e posibil în cazul unor viitoare negocieri să fie pusă sub semnul eliminării [vezi fig.1].

TIPUL	LIMITE	STRUCTURA VIITOARE
Rachete și bombe desfășurate Fiecare parte este limitată la furnizarea de 700 autovehicule strategice: Rachete balistice intercontinentale (ICBMs); Rachete balistice lansate de	700	420 x 1 focos desfășurat ICBMs

* Andreea Emilia DUȚĂ, Universitatea București, este absolventă a unui program de intership la Institutul Diplomatic Român. Email: deea.emilia@ymail.com

submarine (SLBMs); Avioane cu capabilități nucleare; Rachete depozitate sau pe submarine.		
Focoase desfășurate (RVs and bombers) Fiecare parte semnatară a fost de acord să nu mai furnizeze autovehicule strategice, limitările să fie implementate până în februarie 2018, verificările să includă schimbul de date, notificările, inspecțiile.	1550	60 x 1 bombardiere (?)
Lansatoare desfășurate și nedesfășurate (lansatoare de rachete și bombardiere) Fiecare parte are o limită de 800 lansatoare ICBMs/SLBMs și bombardiere cu capabilități nucleare. Lansatoarele neamplasate sunt de tipul ICBMs sau SLBMs pe submarine care nu conțin rachete. Limitarea amplasării focoaselor: Fiecare parte este limitată la 1550 de focoase amplasate pe vehiculele strategice; Toate focoasele sunt de tipul ICBMs/SLBMs, inspecțiile permit verificarea pentru confirmarea numărului de focoase; Fiecare bombardier nuclear are atribuit un focos	800	14 SSBNs x 20 SLBMs Dar nu mai multe de 240 SLBMs

Figura nr.1 – Limitele prevăzute de Tratatul New START¹

Respectând prevederile tratatului, SUA nu pot să facă reduceri din triada nucleară pentru că riscurile ar fi foarte mari dar și pentru că reducerile numerice nu aduc economii ci ar pune în pericol echilibrul de forțe; astfel, tipul SLBM – sistemul de rachete Trident II, tipul ICBM – rachetele Minuteman III și la nivelul bombardierelor nucleare două modele – B52H și B-2. O analiză a cheltuielilor cu triada nucleară subliniază că, reducerile de fonduri vor aduce atingere solidității sistemului și dar flexibilității strategice inducând riscuri semnificative; în orice caz, structura bombardierelor este ultima care trebuie afectată deoarece, alerta continuă 24 de ore din 24 de dar și misiunile convenționale ar fi afectate foarte serios.

Se formulează riscuri de sănătate și economice pentru toată lumea în cazul unui conflict nuclear între două state aflate înafara blocurilor militare. Un secol nuclear multipolar însoțit de riscul unui război nuclear datorită creșterii uriașei forței nucleare distructive.

Arsenalele nucleare sunt organizate pe sistemul triadei oglindit și în prevederile New START. La acestea se adaugă sistemele nonstrategice și de apărare. Sistemele armamentelor nucleare ofensive strategice, potrivit sursele deschise, este constituit din ICMB, SLMB și bombardierele nucleare. Raportul actual estimat între focoasele nucleare desfășurate și cel din depozite este de 1:2,25 prefigurându-se ca în 10-15 ani să devină 1:1.

Criticile aduse tratatului de mai mulți specialiști americani privesc: nu aduce avantaje SUA, chiar înrăutățind poziția sa față de Rusia în ceea ce privește focoasele nucleare prin reducerile substanțiale impuse SUA față de cele stabilite

¹ <http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/CRPT-111erpt6/pdf/CRPT-111erpt6.pdf>, pp.141. (Accesat la data de 5 septembrie 2013).

Rusiei; tratatul se concentrează pe palierul strategic și nu pe cel tactic²; avantajele obținute de Rusia pe cheltuiala SUA sunt prea mari. ”Cererile tratatului pentru SUA sunt de reducere a armelor nucleare în timp ce Rusiei i se permite să crească. Această realitate nu are nici un sens strategic³. Această viziune este împărțită de mai mulți specialiști⁴ [vezi fig.2].

TIPUL	Limite	SUA	Rusia
Rachete și bombardiere desfășurate SDVuri	700	812	494
Lansatoare desfășurate și nedesfășurate	800	1040	881
Focoase desfășurate (RVs and bombers) Focoase amplasate	1550	1737	1492

Figura nr.2 – Situația aplicării New START în martie 2012

În 2013, Rusia deține 4500 de focoase nucleare, dintre care 1800 sunt desfășurate pe rachete sau bombardiere; în depozite, există 700 de focoase nucleare și 2000 de focoase nonstrategice.

ICMBs ale Rusiei sunt estimate la 1.500 de focoase nucleare⁵, aflate în dotarea Forțelor Rachetelor Strategice (Strategic Rocket Forces – SRF)⁶ pe 3 armate cu un total de 12 divizii. 90% din actualele rachete vor fi retrase și în perspectivă vor intra în dotare SS-27 Mobile. ICBM SUA Minuteman urmează a fi eliminate din cauza constrângerilor traiectoriilor lor care trec deasupra sau prin apropierea Rusiei (în cazul folosirii lor împotriva Chinei sau Siriei) precum și Chinei (în cazul Iranului, Coreei de Nord). Riscul unei confuzii care o generează Rusiei – ca o interpretare de atac contra teritoriului său – le face inoperante. Mai mult, depozitele fixe sunt ținte sigure în scenariile de atac inamic iar riscul lansării rachetelor din cauza unei alarme false sau ca urmare a unui accident este foarte ridicat.⁷ O variantă modernă ICBMs convenționale – Vectorii Hipersonici (Hypersonic Technology Vehicle, HTV) este dezvoltată pentru ca să lovească într-o oră o țintă oriunde s-ar afla pe glob; Rusia a început prima dezvoltarea HTV (cu unele probleme privind stabilitatea aerodinamică) fiind urmată de SUA (cu unele probleme la sistemele de răcire). În cazul SUA,

² “Russia Expands Production Of Precision Guided Weapons,” *Ria Novosti*, February 2, 2009, <http://en.Rian.ru/russia/20090211/120090354.html>; (Accesat la data de 1 septembrie 2013). *Nezavisimoye Voyennoye Obozreniye*, January 21, 2005; “Russian Experts Praise Medvedev’s Moves against US Missile Shield,” *Interfax-AVN Online*, November 5, 2008, *Izvestiya*, May 6, 2009; www.accessmylibrary.com/article-1G1-188575274/russian-experts-praise-medvedev.html; (Accesat la data de 1 septembrie 2013). Aleksey Arbatov, *Moscow Voyenno-Promyshlenny Kuryer Online*, May 5, 2010.

³ Pentru un punct de vedere puternic dezvoltat vezi, Palin Sarah, Senate Republicans: “Vote no on New START”. *National review* <http://www.nationalreview.com/corner/255568/senate-republicans-vote-no-new-start-sarah-palin>. (Accesat la data de 3 septembrie 2013).

⁴ Vezi, Vajdic D., Why the GOP candidates should talk about RussiaPalin Sarah, Senate Republicans: vote no on New START. *National review*, <http://www.nationalreview.com/articles/288388/why-candidates-should-talk-about-russia-daniel-vajdic>. (Accesat la data de 2 septembrie 2013).

⁵ ICMBs include următoarele tipuri de complexe nucleare: SS-18M6 Satan, SS-19M3 Stiletto, SS-25 Sicklo, SS-27 Mobile, SS-27 Siloz. În depozitele forțelor operative sunt 4000 focoase intacte care urmează a fi dezafectate.

⁶ Strategic Rocket Forces – SRF.

⁷ *Global Zero U.S. Nuclear Policy Commission Report*, p.9.

12-20 de sisteme convenționale deplasându-se prin stratosferă ocolesc problemele penetrării spațiului aerian al Rusiei și Chinei; dat fiind numărul limitat al acestor sisteme SUA, Rusia nu va fi amenințată.

SLMBs ale Rusiei include SS-N-18 (RSM-50), M1Stingray (RSM-54, Sineva) și SS-N-23 (RSM, Bulava). În prezent, flota nucleară este constituită din zece nave: una clasa Borei, 6 Delta Ivs și trei Delta IIIs cu 160 de instalații de lansare SLBMs cu 624 de focoase nucleare.⁸ Flota de submarine SUA Trident evită dezavantajele incursiunilor/survolurilor teritoriale care ar putea viola suveranitățile naționale ale altor state neimplicate în criza nucleară dar și riscul unor atacuri nucleare din cauza confuziilor; submarinele nu depind de factorul timp pentru a-și asigura operativitatea iar împotriva rachetelor lor nu există un sistem de apărare sigur.⁹ Se estimează că, pentru SUA sunt suficiente 10 submarine dotate cu rachete balistice Trident cu 720 de focoase nucleare (360 desfășurate și 360 în depozite).¹⁰ Acestea se sugerează să fie 7 în zona Pacific și 3 în Atlantic, suficiente chiar și în condițiile în care se respectă raportul de 70% dintre ele să fie operative și să asigure folosirea a 270 de focoase nucleare. Focoasele nucleare W-76 și W-88 pentru submarine sunt suficiente. Se estimează că arsenalul nuclear suficient al Rusiei ar putea să aibă 900 de focoase nucleare, astfel: 450 focoase nucleare strategice desfășurate, 150 focoase nucleare strategice în depozite și 300 de focoase non-strategice. Focoasele strategice nucleare organizate în două variante: a) 150 ICBMs (50 în silozuri și 100 mobile) și 300 SLBMs dispuse în 8 submarine; b) 300 ICBMs (100 în silozuri și 200 mobile) și 150 SLBMs dispuse în 4 submarine.¹¹

Bombardierele operative din dotarea SUA și Rusiei sunt sub semnul incertitudinii, deoarece părțile semnatare ale New START nu au făcut publice niciun fel cifre. Se estimează că Rusia deține 72 de bombardiere operative care pot fi dotate cu 810 de sisteme nucleare.¹² Se avansează ipoteza că, pentru SUA sunt suficiente 18 bombardiere B-2 cu 180 de bombe gravitaționale (90 desfășurate și 90 în depozite).¹³ Focoasele nucleare B-61 și B-83 pentru bombardiere sunt aproape de limita superioară, solicitând doar unele mici completări. Bombardierele deși solicită mai mult timp pentru dotarea cu bombe nucleare decât ICBMs sau SLBMs precum și pentru apropierea de ținte, au avantajul că pot să se deplaseze oriunde cu toate că sunt mai lente decât celălalte două componente ale triadei nucleare, fiind vulnerabile atât din cauza realimentării dar și la reacția apărărilor anti-aeriene și aeriene.¹⁴ Forțele aeriene nucleare oferă flexibilitate și variante de sprijin tactic pe care SLBMs și ICBM nu pot să îl realizeze atât în ceea ce privește generarea forței sau desfășurarea înaintată sau pentru executarea de lovituri ”chirurgicale”.

⁸ Patrulările SSBN rusești nu sunt cunoscute, dar se apreciază ca fiind mai scurte decât cele americane, dar numărul redus de SSBN nu poate asigura patrulări continue.

⁹ *Global Zero U.S. Nuclear Policy Commission Report*, p.9.

¹⁰ *Global Zero U.S. Nuclear Policy Commission Report*, p.7.

¹¹ *Global Zero NATO Russia Commission Report*, p.17.

¹² Bombardiere nucleare sunt Bear-H6 (Tu-95 MS6), Bear-H16 (Tu-95 MS16) și Blackjack (Tu-160).

¹³ *Global Zero U.S. Nuclear Policy Commission Report*, p.8.

¹⁴ *Global Zero U.S. Nuclear Policy Commission Report*, p.10.

Se estimează schimbări substanțiale în balanța nucleară SUA-Rusia care vor fi peste nivelele suficiente de arsenal nuclear realitate care permite negocieri viitoare relaxate pentru viitoare plafoane agreeate între 500-900 de focoase nucleare strategice și non-strategice [vezi fig.3].

FOCOASE NUCLEARE	SUA	Rusia
ICBM amplasate	400	192
Focoase pe ICBM	400	542
SLBM amplasate	240	128
Bombardiere grele amplasate	60	76
Armament atribuit	60	76
Total SDV amplasate	700	396
Total focoase strategice	1550	1258

Figura nr.3 – Proiecția aplicării New START

Scopul militar principal al Federației Ruse este de a preveni un conflict nuclear, precum și orice alt conflict militar. Rusia își rezervă dreptul de a folosi arme nucleare, ca răspuns la un atac împotriva acesteia sau a aliaților săi, cu arme nucleare sau alte arme de distrugere în masă sau ca răspuns la o agresiune de mare amploare, cu utilizarea de arme convenționale, care ar pune în pericol existența statului rus.

Reducerea numărului de rachete nucleare contrastează cu strategiile SUA de a se poziționa pe poziții puternice, deasupra potențialilor adversari. În acest context poate fi regândită prioritatea loviturilor asupra țintelor militare, semnificația de conducere și industrială a localităților extinzându-se asupra a tot mai multe orașe, mai ales în condițiile reducerii la nivele foarte scăzute a forțelor strategice dar și a neclarității regimului armamentelor nuclear tactice NATO. Politica de „apărare nucleară extinsă” a SUA ca element cheie în strategia politico-militară de relaționare cu aliații asigurându-le protecție sub propria umbrelă nucleară.

Sistemele de rachete balistice defensive

Încă din 1960, în cadrul negocierilor SUA-Rusia subiectul sistemelor rachetelor defensive ”strategice” a fost unul dintre cele mai importante, el nefiind specific NATO deoarece se limita doar la programe defensive fără atributul ”strategic”. Sistemele de rachete balistice defensive, într-o opinie argumentată¹⁵ trebuie supuse unor ”limitări severe” deoarece constituie un serios impediment atât pentru negocierile bilaterale și multilaterale privind dezarmarea nucleară. Se pleacă de la premiza că acest sistem este capabil să distrugă toate sau cele mai multe rachetele ostile, ignorându-se semnalele științifice că astfel de sisteme solicită îmbunătățiri tehnologice fără sfârșit.¹⁶

¹⁵ Ramesh Thakur and Gareth Evans, eds., *Nuclear Weapons: The State of Play*, Canberra, Centre for Nuclear Non-Proliferation and Disarmament, 2013, p.58, <http://cnnd.anu.edu.au>. (Accesat la data de 2 septembrie 2013).

¹⁶ Philip Coyle, ”The failure of Missile Defence”, *The National Interest*, 26 July 2012, <http://nationalinterest.org/commentary/the-failure-missile-defence-7248>. (Accesat la data de 1 septembrie 2013).

Dezvoltările doctrinei nucleare americane acordă un rol sporit sistemelor non-nucleare, inclusiv rachetelor defensive; planurile de extindere a sistemelor defensive asupra Europei cu misiuni împotriva amenințărilor din Orientul Mijlociu și Asia-Pacific sunt puternic criticate pentru că promit un fals sentiment de securitate pentru aliații SUA și totodată un sentiment de insecuritate pentru Rusia și China. Aceste sentimente sunt ambele false deoarece desfășurarea de interceptori sofisticăți atât pe teren cât și nave maritime ar putea să nu funcționeze, costurile întreținerii acestora fiind peste de 8 miliarde \$ anual.¹⁷

În 2010, la Summit-ul NATO de la Lisabona după ce Administrația Clinton dezvoltase apărarea continentală a SUA iar Administrația Bush dezvoltă o cooperare cu state din Europa în afara NATO, Administrația Obama aduce aranjamentele încheiate de administrația precedentă în cadrul NATO. Astfel, apărarea cu rachete defensive devine o misiune colectivă NATO ca expresie a indivizibilității protecției. Planurile SUA de amplasare de sisteme de detectare de rachete în Cehia și Polonia urmate de acorduri de colaborare bilaterale sunt schimbate prin concepția ”European Phased Adaptive Approach” ca reacție a amenințările cu rachete din partea Iranului.¹⁸

La finele 2011, pe agenda controlului armelor nucleare se înscrie realizarea unui sistem comun de apărare anti-rachete în Europa cu garantarea că sistemele de rachete defensive americane nu vor fi direcționate împotriva forțelor strategice rusești; un sistem de rachete defensive care să folosească rachete cu rază medie de acțiune (IRBMS) și nu rachete balistice strategice. Moscova nu acceptă decizia NATO de amplasare de dispozitive defensive pe zonele litorale ale României și Turciei.¹⁹ Refuzul președintelui american de a oferi garanții legale că sistemul de rachete nu va fi îndreptat împotriva Rusiei este urmat de anunțul Rusiei de viitoare răspunsuri din partea sa la continuarea dezvoltării sistemului de rachete defensive. Posibile reacții ale Rusiei ar putea fi: retragerea din New START, desfășurarea de rachete de-alungul granițelor sale de sud și vest, dezvoltarea de sisteme de rachete de penetrare a sistemelor²⁰; mai mult, se avansează și posibilitatea de lovituri pre-emptive împotriva infrastructurilor sistemului defensiv de rachete.²¹

O obiecție serioasă la adresa New START este legată de clasificarea armelor nucleare în ofensive și defensive, considerată ca o favoare făcută Rusiei cu consecințe serioase asupra sistemului american de apărare cu rachete. Mai mult, se consideră că această abordare este o trădare a Poloniei și Cehiei, care își

¹⁷ Yousaf Butt, ”Obama, Congress should push NATO missile defence program off ”fiscal cliff””, *Cristian Science Monitor*, 15 November 2012, <http://csmonitor.com/Commentary/Opinion/2012/1115/Obama-Congress-should-push-NATO-missile-defence-program-off-fiscal-cliff>. (Accesat la data de 2 septembrie 2013).

¹⁸ http://www.whitehouse.gov/the_press_office/FACT-SHEET-US-Missile-Defense-Policy. (Accesat la data de 2 septembrie 2013).

¹⁹ ”Litva prizvala mirovye derzhavy nachat peregorovory organixheniiu takicheskogo iadernogo oruzhiia dislitsipovannogo v kalingradskoi oblasti”, *DEFENS Eskress: Ezhenedelnaia lenta novostei*, 8 februarie 2011.

²⁰ Medvedev, D., 2011, *Statement in connection with the situation concerning the NATO countries missile defence system in Europe*. <http://eng.kremlin.ru/news/3115>. (Accesat la data de 1 septembrie 2013).

²¹ RIA Novosti 2012, *Russia does not rule out preemptive missile defence*. <http://en.rian.ru/world/20120503/173188049.html> (Accesat la data de 1 septembrie 2013).

făcuseră cunoscut acordul cu locațiile sistemului de rachete defensive în ciuda opoziției puternice a Rusiei (Kramer 2009).²²

Sistemele armelor nonstrategice și de apărare sunt constituite din AMB/Air/Coastal defence (S-300, 53T6-Gazelle, SSC-1B Sepal), Land-based air (bombardiere/avioane de luptă – Tu-22M3/Su-24M/Su-34), Rachete balistice cu rază scurtă de acțiune (SS-21/SS-26) și nave maritime (submarine/nave/avioane). Se estimează 2.000 de focoase nucleare nonstrategice cu folosire aeriană, navală și la dispoziția forțelor terestre de apărare. La categoria armelor nonstrategice din dotarea mijloacelor aeriene cele semnatarele New START sunt comparabile atât ca număr cât și ca tip; de asemenea, este puțin probabil că vor fi eliminate sisteme nonstrategice dispuse pe submarine. Se estimează păstrarea a 430 de focoase nucleare nonstrategice la dispoziția apărării anti-aeriene, apărarea teritorială și apărarea de coastă.

Discuțiile tehnice privind rachetele defensive SUA-Rusia-NATO sunt în impas deoarece propunerile corelative de colaborare sunt inacceptabile pentru celălalt. Există variante de colaborare în privința rachetelor defensive prin care relațiile dintre ”semi-adversari” se pot transforma parteneriat strategic care să facă războiul de neacceptat ca soluție pentru conflictele politice.²³ Se înaintează o propunere pentru creșterea încrederii prin stabilirea unei zone de excludere de 100 mile adiacentă teritoriului Rusiei în care să nu fie dispus sistemul de rachete defensive; în plus, acestea vor fi adaptate amenințărilor regionale iar Rusia și China vor primi notificări în cazul ridicării nivelului de alertă al sistemelor americane de rachete. Problematika rachetelor defensive este strâns legată de securitatea națională. Reducerea armamentelor nucleare ofensive și dezvoltarea unei alerte nucleare globale induce un nou rol rachetelor defensive și forțelor convenționale în viitoarele strategii.

Sistemul de rachete defensive este destinat fazei inițiale (24-72 de ore) a crizei nucleare dar și pentru controlul pericolelor regionale și teroriste. Pentru SUA, acestea sunt piesele centrale ale protecției în viitoarele amenințări; pentru Rusia, sistemul defensiv de rachete este inacceptabil reprezentând o amenințare la adresa securității sale naționale datorită potențialului de a distruge sistemul său nuclear defensiv, mai mult prin provocările care pot afecta întregul sistem internațional de control al armamentelor. Asigurările și nu garanții juridice, că sistemul de rachete defensive nu este îndreptat spre Rusia sunt insuficiente pentru viitorul securității Rusiei.

La nivelul armele nucleare tactice, Rusia depășeste SUA; în situația actuală, Rusia nu este interesată să reducă numărul acestora deoarece ele reprezintă un element cheie a strategiei sale de apărare în balanța atât cu NATO dar și cu China [vezi fig.5]. În privința armamentelor non-strategice, se propune

²² Cropsey, S., 2009, Obama s appeasement, *Weekly standard* <http://www.hudson.org/index.cfm?fuseaction=publication.details6478>. Kramer, D.J., 2009, Placating Russia wont work, *The Washington post*, <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2009/09/17/AR2009091702303>. (Accesat la data de 4 septembrie 2013).

²³ Dmitri Trenin and James Collins, *The Game Changer: Cooperative Missile Defense*, Waswhington, Carnegie Endowment for Internatinal Peace, 29 November 2012, <http://carnegieendowment.org/globalten/?fa=50173>.

eliminarea acestora din dotarea forțelor operative din Europa și păstrarea în depozite, în limita a 1000 de armamente de fiecare parte.²⁴

În februarie 2012, Senatul SUA solicită inițierea de negocieri cu Rusia privind disparitățile de arsenale nucleare tactice și verificarea reducerilor de arme nucleare tactice, în condițiile în care SUA declara că între septembrie 1967- septembrie 2009, au redus 90% din stocul de focoase nucleare non-strategice.²⁵ Rusia își manifestă deschiderea pentru negocierea unor viitoare reduceri ale arsenalului de focoase nucleare non-strategice, cu toate că acest arsenal nu mai reprezintă mai mult de 25% din arsenalul pe care îl avea la dispoziție în 1991. Mai mult, se sugerează să fie urmat exemplul Rusiei de a-și retrage propriul armament nuclear non-strategic de pe teritoriul altor state, desființarea infrastructurilor pentru desfășurarea rapidă peste mări.²⁶

TIPURI DE FORȚE NUCLEARE	SUA	Rusia
Aerian	500	730
Rachetă antiaeriană	0	430
La sol	0	170
Naval	260	700
Total activ	760	2000

Figura nr. 4 - Armamentul nuclear non-strategic (NSNW)

În problematica apărării antirachetă, Rusia condiționează reducerile nucleare de dezvoltările apărării antirachetă subliniind interdependența dintre apărare-ofensivă, respectiv că sistemele americane de apărare antirachetă din Europa amenință forța strategică rusească. La rândul său, SUA este de acord cu această interdependență dar reafirmă că apărarea antirachetă este împotriva Iranului și nu a Rusiei. Păstrarea de către SUA anumitor rachete nucleare defensive este necesară nu pentru obținerea unui avantaj față de Rusia, ci pentru a putea față pericolelor generate de apariția statelor nucleare emergente – Iran și Coreea de Nord.

Apărarea antirachetă americană în Europa se materializează prin navele marinei americane dotate cu interceptori SM-3 care operează în apropierea Europei; în următoarele etape interceptorii, SM-3 vor fi amplasați în Polonia și România. Se precizează că interceptorii SM-3 urmează a fi îmbunătățiți. Dispunerea rachetelor defensive SUA nu se confundă cu amplasarea de sisteme de arme care afectează echilibrul nuclear dar protejează aliații săi chiar dacă are un impact negativ asupra neproliferării.

Rusia solicită o garanție legală că apărarea antiaeriană nu este îndreptată împotriva ei față de asigurările politice ale SUA, relațiile fiind într-un impas. Se estimează că, Rusia va întâmpina dificultăți în menținerea forței strategice la nivelul New START. Problema cea serioasă a relațiilor SUA-Rusia rămâne cea

²⁴ *Global Zero NATO Russia Commission Report*, p.15.

²⁵ US Statement (Under Cluster 1 – Disarmament) at the 2012 Preparatory Committee of the 2015 NPT Review Conference, Vienna, 3 May 2012.

²⁶ Vezi, Sergei Ryabkov, *US-Russian Nuclear Disarmament: Current Record and Possible Further Steps*, 25 October 2011, <http://europeanleadershipnetwork.org>. (Accesat la data de 2 septembrie 2013).

a rachetelor defensive. Cu toate asigurările date de președintele american Rusiei în sensul unei flexibilități mai mari după alegerile din 2012, presiunea jocului politic intern american nu îi permit.²⁷

Triada nucleară – ICBM, SLMB, bombardiere – continuă să fie fundamentală pentru proiecția forței convenționale a SUA cu toate că loviturile nucleare aeriene la mare distanță și-au pierdut importanța.

Precizia loviturilor sistemelor convenționale strategice s-au demonstrat în ultimele decenii un element deosebit de valoros pentru SUA; viitoarele negocieri vor viza continuare dezvoltării acestora în scopul creșterii preciziei și desfășurării rapide acestora.

Concluzii

O întrebare cu răspunsuri neclare este „cum se va menține stabilitatea strategică la un nivel foarte scăzut al stocurilor nucleare.”²⁸ Cu toate că există unele scenarii apocaliptice, de genul loviturii preemtive rusești împotriva infrastructurii sistemului defensiv de rachete, consecințele nerezolvării acestora se vor răsfrânge asupra progreselor viitoare în domeniul controlului armamentelor.²⁹

Aplicarea tratatului trebuie contextualizată în raporturi între părți deosebit de prudente, mai ales că reducerea gândită pentru creșterea securității poate să ducă în sensul contrar.

Bibliografie:

1. BILDT, Carl; RADEK, Sikorski, “Next, the Tactical Nukes,” *New York Times*, February 1, 2010, www.nytimes.com/2010/02/02/opinion/02iht-edbildt.html: “Lithuania Claims Russia Deployed Warheads Near Border,” *AFP*, February 8, 2011, www.spacedaily.com/reports/Lithuania_claims_Russia_deployed_warheads_near_border_999.html

2. BUTT, Yousaf, “Obama, Congress should push NATO missile defence program off “fiscal cliff””, *Cristian Science Monitor*, 15 November 2012, <http://csmonitor.com/Commentary/Opinion/2012/1115/Obama-Congress-should-push-NATO-missile-defence-program-off-fiscal-cliff>.

3. CIMBALA, S.J., 2012, Missile defense malpractice: US-Russian relations and nuclear fallacy, *The Journal of Slavic military studies*, 25 (3), 269-283.

4. COYLE, Philip, “The failure of Missile Defence”, *The National Interest*, 26 July 2012, <http://nationalinterest.org/commentary/the-failure-missile-defence-7248>.

²⁷ New York Times 2012, The never-ending Cold War. *The New York times*, <http://www.nytimes.com/2012/03/29/opinion/the-never-ending-cold-war.html> (Accesat la data de 4 septembrie 2013).

²⁸ Vezi, Carl Bildt and Radek Sikorski, “Next, the Tactical Nukes,” *New York Times*, February 1, 2010, www.nytimes.com/2010/02/02/opinion/02iht-edbildt.html: “Lithuania Claims Russia Deployed Warheads Near Border,” *AFP*, February 8, 2011, www.spacedaily.com/reports/Lithuania_claims_Russia_deployed_warheads_near_border_999.html (Accesat la data de 2 septembrie 2013).

²⁹ Vezi, Cimbală, S.J., 2012, Missile defense malpractice: US-Russian relations and nuclear fallacy, *The Journal of Slavic military studies*, 25 (3), 269-283.

5.CROPSEY, S., 2009, Obama s appeasement, *Weekly standard* <http://www.hudson.org/index.cfm?fuseaction=publication.details6478>.

6.*** *Global Zero U.S. Nuclear Policy Commission Report*. www.globalzero.org/en/about-campaign

7.*** *Izvestiya*, May 6, 2009; Aleksey Arbatov, Moscow *Voyenno-Promyshlenny Kuryer Online*, May 5, 2010.

8.KRAMER, D.J., 2009, Placating Russia wont work, *The Washington post*, <http://www.washingtonpost.com/wpdyn/content/article/2009/09/17/AR2009091702303>.

9.MEDVEDEV, D., 2011, *Statement in connection with the situation concerning the NATO countries missile defence system in Europe*. <http://eng.kremlin.ru/news/3115>.

10.*** New York Times 2012, The never-ending Cold War. *The New York times*, <http://www.nytimes.com/2012/03/29/opinion/the-never-ending-cold-war.html>

11.*** *Nezavisimoye Voyennoye Obozreniye*, January 21. 2005;

12.Palin Sarah, Senate Republicans: vote no on New START. *National review* <http://www.nationalreview.com/corner/255568/senate-republicans-vote-no-new-start-sarah-palin>

13.*** “Russia Expands Production Of Precision Guided Weapons,” *Ria Novosti*, February 2, 2009, <http://en.Rian.ru/russia/20090211/120090354.html>;

14.*** “Russian Experts Praise Medvedev’s Moves against US Missile Shield,” *Interfax-AVN Online*, November 5, 2008, www.accessmylibrary.com/article-1G1-188575274/russian-experts-praise-medvedev.html;

15.Vajdic D., Why the GOP candidates should talk about RussiaPalin Sarah, Senate Republicans: vote no on New START. *National review*, <http://www.nationalreview.com/articles/288388/why-candidates-should-talk-about-russia-daniel-vajdic>

16.Ramesh Thakur and Gareth Evans, eds., *Nuclear Weapons: The State of Play*, Canberra, Centre for Nuclear Non-Proliferationand Disarmament, 2013, p.58, <http://cnnd.anu.edu.au>

17.*** RIA Novosti 2012, *Russia does not rule aut preemptive missile defence*. <http://en.rian.ru/world/20120503/173188049.html>

18.Ryabkov Sergei, *US-Russian Nuclear Disarmament: Current Record and Possible Further Steps*, 25 October 2011, <http://europeanleadershipnetwork.org>.

19.Trenin Dmitri and James Collins, *The Game Changer: Cooperative Missile Defense*, Washington, Carnegie Endowment for Internatinal Peace, 29 November 2012, <http://carnegieendowment.org/globalten/?fa=50173>.

20.US Statement (Under Cluster 1 – Disarmament) at the 2012 Preparatory Committee of the 2015 NPT Review Conference, Vienna, 3 May 2012.

21.<http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/CRPT-111erpt6/pdf/CRPT-111erpt6.pdf>.

22.http://www.whitehouse.gov/the_press_office/FACT-SHEET-US-Missile-Defense-Policy.

MEDIUL DE SECURITATE ȘI REDUCEREA FOCOASELOR NUCLEARE

Andreea Emilia DUȚĂ*

Contextul balanței nucleare contemporane este fundamental determinat de competiția dintre SUA și Rusia. La mai mult de 24 de ani de dezmembrarea Uniunii Sovietice, stabilitatea nucleară este ajustată prin reduceri de arme nucleare convenite de SUA și Rusia.

Reducerea echipamentelor nucleare vizează reducerea în primul rând a sistemului de focoase nucleare desfășurate. Reducerea numărului de focoase nucleare fără afectarea întregului sistem de focoase nucleare nu aduce schimbări fundamentale.

În cadrul relațiilor SUA-Rusia reducerea numărului de focoase nucleare consimțită de ambele părți este amenințată de revitalizarea forțelor strategice nucleare ruse. Relațiile dintre cele două superputeri nucleare cu alte state deținătoare de arme nucleare exced cadrul bilateral privind reducerea numărului de focoase nucleare.

Cuvinte-cheie: superputere nucleară, acordurile START, Mișcarea Globală Zero.

Introducere

Politica de reformare a URSS a dus la încheierea Războiului Rece, a dat startul unor noi perspective asupra balanței armelor de distrugere în masă, în special asupra domeniului nuclear, la negocieri pentru limitarea dar și controlul armelor nucleare din dotarea SUA și URSS.

În mai 2010, în cadrul Conferinței de Revizuire a Tratatului de Neproliferare a Armelor Nucleare, Secretarul General al ONU, Ban Ki-Moon, în deschiderea conferinței, remarca faptul că „după șaiszeci și cinci ani de la primele explozii nucleare lumea trăiește încă sub amenințarea nucleară.”¹

START I

În 1991, se semnează de către SUA și URSS ”Tratatul de Reducere a Armelor Strategice”, (START I).² În 5 decembrie 1994, cu ocazia summitului de la Budapesta, părțile INF³ schimbă instrumentele de ratificare. START I are o durată de 15 ani și putea fi prelungit cu perioade succesive de cinci ani printr-un acord între părți. Ulterior, focoasele nucleare sunt îndepărtate din Belarus,

* Andreea Emilia DUȚĂ, Universitatea București este absolventă a unui program de intership la Institutul Diplomatic Român. Email: deea.emilia@gmail.com

¹ Secretary-General Ban Ki-moon, *Address to the 2010 Review Conference of the States Parties to the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons*, General Assembly, 03 May 2010. http://www.un.org/news/infocus/speeches/statements_full.asp?statID=802#.UZywsvUvlyI; (Accesat la data de 5 septembrie 2013).

² Strategic Arms Reduction Treaty - START I. Cinci luni mai târziu, Uniunea Sovietică se dizolvă și patru state independente moștenesc arme nucleare strategice pe teritoriul lor, Belarus, Kazahstan, Rusia și Ucraina. Prin Protocolul semnat la Lisabona în 23 mai 1992, Belarus, Kazahstan, Rusia și Ucraina au devenit părți la Tratatul START I în calitate de succesori legali ai Uniunii Sovietice. <http://www.state.gov/www/global/arms/starthtm/start/toc.html>; (Accesat la data de 5 septembrie 2013).

³ Destrămarea Uniunii Sovietice întârzie intrarea în funcțiune a tratatului START care era în vigoare de aproape trei ani și jumătate până când fiecare dintre cele patru state nu a ratificat la rândul său tratatul și s-au alăturat INF.

Kazahstan și Ucraina. Rusia rămâne moștenitoarea unică a forțelor strategice nucleare sovietice și continuă modernizarea sistemelor de arme purtătoare de focoare nucleare. Acordul START I impune în principal o reducere drastică a numărului de bombardiere strategice grele și de vectori balistici intercontinentali, ceea ce a condus la eliminarea a circa 80% dintre focoarele nucleare existente la acea vreme, dar nu impune limite tendințelor de modernizare.⁴

În 1993, se semnează de către președintele Statelor Unite, George H.W. Bush și președintele rus Boris Elțin ”Tratatul de Reducere a Armelor Strategice Ofensive” (START II), pentru limitarea numărului MIRVs, neratificat de către Rusia.⁵ Se stipula reducerea armamentului nuclear până la 3500 de focoare de ambele părți. Criza internă din Rusia și tendința de dominare americană au dus la amânarea semnării tratatului, chiar și în prezența impunerii unor condiții, până în 1996, de către Congresul SUA și până în 2000 de către Duma de Stat a Rusiei, cu condiția susținerii de către SUA a Tratatului Anti-Rachete Balistice (ABM).

În 1997, desfășurarea ICBM SS-27 Topol, considerată de ruși un ”tip nou” de rachetă ICBM, este considerată de americani ca o îmbunătățire a SS-13, o variantă SS-13 varianta 2, denumită RS-12M Variant 2 cunoscută sub denumirea Topol M Variant 2.13 contrar INF.⁶

În 1999, armata rusă desfășoară primul exercițiu strategic de la terminarea Războiului Rece, - ”Zapad 99” – incluzând simularea unui atac nuclear asupra forțelor de intervenție NATO în Belarus, pe care forțele ruse convenționale nu au putut-o contracara, inițial. Exercițiile strategice ”Zapad 1999” și ”Zapad 2009” evidențiază capacitatea convențională limitată a Rusiei și opțiunea clară în favoarea armelor nucleare pentru a descuraja eventuale intervenții în zonele de graniță ale Rusiei.⁷

În 2000, se semnează ”Memorandum pentru Notificarea Lansării rachetelor” dar discuțiile despre implementarea se desfășoară după mai multe tergiversări, în 2010.

În 2001, Forțelor Strategice Ruse se împart în Forțele Spațiale și Forțele Rachetelor Strategice (RSVN).⁸ În același an, administrația Bush informează Rusia de intervenția sa de a se retrage din ABMT, considerat ca o relicvă a Războiului Rece; Rusia reacționează declarând că „ar fi o greșeală”.

⁴ Vezi, Polina Khimshiashvili și Natalia Kostenko, ”Sokratiat minimalno”, *Vedomosti*, 29 martie 2010.

⁵ În 14 iunie 2002, Rusia revocă tratatul atât din cauza intervenției SUA în fosta Iugoslavie cât și ca răspuns la retragerea SUA din ABMT.

⁶ The Clinton administration’s 1995 arms control compliance report stated, ... on December 25, 1993, Russian officials exited what Russia declared to be a training model of the RS-12 M Variant 2 ICBM for silo launcher (the Russian designation for the follow-on to the SS-25 ICBM) [which we now call the SS-27]. Second on July 18, 1994, a rail car exited Votkinsk which contained an empty, canister-like cylinder. The United States concluded that these exits failed to comply with several provisions of the INF Treaty. *Adherence to and Compliance with Arms Control Agreements, 1995*, Washington, DC: The U.S. Arms Control and Disarmament Agency, May 30, 1995, 7.

⁷ Vezi, A. Kramchikhin, ”Estul Inadecvat”, *Nezavisimoe voennoe obozrenie*, 23-29 iulie 2010, p 1.

⁸ Vezi, Decretul Prezidențial 337. http://www.iss.niit.ru/ksenia/catal_nt/. (Accesat la data de 9 septembrie 2013). Hans M. Kristensen și Robert Norris, ”Forțele Nucleare Ruse”, 2011 *Buletinul de Științe Atomice*, vol.67. Nr.3, mai 2011, pp.71-73.

În 2002, după 30 de ani de la semnarea ABMT, SUA se retrag în mod unilateral din cadrul acestui tratat gest cu consecințe foarte serioase asupra viitorului eforturilor de dezarmare nucleare. ABMT se constituia într-un cadru al competiției nucleare SUA-Rusia prin care se limita desfășurarea de sisteme de distrugere a rachetelor balistice lansate de partea adversă, prezervându-se potențialului fiecărei părți de a executa cea de-a doua lovitură ca răspuns la atacul celeilalte părți. Guvernul rus ridică obiecții clare legate de decizia unilaterală a administrației americane de a se retrage din ABMT, subliniind relația dintre ofensiva strategică și sistemele defensive. Consecința a deciziei americane a fost blocarea cooperarea SUA-Rusia și NATO-Rusia atât în domeniul nuclear dar și în alte chestiuni internaționale.⁹

În același an, se semnează la Moscova Tratatul de Reducere a Capabilitățile Ofensive (SORT)¹⁰, ca „un element important al noii relații strategice” dintre cele două țări, ambele părți fiind de acord să limiteze arsenalele nucleare proprii, între 1700 și 2200 focoase operaționale dislocabile. Semnat în 24 mai 2002, ratificat de către Senatul SUA și Duma de Stat a Rusiei, intră în vigoare la 1 iunie 2003 valabil până în 31 decembrie 2012.¹¹ Ca noutate, SORT limitează focoasele operaționale desfășurate, în timp ce START I limita indirect focoasele.¹² Tratatul stipula lipsa verificărilor, fiind bazat pe consultări bilaterale pentru implementare.

În 2003, Bush și Putin semnează o declarație comună „în vederea întăririi încrederii și măririi transparenței în domeniul rachetelor defensive”.

În 2004, Washington își exprimă îngrijorarea că Rusia nu și-a îndeplinit angajamentele asumate de a reduce armele nucleare tactice în Europa.¹³ SUA au respectat angajamentului președintelui american, dezmembrând aproximativ 3.000 de arme nucleare tactice.¹⁴ Menținerea întregului arsenal nuclear tactic implică costuri pe care Rusia nu și le poate permite, fiind constrânsă să doar o anumite arme nucleare de luptă, inclusiv cele din dotare vaselor de luptă; pe de

⁹ Vezi, Ramesh Thakur and Gareth Evans, eds., *Nuclear Weapons: The State of Play*, Canberra, Centre for Nuclear Non-Proliferation and Disarmament, 2013, p.58, <http://cnnd.anu.edu.au>. (Accesat la data de 5 septembrie 2013).

¹⁰ Strategic Offensive Reductions Treaty – SORT.

¹¹ SORT continuă un lung șir de tratate, privind dezarmarea nucleară reciprocă, între Rusia (URSS) și Statele Unite, care include SALT I (1969–1972), ABM Treaty (1972), SALT II (1972–1979), INF Treaty (1987), START I (1991), START II (1993) și New START (2010) <http://www.state.gov/documents/organization/140035.pdf>; <http://globalsolutions.org/files/public/documents/New-START-factsheet.pdf>; New Strategic Arms Reduction Treaty (New START), <http://dpc.senate.gov/docs/1b-111-2-183.pdf>, <http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/CRPT-111erpt6/pdf/CRPT-111erpt6.pdf>; <http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/CRPT-111erpt6/pdf/CRPTpdf>. (Accesat la data de 5 septembrie 2013).

¹² La circa 6000 de fiecare parte, prin reducerea numărului ICBMs, SLBMs și bombardierelor grele la circa 1600. Specialiștii au criticat pentru mai multe motive tratatul, subliniind că nu au existat prevederi de verificare pentru a întări încrederea, reducerile arsenalelor nu au fost făcute pentru a fi permanente, focoasele retrase nu făceau obiectul distrugerii, putând fi plasate în depozite și ulterior redistribuite.

¹³ *Press Roundtable at Interfax—Stephen G. Rademaker*, Assistant Secretary of State for Arms Control, Moscow, Russia, October 6, 2004,” <http://2001-2009.state.gov/t/isn/rls/rm/37275.htm>. (Accesat la data de 5 septembrie 2013).

¹⁴ *New START: Increasing the Risk of Nuclear War*, Heritage Foundation, August 11, 2010, <http://blog.heritage.org/2010/08/11/new-start-increasing-the-risk-of-nuclear-war/>(Accesat la data de 5 septembrie 2013).

altă parte, depozitarea acestora într-un singur loc e considerată suspectă.¹⁵ Sunt suficiente semnale, potrivit cărora în Kalinigrad sunt în continuare arme nucleare tactice, un motiv serios de îngrijorare pentru NATO.¹⁶

În cazul angajamentelor – acte politice – situația este diferită față de acordului/tratatele de control al armamentelor.¹⁷ Declarațiile unilaterale ale șefilor de state nu pot fi sancționate juridic, semnificația lor fiind legată de îndeplinirea celor asumate; ele pot fi reciproce dar nu automat corespondente ca efecte. Însă în domeniul controlului armelor nucleare tactice sunt singurele realizări iar față de controlul la nivel strategic sunt mult mai dificile.¹⁸

În 2007, testarea ICBM SS-27 ca MIRV încalcă prevederile START potrivit cărora racheta nu trebuia să aibă decât un singur focos; specialiști ruși schimbă denumirea ”RS-12M Variant 2” în ”RS-24”, în fapt fiind SS-27 Topol M ”rebranduit.”¹⁹ Potrivit prevederilor START, testările ICBM sau SLBM cu mai mult de un focos în plus decât cel declarat este interzisă, ori desfășurarea SS-27 MIRV permite desfășurarea de rachete cu câte șase în loc de trei focoase.

Mișcarea Globală Zero

În 2008, mișcarea Global Zero, o mișcare de amploare implicând factori politici, militari, de afaceri și lideri civici pornește o campanie internațională de eliminare a armelor nucleare pentru stoparea proliferării nucleare, reducerea amenințării teroriste și eliminarea spectrului războiului nuclear.²⁰

Principiile acestei mișcări sunt: amenințarea nucleară mutuală bazată de distrugerea reciprocă nu mai reprezintă fundamentul relațiilor de securitate dintre SUA și Rusia. Problemele secolului 21 nu pot fi rezolvate prin utilizarea arsenalelor nucleare concepute și dezvoltate în timpul Războiului Rece.²¹ Dezvoltarea unui proces multilateral de reducere a armamentelor nucleare trebuie să depășească principala deficiență a negocierilor privind reducerile, respectiv transformarea discuțiilor dintre SUA și Rusia într-un cadru oficial la care să participe și India, Pakistan, Israel, China, Marea Britanie, Franța.²²

¹⁵ Vezi, *Krasnaya Zvezda*, September 4, 2009. Vezi și, Mikhail Gorbachev, “The Nuclear Threat,” *Wall Street Journal*, January 31, 2007, p. 13.

¹⁶ Walter Pincus, “Russia Moving Nuclear Arms to Baltic Sea Base/Possible Reaction to NATO expansion,” *Washington Post*, January 4, 2001, http://articles.sfgate.com/2001-01-04/news/17579040_1_nuclear-free-zone-nuclear-weapons-nuclear-warheads. (Accesat la data de 5 septembrie 2013)

¹⁷ Vezi, *Text of the Gorbachev Reply to President’s Nuclear Initiative*, Moscow 28671.

¹⁸ Vezi, *Yeltsin Makes Statement on Disarmament*, January 29, 1992.

¹⁹ Vezi, *Novaya Gazeta*, June 4, 2007. “Russia’s Missile Forces to Replace Topol-M with Multiple-Warhead RS-24,” *Ria Novosti*, November 30, 2010, available at <http://defenseblog-njs.blogspot.com/2010/11/01/archive.html>. “a new SS-27 derivative with a Multiple Independently-targetable Re-entry Vehicle (MIRV) payload [which] the Russians call the RS-24.” *National Security and Nuclear Weapons in the 21st Century* (Washington, DC: Department of Energy and Defense, September 2008), 7, available at [http://www.fas.org/programs/ssp/nukes/doctrine/Document NucPolicyIn21Century 092308.pdf](http://www.fas.org/programs/ssp/nukes/doctrine/Document%20NucPolicyIn21Century092308.pdf). (Accesat la data de 5 septembrie 2013).

²⁰ Mișcarea Global Zero - disponibil pe www.globalzero.org/en/about-campaign. (Accesat la data de 1 septembrie 2013).

²¹ *Global Zero U.S. Nuclear Policy Commission Report. Modernizing U.S. Nuclear Strategy, Force Structure and Posture*, p.1. (Accesat la data de 4 septembrie 2013).

²² *Global Zero U.S. Nuclear Policy Commission Report. Modernizing U.S. Nuclear Strategy, Force Structure and Posture*, p.2. (Accesat la data de 4 septembrie 2013).

Reducerea cheltuielilor uriașe cu producerea și întreținerea arsenalelor nucleare, protecția mediului și remedierea consecințelor asupra sănătății populației. În plus, permanenta stare de operabilitate a arsenalelor nucleare ale SUA și Rusia se constituie ca un risc inutil.²³

O propunere strategică de mare rezonanță privește înlocuirea stadiului de operativitate al forțelor nucleare în alerta și decizia se execută în câteva minute și secunde cu evaluarea amenințării, luarea deciziei și desfășurarea forțelor nucleare în 24-72 de ore, pentru reducerea riscului greșelilor, evaluărilor eronate sau lansărilor accidentale.²⁴

Președintele Obama aderă la "Ground Zero" stabilind o strategie de cooperare cu Rusia. Potrivit unei opinii, "Conceptul Nuclear Zero" este un anacronism. "Niciun deținător de arme nucleare nu va accepta acest concept; reprezintă o imposibilitate tehnică și politică. (...) Armele nucleare sunt imorale și distructive dar previn războiul. Teama de distrugere în masă a inhibat actorii din timpul Războiului Rece."²⁵ Armamentul strategic nuclear al Rusiei împiedică SUA și NATO să se aventureze în detrimentul ei, pe de altă parte furnizează Chinei un element de securitate care îi permite să joace un rol economic important în Asia fără riscul intervenției militare americane împotriva ei. În același timp, armele nucleare tactice ale Rusiei împiedică intervenția Chinei în Rusia de Est și Siberia.²⁶ Divergențele de opinie asupra "Global Zero" dintre SUA și Rusia sunt rapid clarificate de un demnitar rus, „lumea e mai sigură cu armament nuclear decât fără, sau decât cu arsenale nucleare minime”.²⁷

În 2009, Washington-ul își manifestat dorința de a lua în considerare participarea Rusiei la un sistem de apărare contra rachetelor în Europa.²⁸ În același an, la Praga președintele american prezintă reducerile strategice, respectiv obiectivul proiectului "Global Zero" ("Conceptul Nuclear Zero") pentru o viitoare eliminare a armelor nucleare, pe termen mediu.

În 2010, una dintre amenințările incluse în doctrină militară²⁹ a Rusiei este „crearea și instalarea de sisteme antirachetă care subminează stabilitatea

²³ *Global Zero U.S. Nuclear Policy Commission Report. Modernizing U.S. Nuclear Strategy, Force Structure and Posture*, p.4. (Accesat la data de 4 septembrie 2013).

²⁴ *Global Zero NATO Russia Commission Report*, p.21. (Accesat la data de 4 septembrie 2013).

²⁵ Vezi, S. Karaganov, șeful Consiliului de Apărare și al Politicii Externe Ruse, "START promovează cooperarea și reapropierea Rusia SUA: O lume fără arme nucleare este un concept periculos care trebuie abandonat", *Rossiiskaia Gazeta*, 23 aprilie 2011, p.58.

²⁶ S. Karaganov, șeful Consiliului de Apărare și al Politicii Externe Ruse, "Global Zero și Bunul Simț", *Rusia în Afacerile Globale*, nr.2, 2010, p.26.

²⁷ El descrie armele nucleare ca un punct slab al Războiului Rece și remarcă faptul că dezvoltarea cea mai importantă s-a produs în perioada de după Războiul Rece. Serghei Karaganov a subliniat ideea că în absența arsenalelor nucleare, statele nu s-ar mai teme și astfel s-ar putea isca comportamente riscante. Karaganov a concluzionat că este mai util ca relații ruso-americane să fie bilaterale și nu sub egida "Global Zero", pentru îmbunătățirea relațiilor. Vezi, Dmitrz Petrov, "Nuclear Zero aze naz abstained", *Rossia*, 6-14 iunie, 2009.

²⁸ Într-o scrisoare confidențială către Medvedev, Obama a menționat că SUA dorea să renunțe la sistemul de interceptare pe care administrația Bush în dorea amplasat în Europa, cu condiția ca Rusia să reducă traficul cu arme către Iran, statul care a cauzat de altfel amplasarea rachetelor datorită ambițiilor sale nucleare. Peter Barker, "Obama ofertează Rusia cu o înțelegere într-o scrisoare secretă", *The New York Times*, 2 martie 2009.

²⁹ Vezi, Doctrina Militară a Rusiei http://merln.ndu.edu/whitepapers/Russia2010_English.pdf; (Accesat la data de 7 septembrie 2013).

globală”.³⁰ Se consideră că dezvoltarea și utilizarea unor sisteme de apărare anti-rachetă, subminează stabilitatea la nivel global și perturbă echilibrul strategic de putere, alături de militarizarea spațiului și desfășurarea de arme nucleare strategice.

New START

În 2010, la Praga se semnează acordul bilateral ”Noul Tratat de Reducere a Armelor Strategice” (New START)³¹, ca o continuare a START I incluzând și prevederile SORT. Potrivit Institutului Internațional de Cercetare pentru Pace Stockholm (SIPRI)³², în ianuarie 2012, balanța nucleară se prezintă astfel³³ [vezi fig.1]:

Country	Year of first nuclear test	Deployed warheads ^a	Other warheads ^b	Total Inventory
United States	1945	2 150 ^c	5 850	~8 000 ^d
Russia	1949	1 800 ^e	8 200 ^f	~10 000 ^g
United Kingdom	1952	160	65	225
France	1960	290	10	~300
China	1964	..	200 ^h	~240
India	1974	..	80-100 ^h	80-100
Pakistan	1998	..	90-110 ^h	90-110
Israel	~80 ^h	~ 80
North Korea	2006	? ⁱ
Total		~4400	~14600	~19000

Fig. nr.1 – Forțele nucleare în ianuarie 2012³⁴

³⁰ Principiile Politicii de Stat în Domeniul Descurajării Nucleare până în 2020 prevede că „Rusia poate folosi armele de precizie ca descurajare, poate trimite trupe în străinătate pentru a proteja interesele sale naționale sau ale cetățenilor săi, în conformitate cu normele dreptului internațional, cu acordurile internaționale și cu prevederile legislației federale. Principalele sarcini ale Forțelor Armate Ruse în timp de război sunt de a respinge orice agresiune împotriva Rusiei și a aliaților săi, pentru a învinge agresorul și pentru a-l forța să oprească acțiunile militare. O serie de oficiali cu rang înalt ai Federației Ruse au declarat că elementele scutului antirachetă al SUA amplasate în România reprezintă o reală amenințare la adresa securității Rusiei. De aceea, expresia ”în situații critice pentru securitatea națională a Federației Ruse” este suficient de ambiguă încât să acorde o plajă largă de manevră conducătorilor de la Moscova. Spre deosebire de SUA, deci, Rusia va răspunde unui atac convențional sau cu arme biologice și chimice, cu arme nucleare. O lărgire a circumstanțelor pentru utilizarea amenințării nucleare de către Rusia pot fi interpretate și ca o slăbiciune a Rusiei, din punct de vedere al forțelor convenționale. Dacă SUA știu că pot face față oricărei armate la nivel convențional, fără a fi nevoie să provoace victime civile și contaminări cu armamentul nuclear, Rusia se bazează în mare parte pe forța de disuasiune la adresa adversarilor, oferită de componenta nucleară. Rusia, ca și SUA au elaborate strategii nucleare de ducere a războiului atât la nivel tactic-operativ dar mai ales strategic”.
<http://militar.infomondo.ro/actualitate/rusia-are-o-noua-doctrina-militara.html>.

³¹ The New Strategic Arms Reduction Treaty - New START.

³² <http://www.sipri.org/research/armaments/nbc/nuclear>. (Accesat la data de 4 septembrie 2013).

³³ Vezi, Shannon N. Kile, ”World Nuclear Forces”, *SIPRI Yearbook 2012* (Oxford University Press: Oxford, 2012), pp. 307-350.

³⁴ All figures are approximate: a. ”Deployed” means warheads placed on missiles or located on bases with operational forces; b. These are warheads in reserve, awaiting dismantlement or that require some preparation (e.g. assembly or loading on launchers) before they become fully operationally available; c. In addition to strategic warheads, this figure includes c. 200 non-strategic (tactical) nuclear weapons deployed in Europe; d. The US Department of Defense nuclear stockpile contains c. 4900 warheads. Another c. 3100 retired warheads are scheduled to be dismantled by 2022; e. These are warheads earmarked for delivery by deployed strategic launchers (intercontinental ballistic missiles, submarine-launched ballistic missiles and long-range bombers); f. This figure up to 4000 non-strategic (tactical) nuclear weapons for use by short-range naval, air

În 2011, intră în vigoare New START cu o valabilitate cel puțin până în anul 2021. Tratatul prevede o reducere a focoaselor la 1550 pentru fiecare parte implicată (aviație, terestre, submarine), limitarea la 1550 focoase amplasate, 800 de lansatoare de rachete balistice amplasate și neamplasate (ICBM), rachete balistice lansate de pe mare (SLBM) și bombardiere grele și la o limitare separată de 700 ICBM și SLBM amplasate; față de celelalte tratate anterioare reducerea este semnificativă, stipulându-se și verificări tehnice, plus 18 inspecții in-situ per an.³⁵ New START prevede limite mai mici cu 74% la numărul de focoase nucleare față de prevederile START și cu 30% față de prevederile SORT. În ceea ce privește limita de 1550 de focoase nucleare instalate pe vehicule de transport nucleare³⁶ în reducerile sunt mai mult de jumătate față de START; limita de 800 de vehicule de transport nucleare³⁷ dintre nu mai mult de 700 desfășurate.³⁸ Potrivit Tratatului, numărul lansatoarelor de rachete nucleare strategice va fi redus la jumătate. Regimul de verificare și inspecție va fi stabilit ulterior prin înlocuirea mecanismului SORT. New START nu limitează numărul de focoase nucleare operațional inactive depozitate, deci acestea pot fi de ordinul miilor în inventarele ruse și americane.³⁹

Există anumite diferențe semantice legate de terminologia folosită în negocierile armamentelor nucleare. New START nu definește sensul termenilor de focoase nucleare ”desfășurate” (deployed) sau ”depozitate” (rezerve, puse în depozite); în economia tratatului interesează numai focoasele instalate pe vectorii de transport (delivery vehicles). Un alt termen ”strategic” privitor la raza de acțiune a vectorului de transport, permite ca unii vectori să fie încadrați în categoriile non-strategici sau tactici. De reținut că în limbajul altor puteri nucleare, forțele lor nucleare sunt considerate ”strategice”, indiferent de raza de acțiune a vectorilor de transport pe care sunt instalate.⁴⁰

Tratatul stabilește și un organ pentru respectarea și implementarea prevederilor sale – Comisia Consultativă Bilaterală⁴¹. Tot în cadrul New

force and air defence forces. In 2010 the Russian Government declared that all tactical nuclear weapons were in storage and not deployed; g. This includes a military stockpile of c. 4500 nuclear warheads and another c. 5500 retired warheads await dismantlement; h. The nuclear stockpiles of China, India, Pakistan and Israel are not thought to be fully deployed; i. North Korea conducted nuclear test explosions in 2006, 2009 and 2013, February 12, a spokesman for North Korea's army command said it had successfully conducted a third underground nuclear weapon test, according to the Yonhap, but there is no public information to verify that it possesses operational nuclear weapons.

³⁵ Protocolul New Start, Washington DC, Casa Albă, 8 aprilie 2010, www.whitehouse.gov/new-start-treaty-and-protocol. (Accesat la data de 9 septembrie 2013).

³⁶ ICBMs, SLBMs și bombardiere grele.

³⁷ ICBMs, SLBMs și bombardiere grele, desfășurate și în depozite.

³⁸ Vezi, Ramesh Thakur and Gareth Evans, eds., *Nuclear Weapons: The State of Play*, Canberra, Centre for Nuclear Non-Proliferation and Disarmament, 2013, p.33, <http://cnnd.anu.edu.au> (Accesat la data de 9 septembrie 2013).

³⁹ SUA se pare că vor conta pe operativitatea unui număr mare de vectori purtători și un număr redus de focoase nucleare instalate, fapt care poate aduce modificări în strategia viitoare de alocare a fondurilor pentru înarmare a Rusiei, momentan fiind evidentă preocuparea pentru introducerea în serviciu a noilor SLBM, *R-29RMU Sineva* și *RSM-56 Bulava*, dar mai ales a noilor submarine care le vor purta din clasa *Borei*.

⁴⁰ Vezi, Ramesh Thakur and Gareth Evans, eds., *Nuclear Weapons: The State of Play*, Canberra, Centre for Nuclear Non-Proliferation and Disarmament, 2013, p.43, <http://cnnd.anu.edu.au>. (Accesat la data de 9 septembrie 2013).

⁴¹ The Bilateral Consultative Commission.

START, se inserează acceptul părților de a negocia noi limitări pentru armele nucleare ofensive până în 2018.

Intrarea în vigoare a New Start este considerată o realizare deosebită în domeniul controlului armamentelor după semnarea START I, prin stabilirea unui regim oficial de control.⁴² În ciuda criticilor lacunelor privind arsenalul armelor nucleare tactice și clasificarea ofensiv-defensiv, tratatul stabilește un regim internațional oficial de control după o perioadă de incertitudini. Problemele tehnice pe care le implică New START pot genera soluții false și neviabile departe de chestiunile reale de securitate. Mai mult, se crează oportunitatea ca Rusia să blocheze viitoarele progrese în procesul de reducere a armamentelor.⁴³

În cazul focoarelor nucleare, stocurile sunt ajustate mai mult de un focos pentru sistemele de livrare; două focose pentru fiecare rachetă balistică, două tipuri principale de bombe gravitaționale și un focos pentru fiecare rachetă de croazieră. SLBMs sunt cele mai puțin vulnerabile în cazul unui atac nuclear masiv, fiind destinate în principal pentru lovitura secundară asigurată reprezentând prin caracteristici și misiuni avertismentul că SUA nu poate fi înfrântă printr-o primă lovitură nucleară. ICSMs asigură prin sutele de locații dispersate pe spații mari capacitatea de răspuns în cazul unui atac nuclear chiar dacă prim lovitură va provoca pierderi majore SUA. ICBM sunt principala structură a triadei nucleare, atât pentru că celălalte componente ale triadei pot fi mai ușor de distrus dar și pentru cazul când războiul nuclear se desfășoară înafara spațiului american.

Acest tratat în opinia unui specialist, marchează finalul unei ere de control a armamentului și debutul unui nou sistem de control cu ramificații globale, dar apariția sa depinde nu de un sistem de securitate global dedicat conflictelor regionale ci de succesul implementării tratatului de către Washington și Moscova.⁴⁴ În 2012, doctrină nucleară americană⁴⁵ stipulează că un stat care nu este dotat cu arma nucleară și care respectă TNP⁴⁶ nu este în pericolul de a deveni o țintă pentru armamentul nuclear american. SUA nu vor răspunde cu arme nucleare unui atac cu arme biologice, chimice sau convenționale, în vreme ce Rusia răspunde cu arme nucleare unui atac convențional, chimic sau biologic, „în situații critice pentru securitatea națională a Federației Ruse”. Reducerea

⁴² Vezi, Wolf, A.F., Nikitin, M.B. and Kerr, P.K., 2012, *Arms control and nonproliferation: a catalog of treaties and agreement*, Washington, DC: Congressional Research Service, p.3

⁴³ Vezi, Lewis, G.N. and Postol, T.A. 2010, A flawed and dangerous US missile defence plan, *Arms control today*, 40(4), http://www.armscontrol.org/act/2010_05/Lewis-Postol. (Accesat la data de 8 septembrie 2013).

⁴⁴ Fedor Lukianov, "Posledny Dogovor", *Vremia Novostei*, 29 martie 2010. The United States, for example, has reduced its nuclear forces from a Cold War peak of more than 30,000 warheads to about 5,000 warheads, and it is committed by the New START agreement to limit its deployed strategic warheads to 1,550. Arshad Mohammed and Phil Stewart, "U.S. Says Nuclear Arsenal Includes 5,113 Warheads," Reuters, May 3, 2010, <http://www.reuters.com/article/idUSTRE64251X20100503>. (Accesat la data de 11 septembrie 2013).

⁴⁵ <http://www.defense.gov/npr/docs/2010%20nuclear%20posture%20review%20report.pdf>; (Accesat la data de 9 septembrie 2013).

⁴⁶ *Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons* (NPT). Într-un interviu acordat pentru ziarul The New York Times, Obama a spus că va face excepții în cazul statelor problemă, precum Iranul și Coreea de Nord, dar a precizat că noua strategie se va concentra pe forța de disuasiune nenucleară și va elimina ambiguitățile din timpul Războiului Rece arătând când pot fi folosite astfel de arme.

stocurilor strategice nedesfășurate va diminua capacitatea SUA pentru desfășurarea de forțe reduse dar adaptate teatrelor de desfășurare; în condițiile limitării capacităților de producție, este de preferat înlocuirea echipamentelor defecte cu același tip de echipamente din stocuri de același tip decât cu produse noi. Analiza acestui tratat, în opinia unor specialiști, denotă un avantaj asimetric SUA față de Rusia în ceea ce privește apărarea cu rachete, precizia sistemului convențional de lovire și focurile nucleare nedesfășurate.⁴⁷

Bibliografie:

1. BARKER Peter, "Obama ofertează Rusia cu o înțelegere într-o scrisoare secretă", *The New York Times*, 2 martie 2009.
2. CONSTANTINOU Costas (1996), *On the Way to Diplomacy*
3. DAHL R. (1970) *Modern Political Analysis*, New York, Prentice Hall.
4. DEVIN T. Hagerty, *The Consequences Nuclear Proliferation*, Cambridge Mass., MIT Press, 1998.
5. WALTZ R. (1993), "The Emerging Structure of International Politics, *International security* (18), pp.18-79.
6. DMITRI Petrov, "Nuclear Zero aze naz abstained", *Rossia*, 6-14 iunie, 2009.
7. MANN Michael (1986/1993), *The sources of Social Power*, Vol. II, Cambridge, Cambridge University Press, pp.34-56 și Michael Mann (2003), *Incoherent Empire*, London, Verso, pp.23-35.
8. WALTZ R. (1993), "The Emerging Structure of International Politics, *International security* (18), pp.50-52.
9. KARAGANOV, S., șeful Consiliului de Apărare și al Politicii Externe Ruse, "START promovează cooperarea și reapropierea Rusia SUA: O lume fără arme nucleare este un concept periculos care trebuie abandonat", *Rossiiskaia Gazeta*, 23 aprilie 2011.
10. KARAGANOV, S., șeful Consiliului de Apărare și al Politicii Externe Ruse, Global Zero și Bunul Simț, *Rusia în Afacerile Globale*, nr.2, 2010.
11. KHIMSHIASHVILI Polina și Kostenko Natalia, "Sokratiat minimalno", *Vedomosti*, 29 martie 2010.
12. KOKOSHIN, V.L., "Bomba spravliaet iubilei", *Nezavisimoe voennoe obozrenie*, 26 noiembrie 2010.
13. KRAMCHIKHIN, A., "Estul Inadecvat", *Nezavisimoe voennoe obozrenie*, 23-29 iulie 2010, p.1.
14. LUKIANOV, Fedor, "Posledny Dogovor", *Vremia Novostei*, 29 martie 2010.
15. "Litva prizvala mirovye derzhavy nachat peregorovory organixheniiu takicheskogo iadernogo oruzhiia dislotsipovannogo v kalingradskoi oblasti", *DEFENS Eskress: Ezhennedelnaia lenta novostei*, 8 februarie 2011.

⁴⁷ Vezi, G. Peter Nanos Jr. (2012): Twentieth-Century Arms Control Policy May Fail in the Twenty-First, *Comparative Strategy*, 31:4, 322-3300.

16. SHANNON N. Kile, "World Nuclear Forces", *SIPRI Yearbook 2012* (Oxford University Press: Oxford, 2012), pp. 307-350.
17. SCHIMITT B., (1932/1998), *The Political Discourse of Anarchy: A Disciplinary History of International Relations*, Albany, NY, State University of New York Press, pp.24-30.
18. STRANGE, Susan (1999), "The Westfailure System", *Review of International Studies* (25).
19. www.whitehouse.gov/new-start-treaty-and-protocol.
20. http://www.ctbto.org/fileadmin/user_upload/pdf/Sipri_table12b.pdf
21. <http://www.state.gov/www/global/arms/starhtml/start/toc.html>;
22. <http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/CRPT-111erpt6/pdf/CRPT-111erpt6.pdf>, pp.141.
23. <http://www.sipri.org/research/armaments/nbc/nuclear>.
24. <http://www.state.gov/documents/organization/140035.pdf>;
25. <http://globalsolutions.org/files/public/documents/New-START-factsheet.pdf>;
26. <http://dpc.senate.gov/docs/lb-111-2-183.pdf>, [CDOC-111tdoc5\(1\).pdf](http://dpc.senate.gov/docs/cdoc-111tdoc5(1).pdf);
27. <http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/CRPT-111erpt6/pdf/CRPT-111erpt6.pdf>;

BAZA SISTEMULUI LEGISLATIV DE REPRIMARE A TERORISMULUI

Vitia MEREANU*

Terorismul cunoaște o diversitate de forme de manifestare și metode de acțiune imposibil de anticipat în totalitatea fenomenului care necesită o analiză riguroasă. Atâta timp cât persistă cauzele terorismului, acest flagel nu poate fi eradicat în totalitate, reprezentând latura întunecată a societăților occidentale. Atacurile teroriste de la 11 septembrie 2001 se vor repeta cu siguranță în altă parte, în circumstanțe diferite.

Cuvinte-cheie: terorism, prevenire, contracarare, finanțarea terorismului, securitate internațională.

Introducere

Imposibilitatea eradicării terorismului, implică identificarea celor mai eficiente forme de monitorizare și contracarare a acestui fenomen. Ținerea sub supraveghere permanentă a grupărilor teroriste, pot reduce pierderile materiale și umane, aducând în rândul opiniei publice un sentiment de liniște și securitate. Pentru a spori eficiența măsurilor de prevenire și combatere a terorismului, acțiunile de ripostă, trebuie să se desfășoare nu doar cu energie și determinare dar și într-un cadru legal.

Diferite grupări criminale comit diverse acte teroriste, pentru intimidarea și distrugerea diferiților concurenți, pentru a-și impune o influență asupra puterii de stat, cu scopul de a-și asigura cele mai bune condiții pentru activitățile lor criminale. Victima unui atac terorist poate cădea oricine, chiar și acela care nu are nici un fel de legătură cu acel conflict care a dat naștere actului terorist.

Din păcate, terorismul apare ca un instrument de intimidare și distrugere foarte eficient în disputele veșnice și ireconciliabile a diferitelor lumi, ce diferă fundamental una de alta prin înțelegerea vieții, a moralității și a culturii. Iar în ultimii câțiva ani, problema terorismului a câștigat noi adepți din întreaga lume și are o tendință de creștere durabilă.

În fiecare an, atacurile teroriste sunt organizate cu tot mai multă atenție și violență, folosind tehnici noi, arme, și mijloacele de comunicație dintre cele mai moderne. În diferite regiuni ale lumii, cea a naționaliștilor și a radicalilor politici care utilizează metodele de teroare pentru a-și atinge obiectivele, grupările teroriste au organizat o rețea extinsă de stocare subterană a armelor și a materialelor explozibile, a structurilor de sprijin și a instituțiilor financiare. Ca și o acoperire pentru funcționarea organizațiilor teroriste, funcționează sistemul diferitelor firme, companii, bănci și fonduri de operare. Este clar că pentru contracararea acestui fenomen extrem de periculos este necesară o coordonare a tuturor statelor la cel mai înalt nivel și crearea unei rețele de organizații

* Vitia MEREANU este comisar șef, doctorand în domeniul științe militare la Universitatea Națională de Apărare, „Carol I”, București, România. E-mail: mereanuvitia@yahoo.com

internaționale. Pentru ca să fie eficiente acțiunile de luptă împotriva terorismului, este necesară de asemenea o dezvoltare de concepte juridice internaționale unificate, cu caracteristici juridice ale acestui tip de infracțiune.

Combaterea terorismului trebuie să fie luată în considerare, de către toate națiunile civilizate, ca fiind una dintre cele mai importante sarcini. Printre cele mai importante activități din această sferă pot fi menționate: îmbunătățirea cadrului legal, consolidarea interacțiunii dintre agențiile specializate ale statelor, supunerea la presiuni maxime a țărilor care susțin și sponsorizează terorismul, creșterea numărului de angajați din structurile de ripostă a terorismului, a tehnicilor și echipamentelor folosite.

1. Normative de reglementare juridică a activității anti-teroriste

Nu este ușor de dat o definiție terorismului, așa după cum uneori din această noțiune reies diferite semnificații. Societatea modernă se confruntă cu mai multe tipuri de terorism, iar acest termen a pierdut o semnificație clară. Sub noțiune de terorism se subînțeleg implicit și pur penal o răpire de persoane pentru a obține o răscumpărare, crime pe motive politice, metodele brutale de a purta un război, deturnare de avioane, șantajul, precum și actele de violență îndreptate împotriva intereselor și a proprietății cetățenilor.

Există mai mult de o sută de definiții ale noțiunii de terorism, dar în niciuna dintre ele nu apare suficient de definit. Cuvântul teroare derivă din limba latină: terror – frică oroare. Într-adevăr, orice acțiune teroristă (chiar dacă nu are nicio legătură cu crima) implică întotdeauna violență, constrângere, amenințare. Principalul mijloc de realizare a obiectivului pentru orice terorist este intimidarea, având scopul de a crea o atmosferă de frică și incertitudine, cât și de inducere a sentimentului de groază.

Având în vedere pericolul social extrem pentru public precum și cruzimea actelor de terorism, faptele lor antisociale și inumane, terorismul poate fi definit ca un fenomen social care constă în utilizarea ilegală a violenței extreme, sau amenințări cu violență pentru intimidarea adversarilor în scopul atingerii obiectivelor urmărite. Suportul legal împotriva activității terorismului reprezintă cea mai importantă condiție pentru a da un răspuns de succes atât terorismului intern cât și celui internațional.

Principiile de bază privind lupta împotriva terorismului sunt recunoscute ca: validitatea legislației, măsuri prioritare pentru prevenirea terorismului, pedepsirea celor responsabili pentru actele de terorism, protecția persoanelor care sunt expuse pericolului ca urmare a acțiunilor teroriste, managementul forțelor atrase în conducerea acțiunilor de ripostă și mijloacele folosite pentru operațiunile privind combaterea terorismului și altele de acest tip.

Baza legislației din România în acest domeniu, este Legea nr. 535 din 25 noiembrie 2004 „privind prevenirea și combaterea terorismului”, care stabilește cadrul legal și instituțional pentru lupta împotriva terorismului din România.

2. Baza cadrului juridic național pentru prevenirea și combaterea terorismului - legea 535/2004 privind prevenirea și combaterea terorismului

Legea 535/2004 definește încă din primul articol al primului capitol, ce anume trebuie înțeles prin terorism ca infracțiune majoră împotriva vieții persoanelor ori a unor bunuri materiale.

Astfel, terorismul reprezintă ansamblul de acțiuni ori amenințări care prezintă pericol public și afectează securitatea națională a unui stat ori a unui număr de state. Legiuitorul stabilește cu acuratețe că nu orice amenințări în scop terorist sau chiar ale unor acțiuni, pot fi definite ca având caracter terorist, decât atunci când ele sunt săvârșite premeditat de entități teroriste ostile față de alte entități, împotriva cărora acționează prin modalități violente în scopul obținerii unor obiective specifice, de natură politică.

În același timp, pentru ca amenințările sau acțiunile să poată fi definite drept teroriste, acestea trebuie să vizeze factori umani (sau materiali, după caz) din cadrul autorităților publice, al instituțiilor, populației civile ori alt segment aparținând acestora și să producă stări cu un puternic impact asupra populației, menit să atragă atenția asupra scopurilor urmărite.

Cu alte cuvinte, pentru a fi vizat de această lege și pentru a fi strict delimitat de alte acțiuni cu caracter infracțional vizate de alte acte normative, legiuitorul român a formulat în subsidiar un prim principiu al cadrului juridic de combatere a terorismului, respectiv cel al definirii și delimitării actelor de terorism în ansamblul fenomenului infracțional.

Un alt principiu rezultă din articolul 5 al capitolului I în care sunt stipulate cerințe legate de prevenirea și combaterea terorismului care se realizează în directă conformitate cu convențiile internaționale referitoare la combaterea terorismului și ale legislației naționale referitoare la drepturile omului. În toate statele democratice funcționează supremația Constituției și a legii, inclusiv în cazul aplicării acestei legi ale cărei prevederi pot excede cadrul național în cazul unor acte de natură teroristă comise pe teritoriul mai multor state democratice bazate pe *domnia legii*, ca principiu al organizării și desfășurării militare, pe baza legii, a sistemului anti-terorist.

Într-un ultim principiu remarcăm echilibrul de acțiune între principalele etape ale antiterorismului precum: prevenirea, combaterea efectivă și în final reprimarea hotărâtă a oricăror acțiuni teroriste îndreptate împotriva țării noastre. Pentru obținerea unor rezultate scontate privind combaterea terorismului, legea assemblează într-un mecanism unitar 21 de ministere, alte autorități și instituții publice cu atribuții clar stipulate în tematică, cu obligații privind sesizarea S.R.I. referitor la persoane ori entități suspecte de a fi angajate în pregătirea și demararea unor acte teroriste (așa cum legiuitorul stipulează în conținutul art.8, cap.I).

În țara noastră S.R.I. este autoritatea specializată în coordonarea tehnică operativă pe linie de combatere a terorismului. Conform legii, în cadrul S.R.I. funcționează componente specializate, respectiv Sistemul Național de Prevenire și Combatere a Terorismului, Centrul Național de Coordonare Operativă

Antiteroristă, cu atribuții prevăzute de lege, pe care le vor exercita în eventualitatea apariției unor situații de criză, așa cum sunt acestea prevăzute în art.17.

În scopul asigurării unei funcționări fără fisuri, continue și coerente, autoritățile din S.N.P.C.T își desemnează reprezentanții permanenți care participă la ședința anuală, organizată în scopul schimbului util de informații (art.14). Aceste ședințe plenare au, în același timp, pe lângă schimbul de experiență scontat, menirea includerii în structura organizatorică a compartimentelor speciale din cadrul cărora se recrutează și experții care formează grupuri de lucru permanente (art.13). Aceste grupuri specializate se întâlnesc, conform legii, bianual sau ori de câte ori este nevoie. Întreaga activitate a acestor organisme și structuri specializate funcționează sub directa îndrumare și control al C.S.A.T., organism împuternicit prin lege să aprobe protocolul general de organizare și funcționare al S.N.P.C.T (art.7) și regulamentul de organizare și funcționare al C.N.C.O.A. (art. 14). În ansamblul său, întregul sistem instituțional românesc este circumscris acțiunilor organizate pe plan internațional în scopul prevenirii și combaterii terorismului prin cooperare cu alte state sub coordonarea O.N.U. sau U.E.

În capitolul II al legii, secțiunile 1 și 2, legiuitorul a stipulat faptul că prevenirea și combaterea terorismului se realizează unitar la nivel național ca sistem denumit în continuare S.N.P.C.T (art. 6), cu participarea S.R.I., având principala atribuție de coordonare tehnică a ministerelor: afacerilor interne, ale apărării naționale, afacerilor externe, economiei și comerțului, agriculturii, pădurilor și dezvoltării rurale, mediului și gospodăririi apelor, transporturilor și turismului, sănătății, comunicațiilor și tehnologiei informației, finanțelor publice, integrării europene și justiției. Acestor ministere li se alătură S.I.E., S.P.P., S.T.S., precum și Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, Banca Națională, Agenția Națională de Control al Exporturilor, Oficiul Național de Prevenire și Combatere a Spălării Banilor și Comisia Națională pentru Controlul Activităților Nucleare, acele structuri și organisme în interiorul cărora se operează cel mai frecvent cu informații de interes major pentru securitatea statului român.

Conform art.7 din acest capitol secund, autoritățile și instituțiile publice enumerate sunt componente lucrative ale S.N.P.C.T și desfășoară activități de prevenire și combatere a terorismului, acționând individual sau în cooperare, în funcție de structură, de componența și de competența fiecăreia, în deplină concordanță cu aprobările stipulate de C.S.A.T. Principala atribuție legală a acestor ministere, autorități și instituții publice este cea informativă. Art. 8 precizează obligația sesizării S.R.I. privind orice fel de suspiciuni asupra unor persoane ori entități juridice, pasibile de săvârșirea ori pregătirea unor acte de terorism. Aceeași obligație o au și alte instituții și persoane juridice, altele decât cele din componența S.N.P.C.T., dar și persoanele fizice deținătoare a unor informații referitoare la favorizarea ori finanțarea actelor de terorism (art.9). Mai mult, persoanele în cauză au, potrivit legii, nu doar obligația informării operative cu privire la asemenea activități, ci sunt și obligate să sprijine orice demers,

orice acțiune de natură să preîntâmpine, să combată fapte cu caracter terorist, permițând accesul reprezentanților competenți în imobile precum și la informațiile care au legătură cu actele de terorism.

Ansamblul atribuțiilor specifice pe linia prevenirii și combaterii terorismului sunt enumerate în articolele 10 și 11 ale acestui capitol II din lege, dintre care exemplificăm activitățile împotriva fluxurilor de alimentare cu mijloace de acțiune și cu resurse financiare, logistice, activități de pază, protecție, forme de descurajare ale componentelor S.N.P.C.T.

În etapa următoare pentru contracararea actelor teroriste care nu au fost prevenite în totalitate, autoritățile și instituțiile aflate în componența S.N.P.C.T. au atribuții în identificarea persoanelor care pregătesc, inițiază ori comit sau favorizează actele de terorism inclusiv prin cooperarea internațională, după caz. Conform art.12, S.R.I. execută intervenția antiteroristă prin acțiuni de sine stătătoare sau/și în cooperare cu alte forțe abilitate (M.A.I., M.A.P.N., S.P.P.) în scopul capturării și anihilării teroriștilor și eliberării ostaticilor. Acest gen de intervenții specializate în scop antiterorist se execută conform acestei legi, cu aprobarea C.S.A.T. la solicitarea serviciului de informații potrivit metodologiilor elaborate de acesta. În funcție de natura și amploarea actelor teroriste, în acțiunile de combatere coordonate de S.R.I. prin S.N.P.C.T. pot fi angrenate și alte componente cu misiuni specifice din M.A.I., M.A.P.N., S.P.P., alte structuri din sistemul de securitate națională.

Pentru asigurarea măsurilor privind culegerea de informații, cuprinse în secțiunea a doua a capitolului II al legii, organele de stat cu atribuții în sfera securității naționale sunt autorizate să solicite (în contextul unor amenințări la adresa statului prevăzute în art. 3 al legii nr. 51 din 1991) procurorului, autorizarea unor activități de culegere de informații, respectiv interceptarea comunicațiilor, cercetarea unor documente sau înscrisuri, ridicarea, consultarea și repunerea la loc a unui document după extragerea informațiilor de interes operativ, copierea unor extrase, obținerea prin orice procedee a unor informații (art.20). Legea stabilește în articolul următor, cadrul procedurilor ce trebuie urmate pentru ca propunerea procurorului să poată fi autorizată, astfel solicitarea se formulează în scris și trebuie să fie edificatoare în privința existenței unei amenințări reale la adresa securității statului român. Solicitarea se adresează Procurorului General al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, urmând a primi soluționare legală din partea procurorilor special desemnați de Procurorul General. În situația în care propunerea este nejustificată, aceasta poate fi respinsă prin rezoluție motivată, dar în caz contrar Procurorul General sau înlocuitorul de drept al acestuia solicită, în termen de 24 ore, în scris, Președintelui Î.C.C.J. autorizarea propunerilor înaintate, prin acordarea unui mandat delimitat în spațiu și timp și a cărui durată nu poate depăși 6 luni decât în cazuri motivate cu temeinicie când durata autorizării poate fi prelungită cu termene de cel mult trei luni. Mandatul interceptărilor încetează în momentul în care dispare obiectul pentru care a fost acordat. În cazul unor situații de urgență, a unor cazuri de atacuri iminente sau în pericol de a fi declanșate pe neașteptate, în scopul înlăturării potențialului pericol pentru

securitatea națională, legiuitorul a prevăzut și posibilitatea efectuării unor activități prevăzute la art.20 fără autorizarea legală, urmând ca demersurile legale în vederea autorizării să fie îndeplinite în cel mult 48 ore.

Pot aprecia că Legea nr.535/2004 oferă un cadru legal și instituțional adecvat prevenirii și combaterii terorismului îndreptat împotriva securității statului român, dar având în vedere data la care a fost adoptat acest act normativ, nu a fost adaptat rezoluției (legislației) europene în domeniu (în anul 2004 România nu devenise stat membru al U.E.) respectiv decizia cadru a Consiliului Uniunii Europene 2002/475 J.A.I. din 13 iunie 2002 privind combaterea terorismului.

Concluzii

Terorismul a existat în societate cu mult timp înainte de apariția acestui termen. Prezentarea istoriei terorismului ne permite să înțelegem, că indiferent de motivele de folosire a metodelor de teroare (autosacrificare pentru binele societății și acțiuni pentru „cele mai înalte interese ale umanității”, până la dorința de a se autojustifica sau de a acapara puterea), este în orice moment asociat cu agresivitate, violență, negarea valorilor umane, dorința de a contesta întregul sistem socio-politic și juridic. Terorismul are destul de multe categorii, dar în orice formă, cel mai periculos apare ca rezultat al incertitudinii și consecințelor problemelor sociale și juridice ale secolului XXI. Amplitudinea incredibilă a activității teroriste este reliefată de existența numeroaselor organizații teroriste care interacționează între ele, posedă o structură organizatorică rigidă, cu unități de informații și contra-informații, dispun de logistică și de informații propagandistice, dețin o rețea de ascunzători secrete, dispunând uneori de agenți infiltrați în rândul organelor de stat și de drept. O experiență tristă ne arată că teroriștii contemporani sunt destul de capabili pentru a duce acțiuni subversive și războaie teroriste, să participe în conflicte armate pe scară largă.

Terorismul este o crimă împotriva siguranței publice, vizează deopotrivă personalități, comunități și state. Terorismul nu apare într-un loc pustiu, existând anumite motive și condiții sociale ce contribuie la apariția lui. Depistarea și cercetarea relevă natura terorismului ca un fenomen socio-juridic, explică originea sa, arată că se poate extinde și că sunt necesare măsuri de contracarare a creșterii lui. În afară de aceasta, analiza unor asemenea condiții și cauze, are scopul de a rezolva unele situații conflictuale specifice, de a diagnostica, de a preveni actele teroriste și de a elabora strategii și tactici de combatere a terorismului. Principalele motive pentru deteriorarea situației în lumea de azi, sunt diferențele socio-economice, politice și religioase în creștere, mărirea decalajului dintre țările și populațiile bogate și cele sărace.

Este imposibil să ne imaginăm că într-o zi vor dispărea de pe fața pământului căutătorii frenetici și orbi ai dreptății și adevărului, gata să se sacrifice împreună cu alții pentru o fericire comună, sau pentru hegemonia unui grup social sau etnic.

O societate civilizată ar trebui să depună eforturi pentru a ține sub control și să nu permită ca acest flagel să se răspândească, să identifice și să combată din timp amenințarea teroristă. Astăzi, ea este destul de evidentă astfel că apare necesitatea de a identifica și a analiza cauzele, problemele, esența și tendințele terorismului, de a se perfecționa cât mai curând posibil, metodele și mijloacele eficiente de luptă împotriva lor.

Lupta împotriva terorismului necesită o abordare cuprinzătoare, permanentă care să includă măsuri politico-economice, sociale și juridice.

Bibliografie:

1. ***Legea nr. 51/1991 privind siguranța națională a României
2. ***Legea nr. 535/2004 privind prevenirea și combaterea terorismului
3. ***Strategia de Securitate Internă a UE (2010)
4. ***Strategia de securitate, 2011, SUA
5. ***Strategia Europeană de Securitate, 2003, Roma
6. ***Strategia Națională de prevenire și combatere a terorismului (Hotărârea CSAT nr. 36/05.04.2002)
7. ***Strategia ONU de combatere a terorismului, 08.09.2006
8. ***Strategia revizuită privind finanțarea terorismului. Bruxelles, 17.07.2008
9. ALBU, Cristina, *Arma psihologică între limite și performanțe*, București: Editura Ministerului Internelor și Reformei Administrative, 2008
10. ANDREESCU Anghel, Radu Nicolae, *Geneza Terorii. Măsuri corelative antiteroriste* Editura ARTPRINT, București, 2007
11. ANDREESCU Anghel, Radu Nicolae, *Organizațiile teroriste. Conceptualizarea terorii vs. Securitatea europeană*, Editura ARTPRINT, București, 2007
12. ANDREESCU Anghel, *Terorismul, analiză psihologică*, Editura Timpolis, București, 2000.
13. DELCEA, Cristian, *Psihologia teroristului, în Terorismul azi, vol. 1, nr. 1 iulie, 2006*
14. FRUNZETI Teodor, *Gabriel Dulea, Psihologia terorismului în era globalizării*, Editura Centrului Tehnic Editorial al Armatei. București-2000
15. ROTARU Nicolae, *Teroarea elitistă ca modus operandi în conflictologia actuală*. Academia Națională de Informații.
16. WIEVIORKA Michel, *The making of terrorism. Chicago*. University of Chicago Press. 2004
17. ***Manualul teroristului islamic
18. ***<http://www.cultura.tubefun4.com> *Legea terorismului*, prof.dr. ION DRAGOMAN Universitatea Nationala de Aparare „Carol I”

CORELAȚIA ACȚIUNE-PREGĂTIRE A UNITĂȚILOR ANTITERORISTE

Vitia MEREANU*

Eficiența acțiunilor desfășurate în scop antiterorist este determinată de un cumul de factori, de cerințe ce trebuie îndeplinite de unitățile specializate. Realitățile ultimelor decenii de luptă împotriva terorismului internațional, pun în evidență faptul că, pe lângă tehnica de vârf a dotării personalului cu armament de ultimă generație, dotări tehnice speciale, obținerea rezultatelor este determinată de pregătirea fizică și psihică, de calitățile sale moral-volitivă, de capacitate, de voință, de motivația psihologică și nu în ultimul rând, de capacitatea de orientare în teren și modul de a se adapta la orice schimbare în timpul acțiunii.

Cuvinte-cheie: terorismul contemporan, selecție, acțiune, pregătire, contracarare.

Introducere

Specialiștii în domeniul evoluției istorice ale umanității apreciază cu argumente solide și susținute temeinic, că în acest început de secol XXI starea de spirit a omenirii este foarte asemănătoare cu cea a înaintașilor care au trăit în urmă cu un secol perioada premergătoare declanșării primului Război Mondial.

Lumea părea așezată într-o matrice a liniștii sociale și a păcii temeinic instaurate în Europa după gravele confruntări militare din precedentele două secole. După epopeea napoleoniană de la finele anilor 1700 și începutul de veac XIX și îndeosebi în urma războiului franco-prusac (1870-1871) se părea ca lumea politică a realizat inutilitatea reală a unor asemenea carnagii, fără câștiguri pe măsură pentru partea victorioasă. Într-adevăr, este greu de crezut că între țările bătrânului continent mai pot avea loc conflicte militare, deși asemenea evoluții, din păcate, nu sunt excluse în totalitate. Constituirea unei Europe unite nu se desfășoară însă întotdeauna fără unele adversități create de existența unor interese divergente.

Așa cum se prezintă astăzi vectorii evoluției politico-economice, în următoarele decenii marea majoritate a analiștilor de profil sunt aproape unanim de acord că marile conflagrații între state euro-asiatice și euro-atlantice nu mai sunt de actualitate. Dar asta nu înseamnă că nu ne putem plimba liniștiți prin parcuri, nu putem face cumpărăturile în deplină siguranță, fără teama unor posibile atacuri teroriste. Să nu uităm de atentatul terorist din Spania care a vizat călătorii care se deplasau într-o dimineață ca multe altele, în vagoanele trenului supraaglomerat, unde au explodat pe neașteptate bombele teroriștilor, sau de cel de la metrourul londonez, în urma căruia și-au pierdut viața mai multe persoane.

* Vitia MEREANU este comisar șef, doctorand în domeniul științe militare la Universitatea Națională de Apărare, „Carol I”, București, România. E-mail: mereanuvitia@yahoo.com

Este puțin probabil ca în următorii ani, războaiele să se desfășoare prin acțiuni de mare întindere, prin amploarea forțelor antrenate în conflicte, însă, din păcate lumea nu a scăpat de teama unor pericole ce pot veni de oriunde, în mod deosebit din unele țări nedemocratice ale lumii. Mai mult, flagelul terorist pare a beneficia de spații de manifestare aproape nelimitate și de mijloace de ucidere fără limite.

În cadrul unor evenimente unde pot participa zeci de mii de persoane, teroriștii pot acționa aproape nestingheriți, folosind inclusiv gaze toxice, ori bombe artizanale, cum ar fi atentatul din Boston din data 15 aprilie 2013, soldat cu numeroase persoane rănite și chiar pierderi de vieți omenești. În aceste condiții în care teroriștii nu pot fi ținuți sub control și contracarați în totalitate și în situația în care viitorul indică fără dubii o creștere în intensitate și virulență a fenomenului terorist, lumea nu poate reacționa decât prin pregătirea unor unități specializate în combaterea terorismului astfel încât să-i limiteze, să-i reducă efectele la cote minime. Într-un fel, terorismul este rudă cu fenomenul corupției, despre care se spune că nu poate fi eradicat în totalitate din societate, dar poate fi ținută sub un oarecare control, iar acest obiectiv se poate realiza doar prin pregătirea unui personal la un înalt nivel de eficacitate în lupta împotriva acestui flagel.

Terorismul și antiterorismul sunt forme complementare de luptă armată care trebuie analizate cu multă atenție. Atâta timp cât persistă cauzele terorismului sau chiar se adâncesc, acest flagel nu poate fi niciodată învins, rămânând umbra întunecată a societăților occidentale. Atacurile comise, la 11 septembrie 2001 asupra umanității, se vor repeta în altă parte, în circumstanțe diferite, fără îndoială, dar se vor repeta¹.

1. Selecția personalului

Eficiența acțiunilor desfășurate în scop antiterorist este determinată de un cumul de factori, de cerințe ce trebuie îndeplinite de unitățile specializate. Realitățile ultimelor decenii de luptă împotriva terorismului internațional, pun în evidență faptul că pe lângă tehnica de vârf a dotării personalului, armament de ultimă generație, dotări tehnice speciale, obținerea rezultatelor preconizate sunt, în egală măsură, determinate de pregătirea fizică și psihică, de calitățile sale moral-volitivă, de capacitate, de voința, de motivația psihologică și nu în ultimul rând, de capacitatea de orientare în teren și modul de a se adapta la orice schimbare în timpul acțiunii.

Spre deosebire de vremurile trecute, urmare și a redimensionării fenomenului terorist, teroristul este identificat, de cele mai multe ori, ca o persoană cu educație aleasă și cu studii finalizate la universități prestigioase².

¹ Andreescu Anghel, Radu Nicolae, *Organizațiile teroriste. Conceptualizarea terorii vs. Securitatea europeană*, Editura M.I.R.A., București, 2008, pag. 23

² Andreescu Anghel, Radu Nicolae, *Organizațiile teroriste. Conceptualizarea terorii vs. Securitatea europeană*, Editura M.I.R.A., București, 2008, pag. 126

Aceștia beneficiază de cele mai multe ori, de o pregătire oarecum similară luptătorului antiterorist.

În acest context se impune ca, luptătorii din cadrul unităților tactice antiteroriste să fie atent selecționați, să beneficieze de o pregătire psiho-fizică și de specialitate la cel mai exigent nivel, cu o dotare logistică performantă, motivați și bine pregătiți psiho-moral pentru a putea face față oricărui tip de acțiune teroristă.

Procesul de selecție în cadrul unei unități de ripostă antiteroristă este complex și de durată. Comisia care îndeplinește această sarcină, este formată din specialiști, de cele mai multe ori combatanți, instructori din cadrul unității responsabili cu selecția candidaților. De regulă, cei selectați au experiență în munca de poliție, protecție sau armată și au deja o experiență în acest domeniu.

Există două modalități pentru realizarea selecției și anume varianta de selecție prin cerere și varianta de selecție prin recrutare directă. Diferența dintre cele două este că în cazul primei variante, candidații vin și depun o cerere pentru a fi testați în vederea angajării, iar în cazul celei de-a doua variante, candidații sunt recrutați de către instructorii unității tactice sau de către terți implicați în procesul de pregătire și formare a unității respective.

De cele mai multe ori, varianta a doua de selecție este folosită pentru recrutarea specialiștilor din cadrul suportului logistic al unității, dar sunt și cazuri când luptătorii sunt recrutați în acest mod.

Pentru a fi recrutat, în primul rând, candidatul trebuie să-și dorească acest lucru și să-i placă acest gen de muncă. Atunci când nu există pasiune pentru această profesie, mai devreme sau mai târziu, viața candidatului va deveni grea și uneori insuportabilă, datorită condițiilor specifice unei unități speciale.

2. Etapa preselecției

Pe parcursul acestei etape, candidații sunt supuși unui interviu de cunoaștere în care își prezintă aspectele legate de viața și cariera lor, de calitățile și specializările pe care le dețin. Pe parcursul acestui interviu sunt urmărite mai multe aspecte cum ar fi: gradul de cultură generală, modul de exprimare, modul de reacție la anumite fraze, gestică și limbajul corpului. Odată ce această etapă s-a încheiat, candidatul primește undă verde pentru următoarea fază a selecției ce constă în *verificarea informativă*.

Compartimentul specializat de protecție internă și informații, va demara procedurile de verificare informativă a candidatului, urmărindu-se obținerea datelor de interes ale acestuia. Se va avea în vedere cazierul judiciar, eventualele boli fizice sau psihice de care suferă sau a suferit candidatul, comportamentul în societate, vicii și pasiuni. De îndată ce se va da acordul că persoana verificată este în regulă, se trece la *testarea medicală* a candidatului.

Candidații sunt verificați din punct de vedere medical, făcându-li-se analize amănunțite de sânge, ale organelor interne și psihiatrice. Candidații vor trebui să se încadreze în baremele speciale prevăzute pentru această grupă de muncă.

Testarea psihologică reprezintă o etapă foarte importantă în evaluarea candidatului, în evidențierea capacităților moral volitive ale acestuia. La fel de importantă este și descoperirea unor probleme ascunse, greu de depistat la prima vedere și care, neobservate la timp, pot conduce la urmări nedorite. Din punct de vedere mental operatorul structurilor antiteroriste trebuie să fie inteligent, capabil de a analiza corect și rapid diverse situații specifice, hotărât și întreprinzător, în măsură să găsească pe loc soluții de rezolvare a unor situații neprevăzute. Voința de a duce la bun sfârșit acțiunile la care participă, hotărârea de a nu abandona oricâte piedici și dificultăți ar întâlni pe parcurs sunt, de asemenea, calități indispensabile unui bun luptător în cadrul structurilor antiteroriste.

Următoarea etapă constă în *testarea fizică*, a candidatului care este verificat din punct de vedere al calităților sale fizice. Testele de pregătire fizică sunt la un nivel ridicat, dar nu exagerat, astfel candidatul trebuie să alerge între 3000 și 6000 m, să execute 100 de flotări în 2 minute, 100 de abdomene în 2 minute, cel puțin 10 tracțiuni și să înoate liber 100 m.

În unele unități există și un test de luptă, pe parcursul căruia, candidatul va lupta pe rând cu mai mulți adversari, aproximativ 10-15 minute și va trebui să rămână în picioare după această probă.

Pe parcursul *testului de tragere* candidatul va executa ședințe de tragere de bază cu pistolul și pistolul mitralieră, în urma cărora va trebui să obțină punctajul necesar promovării probei. De regulă acest punctaj este de 85% din 100%.

După ce candidatul va trece de etapa anterioară, acesta va susține un *test de specialitate și cultură generală*, în urma căruia va trebui să obțină un procentaj de peste 70% pentru a promova examenul.

3. Etapa selecției

Această etapă, denumită și *Hell Week*, este perioada cea mai dificilă pentru candidați, timp în care aceștia vor fi supuși unor teste fizice și psihice extreme, menite să demonstreze că aceștia pot face față cu succes misiunilor și programului de pregătire pe care le vor executa de îndată ce vor fi acceptați ca și combatanți.

În activitatea de selecție a personalului există preocupări pentru testarea capacităților încă din perioada sfârșitului de secol trecut, când au fost implementate modalități specifice de măsurare a calităților fiecărui candidat în parte.

Preliminar sunt examinate capacitățile fizice, construcția naturală individuală, urmărindu-se felul în care este înzestrat individul de la natură. Este evident că într-o viitoare activitate atât de solicitantă și epuizantă, candidatul trebuie să fie deplin sănătos, fără probleme fizice, care ar putea împiedica obținerea performanței.

Rezistența fizică în regim de suprasolicitare, capacitatea de a suporta condiții deosebite, cum ar fi surmenajul, oboseala, înfometarea, acțiuni desfășurate în

condiții climatice extreme, reprezintă încercări deosebit de dificile, cărora în țări precum Anglia și SUA doar 40 % dintre candidați reușesc să le facă față cu succes.

Testarea psihologică permite în egală măsură atât cunoașterea potențialului psihic al individului, a calităților acestuia cât și a unor deficiențe care îl pot face incompatibil cu acest tip de activitate. Comoditatea, tentația unei existențe într-un climat de tihnă prelungită, lipsa voinței și a curajului, rezistența scăzută la acțiunea factorilor stresanți ori lipsa unui sentiment puternic al colegialității, individualismul și invidia definesc tipologia unui candidat care nu se încadrează în cerințele specifice unui viitor operator în structurile de ripostă anti-teroristă.

Una dintre provocările cele mai relevante sunt marșurile de 15-20 km, pe parcursul cărora candidații vor rezolva diferite situații de luptă. Urmează teste de rezistență la somn pe o perioadă cuprinsă între 48 și 72 ore, în care candidații se vor odihni foarte puțin sau chiar deloc.

O altă probă este cea de curaj, pe parcursul căreia, candidații vor trebui să se cațere la înălțime, să traverseze pasaje dificile, să rămână izolați într-o zonă ostilă, fără mâncare sau apă. Examenele finale constau în: test de tragere, rezolvarea unei situații de luptă și un test de pregătire fizică. Nu toți candidații ajung la final, unii dintre ei renunțând pe parcursul selecției.

În funcție de specificul unității, probele de selecție pot fi adaptate și aici putem aminti pe cei de la Navy Seals, a căror testare se desfășoară 70% în mediul marin. Perioada de selecție, poate varia între 1 săptămână și 3 luni, complexitatea probelor vor scoate din candidați exact ceea ce trebuie pentru ca aceștia să promoveze examenul final.

Forțele antiteroriste sunt constituite dintr-un material uman special, din adevărați luptători, capabili de performanțe mult peste medie. Mai întâi, operatorul din cadrul structurilor de ripostă antiteroristă, trebuie să întrunească acele trăsături de caracter și aceeași putere de a face față solicitărilor încât omul simplu să împărtășească motivat convingerea că viața lui și a familiei este protejată și apărată la nevoie de echipe specializate, în care acționează oameni cu adevărat deosebiți, de încredere, fără rezerve.

Concluzii

În perioada anilor '60 - 70 din secolul trecut când au început să fie deturnate primele avioane civile și au fost luați primii ostatici din rândul pasagerilor, lumea nu era suficient de pregătită pentru contracararea unor asemenea atentate teroriste. Armata, poliția ori jandarmeria erau structuri depășite de grupările de tip comando, superior pregătite pentru comiterea unor acțiuni prin surprindere, folosind mijloace umane și militare restrânse dar foarte bine pregătite. Atentatele teroriste își găsesc germeii în conflictele armate care au avut loc de-a lungul istoriei și sunt, într-un fel, o prelungire a stării de beligeranță dintre anumite grupări fundamentaliste și unele state, cu precădere dintre cele cu regimuri democratice din spațiul euro-atlantic.

După atentatele teroriste cele mai multe guverne au înțeles că pentru contracararea acestui flagel, trebuie să organizeze și să instruiască unități specializate în riposta antiteroristă.

Bibliografie:

- 1.***Legea nr. 51/1991 privind siguranța națională a României
- 2.***Legea nr. 535/2004 privind prevenirea și combaterea terorismului
- 3.***Strategia de Securitate Internă a UE (2010)
- 4.***Strategia de securitate, 2011, SUA
- 5.***Strategia Europeană de Securitate, 2003, Roma
- 6.***Strategia Națională de prevenire și combatere a terorismului (Hotărârea CSAT nr. 36/05.04.2002)
- 7.***Strategia ONU de combatere a terorismului, 08.09.2006
- 8.***Strategia revizuită privind finanțarea terorismului. Bruxelles, 17.07.2008
- 9.ALBU, Cristina, *Arma psihologică între limite și performanțe*, București: Editura Ministerului Internelor și Reformei Administrative, 2008
- 10.ANDREESCU Anghel, Radu Nicolae, *Geneza Terorii. Măsurile corelative antiteroriste* Editura ARTPRINT, București, 2007
- 11.ANDREESCU Anghel, Radu Nicolae, *Organizațiile teroriste. Conceptualizarea terorii vs. Securitatea europeană*, Editura ARTPRINT, București, 2007
- 12.ANDREESCU Anghel, *Terorismul, analiză psihologică*, Editura Timpolis, București, 2000.
- 13.ARTUS Helmut M.: *Terrorism as Problem Solving? Towards a Theory of Terrorist Action.*-Conferința Internațională de Sociologie, 12-15 Mai 2008, Atena, Grecia.
- 14.DELCEA, Cristian, *Psihologia teroristului, în Terorismul azi, vol. 1, nr. 1 iulie, 2006*
- 15.FRUNZETI Teodor, *Gabriel Dulea, Psihologia terorismului în era globalizării*, Editura Centrului Tehnic Editorial al Armatei. București-2000
- 16.ROTARU Nicolae, *Teroarea elitistă ca modus operandi în conflictologia actuală*. Academia Națională de Informații.
- 17.Soare Vasile, *FORȚELE SPECIALE-Comandourile aeropurtate în acțiune*, Editura Ziua, București, 2002
- 18.***Manualul teroristului islamic
- 19.***<http://www.rft.ortec.ro>, *Multidimensionalitatea și complexitatea fenomenului terorist (2)* Locotenent-colonel Ilie PENTILESCU

SPONSORII TERORISMULUI

Adriana Luana ION*

Teroriștii și organizațiile teroriste au nevoie de resurse pentru desfășurarea activității lor. Suportul financiar și cel logistic sunt premise importante pentru dezvoltarea organizațiilor teroriste al căror scop este inducerea terorii în rândul cetățenilor unui stat. Deși consecințele unui act terorist sunt binecunoscute, cu toate acestea sunt acceptate și promovate de unele state sau organizații. Metodele și mijloacele utilizate de sponsorii terorismului sunt bine structurate și dificil de identificat. Țările care găzduiesc sau accepta o organizație teroristă pot fi considerate, de asemenea, sponsori ai terorismului. Finanțarea activităților teroriste este o provocare pentru membrii organizației teroriste, de aceea orice resursa financiară sau logistic pusă la dispoziția acestor organizații le ajută să-și atingă scopurile. Desemnarea unei entități ca sponsor al terorismului poate să o împiedice pe aceasta să asigure resurse teroriștilor? Sunt aceste desemnări suficiente pentru tăierea accesului teroriștilor la fonduri și resurse? Evaluările de risc și strategiile ar trebui elaborate cu scopul de a elimina accesul rețelelor teroriste la fluxurile financiare.

Cuvinte-cheie: terorism, organizații, suport logistic, finanțarea terorismului.

1. Definiția terorismului

Terorismul poate fi definit ca o formă violentă de manifestare a unor curente, de multe ori ideologice sau religioase, care au drept scopuri declarate inducerea panicii la nivelul societății, crearea instabilității economice, politice și militare, în general de a aduce atingere siguranței naționale a statelor.

Nu de puține ori în istorie s-a putut constata că actele de terorism au reprezentat și o avertizare din partea organizațiilor teroriste față de statele considerate adversare, cu scopul de a le determina să schimbe unele politici sau să dea curs unor solicitări.

La nivelul legislației naționale, prin legea 535/2004 privind prevenirea și combaterea terorismului, terorismul este definit ca ”ansamblul de acțiuni și/sau amenințări care prezintă pericol public și afectează securitatea națională având următoarele caracteristici:

a) sunt săvârșite premeditat de entități teroriste, motivate de concepții și atitudini extremiste, ostile față de alte entități, împotriva cărora acționează prin modalități violente și/sau distructive; b) au ca scop realizarea unor obiective specifice, de natură politică; c) vizează factori umani și/sau factori materiali din cadrul autorităților și instituțiilor publice, populației civile sau al oricărui alt segment aparținând acestora; d) produc stări cu un puternic impact psihologic asupra populației, menit să atragă atenția asupra scopurilor urmărite”.

Indiferent de forma în care este incriminat în legislația unui stat, terorismul este un flagel care afectează societatea actuală, cu repercursiuni asupra stabilității și siguranței unei regiuni, datorită globalizării.

* Adriana Luana ION este doctorand în domeniul Informații și securitate națională la Universitatea Națională de Apărare ”Carol I”. E-mail: ion.adriana@gmail.com

2. Finanțarea terorismului

Organizațiile teroriste au nevoie de resurse financiare, umane și logistice pentru atingerea scopurilor urmărite. Punerea la dispoziția acestora, sub orice formă, indiferent că vorbim de suport logistic sau suport financiar, a unor fonduri sau bunuri, reprezintă un act de finanțare a terorismului.

În cazul suportului financiar, pentru transferul fondurilor sunt utilizate mai multe canale și sisteme, fie sisteme clasice financiar-bancare, fie sisteme informale de transfer de bani, cum este cazul Hawala².

În cazul sistemului financiar-bancar, deși sumele utilizate de teroriști sunt de multe ori ne semnificative, în raport cu sumele tranzacționate în general prin sistemul bancar, trebuie acordată maximă importanță fiecărei tranzacții considerate suspecte că ar putea fi utilizată pentru transferul unei sume de bani către o organizație teroristă.

Față de sistemul de monitorizare a tranzacțiilor, în cazul sistemului financiar-bancar au existat și critici, analiștii economici fiind de părere că implementarea sistemelor de monitorizare a tranzacțiilor financiare în scopul combaterii spălării banilor sau finanțării terorismului, costă grupurile bancare sume de ordinul milioanele de dolari.

Costul total al implementării sistemelor de monitorizare a tranzacțiilor este foarte mare, dar problema se pune cu privire la eficiența implementării lor și necesitatea existenței unor astfel de mecanisme. Aceste sisteme sunt dedicate identificării tranzacțiilor care prezintă elemente de suspiciune. Deoarece, finanțatorii organizațiilor teroriste cunosc modul de identificare a tranzacțiilor suspecte, aceștia folosesc pentru finanțare sume de bani provenite, de exemplu, din lichidarea conturilor pe care le dețin, lichidare care de cele mai multe ori nu poate prezenta elemente de suspiciune. Până la urmă ce este suspect în faptul că un client al unei instituții financiare își lichidează un cont?

Nu puține sunt cazurile în care funcționarii entităților financiare, la închiderea unui cont, adresează o serie de întrebări clientului cu privire la motivele pentru care acesta dorește să încheie colaborarea cu acea bancă. Aceste întrebări sunt adresate cu scopul de a obține unele informații privind eventualele nemulțumiri ale clientului față de serviciile oferite de o bancă. Oare acesta ar trebui să fie unicul scop?

Rezultatul implementării sistemelor de monitorizare a tranzacțiilor, cel puțin în cazul finanțării terorismului, nu pare a fi unul foarte eficient.

Specialiștii din domeniul prevenirii și combaterii spălării banilor și finanțării terorismului susțin că Unitățile de Informații Financiare³ au ajuns să fie sufocate de numărul mare de rapoarte de tranzacții suspecte, acesta depășind cu mult capacitatea de procesare și analiză a acestor autorități. Acest lucru se

² Sistem informal de transfer de bani, care operează în mod special în zone din Africa dar și sudul Asiei, întregul "eșafodaj" având la bază încrederea între membrii săi. Practic nu există un contract între ordonatorul tranzacției și beneficiarul tranzacției, sumele pot fi de ordinul a zeci de dolari sau altă monedă, până la mii de dolari.

³ Unitățile de Informații Financiare sunt definite ca acele autorități care funcționează la nivel central, național, responsabile cu primirea și analizarea rapoartelor de tranzacții suspecte și a altor informații relevante, în legătură cu spălarea banilor și finanțarea terorismului.

datorează temerii băncilor și altor instituții financiare și non-financiare de a fi sancționați pentru nerespectarea obligațiilor, precum și temerii de a interveni riscul reputațional.

Aplicarea unor sancțiuni drastice pentru neconformitatea cu standardele și normele de prevenire și combatere a finanțării terorismului, poate avea și un efect negativ la nivel de sistem. De aceea este important ca la nivelul sistemelor financiar-bancare, cele mai vulnerabile din punct de vedere al posibilității utilizării lor în scopul transferului de fonduri către organizațiile teroriste, să existe un nivel ridicat de conștientizare a importanței aplicării corecte și eficiente a procedurilor de identificare a tranzacțiilor și a clienților.

3. Sponsori ai terorismului

În ceea ce privește sintagma de ”sponsori ai terorismului”, nu există o definiție a acestui concept instituită prin intermediul convențiilor internaționale și a standardelor care tratează problema terorismului și a suportului acordat organizațiilor teroriste.

La nivel global au fost create grupuri regionale cu competențe în elaborarea de strategii privind combaterea terorismului și a finanțării terorismului, mai ales în zonele considerate problematice datorită conflictelor accentuate și prezenței organizațiilor teroriste.

Asia reprezintă una dintre regiunile considerate problematice în ceea ce privește prezența organizațiilor teroriste.

Zona de Sud-est a Asiei a fost la început un centru de bază al organizației teroriste Al-Qaeda, oferind un important suport logistic și financiar pentru desfășurarea operațiunilor și activităților tactice ale acestei organizații. Ulterior organizația afiliată Al-Qaeda, Jemaah Islamiyah (în traducere Congregația Islamică)⁴, și-a dezvoltat propriile capacități în această zonă iar Asia de Sud-Est a devenit teatru de operațiuni pentru Jemaah Islamiyah.

Asia de Sud-est a fost un centru extrem de important pentru activitățile de finanțare a Al-Qaeda. În paralel, în aceeași perioadă, Jemmah Islamiyah și-a dezvoltat propriul mecanism de finanțare a operațiunilor, incluzând organizațiile de caritate, companiile interpușe, sistemele de donații sau finanțări prin intermediul sistemului Hawala. Deși atacurile teroriste pot fi relativ ieftine, menținerea organizațiilor teroriste la capacitatea optimă de pregătire necesită resurse însemnate.

Terorismul este o problemă actuală și stringentă în unele regiuni din Asia. Insuficienta lor mediatizare sau poate uneori, interesul slab prezentat de aceste regiuni, pot conduce la concluzia greșită că mișcările fundamentaliste din regiune nu există, deși ele sunt prezente încă din anul 1940. Au fost înregistrate progrese în aceste sectoare în ultima decadă, mai ales din punct de vedere legislativ, însă este nevoie de măsuri suplimentare și de sprijin din partea altor

⁴ Organizația este responsabilă pentru atacurile cu bombă din anul 2002 și suspectată de atacurile cu Bomba din Bali 2005 și alte atentate din zona Asiei de Sud-est. Organizația a fost inclusă pe de Consiliul de Securitate al ONU în Rezoluția 1267 ca organizație care are legături cu Al-Qaeda și Talibanii.

state cu experiență care să ajute la contracararea acestor fenomene în regiune. Cu toate acestea, o atenție mai mare s-a acordat după evenimentele din 2001, din cauza activării în acele zone a organizației Al-Qaeda și Jemaah Islamiyah.

Deși Asia de Sud-Est este o zonă cu un potențial uriaș pentru a fi folosită în finanțarea terorismului, există ezitări în ceea ce privește includerea unor organizații pe listele ONU ca entități care finanțează terorismul.

Un articol publicat în *Asian Wall Street Journal*⁵, în anul 2003, critică măsurile adoptate de SUA dar și de ONU, simpla includere a unor persoane pe listele Consiliului de Securitate nefiind privită ca o măsură eficientă în lupta împotriva finanțării terorismului în Asia de Sud-Est.

Unul dintre cele mai folosite mijloace de finanțare a terorismului este cel care utilizează organizațiile de caritate care funcționează în această zonă, atenția fiind atrasă asupra faptului, binecunoscut de altfel, că un atac terorist nu necesită sume mari de bani, comparativ cu daunele imense pe care le produce, atât la nivel material, cât și social.

Un exemplu dat în același articol, este cel al atacurilor cu bombă din Bali, care nu au costat mai mult de 35.000 de USD.

Problema persistentă în zona Asiei este faptul că organizațiile extremiste nu sunt lichidate, de multe ori măsura împotriva lor fiind aceea a ”banării” lor, cum este cazul Jama’ul Mujahideen Bangladesh (JMB)⁶. De exemplu, unul dintre liderii acestei organizații, Mustafizur Rahman Shaheen, a declarat în timpul interogatoriilor, ulterior arestării sale, că organizația și liderii săi nu au fost lichidați, sume mari de bani fiind transferate către aceștia, prin intermediul organizațiilor non-profit care funcționează în Bangladesh.

Revenind la problema finanțării terorismului în Asia, există un trend ascendent cu privire la aderarea unor țări la organisme internaționale cu competențe în domeniu. China și India sunt membre ale FATF, aceste două puteri regionale putând impune trendul și politicile de combatere a spălării banilor și finanțării terorismului.

Cu ocazia Conferinței anuale organizate în aprilie 2012 de Asociația Specialiștilor Certificați în Combaterea Spălării Banilor, au fost subliniate progresele înregistrate de Hong Kong și Indonezia, prin adoptarea unui noi legi de combatere a spălării banilor.

Pe de altă parte, cu referire la una dintre țările din Asia de Sud-Est, Arabia Saudită, Serviciul de Cercetare al Congresului SUA, în Raportul intitulat ”*Arabia Saudită – probleme de finanțare a terorismului*”⁷, prezentat în septembrie 2007, menționează posibilitatea crescută de implicare a unor entități din Arabia Saudită în transferuri către teroriști, în parte datorită faptului că în această țară structura sistemului financiar îngreunează identificarea și urmărirea tranzacțiilor financiare, deoarece nu sunt ținute evidențe personale cu privire la veniturile persoanelor iar mulți dintre cetățeni preferă tranzacțiile cu numerar. O altă vulnerabilitate față de implicarea entităților din Arabia Saudită în finanțarea

⁵ <http://www.newamericancentury.org/eastasia-20031001.htm>, accesat la data de 19 octombrie 2013

⁶ <http://www.diplomaticcourier.com/news/asia/694>, accesat la data de 19 octombrie 2013

⁷ <http://www.fas.org/sgp/crs/terror/RL32499.pdf>, accesat la data de 19 octombrie 2013

activităților teroriste este dată și de contribuțiile musulmanilor la organizațiile de caritate, așa numitul "zakat"⁸, ce reprezintă o obligație religioasă, fiind unul dintre cei cinci piloni ai Islamului. Contribuțiile caritabile sunt anonime, putând fi ulterior, foarte ușor direcționate către alte entități.

Zakat reprezintă o importantă sursă de finanțare a organizațiilor teroriste. Principalul mijloc de finanțare a Islamului a fost stabilit prin regula islamică a zakat-ului, o donație obligatorie prevăzută de Islam. Conform Coranului, zakat este un mod de purificare. Posașiunile sunt purificate prin cedarea unei porțiuni din bun acelor care au nevoie, prin aceasta considerându-se că se echilibrează balanța și se poate genera o nouă creștere a serviciului sau afacerii care a generat produsul în raport cu care se face donația. Acest principiu este o obligație pentru orice musulman. Interpretarea Coranului generează concluzia că zakat-ul este doar pentru cei săraci și nevoiași, singuri care merită această formă de sprijin din partea celorlalți musulmani.

După atacurile din septembrie 2001, numeroase acuzații au fost îndreptate către Arabia Saudită, acuzată că ar fi sprijinit atacurile teroriste și organizația teroristă condusă de Osama bin Laden. Deși oficialii saudiți au negat insistent aceste acuzații, declarând că angajamentul lor în combaterea terorismului este la fel de puternic cu cel al Statelor Unite ale Americii, aducând ca și argument principal retragerea cetățeniei saudite a lui Osama bin-Laden, încă din anul 1994, acuzațiile nu au fost eliminate, deoarece mulți cetățeni ai acestei țări continuă să finanțeze organizații extremiste.

Sensibilitatea față de activitățile de finanțare a terorismului a unor țări din Asia sau Asia de Sud Est este dată de principiile extremiștilor și de învecinarea cu zone unde activează organizațiile teroriste, cum este, de exemplu Pakistan, țară pe teritoriul căreia activează mai multe entități teroriste și extremiste (în jur de 48)⁹.

FATF a indicat Pakistanul ca una dintre țările care nu incriminează finanțarea terorismului, incluzând-o pe așa numita "black list" a jurisdicțiilor cu deficiențe în aplicarea Recomandărilor FATF, deși au fost făcute demersuri pentru modificarea actelor normative în acest sens, totuși procesul nu s-a făcut în conformitate cu standardele internaționale.

Desemnarea unei jurisdicții ca sponsor al terorismului are efecte atât asupra economiei statului respectiv, cât și asupra relațiilor diplomatice cu alte state.

În raportul pe anul 2012 privind terorismul, Departamentul de Stat al SUA a desemnat Cuba ca unul dintre sponsorii terorismului, alături de Sudan, Iran și Siria. Criticile cu privire la desemnarea Cubei ca sponsor al terorismului nu au întârziat să apară, acestea fiind argumentate de progresele înregistrate de Cuba în legătură cu implementarea unor politici și strategii dedicate prevenirii și combaterii terorismului și finanțării terorismului.

⁸ Fondurile colectate din zakat sunt estimate anual la circa Zakat funds are estimated annually around miliarde de dolari in Arabia Saudită <http://www.apgml.org/frameworks/docs/7/TF-Saudi%20financing%20Nov2002%20-%20UN%20Security%20Council.pdf>, accesat la data de 16 octombrie 2013

⁹ http://www.satp.org/satporgrp/countries/pakistan/terroristoutfits/group_list.htm

O primă asociere și referință în acest sens a fost făcută în legătură cu Grupul de Acțiune Financiară Internațională (FATF) care nu indică Cuba ca jurisdicție necooperantă și cu deficiențe majore¹⁰ în ce privește implementarea standardelor internaționale (cele 40 de recomandări FATF) în domeniul prevenirii și combaterii spălării banilor, finanțării terorismului și proliferării.

În schimb, unul dintre statele indicate de FATF ca jurisdicții necooperante, cu risc ridicat în ceea ce privește deficiențele sistemice de prevenire și combatere a spălării banilor și finanțării terorismului, Republica Democrată Coreea, nu este desemnata de Statele Unite ale Americii ca sponsor al terorismului.

Concluzii

Luând în considerare implicațiile generate de desemnarea unei jurisdicții ca sponsor al terorismului, mecanismul de identificare a deficiențelor majore la nivel de sistem de prevenire și combatere a terorismului și finanțării terorismului trebuie să fie bazat pe norme și reguli clare. Acestea trebuie să cuprindă nu doar normele de desemnare, dar și norme și reguli clare de eliminare a desemnării.

În cazul Grupului de Acțiune Financiară Internațională (FATF-GAFI), procesul de indicare a unui stat ca jurisdicție cu risc ridicat este bazat pe evaluările la nivel de sistem care au drept scop identificarea acelor deficiențe de implementare a standardelor internaționale în domeniul prevenirii și combaterii spălării banilor și finanțării terorismului. Includerea unui stat în procesul de monitorizare permanentă are beneficiul de a observa pe parcursul unei perioade determinate de timp, angajamentul instituțiilor componente ale sistemului național din statul respectiv, cu referință strictă la terorism, finanțarea terorismului, spălarea banilor.

Chiar dacă la nivel de state au început să fie observate progrese în ceea ce privește tăierea accesului la resurse al organizațiilor teroriste, există în continuare focare formate din entități și persoane care sunt interesate în furnizarea de suport logistic și financiar pentru teroriști.

Tehnicile folosite de aceștia pentru procurarea de fonduri și pentru transferul acestora către organizațiile teroriste se adaptează permanent, de aceea autoritățile cu competențe în aceste domenii trebuie să aloce din ce în ce mai multe resurse și expertiză pentru a putea identifica în timp util acele zone vulnerabile. Efortul individual nu este cel generator de rezultate imediate, astfel că este nevoie de cooperare și schimb de informații, ca măsuri primare și esențiale pentru eliminarea amenințărilor teroriste.

¹⁰ În februarie 2013, Cuba și-a exprimat angajamentul politic la nivel înalt de a lucra cu FATF și GAFISUD (organism regional al FATF) pentru a remedia deficiențele strategice în domeniul combaterii spălării banilor și finanțării terorismului – disponibil pe <http://www.fatf-gafi.org/topics/high-riskandnon-cooperativejurisdictions/documents/fatf-compliance-oct-2013.html>, accesat la data de 19 octombrie 2013.

Bibliografie:

1. HÜBSCHLE Annette, *Terrorist financing in Southern Africa: Are we making a mountain out of a molehill*, 2007
2. ARCHICK Kristin, Specialist in European Affairs, U.S.-EU Cooperation Against Terrorism, May 2, 2011
3. BRISARD Jean-Charles, JCB Consulting, *Terrorism Financing- Roots and trends of Saudi terrorism financing*, Report prepared for the President of the Security Council United Nations, New-York, USA, Dec. 19, 2002
4. DISENGOMOKA Jorim, *Terror Financing: Back in Business. A Case Study of the Democratic Republic of Congo (EX-ZAIRE)*, Centre for Military and Strategic Studies, University of Calgary, Journal of Military and Strategic Studies, Spring 2005, Vol. 7, Issue 3
5. DUFFY Terence, *Sanctions and Human Rights: Humanitarian Dilemmas*, Global Dialogue - Sanctions: Efficacy and Morality, Volume 2, Number 3, Summer 2000
6. Ghidul privind abordarea comună în lupta împotriva terorismului elaborat de către Grupul de Lucru COTER din cadrul Consiliului Uniunii Europene, 2001
7. Grupul de Acțiune Financiară Internațională, Inițiativa cu privire la țările și teritoriile necooperante, 2000-2006
8. Guidelines on implementation and evaluation of restrictive measures (sanctions) in the framework of the EU Common Foreign and Security Policy – Consiliul Uniunii Europene
9. HERAIL Jean Louis, RAMELA Patrick, *Le blanchiment de l'argent et la crime organisée*, P.U.F., Paris, 1996
10. DE LEON Manuel, *The Ineffectiveness of a Multinational Sanctions Regime Under Globalization: The Case of Iraq*, Florida International University, 2011
11. REISMAN W. Michael and Douglas L. Stevick, *The Applicability of International Law Standards to United Nations Economic Sanctions Programmes*
12. www.onpcsb.ro
13. www.egmontgroup.org
14. www.unodc.org;
15. www.europa.eu
16. www.un.int
17. <http://www.imf.org/>
18. <http://www.fatf-gafi.org>
19. <http://www.bis.org/>
20. <http://www.state.gov/j/ct/rls/crt/2012/209985.htm>

PROTECȚIA INFRASTRUCTURILOR CRITICE

Anca Ioana STĂNIȘTEANU*

Perspectiva din ce în ce mai amenințătoare a acțiunilor teroriste, înmulțirea și diversificarea dezastrelor naturale și posibilitățile de producere a unor accidente tehnologice cu consecințe majore au impus în ultimii ani concentrarea atenției asupra protecției infrastructurilor critice. Aceasta este cu atât mai profundă cu cât interdependențele de natură națională, dar mai ales internațională a infrastructurilor industriale, cibernetice, de comunicații, transport, energetice, bancare etc. au devenit greu de substituit. În ciuda faptului că modalitățile de abordare a protecției structurilor critice diferă de la o țară la alta, de la o organizație la alta, se pot identifica elemente structurale comune, măsuri concertate desfășurate cu succes, funcții și responsabilități compatibile.

Cuvinte-cheie: protecția infrastructurilor critice, pericole și amenințări, interese naționale de securitate.

1. Infrastructuri și categorii de infrastructuri critice. Tipologia infrastructurilor critice

„Infrastructurile pot fi clasificate, în funcție de locul, rolul și importanța lor pentru stabilitatea și funcționalitatea sistemelor, precum și pentru siguranța și securitatea acestora și a proceselor din care fac parte, în trei mari categorii:

- *Infrastructuri obișnuite*
- *Infrastructuri speciale*
- *Infrastructuri critice*

Infrastructurile obișnuite ilustrează o structură-cadru, necesară asigurării construcției și funcționării sistemului. Aceste infrastructuri nu prezintă calități deosebite, în afara celor care le justifică existența și prezența în cadrul sistemelor și proceselor. O țară, de exemplu, va avea totdeauna căi de comunicații, localități, școli, biblioteci etc.

Pe parcurs, o parte a acestora se pot transforma în infrastructuri speciale sau, în unele cazuri, chiar critice, în funcție de rolul nou pe care îl pot avea, de dinamica importanței și de alte criterii.

Infrastructurile speciale deosebit de importante în funcționarea sistemelor și proceselor, le asigură acestora o eficiență sporită, dar și calitate, confort, performanță. De regulă, infrastructurile speciale sunt totodată *infrastructuri de mare performanță*. Unele dintre acestea, în mod special, cele care pot avea, prin extensie sau prin modernizare, un rol important în stabilitatea și securitatea sistemelor, pot intra și în categoria infrastructurilor critice.

Infrastructurile critice sunt, de regulă, determinante în stabilitatea, siguranța și securitatea sistemelor și proceselor, având un rol important în asigurarea securității, în funcționarea sistemelor și în derularea proceselor

* Anca Ioana STĂNIȘTEANU își desfășoară activitatea în cadrul Departamentului Sisteme și Infrastructuri Critice al CNTEE Transelectrica SA și este doctorand în Științe Militare la Universitatea Națională de Apărare „Carol I”. E-mail: ai.stanisteanu@gmail.com

economice, sociale, politice, informaționale și militare. Ele fac parte, de regulă, din categoria infrastructurilor speciale. Nu este însă obligatoriu ca toate infrastructurile care sunt sau pot deveni, la un moment dat, critice să facă parte din această categorie de infrastructuri.”¹

Se utilizează „sintagma infrastructură critică pentru orice entitate economică funcțională, care oferă produse/bunuri de utilitate publică, vitale pentru întreaga societate, și a cărei distrugere, degradare ori aducere în stare de nefuncționare produce un impact major asupra populației și economiei la nivel național sau regional. În esență, „infrastructurile critice” sunt sisteme complexe de tip rețea sau conțin astfel de subsisteme, dar pot fi incluse și obiective punctuale, de importanță națională.”²

„O infrastructură sau un ansamblu de infrastructuri pot fi considerate critice datorită:

- Condiției unice, dar și complementarității, în cadrul infrastructurilor unui sistem sau proces
- Importanței vitale pe care o au, ca suport material sau virtual (de rețea), în funcționarea sistemelor și în derularea proceselor economice, sociale, politice, informaționale, militare etc.
- Rolului important pe care îl îndeplinesc în stabilitatea, fiabilitatea, siguranța, funcționalitatea și, în special, în securitatea sistemelor
- Vulnerabilității sporite la amenințările directe, precum și la cele care vizează sistemele din care fac parte
- Sensibilității deosebite la variația condițiilor și, îndeosebi, la schimbări bruște ale situației.”³

„Acest tip de infrastructuri există pretutindeni în lume și, desigur, în fiecare țară în parte și în cadrul fiecărui sistem fizic sau virtual, în toate domeniile activității omenești.

Ele nu sunt stabilite în mod arbitrar, ci doar identificate și evaluate ca fiind critice. Cu alte cuvinte, din mulțimea de infrastructuri care fac parte dintr-un sistem sau contribuie la funcționarea unui sistem (proces), numai unele sunt critice. Care dintre ele? Aici intervine un proces de identificare și evaluare. Criteriile după care se face o astfel de evaluare sunt variabile, chiar dacă sfera lor de cuprindere poate rămâne aceeași. Printre aceste criterii, considerăm că s-ar putea situa și următoarele:

- Criteriul fizic, sau criteriul prezenței (locul în rândul celorlalte infrastructuri, mărimea, dispersia, duranța, fiabilitatea etc.)
- Criteriul funcțional, sau criteriul rolului (ce anume „face” infrastructura respectivă)
- Criteriul de securitate (care este rolul ei în siguranța și securitatea sistemului)

¹ VILCIU, Adrian, CHIUȚĂ, Ion, ANGHEL, Elena, *Managementul infrastructurii critice a sistemelor electroenergetice*, Ed. Electra, București, 2009, pp. 5-6

² *Strategia Națională de Apărare – Pentru o Românie care garantează securitatea și prosperitatea generațiilor viitoare*, București, 2010, p. 26

³ VILCIU, Adrian, CHIUȚĂ, Ion, ANGHEL, Elena, *Managementul infrastructurii critice a sistemelor electroenergetice*, Ed. Electra, București, 2009, pp. 6-7

- Criteriul de flexibilitate (care arată că există o anumită dinamică și o anumită flexibilitate, în ceea ce privește structurile critice, unele dintre cele obișnuite transformându-se, în anumite condiții, în infrastructuri critice și invers)

- Criteriul de imprevizibilitate (care arată că unele dintre infrastructurile obișnuite pot fi sau deveni, pe neașteptate, infrastructuri critice).⁴

„De regulă, fiecare sistem și fiecare proces dinamic sau dinamic complex își au propriile lor *infrastructuri* și *structuri critice*. *Structurile critice* țin de sporirea semnificativă a sensibilității și vulnerabilităților la pericole și amenințări a relațiilor interioare între elementele de sistem.”⁵

„Pentru o mai bună înțelegere a conceptului de infrastructură critică, trebuie avute în vedere următoarele aspecte:

- Reprezintă *o rețea de procese și sisteme*, independente și de mari proporții, realizate de om, care funcționează sinergic pentru a produce un continuu de produse și servicii esențiale pentru societate în întregul său (de exemplu, sistemul energetic)

- Este *subiectul unor multiple amenințări* (tehnic-umane, fizice, naturale, cibernetice, contextuale) și ridică riscuri ele însele (de exemplu, rețelele de transport)

- O infrastructură critică este extrem de dinamică și complexă, dependentă de multiple tehnologii de informații și comunicații („*sistem de sisteme*”)

- Distrugerile aduse acestora pot avea *efecte în cascadă*

- Nu are un singur proprietar/operator/regulator/beneficiar

- Se bazează pe alte obiective și logici, aderă la alte reguli și principii, aplică alte tehnologii.

Infrastructurile critice:

- *Reprezintă valori de securitate națională*, întrucât funcționalitatea și viabilitatea lor asigură realizarea unor atribute fundamentale existențiale ale statului și constituie sistemul axiologic de referință în elaborarea oricărei politici de securitate națională, potrivit dinamicii și imperativelor mediului intern și internațional de securitate

- *Exprimă necesități naționale de securitate*, materializate în oportunități, trebuințe și utilități indispensabile dezvoltării și funcționării normale a societății, care îi permit să se manifeste competitiv față de provocările proceselor sociale evolutive și să prevină, să reducă ori să anihileze acțiunile distructive

- *Permit promovarea intereselor naționale de securitate*, care asigură stabilitatea internă și regională, viabilitatea sistemului de securitate la care România a aderat, avuția națională, prosperitatea generală a cetățenilor, sănătatea fizică a populației, protecția mediului înconjurător.

Infrastructurile critice au un rol important în susținerea componentelor strategice fundamentale ale securității naționale (apărare națională, siguranță

⁴ ALEXANDRESCU, Grigore, VĂDUVA, Gheorghe, *Infrastructuri critice. Pericole, amenințări la adresa acestora. Sisteme de protecție*, Ed. Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2006, p. 8

⁵ VILCIU, Adrian, CHIUȚĂ, Ion, ANGHEL, Elena, *Managementul infrastructurii critice a sistemelor electroenergetice*, Ed. Electra, București, 2009, pp. 8-9

națională, ordine publică) și necesită a fi apărate și protejate prin măsuri specifice domeniului dat în competență, întrucât contribuie la:

- Apărarea și garantarea suveranității naționale, a independenței și unității statale, integrității teritoriale și a democrației constituționale
- Înfăptuirea și protejarea obiectivelor și intereselor de securitate, în condițiile dinamice ale mediului intern și internațional, prin prevenirea surprinderilor strategice, economice, politice, tehnico-științifice, ecologice sau de altă natură
- Funcționarea normală a instituțiilor statului.”⁶

„Securitatea națională și internațională sunt dependente, în foarte mare măsură, de infrastructurile critice ale societății. Dar acestea sunt tot mai vulnerabile în fața mijloacelor din ce în ce mai sofisticate de atac asupra lor. Literatura de specialitate acordă spații ample pentru descrierea modalităților de protecție a infrastructurilor critice.

Sunt acceptate două axiome în analiza acestui domeniu:

- Practic, este imposibil să se asigure protecția 100% a unei infrastructuri critice
- Nu există o soluție unică, universală pentru rezolvarea acestei probleme.”⁷
- „Infrastructura critică are cel puțin o dublă configurație:
- Ca structură cu valoare materială, concentrată în „nuclee grele”, care ancorează sistemele la o rețea de conexiuni intrinseci, în general, bine definită și stabilă
- Ca element material al unui proces dinamic, cu efecte substanțiale de mișcare și de transformare.”⁸

2. Protecția, siguranța și securitatea infrastructurilor critice

„Protecția, siguranța și securitatea infrastructurilor critice presupun cel puțin trei abordări complementare:

- Ca funcție intrinsecă sistemelor, acțiunilor și proceselor
- Ca sistem de securitate adiacent, asociat, creat de alte structuri
- Ca funcție de metasistem sau de sistem de sisteme.

Protecția infrastructurilor critice (PIC) presupune un parteneriat continuu și coerent între proprietarii infrastructurilor critice, personalul care le deservește sau le gestionează și autoritățile statului respectiv și ale statelor membre ale Uniunii Europene (regionale) sau ale tuturor statelor (în situația în care este vorba de infrastructuri critice de valoare și importanță mondială, cum ar fi, spre exemplu, protecția infrastructurilor care asigură transporturile aeriene, cele ale rețelelor de comunicații și informații etc.).

⁶ VILCIU, Adrian, CHIUȚĂ, Ion, ANGHEL, Elena, *Managementul infrastructurii critice a sistemelor electroenergetice*, Ed. Electra, București, 2009, pp. 9-10

⁷ ALEXANDRESCU, Grigore, VĂDUVA, Gheorghe, *Infrastructuri critice. Pericole, amenințări la adresa acestora. Sisteme de protecție*, Ed. Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2006, p. 12

⁸ VĂDUVA, Gheorghe, *Strategii de securitate și apărare a infrastructurii critice strategice în condiții de urgențe și de risc extreme*, Centrul de Studii Strategice de Securitate și Apărare

Evident, primii responsabili pentru protecția respectivelor infrastructuri (instalații fizice, căi de aprovizionare, tehnologii de informații, rețele de comunicații) sunt proprietarii și personalul care le deservește.

Există o bogată legislație națională, europeană și internațională care se referă la funcționarea și protecția infrastructurilor critice, precum și la controlul necesar.”⁹

3. Programul european de protecție a infrastructurilor critice (EPCIP)

„În realizarea și implementarea unui program european de protecție a infrastructurilor critice s-a pornit de la o realitate complexă și de la o concluzie pe măsură: *este imposibil ca Uniunea Europeană să poată realiza, de facto, protecția tuturor infrastructurilor critice*. De aceea, programul are în vedere numai infrastructurile critice transnaționale, protecția celor naționale rămânând în responsabilitatea statelor membre ale UE, dar, evident, într-un cadru comun. În acest sens, există deja numeroase directive și reglementări, care impun mijloace și proceduri pentru sesizarea accidentelor, elaborarea unor planuri de intervenție, în colaborare cu protecția civilă, cu administrația, cu serviciile de urgență etc. Există, spre exemplu, o mulțime de programe de acțiune și de reacție în urgențe civile și militare, cum ar fi accidentele nucleare, industriale, chimice, petroliere, ecologice, catastrofele naturale etc.

Comisia Europeană ține o evidență strictă a acestora, informează și raportează în fiecare an situația în ceea ce privește evaluarea riscurilor, dezvoltarea tehnicilor de protecție și acțiunile juridice. Comisia propune actualizarea măsurilor, adică armonizarea, coordonarea și colaborarea pe orizontală.

Această comunicare a Comisiei, în care se înglobează toate analizele și măsurile sectoriale, constituie baza unui *program european de protecție a infrastructurilor critice (EPCIP)*. Programul trebuie să identifice infrastructurile critice, să le analizeze vulnerabilitățile, dependențele și interdependențele și să găsească soluții pentru securizarea acestora.

Obiectivele programului sunt următoarele:

- Identificarea și inventarierea, prin guvernele statelor membre, a infrastructurilor critice situate pe teritoriile fiecărui stat, în funcție de prioritățile stabilite prin EPCIP
- Colaborarea întreprinderilor, în cadrul sectoarelor respective și cu guvernele pentru diseminarea informației și reducerea riscului unor incidente susceptibile de a produce perturbații extinse sau durabile infrastructurilor critice
- Abordarea comună a problemei securității infrastructurilor critice, grație colaborării tuturor actorilor publici și privați.

Programul european are în vedere, între altele, reuniunea, într-o rețea, a tuturor specialiștilor în protecția infrastructurilor critice din statele membre ale Uniunii Europene. Aceasta ar putea contribui la realizarea unei rețele de alertă în

⁹ ALEXANDRESCU, Grigore, VĂDUVA, Gheorghe, *Infrastructuri critice. Pericole, amenințări la adresa acestora. Sisteme de protecție*, Ed. Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2006, pp. 37-38

ceea ce privește structurile critice (Critical Infrastructure Warning Information Network - CIWIN). Rețeaua a fost pusă deja în funcțiune în 2005.”¹⁰

4. Rețeaua de alertă privind infrastructurile critice (CIWIN)

Rețeaua de alertă privind infrastructurile critice (CIWIN) „crează un sistem securizat de informare, comunicare și alertă în vederea sprijinirii statelor membre în schimbul de informații privind amenințările și vulnerabilitățile comune, precum și măsurile și strategiile adecvate menite să limiteze riscurile legate de PIC.”¹¹

„CIWIN îndeplinește următoarele două funcții:

- Cea de forum electronic pentru schimburile de informații referitoare la PIC

- Funcția de alertă rapidă care permite statelor membre participante și Comisiei să transmită alerte privind riscuri și amenințări imediate pentru infrastructurile critice.”¹²

„Statele membre participante desemnează un responsabil CIWIN și informează Comisia. Responsabilul CIWIN răspunde de acordarea sau refuzarea drepturilor de acces la CIWIN în cadrul statului membru respectiv. Statele membre participante furnizează accesul la CIWIN în conformitate cu orientările adoptate de Comisie. Statele membre participante furnizează informații pertinente în materie de PIC, de interes comunitar, și le actualizează în mod regulat.”¹³

„Comisia are următoarele responsabilități:

- Dezvoltarea tehnică și gestionarea rețelei CIWIN, inclusiv structura IT a acesteia și elementele necesare schimbului de informații

- Elaborarea unor orientări privind condițiile de utilizare a sistemului, inclusiv confidențialitatea, transmiterea, stocarea, clasarea și ștergerea informațiilor. Comisia stabilește, de asemenea, clauzele și condițiile de acordare a accesului nelimitat sau restrâns la CIWIN.

Comisia numește responsabilul CIWIN, care răspunde de acordarea sau refuzarea drepturilor de acces la CIWIN în cadrul Comisiei. Comisia furnizează informații pertinente în materie de PIC, de interes comunitar, și le actualizează în mod regulat.”¹⁴

„CIWIN este conceput ca un sistem clasificat sigur și permite prelucrarea informațiilor până la nivelul „RESTREINT UE”. Comisia decide platforma

¹⁰ ALEXANDRESCU, Grigore, VĂDUVA, Gheorghe, *Infrastructuri critice. Pericole, amenințări la adresa acestora. Sisteme de protecție*, Ed. Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2006, pp. 38-39

¹¹ *Propunere de Decizie a Consiliului privind rețeaua de alertă privind infrastructurile critice (CIWIN)*, COM(2008) 676 final, Bruxelles, 27.10.2008, art. 1, p. 11

¹² *Propunere de Decizie a Consiliului privind rețeaua de alertă privind infrastructurile critice (CIWIN)*, COM(2008) 676 final, Bruxelles, 27.10.2008, art. 4, p. 12

¹³ *Propunere de Decizie a Consiliului privind rețeaua de alertă privind infrastructurile critice (CIWIN)*, COM(2008) 676 final, Bruxelles, 27.10.2008, art. 5, p. 12

¹⁴ *Propunere de Decizie a Consiliului privind rețeaua de alertă privind infrastructurile critice (CIWIN)*, COM(2008) 676 final, Bruxelles, 27.10.2008, art. 6, pp. 12-13

tehnologică cea mai potrivită pentru CIWIN, iar utilizatorii respectă cerințele tehnice stabilite de Comisie.

Clasificarea de securitate a CIWIN se actualizează în mod corespunzător.

Drepturile de acces la documente se acordă utilizatorilor pe baza principiului „trebuie cunoscute” și trebuie să respecte în orice moment instrucțiunile precise ale autorului în ceea ce privește protejarea și distribuirea unui document.

Statele membre și Comisia adoptă măsurile de securitate necesare pentru:

- a împiedica orice persoană neautorizată de a avea acces la CIWIN;
- a garanta că, la utilizarea rețelei CIWIN, persoanele autorizate au acces numai la datele din sfera lor de competență;
- a împiedica citirea, copierea, modificarea sau ștergerea informațiilor din sistem de către persoanele neautorizate.

Încărcarea informațiilor în rețeaua CIWIN nu afectează proprietatea informațiilor în cauză. Utilizatorii autorizați sunt singurii responsabili pentru informațiile pe care le furnizează și se asigură de conformitatea deplină a conținutului acestora cu legislația comunitară și internă existentă.”¹⁵

5. Cooperarea internațională în protecția infrastructurilor critice

Organizația de Cooperare și Dezvoltare Economică (OCDE) tratează problema PIC din punctul de vedere al incidentelor economice și catastrofelor. Măsurile se referă în special la restabilirea comunicațiilor în cazul cutremurelor de pământ, asigurarea fluenței traficului în caz de catastrofe naturale, securitatea în domeniul maritim, înlăturarea efectelor accidentelor chimice etc.

În cadrul Uniunii Europene, Consiliul Europei a realizat „acordul parțial deschis privind riscurile majore” care are ca scop cooperarea în domeniul gestionării riscurilor. Se preocupă, de asemenea, de formarea unei culturi a riscului prin organizarea de cursuri universitare și masterate. În octombrie 2004, Comisia Europeană a adoptat un document referitor la protecția infrastructurilor critice¹⁶, care propune măsuri suplimentare de întărire a instrumentelor existente, în special, punerea în aplicare a unui program european de protecție (EPCIP). În cadrul acestuia a fost constituit un forum permanent pentru realizarea unui echilibru, pe de o parte, între constrângerile impuse de concurență, responsabilitate în gestionarea informațiilor și, pe de altă parte, de avantajele ce decurg din realizarea unui sistem de protecție eficient pentru infrastructurile critice.

Din această perspectivă, Comisia Europeană și-a propus să realizeze și un sistem de avertizare pentru infrastructurile critice (CIWIN – Critical Infrastructure Warning Information Network).

La începutul anului 2005, Comisia Europeană și *Agenția Spațială Europeană (ESA)* au organizat un forum internațional de mare amploare, unde au fost invitate cele mai importante agenții spațiale. Tema reuniunii a fost

¹⁵ *Propunere de Decizie a Consiliului privind rețeaua de alertă privind infrastructurile critice (CIWIN)*, COM(2008) 676 final, Bruxelles, 27.10.2008, art. 7, p. 13

¹⁶ A se vedea www.isn.ethz.ch/cr.n

întărirea cooperării în vederea prevenirii unor dezastre naturale sau accidente tehnologice majore și a facilitării operațiilor de salvare printr-o supraveghere cât mai extinsă a planetei prin intermediul sateliților. De altfel, încă din 2001, Comisia Europeană a lansat inițiativa GMES – supraveghere globală pentru mediu și securitate – care ca obiectiv realizarea, până în 2008, a unor capacități operaționale autonome de monitorizare a mediului.

Organizația Internațională pentru Protecția Civilă (OIPC) este o federație de structuri naționale de protecție civilă. Aceasta se dorește o platformă de comunicare, de schimburi de experiențe și de cooperare în domeniu. Una dintre atribuțiile sale majore o reprezintă standardizarea procedurilor de urgență.

Comisia Europeană pentru Europa din cadrul Organizației Națiunilor Unite a stabilit o serie de norme și standarde în domeniul infrastructurilor, al transporturilor de materiale periculoase și al accidentelor transfrontaliere.

G8 dezvoltă politici de protecție a infrastructurilor critice. La Summit-ul din 2003 a adoptat un text care cuprinde 11 principii directoare ce asigură statelor membre, dar și altor țări, un cadru de dezvoltare a strategiilor de protecție a infrastructurilor critice, în special în domeniul informatic.

Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE), ca și celelalte organizații internaționale, se află în plin proces de definire a unor noi atribuții și structuri care să corespundă fenomenului de globalizare și noilor tipuri de riscuri și amenințări. La Conferința Anuală de Revizuire a Securității din 2004 s-a pus problema intensificării schimbului de informații privind riscurile și reacția coordonată în domeniul PIC. Astfel, o primă măsură stabilită este organizarea de reuniuni ale experților, având ca finalitate imediată redactarea unui set de recomandări ale OSCE, pe baza cărora să se poată realiza o adevărată „securitate teritorială OSCE”.

Centrul de Politici de Securitate de la Geneva a organizat, la sfârșitul anului 2003, un forum dedicat coordonării în domeniul PIC. A fost primul forum de acest gen, la care au participat peste 180 de experți din 28 de țări. Concluziile au fost extrem de interesante, ele referindu-se la tendințele generale ale PIC, soluțiile greșite la care s-a apelat până în prezent și modalitățile de „a gândi diferit”, de „a gândi imposibilul” și de „a schimba mentalitățile”.

La 5 noiembrie 2005 a fost adoptat Programul de la Haye, în care se prevedea, între altele, consolidarea măsurilor pentru gestionarea crizelor transfrontaliere, protecția infrastructurilor vitale și a problemelor ce țin de tensiunile și conflictualitatea specifică ordinii publice și securității. În acest sens, Consiliul European a încredințat Comisiei Europene și, respectiv, structurilor din cadrul Consiliului, sarcina realizării unui dispozitiv integrat al UE, care să devină operațional cel mai târziu în iulie 2006. Dispozitivul, potrivit programului adoptat, trebuie să evalueze capacitățile statelor membre ale UE, să asigure pregătirea și desfășurarea unor exerciții comune și să întocmească un

plan operațional comun pentru o gestionare civilă a crizelor. El trebuie să realizeze, între altele:

- Protecția cetățenilor și infrastructurilor împotriva pericolelor și amenințărilor teroriste, în spațiile publice, dar și împotriva catastrofelor naturale (seisme, inundații, incendii de păduri) și catastrofelor tehnologice, maritime, de transport, sanitare etc., în cadrul unei strategii europene integrate, printr-un dispozitiv de reacție bine structurat și interoperabil

- Promovarea unor norme de securitate comune, la nivel UE, stabilirea unor scenarii și exerciții de pregătire și de punere în aplicare a unor mecanisme de gestionare a crizelor, de alertă rapidă și de protecție civilă

- Realizarea unui sistem de reacție rapidă și eficientă împotriva atacurilor teroriste asupra infrastructurilor și pentru lichidarea urmărilor acestora, care să garanteze revenirea în scurt timp la normalitate

- Întrucât infrastructurile europene sunt din ce în ce mai mult interconectate și interdependente, este nevoie de o politică și o strategie unitară, care să folosească toate pârgurile statelor și UE pentru protecția acestora.

Consiliul a făcut următoarele recomandări:

- a) Punerea deplină în operă a recomandărilor Consiliului European privind stabilirea unui „mecanism integrat de gestionare a crizelor în UE”, esențial pentru întărirea legăturilor între cetățenii și instituțiile europene și strângerea legăturilor de interdependență și de solidaritate între statele membre

- b) Centrarea strategiei europene integrate pe contracararea amenințărilor asupra infrastructurilor vitale a căror distrugere ar putea avea grave efecte asupra sănătății, securității, siguranței și bunăstării economice a cetățenilor, punerea în aplicare și armonizarea infrastructurilor vitale, să se analizeze vulnerabilitățile, să se evalueze amenințările și să se propună soluții viabile pentru protecția acestora

- c) Instituirea unui Program european de protecție a infrastructurilor vitale (EPCIP)

- d) Considerarea programului european ca fiind complementar programelor naționale

- e) Admiterea situației potrivit căreia:

- Un sistem european de analiză a riscurilor trebuie să fie conceput și pus în aplicare

- Realizarea unor legături strânse între toate autoritățile care dețin informații și care au competențe în acest domeniu

- Gestionarea corectă și fiabilă a informațiilor pertinente (informații militare și civile, cooperare polițienească), control parlamentar

- Crearea, în sânul Comisiei, a unui sistem de alertă rapidă în caz de criză, la nivel european, național și internațional partajat printr-o rețea centrală (ARGUS)

- Asocierea Comitetului European de Normalizare
- f) A veghea ca Programul European de Protecție a Infrastructurilor Critice (EPCIP) să respecte următoarele condiții:
 - Să fie plasat sub controlul Parlamentului European și parlamentelor naționale
 - Să constituie un element esențial al viitorului dispozitiv continental și mondial de protecție a infrastructurilor critice
- g) Ameliorarea Fondului European de Solidaritate (pentru intervenții în interiorul UE) și ECHO (pentru intervenții în afara UE)
- h) Crearea unei Forțe Europene de Protecție Civilă
- i) Consolidarea parteneriatului cu societatea civilă pentru realizarea unei strategii privind protecția împotriva amenințărilor CBRN
- j) Asigurarea condițiilor pentru ca toate aceste sisteme de alertă în caz de urgențe civile și militare și de protecție să nu afecteze viața cetățenilor și siguranța lor, să nu îngrijoreze și să panicheze în mod inutil populația
- k) Garantarea respectului vieții private, protecția informației și prevenirea difuzării ei neautorizate
- l) Elaborarea unui dispozitiv-cadru european de protecție și nedivulgare a datelor, astfel încât drepturile fundamentale ale omului să fie protejate
- m) Asigurarea condițiilor ca protecția populației și a infrastructurilor vitale să se bazeze pe scenarii realiste și pe experiențe verificate (spre exemplu, experiența debândită în timpul Jocurilor Olimpice de la Atena din 2004).

Aceste reglementări și experiențe se regăsesc, într-o formă sau alta, în strategiile naționale de protecție a populației și infrastructurile vitale ale tuturor țărilor europene. În Germania, spre exemplu, există așa-numitul concept de *protecție de bază* (Protecția Infrastructurilor Critice – Concept de bază). Punctul de plecare îl reprezintă un proces de analiză și de planificare multietajată, care cuprinde o evaluare a pericolelor, amenințărilor și riscurilor asociate, urmată de un control și de o adaptare a măsurilor de protecție.

Acest concept german presupune:

- I. Identificarea diferitelor categorii de riscuri din diferite domenii: catastrofe naturale, accidente, terorism și criminalitate
- II. Fixarea nivelului de protecție bazat pe aceste categorii
- III. Conceperea de scenarii ale sinistrelor și amenințărilor
- IV. Analiza punctelor slabe
- V. Formularea obiectivelor de protecție și fixarea măsurilor de protecție și contraprotecție care decurg de aici
- VI. Formularea urgențelor (coordonarea între măsurile publice și private)
- VII. Punerea în aplicare, după nevoi, a acțiunii formulate

VIII. Controlul sistematic al acestui proces de analiză și planificare în cadrul gestionării calității.”¹⁷

6. Protecția infrastructurilor critice naționale

„Protecția infrastructurilor vitale (critice) naționale românești se înscrie, într-o formă sau altă, în programul european de protecție a infrastructurilor critice prin cel puțin trei modalități:

- Adaptarea sistemului de legislație, de acțiune și de reacție în situații de urgență la cerințele europene, în procesul pregătirii integrării și integrării propriu-zise

- Dependențele și interdependențele infrastructurilor vitale românești de cele europene

- Participarea la elaborarea și punerea în aplicare a politicilor și strategiilor de combatere a terorismului, traficului ilegal, crimei organizate și amenințărilor asimetrice.

Infrastructurile vitale românești sunt, aproape în totalitate, infrastructuri critice din cel puțin câteva motive esențiale:

- Provin din infrastructurile unei economii-gigant, inflexibile și greu adaptabile economiei de piață, ale cărei urme nu au fost încă nici lichidate, nici ameliorate

- Economia și societatea românească, în ansamblul ei, se află într-o stare de haos, specifică perioadelor îndelungi și repetate de tranziție, în care totul sau aproape totul este vital, critic și vulnerabil

- Acțiunile fără discernământ asupra mediului, tăierea masivă a pădurilor, cultivarea haotică a terenurilor, dezastrul din agricultură, lipsa unei politici agrare, ecologice și de protecție a mediului coerente și eficiente creează și proliferază pericole extrem de grave la adresa tuturor infrastructurilor și îndeosebi asupra celor critice

- Se așteaptă ca participarea României la coaliția antiteroristă și la alte misiuni de gestionare a crizelor și conflictelor și de menținere a păcii să genereze un nou tip de amenințări asupra cetățenilor și infrastructurilor vitale ale economiei, societății, informației și condițiilor de trai.

Desigur, pericolele și amenințările sunt mult mai numeroase. Ele fac obiectul unor inițiative legislative, sunt cuprinse în strategia națională de securitate și în alte documente importante, dar sunt departe de a fi pe deplin monitorizate, gestionate, controlate și înlăturate.”¹⁸

Din punctul nostru de vedere, existența unor forumuri europene care se ocupă de problematică protecției infrastructurilor critice reprezintă o deosebită importanță. Este necesară o colaborare strânsă la nivelul Uniunii Europene,

¹⁷ ALEXANDRESCU, Grigore, VĂDUVA, Gheorghe, *Infrastructuri critice. Pericole, amenințări la adresa acestora. Sisteme de protecție*, Ed. Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2006, pp. 40-45

¹⁸ ALEXANDRESCU, Grigore, VĂDUVA, Gheorghe, *Infrastructuri critice. Pericole, amenințări la adresa acestora. Sisteme de protecție*, Ed. Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2006, pp. 45-46

colaborare din care statele membre să fie la curent cu problemele existente la nivelul tuturor țărilor care fac parte din Uniune.

Din aceste considerente, noi credem că, cu cât colaborarea în domeniul protecției infrastructurilor critice la nivelul Uniunii Europene este mai strânsă, cu atât gestionarea acestor probleme și soluționarea lor se vor eficientiza.

Concluzii

Problematika infrastructurilor critice și a protecției acestora este un domeniu relativ nou, dar de o importanță deosebită pentru buna derulare și dezvoltare a unui stat, și tocmai din acest motiv, trebuie să i se acorde o din ce în ce mai mare atenție. Toate statele își intensifică interesul în ceea ce privește protecția infrastructurilor critice, iar România, ca țară membră a organizațiilor internaționale, trebuie să facă același lucru, având în vedere faptul că starea infrastructurilor, mai ales a infrastructurilor critice, din statul nostru trebuie îmbunătățită.

Avem nevoie, fără doar și poate, de o conștientizare a autorităților și a operatorilor de infrastructuri critice. Trebuie realizate investiții atât de ordin financiar, cât și de ordin uman, din cauza faptului că la capitolul „specialiști” în materie de problematica infrastructurilor critice, avem încă deficiențe. Trebuie să avem oameni calificați, pentru a ne alinia standardelor europene, și pentru a putea face față unor eventuale atacuri, de orice natură, asupra infrastructurilor vitale ale României.

Trebuie intensificată cooperarea cu partenerii europeni, și în același timp, trebuie intensificată cooperarea dintre mediul public și mediul privat, deoarece o mare parte a infrastructurilor critice ale statului român aparțin mediului privat.

Atât actorii publici, cât și cei privați, în urma unor consultări, ar trebui să-și facă o strategie de cooperare în domeniul protecției infrastructurilor critice, strategie care să implice atât elemente economice (investiții în infrastructurile deficitare), cât elemente de ordin uman (investiții în specialiști).

Doar printr-o conștientizare la nivel național cu privire la importanța protecției infrastructurilor critice, se vor putea face progrese semnificative în acest domeniu.

Bibliografie:

1.ALEXANDRESCU, Grigore, VĂDUVA, Gheorghe, *Infrastructuri critice. Pericole, amenințări la adresa acestora. Sisteme de protecție*, Ed. Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2006

2.VĂDUVA, Gheorghe, *Strategii de securitate și apărare a infrastructurii critice strategice în condiții de urgențe și de risc extrem*, Centrul de Studii Strategice de Securitate și Apărare

3.VILCIU, Adrian, CHIUȚĂ, Ion, ANGHEL, Elena, *Managementul infrastructurii critice a sistemelor electroenergetice*, Ed. Electra, București, 2009

4.Propunere de Decizie a Consiliului privind rețeaua de alertă privind infrastructurile critice (CIWIN), COM(2008) 676 final, Bruxelles, 27.10.2008

5.Strategia Națională de Apărare – Pentru o Românie care garantează securitatea și prosperitatea generațiilor viitoare, București, 2010

PROTECȚIA INFRASTRUCTURILOR CRITICE DIN ZONA ECONOMICĂ EXCLUSIVĂ A ROMÂNIEI – PARTE INTEGRANTĂ A STRATEGIEI DE SECURITATE ENERGETICĂ

*Silvia-Alexandra MATACHE-ZAHARIA**

În contextul economic actual, importanța geostrategică a Mării Negre, atât pentru România, cât și pentru spațiul euro-atlantic, este sporită de perspectiva explorării și, mai ales, a exploataării rezervelor de hidrocarburi din platoul continental românesc al Mării Negre. Din acest punct de vedere, protecția platformelor de foraj marin, ce constituie o parte integrantă a infrastructurii critice naționale, devine o necesitate stringentă pentru asigurarea securității energetice a României. Sistemele integrate de comandă și control, precum și sistemele informatizate de securitate reprezintă o componentă esențială pentru asigurarea protecției elementelor de infrastructură critică din zona economică exclusivă a României și, implicit, pentru îndeplinirea obiectivelor strategiei de securitate energetică a țării noastre.

Lucrarea de față dorește să aducă în discuție situația actuală a implementării acestor sisteme, identificând punctele slabe și propunând posibile soluții pentru diminuarea efectelor unor potențiale amenințări.

Cuvinte-cheie: *infrastructuri critice, securitate energetică, protecție, zona economică exclusivă.*

Introducere

Evoluțiile înregistrate în sistemul relațiilor internaționale în cursul secolului XX au determinat, pe de o parte, globalizarea societății, sporind interconectivitatea sistemelor sociale, economice și culturale, iar, pe de altă parte, au sporit vulnerabilitățile, riscurile și amenințările la adresa acestor sisteme, interdependența elementelor de sistem generând noi dileme și probleme de securitate. Contextul actual de securitate a impus necesitatea elaborării unor noi strategii de intervenție și minimizare a efectelor produse de un potențial dezastru natural sau atac terorist.

În societatea contemporană este vehiculată și general acceptată ideea că dezvoltarea, prosperitatea și siguranța statelor depind în mod intrinsec de existența și operabilitatea anumitor servicii facilitate sau susținute de sisteme fizice și informatice - precum rețelele de telecomunicații, energie și transport, serviciile de sănătate, sistemele bancare, de furnizare a apei potabile și de alimentație. Întreruperea, fie și temporară, a acestor servicii sau distrugerea elementelor de infrastructură care le furnizează pot prezenta riscuri sporite la adresa securității statelor.

Anumite evenimente din istoria recentă, precum catastrofele naturale și atacurile teroriste care au avut loc cu o oarecare recurență pe plan mondial, au vizat incapacitarea sau distrugerea unor componente de infrastructură critică, având un impact semnificativ asupra sferei economice și sociale. Astfel de

* **Silvia-Alexandra MATACHE-ZAHARIA** este doctorand în Securitate Națională și Informații la Universitatea Națională de Apărare „Carol”, București, România. E-mail: silvialex.zaharia@yahoo.com

atacuri la adresa securității statelor au demonstrat atât vulnerabilitatea anumitor domenii sau sectoare de activitate, considerate esențiale pentru buna funcționare a structurilor sociale contemporane, cât și nevoia de a acorda o atenție sporită acestor zone de interes egal pentru societatea civilă și securitatea națională.

1. Înțelegerea conceptului de infrastructură critică

Considerăm că interpretarea contemporană a noțiunii de infrastructură critică derivă din înțelegerea conceptului de securitate pornind de la definirea vulnerabilităților sistemice, viziune predominantă în analizele de securitate din a doua jumătate a secolului al XX-lea, determinată de schimbări în sistemul relațiilor internaționale precum creșterea rolului și importanței actorilor non-statali, ceea ce a accentuat „anarhia” mediului internațional, modificarea echilibrului de putere după sfârșitul Războiului Rece, prin impunerea, pentru o perioadă de timp, a Statelor Unite ca unica superputere globală, sau ascensiunea unor noi economii, precum China, cu potențial de a configura o nouă ordine mondială, în care o pondere crescută revine dimensiunii geoeconomice a relațiilor internaționale, în detrimentul cadrului geopolitic. La rândul lor, aceste schimbări au condus la apariția unui nou tip de gândire strategică, capabilă să înglobeze o perspectivă multisectorială, pluralistă și care să țină cont de multiplele amenințări asimetrice la adresa securității. În contextul în care globalizarea pare să contribuie la eroziunea noțiunii de suveranitate statală, noile strategii de securitate trebuie să redefinească interesele naționale ale statelor, prin raportarea constantă la climatul regional sau internațional. În același timp, este necesar ca politicile de securitate să abordeze în mod realist și pragmatic nevoia restructurării și adaptării structurilor guvernamentale statale sau regionale la noile condiții sistemice.

În prezenta lucrare, avem în vedere două interpretări ale conceptului de infrastructură critică și anume, abordarea americană și perspectiva europeană asupra termenului. Astfel, în viziunea americană, noțiunea de securitate a infrastructurii critice se referă la protejarea elementelor vitale pentru economie, populație, guvernământ și securitatea națională, iar criteriile utilizate pentru identificarea elementelor critice ale infrastructurii se referă la populația afectată, impactul asupra economiei naționale și costurile reabilitării, impactul asupra sectorului deservit de infrastructura vitală analizată și a altor sectoare, interconectate cu elemente ale respectivei infrastructuri critice, timpul de refacere al serviciilor, dar și impactul asupra moralului populației.¹

Comparativ cu această abordare, perspectiva europeană asupra infrastructurii critice, consideră că criteriile de identificare ale elementelor componente sunt întinderea și suprafața sectorului critic, magnitudinea și intensitatea efectelor, probabilitatea de a fi afectat de o amenințare și „eșalonarea în timp a efectelor.”² Astfel, la nivelul Uniunii Europene,

¹ Radu ANDRICIUC, *Considerații privind protecția infrastructurii critice*, editura MAI, București, 2009, p.21

² *Ibidem*, p.21

infrastructura critică este conceptualizată ca reprezentând „un element, un sistem sau o componentă a acestuia, aflat pe teritoriul statelor membre, care este esențial pentru menținerea funcțiilor vitale ale societății, a sănătății, siguranței, securității, bunăstării sociale sau economice a persoanelor, și a căror perturbare sau distrugere ar avea un impact semnificativ într-un stat membru ca urmare a incapacității de a menține respectivele funcții”³.

Potrivit abordării europene, infrastructurile critice consistă din „instalațiile fizice și tehnologice ale informației, rețelele, serviciile și activele care, în caz de oprire sau de distrugere, pot să producă incidente grave asupra sănătății, securității sau bunăstării economice a cetățenilor sau activităților guvernelor statelor membre.”⁴ În concordanță cu criteriile și clasificările Comisiei Europene⁵, din categoria infrastructurilor critice fac parte: instalațiile și rețelele energetice pentru producție, stocare, transport și distribuție; sisteme de comunicații și de informații; sectorul financiar-bancar, piețe de capital, burse de valori și de investiții; sectorul de sănătate publică; sectorul alimentar și agroalimentar; rețele de stocare, tratare și distribuție a apei; rețele de transport aerian, feroviar, rutier, fluvial și naval; ansambluri și structuri pentru producerea, stocarea, transportul și distrugerea materialelor periculoase sau de risc; sectorul administrației publice.

Dinamica actuală de securitate la nivel global a determinat o abordare multidisciplinară a conceptului, bazată pe complementaritatea celor două viziuni sau maniere de interpretare. Din acest punct de vedere, considerăm că infrastructura critică poate fi definită ca „totalitatea entităților fizice sau virtuale a căror avariere sau distrugere afectează în mod semnificativ fluxul de produse și servicii generat de acestea, indispensabile funcționării normale a statului sau a unei comunități”.⁶ Altfel spus, infrastructurile critice reprezintă „acele infrastructuri cu rol important în asigurarea securității, în funcționarea sistemelor și în derularea proceselor economice, sociale, politice, informaționale și militare”.⁷

În România, domeniul protecției infrastructurilor critice naționale și europene a fost reglementat prin O.U.G. nr. 98 din 3 noiembrie 2010 privind identificarea, desemnarea și protecția infrastructurilor critice, publicată în Monitorul Oficial al României, nr. 757, din 12 noiembrie 2010. Actul normativ a fost adoptat ca urmare a obligativității transpunerii, până la data de 12 ianuarie 2011, a prevederilor Directivei 2008/114/CE a Consiliului din 8 decembrie 2008

³ Cf. „Directiva 114/2008/CE a Consiliului din 8 decembrie 2008”, p.43 disponibil la <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:345:0075:0082:RO:PDF>, accesat la 23 iulie 2013

⁴ Cf. „Communication from the Commission to the Council and the European Parliament. Critical Infrastructure Protection in the fight against terrorism. (COM(2004) 702 final)”, disponibil la adresa <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2004:0702:FIN:EN:PDF&usq=ALkJrhfyoMTRFu3grD3fiizn9PAbVDSa> accesat la 23 iulie 2012

⁵ *Ibidem*, p. 4

⁶ Adrian CERNĂIANU, „Considerații privind infrastructura teritorială și militară a României în contextul deplinei integrări a țării în NATO” în *Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I”*, nr.2, Editura UNAP, București, 2006, p.16

⁷ Grigore ALEXANDRESCU, Gheorghe VĂDUVA, *Infrastructuri critice. pericole, amenințări la adresa acestora. sisteme de protecție*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2006, p.7

privind identificarea și desemnarea infrastructurilor critice europene și evaluarea necesității de îmbunătățire a protecției acestora. Legislația românească desemnează următoarele sectoare de activitate care înglobează elemente ale infrastructurii critice naționale: energetic, tehnologia informației și comunicații, alimentare cu apă, alimentație, sănătate, securitate națională, administrație, transporturi, industria chimică și nucleară, industria spațială și de cercetare.⁸ Dintre acestea, sectorul energetic și de transporturi au fost stabilite ca domenii de activitate ce utilizează componente ale infrastructurii critice europene.

Din nefericire, România se confruntă în continuare cu o serie de probleme în ceea ce privește infrastructurile critice și protecția acestora, principala provocare fiind menținerea lor într-o stare performantă. În primul rând, starea calitativă a infrastructurilor critice din România ar necesita îmbunătățiri substanțiale, iar o strategie eficientă de protecție a infrastructurilor vitale naționale ar trebui să pornească de la definirea unitară a noțiunii de „infrastructură critică”, prin stabilirea unor criterii clare și coerente. În al doilea rând, se impune continuarea efortului de elaborare a unor documente care să reglementeze în mod eficient protecția infrastructurii critice, precum ghiduri sau seturi de norme privind securitatea acestora, sau realizarea unui „inventar” al infrastructurilor critice naționale, clasificate pe domenii de activitate, în care să fie evidențiate vulnerabilitățile specifice, posibilele implicații transfrontaliere ale perturbării lor și să fie specificate un set de soluții generice de apărare. Mai mult decât atât, considerăm necesară elaborarea unor proceduri specifice regionale și locale, bazate pe parteneriatul public – privat, în domeniul protecției infrastructurilor critice.

Un program integrat de protecție a infrastructurii critice naționale ar trebui să îndeplinească următoarele cerințe: să asigure un nivel adecvat de securitate pentru fiecare element al infrastructurilor critice, să minimizeze numărul de componente de infrastructură ce ar putea produce dezechilibre majore în sistem, să stabilească mecanisme de reacție pentru situații de urgență și să mențină starea de echilibru al sistemului.

Nu în ultimul rând, apreciem că o strategie coerentă de protecție a infrastructurilor critice naționale ar trebui să presupună consolidarea cooperării în parteneriate public – private, reconsiderarea responsabilităților și atribuțiilor unor instituții guvernamentale, stabilirea unor proceduri de schimb informațional privind riscurile și amenințările la adresa infrastructurilor vitale și elaborarea unor mecanisme actualizate, inovative de alertă și intervenție rapidă, prin corelarea și coagularea competențelor existente la nivelul diverselor instituții centrale și locale.

⁸ „O.U.G. nr. 98/3.11. 2010 privind identificarea, desemnarea și protecția infrastructurilor critice” în *Monitorul Oficial al României*, nr. 757 din 12.11.2010, disponibil la adresa www.ccpic.mai.gov.ro/docs/BUG_98.doc, accesat la 23 iulie 2013

2. Importanța geostrategică a Mării Negre și zona economică exclusivă a României

2.1. România ca actor geopolitic regional în zona Mării Negre

Dreptul maritim internațional definește o serie de zone maritime în care statele își pot exercita drepturile suverane, fiind obligate în același timp să își asume anumite responsabilități. Aceste zone sunt: marea teritorială (apele teritoriale); zona contiguă; platoul (șelful) continental; zona economică exclusivă; zona internațională (în care toate statele lumii au drepturi egale). Potrivit reglementărilor internaționale, în funcție de poziția geografică, configurația coastelor, caracteristicile geomorfologice ale fundului mărilor și alte elemente specifice apelor adiacente țărmurilor, statele pot beneficia de drepturi în toate zonele definite de convențiile internaționale sau numai în unele dintre acestea.

Astfel, *apele teritoriale* constituie zona maritimă în care se extind fără echivoc efectele legislației naționale a statului riveran. *Zona contiguă* reprezintă o zonă adiacentă mării teritoriale a unui stat, în care acesta poate exercita controlul necesar în scopul prevenirii încălcării legilor și reglementărilor sale vamale, fiscale, sanitare, de imigrare sau în scopul reprimării încălcării acestor legi și reglementări pe teritoriul său sau în marea teritorială. *Zona economică exclusivă* reprezintă o porțiune de mare sau ocean situată dincolo de marea teritorială și adiacentă acesteia, până la limita exterioară maximă de 200 Mm.⁹ Trebuie menționat că, prin instituirea zonei economice exclusive noțiunea de *platou (șelf) continental* al unui stat riveran și-a estompat oarecum valoarea dată de Convenția de la Geneva din 1958. Cu toate acestea, platoul continental constituie în continuare fundamentul unuia dintre principiile majore ale dreptului maritim și anume dreptul *ab initio* și *ipso facto* al statului riveran asupra prelungirii naturale sub mare a teritoriului său. Nu în ultimul rând, *marea liberă* reprezintă acea parte a mărilor și oceanelor care nu este cuprinsă în zona economică exclusivă, în marea teritorială, în apele interioare ale unui stat sau în cele arhipelagice și care este deschisă în condiții de egalitate activității tuturor statelor, fie riverane, fie fără litoral.

După cel de-al Doilea Război Mondial, marea teritorială a României, cu o lățime de 12 mii marine (22,224 km) a fost prevăzută în Decretul nr. 39 din 1956 care stabilea că, la sud, limita apelor teritoriale ale României este constituită de paralela geografică din punctul terminus al frontierei terestre dintre țara noastră și Bulgaria. Ulterior, prin Decretul nr. 142 din 26 aprilie 1986 s-a stabilit pentru România o zonă economică exclusivă lată de 200 mii marine de la linia de bază de la care se măsoară lățimea mării teritoriale. Datorită faptului că pe timpul tratativelor nu s-a ajuns la nicio înțelegere nici cu partea bulgară, nici cu partea ucraineană, limitele zonelor economice exclusive și ale platoului continental nu au fost stabilite definitiv la acea dată.

⁹„Convenția Națiunilor Unite asupra dreptului mării”, p.5, disponibil la adresa www.onuinfo.ro/documente.../conventie_asupra_dreptului_marii_1/, accesat la 23 iulie 2013

Astfel, în partea de sud, frontiera maritimă dintre România și Bulgaria nu a fost încă delimitată, negocierile în domeniu purtându-se de mai bine de 20 de ani. În lipsa unui acord bilateral româno – bulgar, frontiera maritimă dintre România și Bulgaria se reglementează conform Convenției de zonă contiguă din 1958, document la care ambele state sunt parte semnatară. Potrivit articolului 12 din Convenție „atunci când țărmurile a două state sunt situate față în față sau adiacente, nici unul dintre cele două state nu este îndreptățit, în lipsa unui acord contrar, să-și extindă marea teritorială dincolo de linia mediană, linie ale cărei puncte sunt, fiecare, echidistante față de cele mai apropiate puncte de pe liniile de bază de la care este măsurată lățimea mării teritoriale a fiecăruia dintre cele două state”.¹⁰ Negocierile de până acum dintre România și Bulgaria nu au dus încă la un nou acord în această problemă, existând în continuare unele diferențe (partea bulgară dorește o linie de delimitare pe paralela geografică a ultimului punct de graniță, pe când partea română insistă pentru o delimitare conform Convenției de la Geneva, adică o linie echidistantă). Frontiera pe paralela geografică ar diminua marea teritorială a României cu aproximativ 17 km în larg în raport cu linia de echidistanță.

Frontiera maritimă cu Ucraina a fost stabilită la 3 februarie 2009, în urma hotărârii Curții Internaționale de Justiție (CIJ) de la Haga. Potrivit deciziei Curții, apele teritoriale ale Insulei Șerpilor au fost atribuite României pe o suprafață de 9.700 km² (cu o adâncime medie peste 50 m), 2.500 km² revenind Ucrainei (cu o adâncime medie sub 50 m). Au rămas în litigiu insula Maican, situată pe brațul Chilia între localitatea românească Chilia și localitatea ucraineană Vâlcov, și zona Musura, zonă lagunară pe cale de aluvionare, situată între ieșirea în Marea Neagră a brațelor Chilia și Sulina, a cărei evoluție geomorfologică ar putea condiționa traseul frontierei româno-ucrainene, cât și o parte din apele teritoriale din apropierea imediată a gurilor Dunării, până la linia de demarcație stabilită prin Decizia CIJ din 2009.

Ca actor geopolitic regional și internațional, România rămâne indisolubil legată de importanța geostrategică a Dunării și Mării Negre. Din perspectivă euro-atlantică, odată cu aderarea României și Bulgariei la NATO și UE, Marea Neagră a devenit o zonă de frontieră a celor două organizații, sporindu-și astfel rolul geostrategic în plan regional și global. Importanța regiunii Mării Negre s-a reflectat în mai multe politici și instrumente ale Uniunii Europene pentru vecinătatea estică, dintre care merită menționată Sinergia Mării Negre, al cărei obiectiv principal este „consolidarea cooperării în regiunea Mării Negre cu implicarea benefică a UE”.¹¹ Scopul este acela de a propune proiecte realiste de cooperare între statele din regiunea extinsă a Mării Negre și Uniunea Europeană pentru consolidarea democrației, promovarea drepturilor omului, buna guvernare, managementul integrat al frontierelor, soluționarea conflictelor

¹⁰ „Convenție din 29 aprilie 1958 asupra mării teritoriale și zonei contigui”, publicată în *Buletinul Oficial*, nr. 25 din 14 octombrie 1961, disponibil la adresa <http://www.monitoruljuridic.ro/act/conventie-din-29-aprilie-1958-asupra-marii-teritoriale-si-zonei-contigui-emitent-consiliul-de-stat-publicat-n-25984.html>, accesat la 22 iulie 2013

¹¹ Cf. <http://www.mae.ro/node/1502>, accesat la 22 iulie 2013

înghețate, dar și pentru sectoare de activitate compuse din infrastructuri critice precum energia, transporturile, protecția mediului, educație și cercetare etc.

România a promovat constant importanța geostrategică a Mării Negre, principalele obiective ale țării noastre la Marea Neagră vizând consolidarea unei zone stabile în proximitatea estică a Uniunii Europene, precum și deschiderea zonei extinse a Mării Negre la valorile și procesele euro-atlantice. În consecință, țara noastră a adoptat o politică de pace, cooperare și bună înțelegere la Marea Neagră, inițiind sau participând activ la o serie de acțiuni politico-militare regionale, precum Organizația pentru Cooperare Economică la Marea Neagră (OCEMN), Conferința pentru Securitate Regională la Marea Neagră, Grupul de Cooperare Navală la Marea Neagră, Brigada Sud-Est Europeană, Forța Multinațională de Pace din Europa de Sud-Est sau Inițiativa pentru apărarea granițelor. Dintre acestea, OCEMN este cel mai semnificativ format de cooperare, având drept obiectiv stabilitate, securitate și prosperitatea deplină pentru membrii organizației. OCEMN operează cu Instrumentul European de Vecinătate și Parteneriat și Documentul privind măsuri de creștere a încrederii și securității la Marea Neagră, funcționând în acord cu criteriile europene de cooperare regională.

În ceea ce privește cooperarea militară la Marea Neagră, aceasta se axează pe prevenirea și combaterea riscurilor cu potențial de generare a unor situații de criză, ce ar avea efecte nocive asupra stabilității și securității în regiune. Principalul obiectiv al cooperării militare este acela de a “sprijini dezvoltarea potențialului operațional al comandamentelor marilor unități, operaționalizarea și generarea/regenerarea forțelor în vederea participării la apărarea teritoriului național în zona de responsabilitate, precum și pentru îndeplinirea angajamentelor asumate față de NATO, UE și partenerii regionali”¹², iar mecanismele de cooperare militară la Marea Neagră sunt BLACKSEAFOR, SEEBRIG, CSBMs și GUUAM.

Întrucât porturile de la Marea Neagră reprezintă o infrastructură critică ce deservește transportul maritim regional, fiind în consecință de interes strategic pentru statele riverane, s-a impus necesitatea cooperării în domeniul securității maritime. Astfel, la nivel internațional, instituțiile care acționează în Marea Neagră pentru asigurarea securității maritime sunt reprezentate de Biroul Maritim Internațional (IMB în cadrul IMO, sub egida ONU) și Agenția Europeană privind Siguranța Maritimă (EMSA)¹³. La nivel regional, organismele responsabile în domeniul securității maritime sunt Comisia Mării Negre (BSC), Centrul Maritim Regional de Coordonare (MRCC), BSF, CBSM, OSCE. La nivel național, securitatea maritimă este asigurată prin implicare unor instituții ale statului precum Forțele Navale Române, Poliția de Frontieră, Serviciul Român de Informații (SRI) și Autoritatea Navală Română (ANR). Această ultimă instituție are în componență Centrul Maritim de Coordonare, Serviciul SAR-poluare și Serviciul de supraveghere (VTS). Trebuie menționat

¹² Gheorghe PETRIA, „Activitățile de cooperare militară internațională ale forțelor navale Române”, în *Gândirea Militară Românească*, nr.1, București, Editată de Statul Major al Armatei Române, 2008, p. 95

¹³ Cf. FN-1, *Doctrina Forțelor Navale*, București, 2010, p. 37

că, pe lângă instituțiile de stat cu responsabilități în domeniul securității maritime, acționează și operatori civili, cu interese directe în zonele din Marea Neagră aflate sub jurisdicția statului român.

Nu în ultimul rând, este necesar a se preciza că structurile cu atribuții în Zona Economică Exclusivă a României sunt Ministerul Administrației și Internelor prin Poliția de Frontieră (Garda de Coastă), Ministerul Apărării Naționale prin Statul Major al Forțelor Navale (SMFN), Ministerul Transporturilor și Infrastructurii prin Autoritatea Navală Română (ANR), Ministerul Mediului și Pădurilor, Ministerul Economiei, Comerțului și Mediului de Afaceri, precum și operatori privați și/sau agenți economici care se ocupă sub o formă sau alta cu paza și protecția anumitor instalații critice dispuse în Zona Economică Exclusivă (ZEE), precum platformele românești de foraj marin.

2.2. Politica de securitate energetică și zona economică exclusivă a României

În termeni generali, politica de securitate energetică a unui stat ar trebui definită din perspectiva unor deziderate economico-sociale precum asigurarea securității naționale și a independenței energetice, evitarea presiunilor de ordin politic din partea altor actori statali sau internaționali, asigurarea dezvoltării economice a statului și a bunăstării cetățenilor săi. Astfel, o definiție funcțională a termenului ar fi aceea conform căreia „politica de securitate energetică cuprinde ansamblul de concepții, principii și orientări asumate, pe fundamentul cărora se stabilesc, într-un anumit context geopolitic, modalitățile de prospectare și exploatare geologică, orientările și direcțiile de acțiune în plan intern și internațional, precum și utilizarea resurselor energetice proprii pentru protejarea, apărarea și promovarea intereselor statului”¹⁴. Aceasta se implementează prin măsuri interinstituționale, de ordin economic, diplomatic, juridic, ecologic, informațional, social etc.

Sectorul energetic reprezintă unul din domeniile în care „consecințele implicării geostrategice a UE în regiunea Mării Negre sunt dintre cele mai vizibile și presante”¹⁵, în contextul în care aproape jumătate din importurile de energie ale Europei urmează să traverseze Marea Neagră. Cele trei obiective majore ale strategiei energetice a Uniunii Europene sunt securitatea surselor de energie, sustenabilitatea și competitivitatea, urmărindu-se concentrarea pe problemele energetice existente la nivel regional, consolidarea cooperării în zona Mării Negre, a Mării Caspice și a Mării Mediterane, precum și îmbunătățirea impactului finanțării UE. Totodată, un loc aparte în cadrul inițiativelor regionale ale UE îl ocupă propunerea dezvoltării unor piețe subregionale de energie în estul Europei, Caucaz și Asia Centrală, propunându-se să promoveze convergența piețelor energetice aflate în proxima vecinătate a

¹⁴ „Strategia de securitate energetică și politica energetică. Abordări actuale în Uniunea Europeană și în plan internațional”, Federația Națională Mine Energie, p.2, disponibil la adresa www.fnme.ro/_.../Strategia%20de%20securitate%20energetica%20si%20.pdf, accesat la 9 septembrie 2013

¹⁵ Marius HANGANU, Georgică SLĂMNOIU, *Platformele de foraj marin românești și securitatea acestora*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2010, p. 80

UE cu cele ale Uniunii, în vederea creării, pe termen mediu, „a unei case comune a energiei UE – Marea Neagră – Marea Caspică”¹⁶, prin diversificarea surselor de energie, interconectarea sistemelor energetice și sincronizarea strategiilor energetice naționale.

În concordanță cu politica energetică a Uniunii Europene, unul dintre obiectivele majore ale Strategiei Energetice a României pentru perioada 2007-2020 este securitatea energetică, prin care se înțelege deopotrivă creșterea siguranței energetice prin asigurarea necesarului de resurse energetice și limitarea dependenței de resursele energetice de import, diversificarea surselor de import, a resurselor energetice și a rutelor de transport a acestora, creșterea nivelului de adecvare a rețelelor naționale de transport a energiei electrice, gazelor naturale și petrol și, nu în ultimul rând protecția infrastructurilor critice.¹⁷ După cum se poate observa, infrastructurile critice din zona economică exclusivă a României contribuie la îndeplinirea acestor obiective strategice, în special prin asigurarea necesarului de resurse energetice și limitarea dependenței de importuri, prin activitatea platformelor de foraj marin.

Politica energetică a României urmărește în mod prioritar asigurarea securității energetice a țării și se bazează pe dezvoltarea unui sistem eficient de aprovizionare cu resurse primare, de producere, transport, distribuție și furnizare capabil să asigure alimentarea continuă a tuturor consumatorilor. Din acest punct de vedere, direcțiile de acțiune vizează modernizarea infrastructurilor de transport și distribuție, dezvoltarea interconexiunilor, diversificarea surselor de transport pentru hidrocarburi, creșterea capacității de stocare pentru gaze naturale și a capacității de extracție. Totodată, Strategia energetică a României prevede ca direcție de acțiune și creșterea capacității de transport pentru gazele extrase din platoul continental al Mării Negre¹⁸ și promovarea proiectelor de interconectare transfrontalieră cu zona Mării Caspice. În acest context, zona economică exclusivă a României, atât prin rezervele naturale de hidrocarburi existente, prin infrastructurile critice energetice funcționale (platformele de foraj marin), cât și prin potențialul construirii unor noi rute de transport regionale, capătă o importanță deosebită în cadrul strategiei energetice a țării noastre, contribuind la asigurarea securității naționale în domeniul energiei.

3. Infrastructuri critice din zona economică exclusivă a României – platformele de foraj marin

3.1. Securitatea platformelor de foraj marin românești

Platformele de foraj marin sunt considerate a fi parte din infrastructura critică a unui stat, fiind importante pentru economia și securitatea energetică a statului respectiv. Particularitățile protecției și securității acestor componente ale

¹⁶ *Ibidem*, p.82

¹⁷ Cf. „Strategia energetică a României pentru perioada 2007-2020”, București, 2007, p.4, disponibil la adresa <http://enero.ro/doc/STRATEGIA%20ENERGETICA%20A%20ROMANIEI%20PENTRU%20PERIOADA%202007-2020.pdf>, accesat la data de 9 septembrie 2013

¹⁸ *Ibidem*, p. 45

infrastructurii critice derivă din faptul că acestea sunt aflate, în general, în zone izolate, fiind „departe de aplicarea tradițională a legilor naționale și internaționale și chiar față de asistența securității militare”.¹⁹ Datorită localizării și particularităților, platformele de foraj marin reprezintă ținte relativ facile ale unor potențiale atacuri, putând fi atacate simultan din apă, din aer și de la suprafață. Vulnerabilitățile acestor elemente de infrastructură critică sunt sporite atât de izolarea acestora, cât și de existența unor sisteme deficitare de control al accesului. Protecția deficitară a platformelor de foraj marin reprezintă un risc atât la adresa securității infrastructurii critice a unui stat cât și asupra securității energetice a statului respectiv, întrucât avarierea sau distrugerea acestora ar avea efecte considerabile asupra economiei, putând perturba alimentarea cu energie a principalilor actori industriali și chiar asupra siguranței naționale a statului respectiv.

Din acest punct de vedere, pentru asigurarea protecției unor infrastructuri critice din zonele economice exclusive, de importanță majoră pentru securitatea energetică, precum platformele de foraj marin, se impune crearea unor mecanisme și proceduri care să permită următoarele acțiuni: identificarea și analizarea bunurilor și infrastructurii de importanță vitală, pentru care este necesară protecția; identificarea vulnerabilităților infrastructurii, inclusiv a celor determinate de ingerința factorului uman; determinarea posibilelor riscuri și amenințări și stabilirea procentului de probabilitate al materializării acestora; stabilirea priorității măsurilor de reducere a vulnerabilităților și de contracarare a potențialelor amenințări; elaborarea unui plan de securitate și apărare al facilității ce aparține infrastructurii critice.

La nivel național, protecția elementelor de infrastructură critică din zona economică exclusivă derivă din viziunea României asupra spațiului Mării Negre precum și din interesele politice, economice, energetice și de securitate ale țării noastre în regiune. Astfel, potrivit Cartei Albe a Securității și Apărării Naționale (2004), „spațiul Mării Negre reprezintă în același timp o oportunitate și o sursă de risc, aflându-se la interferența a doua axe strategice: Marea Neagră – Marea Mediterană, respectiv flancul sudic al NATO, zonă de importanță strategică pentru Alianța Nord – Atlantică, afectată în principal de riscuri transfrontaliere; Marea Neagră – Caucaz – Marea Caspică, *spațiu de tranzit pentru resursele energetice ale Asiei Centrale*, influențat de anumite forme de instabilitate subregională provenite din zona Asiei Centrale”.²⁰ Abordarea României privind politica economică și de securitate la Marea Neagră este conturată în Strategia de Securitate Națională a României, prin care se plasează un accent deosebit asupra *dezvoltării coridoarelor energetice și de transport*, precum și consolidării capacităților naționale și regionale de monitorizare și intervenție rapidă²¹ pentru prevenirea și contracararea riscurilor de securitate în zona maritimă. Totodată, acțiunile militare în Marea Neagră pentru combaterea amenințărilor

¹⁹ Marius HANGANU, Georgică SLĂMNOIU, *op.cit.*, p. 54

²⁰ *Ibidem*, p.51

²¹ *Strategia de Securitate Națională a României*, București, 2006, disponibil la adresa www.presidency.ro/static/ordine/SSNR/SSNR.pdf, accesat la 19.01.2013

asimetrice sunt reglementate de către legislația românească și internațională, stabilind cadrul funcțional al strategiilor de protecție a infrastructurilor critice din acest areal.

Conform legislației românești, măsurile de contracarare a amenințărilor asimetrice, cum ar fi un potențial atac terorist, se execută cu aprobarea Consiliului Suprem de Apărare a Țării (CSAT), după metodologia elaborată de Serviciul Român de Informații (SRI), la solicitarea acestuia din urmă fiind posibilă angrenarea unor forțe ale Ministerului Apărării Naționale (MAPN). În situația unei amenințări la adresa platformelor de foraj marin aflate în zona contiguă sau în zona economică exclusivă, intervenția se poate realiza de către MAPN cu aprobarea CSAT.

3.2. Cerințe de securitate pentru platformele de foraj marin. Sistemul integrat de securitate

Definirea conceptului de sistem integrat de securitate pentru platformele de foraj marin este fundamentată pe analiza vulnerabilităților, riscurilor și amenințărilor la adresa securității acestora, înțelese în actualul context geostrategic din zona Mării Negre. Din acest punct de vedere, un sistem de securitate integrat pentru asigurarea protecției infrastructurilor critice din zona economică exclusivă a României, precum platformele de foraj marin, cuprinde o serie „de măsuri umane, tehnice și procedurale, menite să realizeze descurajarea, întârzierea, detecția, evaluarea și intervenția în cazul încercărilor de acces neautorizat la nivelul perimetrului câmpului de exploatare marin cât și al facilităților platformelor de foraj și extracție”.²² Datorită întinderii și poziționării platformelor de foraj și extracție în zona economică exclusivă, deci la o distanță relativ mare de țărm, un sistem de protecție constituit exclusiv din măsuri umane este inefficient, fiind necesară proiectarea unui sistem multidimensional, care să îmbine componenta umană, mecanică și informatică.

Cele mai frecvente dificultăți întâlnite în procesul de realizare și implementare a unui sistem integrat de securitate pentru protecția acestor elemente de infrastructură critică derivă din necunoașterea tuturor datelor referitoare la potențialele riscuri și amenințări, estimarea deficitară a dimensiunii/amplorii resurselor utilizate pentru combaterea acestora și imprevizibilitatea condițiilor de mediu din locațiile în care sunt amplasate platformele. Pentru a se realiza integrarea sistemului este necesară atât interconectarea subsistemelor sau componentelor de securitate, cât și corelarea funcțiilor, această din urmă sarcină fiind realizată prin intermediul unor programe informatizate dezvoltate în urma cercetării și explorării unor soluții inovative pentru armonizarea unor elemente deconectate de protecție și securitate.

²² Georgică SLĂMNOIU, „Aspecte generale ale conceptului de sistem integrat de securitate pentru platformele marine de foraj și extracție românești” în *Perspective ale securității și apărării în Europa*, Sesiunea anuală de comunicări științifice cu participare internațională, 19-20 noiembrie 2009, București, vol.5, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2009, p. 56

Eficacitatea unui sistem integrat de securitate este determinată de capacitatea acestuia de a-și conserva „caracteristicile funcționale sub acțiunea unor factori distructivi care pot să-l transforme în pericol pentru mediul înconjurător, să afecteze viața oamenilor aflați în zona de risc ori să provoace pagube materiale, informaționale sau morale”.²³ Un sistem integrat de securitate care se dovedește eficient conferă o serie de beneficii privind protecția infrastructurilor critice. În primul rând, un astfel de sistem îndeplinește funcția unui multiplicator de forțe, acționând pentru mărirea razei de acțiune a perimetrului de securitate. În al doilea rând, un astfel de sistem este compus dintr-o serie de subsisteme sau sisteme multiple, integrate prin intermediul unei platforme hardware și software, ce permite o utilizare pragmatică a resurselor de securitate. De asemenea, configurația caracteristică a unui sistem integrat de securitate permite monitorizarea simultană a mai multor zone de lucru. Nu în ultimul rând, nivelul de performanță al unor astfel de sisteme este îmbunătățit de faptul că diferitele mecanisme de protecție sunt integrate într-o interfață coerentă ce permite utilizarea în mod direct și eficient a funcțiilor de comandă și control, în care informațiile sunt diseminate în timp real.

Alte avantaje ale sistemelor integrate de securitate includ faptul că, de regulă, acestea necesită un timp mai redus de pregătire a personalului, funcțiile de bază ale sistemului putând fi învățate rapid datorită procedurilor standardizate, și că, în general, sistemul asigură comunicații mai bune, prin interconectarea componentelor sale. Din aceste considerente, un sistem integrat de securitate sporește nu numai securitatea elementelor de infrastructură critică ci și eficiența acestora, prin reducerea costurilor pentru mentenanță și sporirea duratei de viață a infrastructurii.

În mod concret, mecanismele componente ale unui sistem integrat de securitate pentru platformele românești de foraj marin trebuie să includă dotări și măsuri constructive, măsuri procedurale și organizatorice și, nu în ultimul rând, măsuri de personal și resurse umane. În ceea ce privește procedurile aplicabile unui astfel de sistem, acestea însumează mecanisme pentru protecția perimetrului și bariere fizice, pentru controlul accesului și detecția tentativelor de efracție, pentru supraveghere video, precum și mecanisme informaționale, centre de control și de alimentare cu energie electrică. Totodată, pentru a asigura cu eficiență o protecție adecvată elementelor de infrastructură critică situată în zona economică exclusivă, sistemul ar trebui să îndeplinească o serie de criterii caracteristice.²⁴ Astfel, pentru a contracara cu eficacitate un potențial atac terorist, acesta ar trebui să fie modular, adaptabil, să utilizeze tehnologii de actualitate și tehnici inovative, să implice costuri reduse pentru mentenanță, să asigure o probabilitate redusă de alarmă falsă și, nu în ultimul rând, să fie ușor

²³ *Ibidem*, p. 59

²⁴ Georgică SLĂMNOIU, „Model theoretic funcțional de sistem integrat de securitate pentru o platformă marină de foraj și extracție românească” în *Perspective ale securității și apărării în Europa*, Sesiunea anuală de comunicări științifice cu participare internațională, 19-20 noiembrie 2009, București, vol.5, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2009, p.77

de utilizat de către operatori, fără a necesita un timp îndelungat de învățare și specializare.

Concluzii

Atât la nivel european cât și la nivel național, problema resurselor energetice este una de interes strategic, fiind o parte integrantă a securității statale și regionale. Politica energetică este vitală pentru securitatea statelor, sectorul energiei reprezentând un domeniu strategic pentru economia și dezvoltarea durabilă a acestora. Din acest punct de vedere, asigurarea securității energetice reprezintă un garant al securității naționale, fiind una dintre prioritățile statelor. De asemenea, infrastructurile energetice sunt considerate parte a infrastructurii critice naționale, fiind esențiale pentru funcționarea și apărarea statului. Disfuncționalitățile sau potențialele atacuri asupra acestor infrastructuri au potențialul de a aduce prejudicii grave securității naționale, generând pierderi greu de recuperat.

Infrastructurile critice din zona economică exclusivă a României, reprezentate în special de platformele de foraj marin, sunt parte a infrastructurii critice naționale, contribuind la atingerea obiectivelor strategice ale securității energetice a țării noastre. Protecția acestor elemente vitale de infrastructură trebuie înțeleasă în contextul mai larg al efortului de a asigura protejarea elementelor esențiale pentru economie, populație, guvernământ și securitatea națională.

O strategie eficientă pentru protecția infrastructurilor critice energetice românești din Marea Neagră necesită comunicare intersectorială, o viziune asupra obiectivelor, precum și implementarea unor sisteme integrate de monitorizare, comandă și control. Mai mult decât atât, pentru a putea face față provocărilor contemporane, cadrul organizațional de protecție a infrastructurilor critice energetice necesită o clarificare și o delimitare strictă a atribuțiilor și responsabilităților pentru fiecare nivel administrativ implicat. Nu în ultimul rând, acest cadru ar trebui să acomodeze ideea de parteneriat public-privat, în special în domeniul cercetării și dezvoltării unor sisteme de securitate performante, capabile să asigure o reacție în timp real la potențiale amenințări.

Bibliografie:

1.***, „Communication from the Commission to the Council and the European Parliament. Critical Infrastructure Protection in the fight against terrorism. (COM(2004) 702 final)”, [http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2004:0702:FIN:EN:PDF&usq=ALkJrhhyoMTRFu3grD3fiizn9PAbVDSa](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2004:0702:FIN:EN:PDF&usq=ALkJrhhyoMTRFu3grD3fiizn9PAbVDSa;);

2.***, „Convenția Națiunilor Unite asupra dreptului mării”, disponibil la adresa www.onuinfo.ro/documente.../conventie_asupra_dreptului_marii_1/;

3.***, „Convenție din 29 aprilie 1958 asupra mării teritoriale și zonei contigui”, publicată în *Buletinul Oficial*, nr. 25 din 14 octombrie 1961,

disponibil la adresa <http://www.monitoruljuridic.ro/act/conventie-din-29-aprilie-1958-asupra-marii-teritoriale-si-zonei-contigui-emitent-consiliul-de-stat-publicat-n-25984.html> , accesat la 22 iulie 2013;

4.***, „Directiva 114/2008/CE a Consiliului din 8 decembrie 2008”, disponibil la <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:345:0075:0082:RO:PDF>;

5.***, „O.U.G. nr. 98/3.11. 2010 privind identificarea, desemnarea și protecția infrastructurilor critice” în *Monitorul Oficial al României*, nr. 757 din 12.11.2010, disponibil la adresa www.ccpic.mai.gov.ro/docs/OUG_98.doc;

6.***, „Strategia de securitate energetică și politica energetică. Abordări actuale în Uniunea Europeană și în plan internațional”, Federația Națională Mine Energie, disponibil la adresa www.fnme.ro/_.../Strategia%20de%20securitate%20energetica%20si%20.pdf;

7.***, „Strategia de Securitate Națională a României”, București, 2006, disponibil la adresa www.presidency.ro/static/ordine/SSNR/SSNR.pdf;

8.***, „Strategia energetică a României pentru perioada 2007-2020”, București, 2007, <http://enero.ro/doc/STRATEGIEENERGETICAROMANIEPENTRUPERIOADA2007-2020.pdf>,

9.***, FN-1, *Doctrina Forțelor Navale*, București, 2010;

10.ALEXANDRESCU, Grigore, VĂDUVA, Gheorghe, *Infrastructuri critice. pericole, amenințări la adresa acestora. sisteme de protecție*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2006;

11.ANDRICIUC, Radu, *Considerații privind protecția infrastructurii critice*, Editura MAI, București, 2009;

12.CERNĂIANU, Adrian, „Considerații privind infrastructura teritorială și militară a României în contextul deplinei integrări a țării în NATO” în *Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I”*, nr.2, Editura UNAP, București, 2006;

13.HANGANU, Marius, SLĂMNOIU, Georgică, *Platformele de foraj marin românești și securitatea acestora*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2010;

14.PETRIA, Gheorghe, „Activitățile de cooperare militară internațională ale forțelor navale Române”, în *Gândirea Militară Românească*, nr.1, București, Editată de Statul Major al Armatei Române, 2008;

15.SLĂMNOIU, Georgică, „Aspecte generale ale conceptului de sistem integrat de securitate pentru platformele marine de foraj și extracție românești” în *Perspective ale securității și apărării în Europa*, Sesiunea anuală de comunicări științifice cu participare internațională, 19-20 noiembrie 2009, București, vol.5, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2009;

16. SLĂMNOIU, Georgică, „Model theoretic funcțional de sistem integrat de securitate pentru o platformă marină de foraj și extracție românească” în *Perspective ale securității și apărării în Europa*, Sesiunea anuală de comunicări științifice cu participare internațională, 19-20 noiembrie 2009, București, vol.5, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2009.

VULNERABILITĂȚI ALE INFRASTRUCTURILOR CRITICE MILITARE PERMANENTE LA DIVERSE TIPURI / CATEGORII DE ARMAMENT ȘI MUNIȚII

Florentina IUGAN*
Constantin COȘOFREȚ**
Lucian Ștefan COZMA***

Printre altele, una din tendințele războiului modern este aceea de a asigura lovirea precisă a obiectivelor infrastructurii critice, în special acele obiective aflate în marile centre urbane, unde se află centrele de comandă politică și mari obiective economice. Pe de altă parte, cum nu întotdeauna sunt întrunite condițiile legale, tot mai stricte și limitative, de realizare a unor atacuri armate, iar agresiunea militară este interzisă de către Dreptul Internațional Public - se recurge la agresiuni în forme mascate, prin utilizarea unor mijloace/forme de luptă neconvenționale și atipice. Progresul tehnologic al ultimelor decenii, a permis dezvoltarea unor noi tehnologii care permit realizarea de agresiuni armate ce pot avea drept țintă obiective din cadrul infrastructurii critice, în mediul urban.

Cuvinte-cheie: infrastructura critică, agresiune, neconvențional

Introducere

Așa cum deja ne-a demonstrat în repetate rânduri experiența primului deceniu al mileniului III, conflictualitatea la nivel mondial s-a amplificat iar modurile de confruntare au devenit tot mai complexe și mai puțin obișnuite, din perspectiva modurilor tradiționale de purtare a războiului și în general, de manifestare a unei confruntări care cuprinde și componente militare sau componente cu grad ridicat de violență.

Motivele de conflict s-au acutizat, mai ales pe fondul unei renașterii la nivel global a scenei politico-militare și mai ales a balanței de putere. Pe acest fond, al reconfigurării scenei relațiilor internaționale dar și al apariției unor noi actori, de obicei actori atipici sau care nu mai au niciun fel de precedent în istoria cunoscută- se revigorează unele concepte vechi, care prind însă forme noi și caută să devină noile provocări ale prezentului sau ale viitorului apropiat. Printre altele, este și cazul conceptului de „război total”. Însă de această dată, conceptul sus-menționat tinde să îmbrace forme neconvenționale și atipice. Pentru a duce însă în final la același rezultat sau aceleași efecte. Încă de la apariția ideii războiului total, s-a menționat că ar trebui să fie vorba de un tip de război ce urmărește obținerea nu doar a impunerii voinței politice ci de-a dreptul o distrugere completă a adversarului, pentru aceasta putându-se utiliza orice fel

* Florentina IUGAN, arhitect partener la Insiteuro SRL, este doctorand în Științe Militare la Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București. E-mail: f.iugan@insiteuro.eu

** Locotenent-colonel Constantin COȘOFREȚ este doctorand Științe Militare la Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București. E-mail: cosofreco@yahoo.com

*** Lucian Ștefan COZMA este doctorand în Științe Militare la Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București. E-mail: lucian.stefan@yahoo.fr

de mijloace. După cum s-a demonstrat odată cu finele ultimului război mondial, armamentul NBC (nuclear, biologic, chimic) face posibilă distrugerea totală nediscriminatorie a unor largi arii de teren adăpostind nu doar obiectivele militare, ci și obiective economice, politice, administrative, etc. Astfel, se distruge nu doar capacitatea de luptă sau cea de refacere a potențialului de luptă ci întregul potențial economic și uman al adversarului. Acțiunea militară de tip neconvențional și asimetric, inclusiv acțiunea de tip hibrid, permite la ora actuală realizarea unor efecte decisive prin:

- lovirea țăintelor aflate în adâncimea strategică inamică, prin infiltrarea unor grupuri de cercetare-diversiune care în ciuda efectivului redus, au capacitatea de a produce efecte importante, mai ales atunci când acționează direct asupra punctelor de efort sau chiar asupra centrelor de greutate;

- acțiuni de luptă care utilizează armament neconvențional altul decât cel de tip NBC, cu acțiune latentă sau având surse dificil de depistat (cum ar fi mijloacele care emit și focalizează infrasunete, a microunde, etc);

- mijloace sau/și metode de luptă care produc efecte grave asupra populației, fără a putea fi însă depistate și contracarate cu ușurință; de pildă, prin alterarea calității aerului și a apei, a hranei sau producerea de emisii electromagnetice de joasă sau de înaltă frecvență, cu efecte nocive asupra vietăților;

- mijloace sau/și metode de luptă care vizează într-un mod particular distrugerea infrastructurii adversarului;

- atacarea și distrugerea acelor resurse specifice destinate sistemului de apărare;

- catastrofe naturale provocate sau înlesnite prin utilizarea unor factori antropici cunoscuți sau prin utilizarea unor armamente speciale;

- lovirea componentelor infrastructurii militare critice permanente și dezorganizarea sistemului de apărare inamic înainte de începerea confruntării armate propriu-zise sau oficiale, prin utilizarea de mijloace/metode atipice.

Aceste noi provocări aduse de dezvoltarea și dinamismul deosebit al secolului XXI, devin tot mai evidente pe-zi-ce-trece, astfel încât am putea face următoarele observații din perspectiva tendințelor de evoluție a modului de confruntare armată în viitorul apropiat:

- utilizarea tot mai frecventă a grupurilor de luptă cu efective tot mai reduse și care nu mai respectă regulile generale impuse de „legile războiului” (uniforma cu însemne, arma la vedere, etc) acționând în chiar „*inima*” teritoriului inamic, cu predilecție în regiunile urbane și vizând obiectivele de infrastructură, în mod deosebit infrastructura critică militară și civilă;

- utilizarea formelor mascate de agresiune, cu acțiune în general indirectă asupra oamenilor și vizând mai curând alterarea directă a infrastructurii și resurselor;

- identificarea și utilizarea vulnerabilităților din cadrul infrastructurii, pentru realizarea sau înlesnirea unor agresiuni care vizează distrugerea elementelor de infrastructură și stârnirea unor procese de tip *feed-back*

(amplificarea deosebită a unei perturbații, prin efect de domino sau alt mod de inter-relaționare) și astfel incapacitarea funcțională a unor sisteme;

-provocarea de tulburări economice și sociale severe, dificil de contracarat de către adversar și care conduc relativ rapid la incapacitarea sa completă;

-ascunderea faptului agresiunii sub diverse „măști” (catastrofă naturală, grevă sau revoltă, accidente industriale sau de altă natură, tulburări inter-etnice sau inter-confesionale, revoluții, etc) de cele mai multe ori în forme combinate.

Aceste tendințe conduc la necesitatea luării unor măsuri specifice destinate identificării și acoperirii vulnerabilităților sistemului de apărare și mai ales ale infrastructurii, față de acțiuni militare neconvenționale și atipice.

1. Acțiuni de luptă hibride împotriva infrastructurii critice din mediul urban

Pentru atacarea *infrastructurii critice specifice mediului urban*, vom exemplifica modurile de utilizare a unor *arme neconvenționale*, cu ajutorul cărora pot fi realizate acțiuni de luptă din categoria celor *hibride și asimetrice*. În ceea ce privește infrastructura critică, potrivit tipologiei consacrate deja, vom considera că aceasta are în componență¹:

- instalații și rețele *din sectorul energiei* (dintre care în special sistemele de producere a electricității, instalațiile de alimentare cu petrol și gaze, instalațiile de stocare și prelucrare a carburanților, dar și sistemele lor de transport și de distribuție);

- sistemele *de comunicații și de informații* (telecomunicații, sisteme radio-TV, programele de lucru, orice material informatic și rețelele de lucru);

- sistemul *financiar* (sectorul bancar, piețele de valori și de investiții, etc);

- domeniul *medical și de sănătate* (spitale, sanatorii, bănci de sânge, laboratoare farmaceutice, serviciile de urgență);

- sectorul *alimentar* (producție, distribuție și desfacere);

-aprovizionarea cu *apă* (rezerve, stocaj, tratament și rețele de distribuție);

- sistemul de transport (aeroporturi, porturi, căi ferate, sisteme de control trafic);

- activități industriale speciale care se referă la producția, stocarea și transportul *produselor periculoase* (materiale chimice, biologice, radiologice și nucleare);

- sistemul *administrativ* (servicii, rețele de informații, active ale statului, monumente naționale și obiective de importanță publică).

Totodată, în sens general infrastructurile critice sunt incluse în următoarea tipologie :

- infrastructurile din *spațiul fizic*;

- infrastructurile din *spațiul cosmic*;

- infrastructurile din *spațiul virtual*.

¹ dr. Grigore Alexandrescu, dr. Gheorghe Văduva, *Infrastructuri critice. pericole, amenințări la adresa acestora. Sisteme de protecție*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2006, pp.16-17

Prof. dr. Jean Clarck², la conferința “Homeland Security Europe 2006“, Bruxelles, 27-29 iunie 2006, făcea următoarea clasificare a infrastructurilor:

- *fizice* (rețele de apă, energie, transport, industrie chimică, sănătate publică, servicii de urgență, agricultură și hrană);

- *informaționale* (rețele, bănci și finanțe, telecomunicații);

- *umane*;

- *bunuri-cheie* (acele bunuri care fără a fi considerate critice, au totuși o valoare simbolică și sunt deci importante pentru memoria colectivă: muzee, facilități guvernamentale și comerciale).

Observăm așadar următoarele aspecte din perspectiva vulnerabilității infrastructurilor critice :

- domeniile de comunicații și informații, finanțe, transporturi și administrație, sunt cel mai vulnerabile în componenta lor *virtuală* nu atât cea fizică (exceptând domeniul transporturilor, la care și componenta fizică prezintă o vulnerabilitate ridicată); aceasta înseamnă că prin incapacitarea bazelor de date și a aparaturii de utilizare a acestei baze, se poate cel puțin *anihila* elementul respectiv de infrastructură;

- de asemenea, observăm că, în cea mai mare parte a lor, elemente ale infrastructurilor critice conțin dispozitive, aparate sau chiar rețele, *de natură electrică, electronică sau electromagnetică*, fiind deci vulnerabile în fața agresiunilor care utilizează emisii electromagnetice destructive;

- toate elementele infrastructurii critice (chiar și ele virtuale) sunt vulnerabile în fața *factorilor de mediu*.

Pornind de la aceste observații, vom putea exemplifica o serie de mijloace de agresiune neconvențională asupra infrastructurii critice specifice mediului urban, astfel :

- *proiectile de calibru redus* conținând substanțe chimice de luptă concentrate, care pot fi trase cu ajutorul unor sisteme de armament individual portativ cu funcționare perfect silențioasă și care sunt destinate infectării bazinelor de tratament a apei potabile, cu agenți chimici sau biologici care nu pot fi filtrați și trec deci în rețeaua de alimentare;

- *armament infrasonor* de putere medie/mare, capabil să producă distrugerea structurilor de beton armat; deoarece „proiectilele infrasonore” sunt situate sub pragul audibil, deschiderea focului nu poate fi sesizată de eventualii observatori, poziția trăgătorului rămânând insesizabilă;

- *arme cu puls electromagnetic* (acestea sunt înscrise în anumite tipologii, putând fi de mai multe feluri) capabile să dezvolte energii foarte mari în intervale de timp foarte scurte, prin acțiunea lor realizându-se distrugerea aparaturii și rețelelor electrice și electronice, „arderea” bazelor de date electronice, etc;

- *transportul dirijat și focalizat al unor fascicule de purtători* (electroni și cationi pe canalul „minus”, anioni pe canalul „plus”) transportate către țintă utilizând un fascicol ultraviolet focalizat și deplasat cu ajutorul unei unde radio

² Ibidem, pp.21-22

modulate în frecvență sau amplitudine, cu fascicolul ultraviolet; la contactul cu ținta (de pildă, o antenă, o conductă de gaze naturale, etc) sunt puse în contact fasciculele de purtători de semn contrar și se realizează astfel o descărcare electrică de mare putere, cu efectele termice cunoscute;

- *colectarea și descărcarea dirijată a electricității atmosferice* pe o rază de mai mulți kilometri, utilizându-se variante modernizate ale procedurii descris în brevetul lui Constantin Văideanu³;

- *transportul către țintă a unei descărcări electrice de tensiune și putere mare*, cu ajutorul unor fascicule laser purtătoare;

- *provocarea de fenomene meteo (extreme) strict locale*, utilizând *generatoare de ultrasunete* care inițiază sau/și amplifică procesele de coagulare a aerosolilor în atmosfera terestră joasă, conducând potrivit parametrilor la care se lucrează, la formarea ceții, ploii, grindinei, intensificarea vântului, etc;

- *provocarea de fenomene meteo locale dar extreme*, prin realizarea *unor diferențe barimetrice importante*, rezultate în urma supraîncălzirii unor regiuni restrânse din atmosfera terestră joasă, cu ajutorul armei ce permite transportul și descărcarea dirijată a purtătorilor de sarcină prin intermediul emisiei modulate de radiații UV și radio (electromagnetice herțiene);

- *folosirea de rachetomodele* (rachete artisanale de dimensiuni reduse) pentru împrăștierea la înălțimi mici (între 200 și 1000 metri) a unor nori de microparticule ori substanțe chimice care, fie alterează direct factorii locali de mediu, fie sunt utilizate pentru a facilita acțiunea altor sisteme de armament neconvențional; de pildă, norul de microparticule metalice este utilizat drept „oglină” pentru emisia electromagnetică provenită de la un alt sistem aflat pe sol; sau, împrăștierea în atmosferă a unor substanțe ce provoacă coagularea aerosolilor și formarea ceții sau a ploii.

S-au prezentat mai sus, doar o mică parte din mijloacele neconvenționale și atipice care pot fi utilizate în momentul de față sau în viitorul apropiat. De notat faptul că se pot realiza acțiuni hibride cu efecte foarte grave și care în condițiile actuale, sunt foarte greu de contracarat.

2. Protecția infrastructurii critice militare permanente

Ținând cont de cele arătate anterior, protecția infrastructurii critice militare se poate asigura prin măsuri și acțiuni conjugate, la nivelul organizațiilor civile și militare, având drept efect scăderea vulnerabilității față de agresiunile ce ar putea fi realizate de un eventual inamic. Ar trebui din această perspectivă, să se pună accentul mai ales pe utilizarea predilectă a elementelor

de infrastructură care sunt foarte puțin vulnerabile- *lucrările subterane*.

În conformitate cu direcțiile și cerințele doctrinare militare de apărare, pentru pregătirea și ducerea acțiunilor militare în centrele urbane participă

³ Pentru mai multe detalii, a se consulta brevetul francez FR36728 cu titlul „Dispositif pour la transmission de l'énergie des ondes extrêmement courtes à grandes distances”, aparținând lui Constantin Văideanu, dar și brevetul francez FR524839 cu titlul „Dispositif pour décharger l'électricité de l'atmosphère sur un rayon de 5 kilomètres”

unitățile Ministerului Apărării Naționale, ale Ministerului Afacerilor Interne, populația și formațiunile de intervenție ale protecției civile. Angajarea tuturor forțelor disponibile la pregătirea pentru apărarea mediului urban, zonelor și platformelor industriale sporește, față de măsurile adoptate în acest sens, responsabilitatea tuturor factorilor de decizie locali, a conducerilor agenților economici, a întregii populații apte de efort militar. Este necesară, conform răspunderilor și obligațiilor constituționale în probleme de apărare a țării, pregătirea susținută a tuturor capacităților de orice natură privind susținerea efortului de luptă din mediul urban.

Astfel, sunt necesare planuri comune de pregătire pe activități și acțiuni specifice, care să dezvolte complexitatea măsurilor, metodelor timpilor necesari de intervenție, forme și procedee de angrenare a tuturor factorilor de conducere militară, formațiunilor de protecție civilă și a agenților economici. Un element important al sistemului apărării pentru protecția efectivelor, populației, bunurilor, valorilor de patrimoniu și factorilor de mediu îl reprezintă *infrastructurile critice permanente* – asimilate cu *lucrările subterane împreună cu lucrările genistice destinate luptei, acelea care sunt executate la suprafață sau îngropate în teren*. Integrarea infrastructurilor critice permanente corespunzător nevoilor luptei, utilizarea forțelor, mijloacelor tehnice, diverselor materialelor în vederea executării și amenajării acestora determină acțiuni de eficientizare și armonizare a sistemului lucrărilor de amenajare genistică, în special în perioada non-combat, pentru a avea ulterior finalitatea dorită și de materializare a avantajului terenului propriu.

Includerea infrastructurilor critice permanente în pregătirea de ansamblu pentru apărare a zonelor urban și a platformelor industriale parcurge următoarele etape:

- întocmirea de studii și planuri extinse referitoare la modul și posibilitățile de utilizare, ocupare a lucrărilor subterane existente și acelea nou proiectate și executate, având ca scop final crearea unui sistem integrator pentru dispozitivele de luptă;

- recenzarea spațiilor existente la nivelul unui agent economic, al unei platforme (zone) industriale și al unei localități în final. Astfel se stabilesc prin organele protecției civile destinațiile spațiilor, modalitățile specifice pentru protecția prin adăpostire, amenajări necesare a fi executate în caz de necesitate pentru utilizarea acestor spații în adăposturi speciale sau adăposturi simple; elementele constitutive ale concepției de pregătire și ducere a luptei pentru sistemul general de apărare teritorial sau zonal asigură ansamblul unitar de măsuri necesare a fi executate asupra lucrărilor subterane pentru condiții optime desfășurării acțiunilor de luptă;

- elaborarea planurilor de evacuare a majorității populației și bunurilor materiale din centrele urbane în zone cu amenajări comune, dar cu grad sporit de siguranță;

- aplicații la nivelul populației civile, în perioada non-combat, pentru evacuarea în timp optim și în ordine în adăposturi;

Eficiența militară este determinată de indicatori importanți care exprimă modul în care infrastructurile critice permanente din cadrul centrelor urbane influențează îndeplinirea scopurilor și acțiunilor de luptă iar acești indicatori sunt determinați de:

- capacitatea de rezistență și ripostă a centrelor urbane (zonelor, platformelor industriale) și lucrărilor subterane aferente acestora;
- reducerea ritmului de ofensivă al inamicului;
- producerea de pierderi în personal și tehnică militară;
- oprirea ofensivei inamicului și crearea condițiilor pentru trecerea la ofensivă câștigarea și menținerea inițiativei încă din perioada inițială a războiului etc.

Sistemele de lucrări subterane adaptate (amenajate) sau construite nemijlocit cu activitate specifică sunt orientate după modul de exploatare în direcții extinse, și este caracteristică obiectivelor cu destinație diferențiată:

- adăposturi pentru populația civilă;
- adăposturi pentru materiale cu diferite destinații: alimente, echipament, carburanți-lubrifianți, armament și tehnică de luptă, muniții, explozibili, piese de schimb, materiale sanitare, bunuri de valoare, diverse utilaje etc;
- adăposturi cu destinație medicală;
- adăposturi pentru ateliere, secții de reparație și întrețineri tehnice la mijloacele de luptă, de producție de bunuri materiale și cu destinație militară necesare populației și efectivelor participante la acțiuni de luptă;
- adăposturi pentru acțiuni militare (puncte de sprijin, raioane de apărare, puncte de comandă, lucrări pentru deplasare și de legături între grupurile de lucrări de suprafață sau subterane, galerii pentru subunități de artilerie, tancuri, pentru aviație).

Există, datorită cadrului legal național, riguros constituit și aplicat, un interes constant pentru dezvoltarea, amenajarea și crearea unor adăposturi subterane la construcții civile nou proiectate și executate (blocuri, vile, cartiere rezidențiale) dar și la construcțiile cu destinație administrativă și socială care au considerabile aglomerări de personal. Centrele urbane desfășurate pe suprafețe foarte mari dețin obiective speciale având destinație publică (metrouri, tunele feroviare și rutiere) și care, prin minimul de dotări pot fi modificate la nivel de funcțiuni în adăposturi reale subterane și pentru alte necesități. În funcție de importanța și destinația finală determinată de tipul categoriei de adăpost subteran din punct de vedere al dotărilor există locații amenajate cu protecții speciale: instalații de filtro-ventilație, sisteme proprii de transmisiuni, surse de apă, energie, alimente, medicamente, locuri de odihnă, mai multe ieșiri în situație de avarie.

Folosirea lucrărilor subterane în centrele urbane este o problemă permanentă care determină stabilirea măsurilor în regim de urgență în vederea folosirii lor eficient, potrivit necesităților și particularităților construcției care trebuie adaptate la nevoile luptei. Studiul eficientizării utilizării spațiilor subterane în scopuri de apărare este realizat distinct pentru fiecare centru urban (zone, platforme industriale) urmărindu-se adaptarea parametrilor funcționali și

structurali la destinația propusă, valorificarea nivelului tactic-operativ, impus de modul de desfășurare a acțiunilor de luptă în centrul urban (zona sau platforma industrială respectivă).

Distingem astfel, tipologii și categorii de infrastructuri critice permanente distincte în mediul urban cu rol important împotriva acțiunilor de luptă, așa cum ar fi:

- *subsolurile clădirilor de locuit*, având aspectul unor cazemate ce pot fi folosite de către subunitățile luptătoare dotate cu armament individual; subsolurile, în special acelea aparținând spitalelor- cu amenajări corespunzătoare, pot fi folosite ca spații medicale;

- *pasajele subterane*, ce pot fi transformate în adăposturi simple, prin blocarea intrărilor (montarea de uși rezistente și pereți de zidărie); pasajele subterane cu lungimi mari se pot folosi la deplasări mascate ale subunităților și tehnicii militare;

- *garajele subterane*, pot fi amenajate ca amplasamente de tragere pentru luptătorii care folosesc armament individual; au destinație ca locuri de adăpostire pentru colectivități de oameni sau pentru mijloace tehnice, iar în cazul celor cu suprafață mică și amplasament izolat,- ca puncte de comandă (în această ultimă situație, se asigură mijloacele de transmisiuni corespunzătoare);

- *tunelurile de cale ferată* dezafectate, situate de regulă în afara localităților datorită gradului ridicat de protecție (grosimea, de regulă mare, a tavanului natural, consolidarea bolții) cu unele amenajări pot fi destinate pentru adăpostirea tehnicii de luptă grele, tancurilor, transportoarelor amfibii blindate, autocamioanelor cu gabarit mare;

- *stațiile și galeriile de metrou* oferă condiții pentru luptă și adăpostire; intrările cu stații,- ca puncte de rezistență, amplasamente sau platforme de tragere pentru luptători individuali (cel mult grupe) dotați cu armament individual;

- *galeriile de mină* pot fi folosite pentru manevră de efective cu armamentul individual; se pot amenaja adăposturi pentru personal și ca puncte de comandă sau pentru depozitarea unor cantități mari de materiale, cu luarea măsurilor de protecție a acestora împotriva apei și umezelii excesive;

- *galeriile de termoficare* pot fi folosite pentru manevra de efective înzestrate cu armament individual, în condiții de siguranță și în ascuns; căminele de vizitare și intrările în galerii se pot amenaja ca puncte (locale) de tragere, personalul putând să se adăpostească în galerii; în această situație, se asigură rezerve de muniție, alimente și alte materiale.

Toate aceste lucrări subterane, corespunzător amenajate și folosite, vor conduce la o reducere generală a vulnerabilității în fața agresiunilor asimetrice și neconvenționale și totodată creșterea capacității de răspuns rapid și eficace față de astfel de acțiuni.

Concluzii

Din cele arătate mai sus, putem concluziona faptul că, într-o primă fază, înainte de realizarea unor mijloace speciale și elaborarea unor metode specifice de apărare și ripostă față de agresiunea neconvențională/atipică sau hibridă, vom putea reduce vulnerabilitatea infrastructurilor critice prin amenajarea/adaptarea și utilizarea corespunzătoare a lucrărilor subterane. În special acelea din mediul urban, dar nu numai.

Ulterior, odată cu acumularea de experiență din perspectiva metodelor și mijloacelor de luptă neconvenționale și atipice, se vor putea stabili și realiza acțiuni și măsuri specifice (contramăsuri speciale) care să vizeze în mod direct contracararea agresiunilor respective, prin utilizarea unui sistem perfecționat de identificare timpurie a agresiunilor și intervenție rapidă/eficace.

Bibliografie:

1. VLADU Mircea, *Fortificațiile în războiul modern*, Editura Militară
2. PUȘCHILĂ Octavian, NIȚICĂ Constantin, GRECU Petre, *Lucrările subterane și acțiunile de luptă*, Editura Militară
3. ALEXANDRESCU Grigore, VĂDUVA Gheorghe, *Infrastructuri critice. Pericole, amenințări la adresa acestora. Sisteme de protecție*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2006
4. CLARCK Jean, comunicare științifică în cadrul conferinței „*Homeland Security Europe 2006*”, Bruxelles, 27-29 iunie 2006
5. VĂIDEANU Constantin, brevetele franceze FR36728 și FR524839, corelate brevetului american US1309031 aparținând lui John Hattinger

INDEX DE AUTORI

ANTONESCU Mădălina Virginia, 210, 220
AVRAM Mihai Cătălin, 127,136
BĂLĂCEANU Virgil, 28
CHIFU Iulian, 9
CHIHAIIA Mihai Sebastian, 146
COȘOFREȚ Constantin, 300
COZMA Lucian Ștefan, 300
CRISTIAN Alexandru, 56
DAGHIE Teodora-Maria, 193
DĂNCUȚĂ Raul-Ciprian, 66
DIACONU Florin, 45
DOBRE Adrian Marius, 16
DUȚĂ Andreea Emilia, 233, 243
ION Adriana Luana, 266
IUGAN Florentina 300
LUNGU Eugen, 36
MALANCIUC Bogdan, 169
MATACHE-ZAHARIA Silvia-Alexandra, 286
MEREANU Vitia 253, 260
NICOARĂ Raluca-Maria, 107
NISTOR Maria-Mihaela, 200
OCHEANU Ionel, 91
PETRAȘUC Ioan Nicolae, 81
POPA Iulian, 176
POPESCU Alba Iulia Catrinel, 155
SAULIUC Adriana, 98
SCURT Cornel Traian, 107, 200
STĂNIȘTEANU Anca Ioana, 273
VIȚELARU Ana-Adina, 185
ZOTOI Costin-Mădălin, 118

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I“

Redactor: *Daniela RĂPAN*
Tehnoredactor: *Liliana ILIE*

Lucrarea conține 310 pagini.

Tipografia Universității Naționale de Apărare „Carol I”

Șoseaua Panduri, nr. 68-72, sector 5, București

e-mail: editura@unap.ro

Tel.: 319.48.80/453; 245

Fax: 021/319.59.69